

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

F. MELDAHL OG HANS VENNER

TREDIE BIND

AMALIE MELDAHL, f. RÆDEB.
Efter Fotograf.

HELGA STEMANN

F. MELDAHL
OG HANS VENNER

TREDIE BIND

1858—1874

KØBENHAVN
H. HAGERUPS FORLAG

1929

**UDGIVET MED UNDERSTØTTELSE AF CARLSBERGFONDET
OG CARLSEN-LANGES LEGATSTIFTELSE**

**PRINTED IN DENMARK
BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI
KØBENHAVN**

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Forord.....	9
Indledning.....	10
Det kongelige Akademi for de skønne Kunster 1858—1864. Formand for Skoleraadet.....	11
Arbejder i Frederik VII's Tid. Gammelholm.....	21
Alnarp i Skaane.....	55
Familierne Baur og Ræder.....	65
Frederiksborg Slots Brand. J. P. Trap.....	82
Forlovelse og Giftermaal.....	92
Frederiksborg 1860—1863. Tømmermester Unmack — Murmester Wienberg — Malermester Weber.....	112
1864.....	132
Det kongelige Akademi for de skønne Kunster 1864—1873. — Professor i Bygningskunst. — Wilhelm Mørstrand. — Københavns Byplan.....	159
C. F. Tietgen. — Det københavnske Byggeselskab. — C. E. Fenger.....	195
Frederiksborg 1864—1873.....	222
Frijsenborg.....	233
Det kongelige Akademi for de skønne Kunster 1873—1874. Direktør....	241
Bygningskommissionen for det nye Kongelige Theater. Udstillingsbygningen ved Charlottenborg.....	259
Frederiksborg 1874. J. C. Jacobsen.....	279
Henvisninger, Tilføielser og Rettelser.....	284
Register.....	297

*For mig var Livet kun Slid
og atter Slid — ja, Livet kun
Glæde i Slid.*

F. MELDAHL.

FORORD

Dette tredie Bind af min Faders Historie er som de tidligere bygget paa hans Optegnelser, hvor enkelte Huskefeil ere rettede, paa talrige Breve fra ham og til ham og dernæst paa Breve fra og til min Moder og hendes Familie. Saa godt som alle Breve ere forkortede. Et eneste, stærkt Ord er dæmpet.

Smaa Afhandlinger ere min Faders Optegnelser om Gammelholm, Frederiksborg og om J. C. Jacobsen. Jeg har endvidere benyttet min Moders Erindringer om Fru Heiberg og om Tietgen og hans Hustru.

Min Faders *Erindringer* ere ogsaa i denne Bog betegnede ved Anførelsestegn uden nærmere Forklaring.

Geheimeetatsraad C. E. Fenger nævnes blot som Fenger.

Jeg skylder varm Tak til Architect C. Brummer, Rektor, Dr. phil. K. Mortensen og nu afdøde Pastor J. Richter for udmærket Hjælp, til Rigsarkivet for modtagne Oplysninger og til Carlsberg Fonden for Understøttelse til denne Bogs Udgivelse.

Haderslev, 31. December 1928.

Helga Stemann,
f. Meldahl.

INDLEDNING

MELDAHLS Liv 1858—74 var *Arbeide*, men han var heller ikke skabt til andet. Træffende karakteriserede han sig selv nogle Aar senere ved de Ord, han skrev i P. Schrams Stambog: „For mig var Livet kun Slid og atter Slid — ja Livet kun Glæde i Slid.“

„Lidt af en Væddeløbshest er der i mig“, skrev han engang til Fru Heiberg, „og jeg maa som den, selv om den er brudt, i *fuld Gang*, saa snart man leder mig ind paa Banen eller spænder mig, blot det saa er for en Skraldemands Vogn. Jeg maa slide mig ihjel, selv om Ingen bryder sig derom.“ I en Karussel hører en Væddeløber ikke hen; i almindelige Selskaber passede Meldahl ikke, han kjedede sig der og fik ikke Venner ad den Vei.

Kæmpearbejder bleve tidlig lagte paa hans Skuldre. I 1859 Realisation af Gammelholm (i 18 Aar), hvor han forøvrig strax maatte opleve, at „Rigsraadet spolerede det hele Anlæg“; som den yngste af Landets Architekter 1860 Gjenopførelsen af Frederiksborg (i 25 Aar), som det skulde vise sig, for utilstrækkelige Penge-midler; 1864, som den yngste af Akademiets Medlemmer, Reform og Ledelse af Akademiets Undervisning som Formand for Skole-raadet, en Plads, hvortil han i over 40 Aar uafbrudt blev gjen-valgt.

1873 kaldte François Coppée Meldahl „en dansk Haussmann“, og han havde Ret. Den monumentale Betænkning, hvorved Akademiet i 1865 forkastede Krigsministeriets Forslag til Fæstnings-terrainets Bebyggelse, var Meldahls Værk, og samtidig skizzerede han den Plan, offentliggjort i Illustreret Tidende i Januar 1866, som blev Grundlaget for Hovedlinierne i det hele senere Anlæg af Byen. Han var medvirkende ved Fengers Lovforslag

om denne Sag 1867, der berigede Byen med nogle af dens smukkeste Kvarterer og Parker, og han satte i Borgerrepræsentationen alle sine Kræfter ind paa at faae Loven gennemført paa bedste Maade imod den sneversynede Magistrat. Ved Kjøbenhavns-Planen med dens Parker og Boulevarder har Meldahl sat sit Stempel paa Byen og med Hæder skrevet sit Navn ind i Hovedstadens Historie.

I 1874, 28. Februar—1. Oktober, fik Meldahl endvidere den Opgave — eksempelløs i et konstitutionelt Land — som Formand for Bygningskommisionen for det nye kgl. Theater og Diktator at fremtvinge Theatrets kontraktmæssige Fuldførelse; man var kjørt fast og stod overfor den Mulighed, at man paa Kongens Nytorv skulde faae en Theaterruin som en Slags Pendant til Marmorkirkeruinen i Bredgade¹⁾. Kuppeltaget var endnu ikke reist, da Meldahl overtog dette ulønnede Hædershverv.

Naturligvis fik han ved dette exceptionelle Arbeide Fjender, først og fremmest Fischer, den senere Kultusminister, der som saadan søgte at skaffe ham saamange Vanskeligheder, som han blot kunde.

Meldahls store Lykke var, at han i 1860 blev knyttet til en jævnbyrdig Hustru, at han havde en urokkelig Ven i Fenger og vandt sig nye Venner i Trap, i Tietgen og J. C. Jacobsen.

DET KONGELIGE AKADEMI FOR DE SKJØNNE KUNSTER 1858—1864. FORMAND FOR SKOLERAADET

„Akademiet holder mig — det er det eneste, jeg vilde ønske at ofre mig for — heelt og holdent nu, da jeg synes at faa Raad dertil. Men kan det nytte? og kan *Jeg* bringe Noget ud deraf, naar jeg helt offerer mig derfor? Det er min Tvivl. Min Lyst til den praktiske Virksomhed er helt forbi. Jeg paatager mig aldrig mere at have med Udførelse af noget Byggeforetagende at gjøre!“

Meldahl skrev saaledes i et mismodigt Øjeblik i 1865 til Ludv. Fenger; han var da i fuldt Arbeide som Formand for Akademiets

¹⁾ Rigsretstidende, 3. Sag I, S. 276.

Skoleraad, men forøvrig havde Ministeriet lige beredt Akademiet en ubehagelig Overraskelse ved uventet at suspendere dets nye Bestemmelser med Hensyn til Valg af Medlemmer, skjøndt de vare approberede af Kongen og allerede vare benyttede.

I Meldahls ovenanførte Ord seer man i kort Resumé hans Forhold til Akademiet gennem hele hans Liv. Han satte Kunsten høit, han mente, at den ikke var Luxus, at der fra store Kunstværker udstrømmer Lys i den mørke Verden, og at Kunsten ligesom alt det Skjønne kan hjælpe til at bære Sindet ud over Livets Sorger. Bygningskunstens Værker kaldte han den skjønne Legemliggjørelse af Menneskeslægtens Ideer — disses Festdragt. Det laa da lige for, at han maatte nære den varmeste Interesse for Akademiet for de skjønne Kunster, den Institution, der skulde hjælpe de virkelig Kunstbegavede, saa at de kunde bruge deres medfødte Evne til at frembringe skøn Kunst, samt opdrage dem, der ikke havde særlig Begavelse som skabende Kunstnere, til at blive Hjælpekræfter, hvilke de store Kunstnere og et udviklet Samfund altid have Brug for og ikke kunne undvære.

Bittert havde han klaget over, at Akademiet kun havde givet ham en mangelfuld Uddannelse: „Min Ungdom er, ikke ved min Skyld, kun halvt benyttet ved halv daarlig Skoleopdragelse, halve Studier i alle Retninger,“ skrev han til Ludv. Fenger 28. Febr. 1862. „Det er en nedknugende Byrde at slæbe paa.“ Det faldt da af sig selv, at han med sine Erfaringer, sit praktiske Blik, Initiativ og sin Energi maatte føle sig i sit Element fra det Øieblik, da han i Juli 1858 var bleven Medlem af Kunstakademiet og som saadant havde faaet Del i dets Styrelse. Arbeidet i Akademiet og fremfor alt i dettes Skoler blev vistnok Meldahls Hjertesag, og havde han i sit Liv ikke vundet anden Hæder, saa var det Ære nok, at Akademiets Skoleraad i over 40 Aar valgte ham til sin Formand. „Deres rige Virksomhed,“ siger Skoleraadet i den Skrivelse, hvormed det ved Meldahls Tilbagetræden i Marts 1906 bringer ham sin Tak og Anerkjendelse; men Samarbejde med Kunstnere med deres letpaavirkelige, vankelmodige Sind og tidt uklare Hoveder er ofte vanskeligt. Der er sagt om dem, „at de ere ivrige nok til at kritisere tagne Beslutninger og forarges over Udfaldet af Valg, men de kunne kun vanskeligt mande sig op til den lille Uleilighed selv at møde eller afgive deres Stemme.“ Dertil kom endnu, at

Ministeriet uventet kunde gribe ind og ikke altid behandlede Akademiet loyalt. Arbeidet her blev derfor i det lange Løb ofte svært for Meldahl.

I 1858 var Jerichau Akademiets Direktør, valgt af de Konervative imod den Høyenske Minoritet, der ved sit energiske og konsekvente Sammenhold kunde virke terroriserende. De andre Professorer vare Bissen, Hetsch, Chr. Hansen, Marstrand, J. L. Lund, der i 1862 blev afløst af Roed, og N. Simonsen. Blandt Medlemmerne vare der 6 Architekter nemlig F. F. Friis, der var Vicedirektør, Malling, de to Brødre Nebelong, Winstrup og Stilling, 20 Malere og Medailleur Conradsen. Høyen var Professor i Kunsthistorie, S. A. W. Stein i Anatomi og Thiele Akademiets Sekretair. Endnu maa nævnes Departementschef i Kultusministeriet, senere Kultusminister D. G. Monrad.

Baade til Jerichau, med hvem han var Dus, til Marstrand, Hetsch og Høyen stod Meldahl i det venskabeligste Forhold; alle kaldte de ham i Breve „Kjære Ven!“ Ligeledes stod Meldahl fra gammel Tid paa bedste Fod med Thiele; i de senere Aar, da denne var helt affældig, maatte Meldahl „trække en Del af det Læs,“ der ikke vedrørte ham, og redigere Alt for Thiele som Akademisekretair. Stilling underskrev sig i sit Brev i Anledning af en Fest for Meldahl 3. Jan. 1890 „forbindtligst og venskabeligst Deres gamle H. Stilling“ og Conradsen 7. April 1904 „Deres gamle hengivne Ven.“

Blandt Malerne havde han fra gammel Tid staaet i venligt Forhold til Marinemaler Sørensen, Sonne og Roed. Hans bedste Ven blandt dem alle var dog Heinr. Hansen, Reisefællen fra de unge Aar. „Kjære Ven“ er Overskriften fra først til sidst i dennes Brev, og det endskjøndt han ikke kunde tilgive Meldahl, at han i 1887 blev vraget som Tilforordnet til Bestyrelsen af det Nationalhistoriske Museum paa Frederiksborg, hvilket udelukkende skyldtes Prof. Edv. Holm, men hvilket han troede Meldahl kunde have forhindret.

I 1861, medens Jerichau var Direktør, blev der endnu optaget 5 Medlemmer, nemlig Architekterne Herholdt, Sørensen og Walther, Fru Jerichau og Billedhugger Stein.

„Jeg indtog som den unge, noget undselige Kunstner en af Lænestolene mellem Akademiets Fædre, hvoraf flere havde været

mine Lærere“, fortæller Stein. Til Meldahl stod han hele Livet igjennem i det venligste Forhold.

Den første store Sag, der forelaa i Akademiet strax i Efteraaret 1858, var Omordning af Skolerne og Undervisningen, en Sag, der i en lang Aarrække havde været fremme, og om hvilken der nu var Forslag fra en tidligere nedsat Kommission, hvis Formand var Departementschef, Konferensraad C. F. Holm. Det vigtigste Punkt i dette var Oprettelse af et Skoleraad, hvorved Skolen vilde blive en relativ selvstændig Institution indenfor Akademiet. Imod dette Forslag reiste der sig strax en levende Modstand, idet en Række Medlemmer, blandt hvilke Balsgaard var særlig ihærdig, forlangte, at Plenarforsamlingen skulde afgjøre forskellige Skolepørgsmaal. „Balsgaard var et særlig udannet, fordringsfuldt Medlem, der paa Grund af sin Stilling til Civillisten og Hof-fet¹⁾ troede sig berettiget til at kritisere Alt uden dog selv at vise ringeste Evne til at gjøre noget Arbeide i Akademiet.“

Monrad deltog i Forhandlingerne og støttede Meldahl, hvem det skyldes, at Akademiet 10. Januar 1859 vedtog, at Skoleraadet skulde oprettes, hvilket approberedes af Ministeriet 16. April.

Meldahl fik ligeledes indsat den Bestemmelse, at der skulde oprettes et Professorat i Dekorationskunst.

V. Klein skriver til ham, Neapel, 6. April 1859 om Akademiet og hans Stilling deri: „Og selv hvor der nu eksisterer en saadan jammerlig Anstalt, der desværre eengang er af Guds Naade Herre til Manges Vee, der maa een ærlig, begavet Mand ved besindig, bevidst Opræden i dens Midte kunne vinde Alles Tillid og den øverste Magt; hvor der kun er lidt Slethed, men megen Middelmaadighed, behøves ingen Kjæmpekræfter for at seire, kun eenfoldig Ærlighed (og Snildhed som Slang) og besindig Værdighed. De er nu i saa lykkelig en Stilling og har saa megen Magt, som vistnok Faa have havt over Forholdene hjemme, det er: De kan, og jeg veed, at De vil gavne, kort sagt: De er lykkelig som Faa uden at vide det; jeg, der dog ikke har til Vane at beklage mig, — jeg misunder Dem“.

Hetsch blev Skoleraadets Formand; dets øvrige Medlemmer vare, foruden Professorerne, Nebelong, Conradsen, Roed og Meldahl.

¹⁾ Balsgaard var Lærer for Prinsesse Louise.

Der arbejdedes nu paa den nye Undervisningsplan, og Meldahl blev strax et indflydelsesrigt Medlem. Det varede dog flere Aar, før denne Plan blev gennemført, og den sinkedes bl. a. af Monrad, der i Efteraaret 1861 i Rigsdagen forelagde Lovforslag om Forbedring af Lønningerne ved Akademiet, men samtidig foreslog, at Kongen herefter skulde ansætte Professorerne efter Indstilling af Ministeriet, og altsaa saaledes vilde fratage Akademiet den Rettighed, det havde havt i over 100 Aar, selv at vælge sine Professorer. Det kom herved naturligvis i stærkeste Oprør. Sagen blev endnu alvorligere, da der i Folkethingets Udvalg viste sig en langt farligere Plan, der gik ud paa helt at opgive en Statsskole for Kunst og istedetfor understøtte fremragende Kunstnere, som privat vilde holde Elever. Man kan sikkert gaa ud fra, at denne Plan skyldtes Paavirkning fra Høyen og hans Meningsfæller, der saaledes vilde forsøge paa gennem Rigsdagen at opnaa, hvad de ikke kunde faae gennemført i selve Akademiet. Marstrand bl. a. var for den, medens Jerichau var imod, at Akademiet saaledes skulde opløses i en Mængde splittede Bestandele, og fandt Atelieruddannelse uheldig, da der paa den Maade sjældent kom selvstændige Kunstnere.

I en Piece og i „Fædrelandet“ i Nov. og Dec. 1861 diskuteredes hele Spørgsmaalet imellem Meldahl og Tømmermester Kayser, (Docent i Mathematik ved Akademiet), der, sammen med Fallesen, var Høyenianernes Forkæmper i Folkethinget, og denne offentlige Diskussion bidrog sikkert Sit til, at der paa Rigsdagen ikke kom Noget ud af Monrads Planer.

I Akademiet var man aldeles ikke beroliget, da Monrad i Folkethinget ligefrem havde erklæret, at han godt kunde faae Kongens Samtykke til Forandringer i Fundatsen, selv om de vare stridende mod Akademiets udtalte Ønsker. „I Akademiet bleve vi af og til kuede af det Høyenske Parti, og da Monrad blev Minister, skulde det Hele omreformeres paa en Maade, som et større Parti, hvortil jeg hørte, ikke ansaa for rigtigt. Der var mange Discussioner i 1859—63. Da vi truedes med Vold, gik vi underhaanden til Kongen, vor høie Protektor, og Monrad fik derfra et Vink om, at han skulde finde sig tilrette med os.“

„Jeg var en Art af Ordfører, Blomstermaler Jensen, Prof. anat. Stein, Schleisner og Monies, Friis, Jerichau o.s.v. hørte til vort Parti.“

„Monrad var en elskværdig Mand som Minister, som kunde bære over og tilgive. Dette sees af Følgende.“

„Monrad fandt sig nu i at give Møde i Akademiet, der høre og der deltagte i vore Forhandlinger, og uagtet han var krænket ved vor Færd, ordnede han nu Alt loyalt og smukt for os, og fra den Tid fik jeg særlig Støtte af ham i min Gjerning i Akademiet.“ Der skete ingen Ændringer med Hensyn til Valg af Professorer, og Akademiet fik et Tilskud, saa at det kunne forbedre Lønningerne; Professorerne i Kunsten, der hidtil i fast Gage kun hver havde havt 300 Rd. aarlig, fik fra 1863 700 Rd.

Med største Iver deltog Meldahl 1859 og de følgende Aar i Forhandlingerne baade i Akademiet og i „Fædrelandet“ om Spørgsmaalet om Architectuddannelsen. Han fremsatte bl. a. sin gamle Klage over, at dennes praktiske og tekniske Side forsømtes. Der gjordes Intet for at oplyse Eleverne om, hvorledes en Bygning skulde indrettes for praktisk at kunne benyttes. Ved Konkurrencerne er Bødømmelsen ikke sagkyndig, thi denne foretages af samtlige ca. 30 Medlemmer, hvoraf kun 6—7 ere Architecter; derfor tages der mindre Hensyn til, om en Plan er god og fornuftig, end til, hvad der falder i Øinene, Dekoration, Stil og Tegning. Han foreslaar endelig, at den for Architecter nødvendige *tekniske* Undervisning skal foregaa ved polyteknisk Lærestalt eller ved teknisk Institut, medens den *kunstneriske* gives ved Akademiet.

Herimod skrev Ludv. Fenger, ogsaa i „Fædrelandet“ (under Mærket P.), og man seer Noget af det, der dengang bevægede Sindene i Architectkredse, naar man læser et Brev, som han skrev til Meldahl 5. Okt. 1859 fra Alnarp i Skaane, hvor han var dennes Kondukteur: „Det kunde aldrig falde mig ind at mene, at Geniet ikke taaler hæmmende Baand, Academierne bør netop indrettes for de middelmaadige Kræfter, men ikke for Middelmaadigheder, og, tro mig! det bliver Resultatet, om Deres Forslag tages til Følge!

Jeg er ikke Spaamand, men tør sige Dem, at Oprettelsen af et forenet teknisk-kunstnerisk Cursus er det samme som at trænge den maleriske Retning i Kunsten, som De selv tilhører, ud deraf. Hvem bliver det, som herefter faaer Afgjørelsen af de unge Architecters Velfærd? Ikke sandt? det bliver udelukkende Academiets

Architekter. Nu veed De ligesaa godt som jeg, at der staaer De for Øjeblikket mutters alene. Hvad bliver Enden? at De tilsidst, naar man gjør Dem det altfor broget, gjør Alvor af, hvad De saa tidt har sagt: De træder ud og lader os arme Mennesker i Kløerne paa disse Uhyrer. Er det Overbevisning om tekniske Kundskabers Nødvendighed, der ere de vigtigste Drivfjedre i denne Sag, nej, De veed godt, uden at jeg behøver at nævne Personer, hvem jeg mener, naar jeg siger: det er Herskesyge, det er Laugsaand, og Lyst til at holde de Unge nede for ikke at blotte egen Uvidenhed. Tænk paa, det er de Mennesker, som vil bebyrde os med den højere Mathematik, Statik o. s. v., der selv ikke kunne drage en Kvadratrod ud uden at svede som en Daglejer.

Husk paa, at De selv har sagt, at Deres bedste Conducteurer, det er Haandværkerne; løn nu ikke disse Mennesker med at lukke Akademiet for dem, det gjør De, hvis De drysser Kunstnerbanen over med Examenstorne. De selv med Deres livlige, franske Natur vilde hoppe over dem, vi andre blive siddende.

Er det muligt, kjære Hr. Meldahl, saa træd tilbage, slut Dem til dem, som De dog i Grunden tilhører: Høyenianerne, det gaaer ikke an at isolere sig. Hos dem vil De finde Velvillie og, thi det behøver vi Alle, Overbærenhed, hos Hoben aldrig.

Tro ikke heller, at Monrad er afgjort for Teknikerne. Husk paa, Høyen er hans stadige Omgangsven, men hvad han vil, det er: slutte sig til den Side, som sejrer.“

Under Monrads Angreb paa Akademiet maatte Undervisningsreformen hvile. „Jeg arbejder i denne Tid paa at faa Klein anbragt til Lærer paa Walthers Skole“, skrev Meldahl 16. Marts 1862 til Ludv. Fenger, „og Hornemann til i kommende Vinter at fortælle vore unge Bygmestre lidt om hygieiniske Fordringer ved Byggeforetagender o. s. v. — Dog alt beroer paa, hvad Monrad vil gjøre med Akademiet — Ingen af os veed det endnu, og Monrad selv veed det vel knap.“ Da Stormen var drevet over, dukkede Meldahls Planer op igjen. 10. Sept. 1862 sendte Ministeriet til Akademiets Behandling et helt nyt Undervisningsreglement, hvor Aanden og Tanken ganske er Meldahls. Skoleraadet skulde herefter have en betydelig udvidet Myndighed; Meldahls rigtige Tanke var den, at Skolen krævede en Styrelse alene efter sit eget Tarv, og at den fremfor alt bør have en rolig Udvikling

og ikke inddrages i de skiftende Strømninger i den almindelige Kunstnerverden.

Forslaget støttedes baade af Marstrand og Hetsch og underhaanden ogsaa af Høyen. Monrad mødte baade i Plenarforsamlingen og i Skoleraadet, der valgte Meldahl til Ordfører, medens Jerichau demonstrativt blev borte. Efter varme Debatter vedtoges Oprettelse af Professoratet i Dekorationskunst; hele Forslaget vedtoges derefter enstemmig, og endelig stadfæstedes det af Kongen 7. Sept. 1863, efter at Ministeriet endnu havde foretaget nogle Ændringer (paa et enkelt Punkt imod et Tilsagn, Monrad mundtlig havde givet Akademiet), og efter at man havde forhandlet med polyteknisk Læreanstalt og teknisk Institut, til hvilke nu hele Architekternes tekniske Uddannelse skulde henlægges.

Nye Forhandlinger vare allerede igang om at forandre den Form for Optagelse af Medlemmer, som var vedtaget i 1857. Efter lange og levende Debatter vedtoges 21. Marts 1864 et Forslag, der væsentlig skyldtes Marstrand, som i 1863 igjen var bleven Directeur (Chr. Hansen blev Vicedirekteur). Meldahl havde bidraget til, at Forslaget blev noget modificeret, men han frygtede forøvrig for, at den nye Form vilde være til Skade istedetfor til Gavn. Det Nye var, at enhver 30-aarig Kunstner, der havde foretaget en større Studiereise i Udlandet eller havde modtaget Udstillingsmedaillen, uden videre skulde betragtes som foreslaet til Medlem, saa at det Krænkende maatte bortfalde, der laa i, at skulle foreslaaes og derefter maaske vrages. Constantin Hansen og Skovgaard havde netop sagt Nei til at vælges efter de gamle Regler. 2 Maaneder efter valgtes saa disse to foruden Exner og Vermehren. Meldahl satte Pris paa dem alle og stod altid Vermehren meget nær.

Meldahl fortæller om disse første Aar: „Da jeg kom ind i Akademiet, var Partiet Jerichau, Jensen, Monies, Troels Lund¹⁾ o. s. v. de regjerende, Friis hørte til disse. Gertner og senere unge Nebelong var de uvorne, uopdragne Kræfter. Jeg maatte strax være Ordfører imod disse.“

„Jerichau var et iltert, men uklart Hoved, og Marstrand lune-

¹⁾ Theatermaler.

fuld, Stemningsmenneske, der meget flot i Formen gik uden om Reglementerne. Skarpe, kloge Hoveder var Blomstermaler Jensen, Monies, Prof. Stein (Lægen), Troels Lund og Hetsch, der dog dengang sjældent tog Ordet. Friis ævlede, og da Gertner og unge Nebelong kom til, kom der ædderspændt Arrighed ind i Discussionen. Gertner var særlig slem mod Roed. Da Friis ofte kom med latinske Citater, fik jeg dette stoppet ved en Dag at citere: „lectiles colitorum, som vi Latinere sige.“

Sammenholder man Undervisningsreglementet af 1863 med det af 1842, saa seer man, at den Forpligtigelse til at undervise Haandværkere, som Struensee i 1771 havde paabyrdet Akademiet, nu er bortfaldet, dette skal alene virke som Kunstselskab, og Elementarklasserne ere udskilte (dette allerede fra 1850). Arkitekterne maa nu altsaa aflægge tekniske Prøver for at kunne komme ind i Arkitekturskolen, og i dennes Øvelser skal der især tages Hensyn til en Forbindelse af Hensigtsmæssighed og Renhed i Stilen, og det paalægges nu en af Professorerne at holde Forelæsninger over Architekturens Principer og de forskjellige Stilarter.

I Spidsen for Skolerne staaer nu Skoleraadet, der bestaaer af samtlige Professorer og Docenter samt to af Plenarforsamlingen valgte Medlemmer. Af sin Midte vælger det selv sin Formand. Fagkomitéer have Tilsyn med de enkelte Skoler. Alle Valg ere treaarige. Opflytning fra Klasse til Klasse kan finde Sted til enhver Tid efter Bedømmelse af Klassekomitéen. Professorerne have ikke længere „Maaned“, men hver af dem vælges af Raadet til at forestaa en bestemt Klasse. Komitéerne for Bibliotheket og Kunstsamlingerne henlægges under Skoleraadet.

Da den nye Ordning nu skulde føres ud i Praxis, følte Hetsch sig for gammel dertil. „Gamle Hetsch kom til mig og foreslog mig, at vi skulde gjøre Prof. Hummel¹⁾ til Medlem for at faae en Leder, Formand m. m. i Akademiet og dets Skoler. Jeg sagde, at det vilde da være en Skam, om det blev Tilfældet.“ Akademiet maatte indenfor sin egen Kreds kunne finde de fornødne Kræfter. Hummel ver ganske fremmed for kunstneriske Forhold. Hetsch tog da Meldahl saa at sige paa Ordet og foreslog ham selv,

¹⁾ Professor ved Polyteknisk Lærestalt.

den yngste af dem alle, og Skoleraadet valgte ham 3. Mai 1864 enstemmig til Formand.

„Det var underlig for mig at sidde der som Formand for Hetsch, Bissen, Marstrand, Høyen, Jerichau, C. Hansen, Roed, Simonsen og senere Constantin Hansen, den elskelige Skovgaard, Hilker, gamle Nebelong o. s. v. Men Alle støttede det, jeg vilde føre igjennem. Jeg stod næsten ene i Begyndelsen, mine Forslag faldt i Regelen med alle Stemmer imod et Par. Men i kort Tid bares jeg op af Velvillie og Tillid, og det førte til, at jeg for den syge Thiele skrev Akademiets Hovedskrivelser.“

Raadets Sekretair blev Forvalter Truelsen „en enestaaende, mageløs trofast Hjælper. En saadan Mand findes sjældent.“

„Der opstod ofte komiske Situationer, som til Ex. da jeg engang havde taget Hensyn til en Ytring af Marstrand. „Nei, nei, det er galt“ afbrød han og sagde saa det Modsatte. Da jeg saa svarede: „Ja, men De sagde netop det i sidste Møde, saaledes som jeg nu foreslog det.“ — „Ja, De vil da ikke have, at jeg skal staae ved alt det Vrøvl, jeg siger.“

„Hvorledes Alt kunde gaa i den Tid er ufattelig, thi Thiele var helt affældig og Truelsen overlæst.“

Det første, der var at gjøre, var at sikre sig Lærerkræfter, der kunde og vilde tage fat med god Villie og Evne efter den nye Plan. De ældre Lærere bleve opsagte til 1. Sept. 1864, de nye vare Heinr. Hansen, V. Klein, L. Fenger, Peters, Chr. V. Nielsen, Conradsen, Hertzog og Hilker og 1865 Vermehren. Dernæst tog man fat paa en Revision og Ordning af Skolens Inventar og Undervisningsapparat.

Et Billede fra en Afgangsprøve i Akademiet i disse Aar har man i, hvad der fortælles om Peter Jürgensen fra Flensborg, senere Kontorchef i Hanseatische Baucompagnie i Hamborg: „Ved Afgangsprøven blev Eleverne lukkede inde hver i sin Baas i 4 Timer, hvorefter de skulde aflevere deres Opgave. Da de 4 Timer var forbi, var Peter saa utilfreds med sit Arbeide, at han rev det i Stykker, og da Etatsraad Meldahl sammen med de andre Tilsynshavende og Professorer kom, sagde Peter med Taarer i Øinene: „Ja, her seer De Resultatet. Jeg var ikke selv tilfreds med Arbeidet. Nu maa De afgjøre, om jeg maa faa Lov at gjøre det om, eller om det hele skal være forbi med mig.“ „Nei, vist ikke!

Gaa De nu en Time og kom til Ro. Kom saa igjen og sid igjen i 4 Timer.“ Det Arbeide, han da fik præsteret, fik han endogsaa Ros for. Derefter fik han Plads hos Architect Stilling og senere nogen Tid hos Professor Meldahl, der gav ham en god anbefaling.

Af et Brev 9. Juni 1862 fra Meldahl til Regenburg, der som Departementschef i slesvigsk Ministerium havde overdraget ham en Synsforretning ved Borby Kirke ved Eckernførde, faaer man et Indblik i, hvordan det dengang gik til i Akademiet, naar man behandlede saadanne Sager, hvor nemlig „en ung Minoritet bestaaende af mig, Architect Herholdt og Architecturmaler Hansen med Varme og Iver arbeide for at bibringe Alle, der have med vore ældre Bygninger at gjøre, en saadan Iver og Interesse, at disse ikke gaae tilgrunde. Imedens at en stor, sløv Majoritet kun arbeider for at blive let færdig med slige Sager og derfor kun udfærdiger en af disse almindelige Udtalelser „at Projektet er vel skikket til at udvikles“ og at „Alt er saare godt“. En saadan Udtalelse, nedskreven af Prof. Hetsch og tiltraadt af Majoriteten var færdig til Afsending, da vi Yngre toge fat, idet vi gik ud fra, at naar vedkommende Architect fik at vide, at vi paa alvorlig Maade saa at sige havde kasseret hele Arbeidet, saa vilde han anstrenge sig og ved den Sag, saavel som ved andre, fremkomne med mere modne Forslag.“

ARBEIDER I FREDERIK VII's TID GAMMELHOLM

Fenger var Meldahls Velgjører paa alle Omraader. Ved hans Hjælp var han bleven Docent i Tegning paa Landbohøiskolen (1858—60), hvorved han følte sig økonomisk sikkret. J. Fenger, Søn af Pastor Ferdinand Fenger, fra 1862 Landinspektør og senere Stadsingenieur i Randers, var en af Meldahls Elever og fortæller om ham 50 Aar senere: „Paa Tegnestuen terpede han med os Projektionstegning efter et nyt System, nemlig saaledes, at Vægten lagdes paa selvstændig Opfattelse og Præstationer af Eleverne i Modsætning til hidtil benyttede tabellariske Fremstillinger, der kunde udføres meget nøiagtigt og smukt, men som ikke udelukkede, at Eleverne nærmere beseet ikke havde forstaaet et Muk af det hele Anliggende. Han gjorde paa mig et

overlegent Indtryk og at være af melankolsk Temperament. Jeg erindrer endnu, at han masede engang gevaltigt med mig, for at jeg skulde godtgjøre for ham, at jeg havde forstaaet en skjæv Skæring, der ikke var som Fod i Hose, og at det afløkkede ham et Smil, af hvilke vi iøvrigt ikke saa mange paa Tegneskolen, at jeg fuldstændig kørte fast i den Labyrinth af Linier, som jeg skulde behandle. Han gjorde et energisk Indtryk, og han vilde udentvivl have bragt det vidt med mig, saafremt mine Naturanlæg for Tegning havde været i bedste Orden, hvad de desværre ikke var. At han, hvad Fremstillingsevne angaar, maa betragtes som en fremragende Lærer i Tegning, har jeg kun hørt een Mening om.“

1859 udgav Meldahl med Bistand af F. Christensen, Dessinateur, „Planer til Brug ved Underviisningen i Kaarttegning ved den Kong. Veterinær og Landbohøiskole“, hvorved Generalstabens Signaturer og Skriftbestemmelser bleve overførte til Landbohøiskolens Tegneundervisning. —

Fengers, Collinerne, Drewsens, Stampes og Wanschers, Meldahls meget nære Venner, bleve alle bedte til et stort Bal, som han gav hos Vincent (Kongens Nytorv 21) 14. April 1859. Fengers vare dog forhindrede ved Sygdom i Familien. Ludv. og Jette Richter vare der med deres Døttre, Louise og Hanne. Forøvrig havde Wanschers faaet Lov til at skrive Ballisten. Da Meldahl saa denne og blandt de unge Herrer læste „1 Videbech, 2 Drewsens“ og derpaa feilagtig „1 Frier“, sagde han leende: „En Frier, jeg kunde nok have Lyst til at vide til hvem“. Det var Ernst Trier, den senere Forstander for Vallekilde Høiskole. Afbud fik Meldahl fra et Par Kunstner venner. Vermehren, hvis Hustru var forhindret ved et Barns Sygdom, skrev 7. April: Kjære Ven! Jeg vover reent ud at gaae til Bekjendelse og tilstaae, at jeg mangler Mod til at indfinde mig paa et fiint, kjøbenhavnsk Bal. Da jeg var 20 Aar, kunde jeg allerede for Ballets Vedkommende sige: ils sont passés, ces jours o. s. v. — Skulde jeg virkelig gjøre den enorme Kraftanstrengelse at bryde med min Natur og gaae paa Bal (hvad der for mig omtrent vilde være det Samme som at gaae paa Hovedet), saa er De En af dem, jeg helst vilde gjøre det for; men De er god og liberal og fordrer ikke mere af en gammel Huusmand og Indsidder, end han med Billighed kan præstere.

Deres

F. Vermehren.

Ogsaa Ludv. Fenger sendte Afbud, han havde aldrig lært at danse: „Gid man en saadan Aften kunde være Spillemand“, skrev han 9. April, „saa var man dog et brugeligt Individ og kunde have Fornøielsen af at see Deres muntre Selskab.“ — Høedt maatte paa Grund af Forkølelse sende Afbud paa selve Dagen.

Det blev en deilig Aften. De unge Piger vare meget impone-rede, da den statelige Vært ved Indgangsdøren i den festlige Sal overrakte hver af Damerne en Buket som Velkomsthilsen. H. C. Andersen var med. „Professor, Øienlæge Lehmann udbragte Skaalen for vor smukke, elskværdige Vært“, fortæller Nanna Videbech f. Wanscher halvhundrede Aar efter Festen, og Emma Vedel f. Hartmann ligeledes: „Der gik jo det Rygte, at hans For-lovelse skulde deklareres den Aften, og man gjættede, saa godt man formaaede, — Jonna Stampe husker jeg tydeligt, dejlig var hun. Spændingen var stor, da Skaaltalerne begyndte ved Bordet, men Nyheden kom bare ikke. Ellers tror jeg nok, at hvis vor smukke Vært havde baaret sig ad ligesom Anders i Visen „der gik i Pi-gernes Rad, højde sin Røst og sagde, en lille Pige, hun skal bli' min“, at vi saa alle som Pigerne i Visen havde svaret: „Anders tag mig, Anders tag mig, o. s. v.“ Jeg morede mig dejligt og dansede Natten lang, men jeg aner ikke med hvem, kun var jeg meget ung og glad.“ —

Der er bleven sagt om Fenger, at han havde kun een Passion, og det var Meldahl. Vist er det, at han hurtig gav Meldahl det ene store Arbeide og Tillidshverv efter det andet. Det, hvortil Fenger brugte ham i disse Aar, var Udvidelsen af Sindssygeanstalten ved Aarhus, fra 1859 Realisationen af Gammelholm og samme Aar gjorde han ham til Medlem af Dige-kommissionen paa Sles-vigs Vestkyst; endelig skulde han som Regeringens Konsulent besigtige Statsbyggeforetager i Slesvig, Holsten og Lauen-borg. „Hvor mange Tanker og Kræfter har jeg ikke nedlagt i Raad og Veiledning i vort offentlige Bygningsvæsen — igjen-nem Rigsdagens Finantsudvalg ved Fengers Hjælp, som befæ-stede og organiserede min Stilling i alle Maader og var mig en urokkelig, uforandret Ven igjennem alle Tider som Minister eller Directeur i Ministeriet. Uden hans Hjælp, Støtte, Tillid var jeg aldrig kommen saa godt igjennem de mange store Byggerier for Staten.“

Fenger saae rigtig, Arbeide var Meldahls Element. Dog var det ikke morsomt, at der Gang paa Gang, ligesom ved Blindeinstituttet, skulde bygges for et Lavmaal af Penge og ofte trist at komme hjem fra Forretningsreiserne til en kold Stue, overfyldt med Forretningsbreve.

I mismodige Øieblikke, naar Meldahl var ved at fortvivle over sine Arbeider og nær ved at søge anden Virksomhed, maatte Kornerup opmuntre ham: „Veed Du da ikke, at de andre Architekter, som vel tildeels misunde Dig, dog respektere disse Bygninger“ skrev han 14. Juli 1859. „Du er efter min bedste Overbevisning netop skabt til Bygmester og vil aldrig i nogen anden Stilling bedre kunne gavne dit Fædreland end netop i denne. Husk, hvad Fenger sagde: „Naar man har med Arbeide og Besværlighed gjort sin Udsæd, maa man vente, til Høsten bringer Frugten og ikke forlade sine Marker.“ —

Statens Sindssygeanstalt for Nørrejylland, ved Aarhus, en Helbredelsesanstalt, der var opført af F. Friis og Bindsbøll og blev taget i Brug 1852 med den høitansete Professor H. Selmer som Overlæge, udvidedes første Gang 1859—61 med Meldahl som Architect.

Selmer havde først udarbeidet en Plan med Bygningsinspektør Thielemann. „Man vilde experimentere med nye Ideer om Indretning af Sindssygeanstalter, saa at de kunne blive til Helbredelses- og Pleieanstalter“, men denne Plan havde den væsentlige Feil, at den var for dyr. Den vilde koste ca. 500.000 Rd., og der var alt i alt kun bevilliget 300.000.

Justitsminister Simony anmodede da i August 1857 Professor Fenger, der var Medlem af Sundhedsstyrelsen og Ordfører for Finansudvalget, om at tage til Aarhus og mægle Sagen tilrette, og i September foreslog denne, trods Selmers Protest, at det skulde være en blandet Anstalt, hvor Adskillelsen mellem helbredelige og uhelbredelige Patienter var opgivet, og han bragte paa denne Maade virkelig Udgifterne ned. Han henvendte sig nu til Meldahl, hvem han skaffede en Bevilling, saa han i Udlandet kunde studere de nye Anstaltsbygninger, og denne, der i December havde besøgt Aarhus, gjorde hurtig sit Arbeide færdigt; allerede 1. Februar 1858 indleveredes Planer og Overslag til Justitsministeriet, og 5. August paalægges det Meldahl at udarbeide den ende-

lige Plan i Forening med Direktionen (Amtsraadsmedlem, Justitsraad Ingerslev, Marselisborg, og Stiftsfysikus Jespersen, Aarhus) efter Fengers Princip, men med Hensynstagen til de fra Selmer modtagne Ændringsforslag; ved den endelige Udarbejdelse gaves der Selmer Medhold i mange Retninger. „Jeg blev den ulykkelige Mellemand, der maatte rage Kastanierne af Ilden. — Ingerslev og Jespersen hjalp mig igjennem de vanskelige Punkter. — Selmer var under hele Arbeidet en meget alvorlig, samvittighedsfuld Mand, selv om hans mindre venlige Stemning mod Fengers Projecter af og til fik ham til at være noget besværlig“. De saare knappe Pengeforhold gjorde, at det ofte blev „en pinagtig Virksomhed med lavtstillet Maal i kunstnerisk Henseende.“

Meldahl sendte Fenger Perspektivtegning af Bygningen, dateret 1. December 1858, og Fenger var meget glad over den: „Det er øiensynligt, at den nye Anstalt vil blive langt smukkere end den gamle. At man i Aarhus vedbliver at skumle saa smaat over den nye Plan er menneskeligt. Det vilde man have gjort, om saa en Engel fra Himlen havde bragt den.“

Fru Selmer skrev senere om denne Tid: „Tak, kjære Professor Meldahl, for hvert lille, flygtigt Besøg, De gav mig paa Deres travle, urolige Ophold her paa Asylet. Jeg husker Dem altid som den, der forstod med den fineste Delicatesse at bevæge Dem mellem alle de Skjær og Klipper, der vanskeliggjorde Deres Virksomhed paa denne Kant af Jylland, og jeg glemmer Dem aldrig med Deres beroligende Stemme og indtrængende Ord.“

Fenger holdt stadig Meldahl til Ilden. 2. December 1858 skriver han til ham, at Selters Forlangende om Inventarium for 58.000 Rd., over 200 Rd. til hver Patient, er *urimeligt*, det maa gjennemgaaes og nedsættes. Han ender med en Opfordring til „fremdeles at følge den i mine Øine aldeles fortræffelige Grundsetning, at Overslagene ikke bør overskrides.“

Ved den endelige Udarbejdelse havde Meldahl virkelig faaet Omkostningerne nedbragt til ca. 210,000 Rd., saa at der i de bevilgede 300.000 Rd. var Penge nok baade til nødvendig Byggegrund, Inventarium og uforudsete Udgifter. „For at faae billige Tilbud anvendte jeg nye Licitationsformer, som gav lettere Adgang for alle Entrepreneurer, og indførte direkte Indkjøb der,

hvor disse kunde bringe væsentlig Fordel, saasom Indkjøb hos de finske Skippere — Gulvbrædder ved direkte Kjøb fra Lagrene i Gøteborg. Det medførte nye Anvisningslettelser; til Exempel — jeg fik anvist flere Tusinde Kroner paa Finanshovedkassen, som jeg ved direkte Anvisning paa denne kunde disponere over.“

Rotwitt viste Meldahl i den korte Tid, han oplevede som Justitsminister (fra 2. December 1859 til sin pludselige Død 8. Februar 1860) fra første Møde den største Venlighed og Tillid. „Han var et hurtigt, klart Hoved, som det var en Glæde at samvirke med.“ —

Senere var der en Justitsminister, der ikke viste sig som Gentleman overfor Meldahl. Denne blev en Dag kaldt op for, til Brug for Finansudvalget, snarest at skaffe en Plan til en forbedret Vandforsyning til Anstalten. Han fik Vandinspektør Poulsen til at foretage de nødvendige Undersøgelser, men maatte af egne, ikke store Midler, betale dennes forøvrig moderate Regning paa vistnok 4—600 Rd., idet Ministeren erklærede, at han ikke havde faaet Brug for den nævnte Betænkning, hvortil han ingen Midler havde faaet bevilliget, og at Meldahl jo ikke havde *noget Skriftligt derom*. Denne var derefter saa dum at aflevere sin Klage til Ministeren selv, og den kom aldrig videre end til ham eller hans Kakkelovn. Meldahl hilste ham fra den Dag ikke, hvor han saa mødte ham. — Han havde herved for Livet faaet en Lære som Forretningsmand. —

Fortidens Gammelholm strakte sig fra Holmens Kirke indtil Nyhavn og begrænsedes paa den ene Side af Børskanalen og Havnen, paa den anden Side af gamle Botanisk Have, Charlottenborg Slot, den militaire Høiskole, det kongelige Theater og Holmens Kanal. Øst for Botanisk Have, tvers over nuværende Herluf Trolles Gade, laa Mønten, og derefter kom den store Mastegrav, hvor Mastetømmer laa nedsænket under Vandet, et Terrain, der nu gennemskæres af Cort Adelers Gade.

Paa Gammelholm havde Ekvipagemesteren og Værftschefen Embedsboliger, og af større Bygninger kan rævnes Marine Ministeriets Kontorbygning og det imponerende Hovedmagasin, hvor „Pavillonen“, der havde rummet Flaadens Arkiv og Orlogsværftets Modellsamling, blev den senere Studenterforening.

Ved den lange Reberbane laa Garnmagasinet, der stødte op til Charlottenborg, (og hvor der senere oprettedes en Professorbolig og 2 Ateliers). Der var overordentlig hyggeligt paa Gammelholm, hvor Meget var saa uensartet, reist til forskjellige Tider i en lang Periode, og der var ikke faa Haver ved Embedsboliger og Kontorer.

En Tegning af Heinr. Hansen fra Gammelholm 1861 viser en hel Idyl. Til Høire ligger Admiralens Bolig med skyggefuld Have og Skildvagt for Døren; ligeoverfor holder en Vogn med Affald foran en Stald og „Spaanehave“, et andet mindre Material Hus. I Baggrunden sees Holmens Kirke, til hvilken flere Gangbroer føre over Kanalen, langs hvilken der tørres Tøi paa Snore. I det Fjerne kneiser det gamle Christiansborg.

I en lang Aarrække havde der været Tale om at samle hele Orlogsværftet paa Nyholm og derefter bebygge Gammelholm. Fra 1831 havde der i den Anledning været nedsat Kommission efter Kommission, og der havde været lagt den ene Plan efter den anden, indtil der endelig 1857 kom et Resultat ved Betænkning af en Kommission, der bestod af Etatsraad T. Algreen-Ussing, Grosserer Adolph, Professor Hetsch, Kaptain N. E. Tuxen og Departementschef, Etatsraad J. T. Schovelin.

Et Lovudkast støttet paa denne Betænkning blev forelagt Rigsraadet, og 15. April 1858 udkom Loven angaaende Orlogsværfternes Sammendragning paa Nyholm, hvis Begyndelse lyder saaledes:

§ 1. Paa Nyholm bliver efterhaanden at opføre de Værksteder, Magasinbygninger og øvrige Indretninger, som ville være nødvendige til at træde istedetfor de Bygninger o. s. v., der nu haves paa Gammelholm. Bekostningen ved de fornødne Anlæg paa Nyholm, deri indbefattet Vand- og Gasledninger samt ved Forandring af Marineministeriets Bygning og ved Opførelse af Arrest- og Retslokale er anslaaet til 1,687,000 Rd. R.M., hvoraf atter paaregnes ved den senere Realisation af Gammelholms Grund at komme til Indtægt for Statskassen 1,583,400 Rd.

§ 2. Til ovennævnte Anlæg stilles for Finansperioden 1858—60 97,800 Rd. R.M. til Marineministerens Raadighed. Hvormeget der i de senere Finansperioder dertil skal anvendes, bliver hvergang at bestemme ved Lov.

„I Aaret 1859 kom Minister Fenger til mig og spurgte, om jeg vilde hjælpe ham med at realisere Gammelholm og flytte dets Marinebygninger over paa Nyholm. Da jeg indvendte, at jeg ikke forstod mig paa den Slags Sager, svarede han, at det var Noget, der kom ganske af sig selv, han vilde forelægge Sagen for det kommende Rigsraad og bad mig om i Løbet af et Par Maaneder at skaffe Alt færdigt, saa at Budgettet kunde ordnes derefter. En tidligere Kommissions Betækning skulde være Grundlag for Arbeidet.“

„Den 1. Juni 1859 overdrog Finans- og Marineministeriet mig paa Grundlag af den alt 1857 udarbejdede Komitéplan og til Forelæggelse for det først sammentrædende Rigsraad til først i September at udarbejde de til Sagens Fremme fornødne Tegninger og Overslag.“

„Vanskeligheden bestod i at lægge en Plan for Arbeidet, som stykkevis kunde gennemføres, alt eftersom man blev færdig med de nye Smedie- og Magasinbygninger m. m. paa Nyholm, og samtidig ordne sig tilrette med alle de Naboforhold, der bestod omkring Gammelholm d. v. s. langs Holmens Kanal, ved Theatret, den militære Høiskole, den botaniske Have og Mønten samt træffe en mindelig Overenskomst med alle dem, der havde gode Embedsboliger paa Gammelholm, som Admiralen og Ekvipagemesteren. Sidstnævnte blev i Forveien omtalt som en meget vanskelig Mand, hvem man advarede mig imod.“

„Jeg havde det Held at finde en ung Ingenieur Hoff, som i 17—18 Aar blev min trofaste Hjælper i Sagen. Forarbejderne vare store, og jeg fik et Kontor i Marineministeriets Bygninger paa Gammelholm, hvor jeg efterhaanden maatte udvide Arbeidstiden til Kl. 6, 8, 10, 12 og 2 om Natten for at blive færdig. Jeg oplevede i den Anledning, at Nattevagten indberettede til Marineministeriet, hvilken Uorden der herskede paa mit Kontor, hvor man saae Folk komme og gaae langt ud paa Natten, hvorefter jeg blev kaldt op til Marineministeren for at give Forklaring, thi hverken Minister Michelsen eller hans Personale, der var vant til at standse Arbeidet Kl. 4 om Eftermiddagen, kunde fatte Grunden til denne natlige Færden paa mit Kontor, og han blev høilig forbauset, da jeg oplyste ham om, at dette var den eneste Maade, hvorpaa jeg kunde udføre det Hverv, han selv og Fenger

havde paalagt mig, at skaffe Budgettet færdigt til den fastsatte Tid.“

Naturligvis tog Meldahl ved Planens Affattelse de flest mulige kunstneriske Hensyn og erklærede i et Kommissionsmøde i September ligefrem, „at han stod der som Kunstner, som Medlem af Kunstakademiet, den Institution, der repræsenterede den høieste Udvikling i kunstnerisk Retning her i Landet, og hvis Pligt det var at see og paatale, at der i de større, denne Sag lignende Foretagender, ogsaa skeete Fyldestgjørelse af de kunstneriske og æsthetiske Fordringer.“

„Ved Udarbeidelsen af Bebyggelsesplanen søgte jeg at gjøre Gaderne saa brede som muligt, bredere end det tidligere var bleven foreslaaet af Kommissionen, men maatte her føre en stadig Kamp med Ministeriet, der knugedes af Rigsraadet, som vilde have saa mange Kvadratalen til Salg som blot muligt. Samtidig maatte jeg kæmpe med de Mænd, der fastholdt Tanken om, at man skulde bevare Holmens Kanal, sætte den i Forbindelse med Nyhavn og lade sig nøie med Gader langs Kaien af Bredde som Gaderne i Nyhavn. I de første Planer vare Kaierne nemlig udlagte mindre end halvt saa brede, som de nu ere, men efterhaanden voxede de i Bredde, og jeg projekterede dem saa brede, som de nu ere, under stadig Kamp med Autoriteterne og maatte endog for at gennemføre den store Bredde ved Nyhavns Hoved, hvorved jeg opnaaede at faae Kvæsthusgadens Linie respecteret, samt for at faae den større Bredde paa Toldbodgade, sætte min Stilling paa Spil. Man vilde have Alt snævrere og mindre. — Senere maatte jeg høre, at de nuværende Kaier i Grunden ere altfor smalle.“

„Jeg har projecteret og gennemført Holbergsgade midt op mod Slottet, samt tilkæmpet og projecteret, at Akademiet fik Arealerne til Billedhuggerateliéerne, og senere gennemførte og tilkæmpede jeg mig efter 15 Aars Arbeide Arealet til den ny Udstillingsbygning.“

Meldahls Plan, der altsaa støttede sig paa Kommissionsbetænkningen af 1857, indsendtes 5. Sept. 1859 og behandledes første Gang under Tillægsbevillingsloven 7. Oktober i Rigsraadet, der, som Meldahl udtrykkelig siger, „spolerede det hele Anlæg.“

Finansudvalget delte sig i denne Sag i et Flertal paa 6 (Andræ,

Ankjær, H. Hage (Ordfører), U. A. Holstein, Rosenørn (Formand) og Tuxen) og et Mindretal paa 5 Medlemmer (Frijs-Frijsenborg, A. Hage, Heltzen, Treschow og Tscherning). Dette sidste betragtede ganske simpelt hele Sagen som Realisation af et Aktiv, vilde ingen Bevilling give til Udgifterne ved Gammelholms Salg og brød sig ikke om nogen Bebyggelsesplan. Det var Kommune- og ikke Statens Sag at tage sig af Skjønhedshensyn. Man fandt det betænkeligt for Staten at nedrive gode Bygninger for at sælge Grunden og at anvende betydelige Summer paa Opfyldning af et Terrain, hvis Salgspris var usikker, og antog, at Staten vilde staa sig bedre ved at sælge efterhaanden, som der kunde findes Kjøbere til en god Pris, idet man overlod til disse at indrette sig saaledes, at de ikke kom i Strid med Byggeloven.

Flertallet godkendte Planen i Hovedsagen, men tog dog Afstand paa temmelig væsentlige Punkter, man nedsatte den forlangte Sum og foreslog forskellige Ændringer, der ikke vare Forskjønelser eller Forbedringer, men kun Besparelser; saaledes strøg man de Luftgader, som Meldahl af Sundhedshensyn havde foreslaaet midt inde i Huskarreerne.

Flertallets Betænkning udtalte:

„Der er ingen Anledning til at lade for Lufttrækkets Skyld være 5 Alen mellem Bygningerne.“ En tidssvarende Brolægning blev ogsaa strøget.

Rigsraadsforhandlingerne 10. November 1859 vare meget heftige. Et Mindretal bekæmpede ivrig de Skjønhedshensyn, man troede, der vare tagne ved Planens Affattelse. Overfor Tscherning, en af Forslagets stædigste Modstandere, maatte Ordføreren, H. Hage, udtale: „Man maa dog ikke glemme, at fordi Noget kan blive smukt, er det dog ikke af den Grund forkasteligt.“

Ved den 2den Behandling vedtoges Flertalsforslaget. At Fenger og Meldahl have været i Spænding, — thi det gjaldt om, at man ikke her saa tæt ved Byens Centrum kom til at opleve en saadan Udparcellering, som den, man havde seet i Blaagaardskvarteret, — viser følgende Seddel:

Kjære Meldahl!

Jeg vil dog ikke undlade at lade Dem vide, at de Danske have seiret. —

10. November 1859.

Deres

Fenger.

Ved 3die Behandling af Tillægsbevillingsloven, 19. November, angreb Tscherning af økonomiske Grunde endnu engang skarpt Gammelholmssagen. Fenger sluttede sin korte Bemærkning i den Anledning saaledes: „Jeg skal indskrænke mig til at erklære, at jeg paa det Bestemteste modsiger Rigtigheden af ethvert Ord, som den ærede sidste Taler anfører.“

Meldahl var som sagt meget kjed af de Forandringer, Rigsraadet havde foretaget ved hans Plan: „Jeg blev tvungen til at lade Gaderne makadamisere, hvilket i en lang Aarrække skaffede mig uretfærdige og skammelige Overfald i den daværende liberale Presse. Mange Aar efter blev jeg paa Grund af de uheldige Gaardforhold paa Gammelholm atter angrebet i Dagbladet og maatte paavise, at det var det danske Rigsraad, der havde paatvunget mig disse Indrømmelser“, ikke En havde støttet ham. „Hvorledes Kommunen optraadte imod mig, sees bedst deraf, at Magistraten lod lægge Gasledninger tæt op ad de nyplantede Træer ved Holmens Kanal og blev meget forundret, da jeg klagede over, at Træerne gik tilgrunde.“

Naturligvis var Meldahl dog glad over, at Gammelholm ikke var blevet et nyt Rabarberkvarter; i 1863 skrev han til Vilh. Petersen: „Jeg har faaet en ganske flot Gang i Gammelholm, og faaer jeg Høiskolen bort til kommende Aar, saa er det dog en af de bedste Dele af Byen.“

At Gammelholm ikke blev det smukke Kvarter som Folk havde ventet, skyldtes ogsaa den dagjældende Bygningslov, der forbød Karnapper og andre Fremspring, saa at det næsten var umuligt at give de lange Gader Liv; Meldahl pleiede at sige, at den Lov satte et Trællemærke paa Byen.

I Løbet af 18 Aar gennemførte Meldahl Gammelholm Anlægget. Han byggede den store nye Ankersmedie paa Nyholm og de øvrige Bygninger, da Værftet flyttedes. „Man vil i mine Indlæg over Flytningen af Marinen fra Gammelholm til Nyholm (Betænkning over Nyholms Nybygninger og Dokkerne) see, at jeg dengang, 1860, havde Øinene oppe for Nødvendigheden af at have en Flaade af mange mindre, hurtige Skibe med meget langtrækkende Skyts og at indrette sig særlig derefter.“

„I Aarenes Løb førtes der utallige, ofte høist ubehagelige Forhandlinger med alle mulige offentlige Autoriteter og Privatmænd.

Penge var der kun lidt af, og Alle vilde helst trække de største Vexler paa Staten.“

„En af de Vanskeligheder, der særlig tyngede paa mig, var at skaffe Fyld til de mange Kanaler paa Gammelholm, thi den Fyld, der kunde tilveiebringes fra Byens daglige Udførsel forslog kun lidt. Det faldt mig nu ind, at Staten igjennem Marineministeriet pleiede at slutte Kontrakterne med Entreprenuren om Uddybning af Havnen, og da jeg ved at gennemgaae disse Kontrakter, fandt Bestemmelser, der hjemlede Statens Ret til at fordre, at den optagne Uddybningsfyld skulde leveres der, hvor Staten havde Brug for den i Havnen, forlangte jeg, at Marinen skulde gjøre sin Ret gjældende og lade Fylden aflevere i Gammelholms Kanaler. Paa denne Maade fik jeg efterhaanden Kanalerne og Mastegraven fyldt op uden nogen Bekostning, tiltrods for Entreprenurens Forsøg paa at faae mig til at afstaae fra mit Forlangende.“

„Der opstod en ganske eiendommelig Strid med nogle af Bolværkseierne ved Holmens Kanal, som, skjøndt de indtil da kun havde havt Udgifter af deres Bolværk, som de maatte vedligeholde, nu gjorde Fordring paa Erstatning, fordi de skulde afstaae dem. Da jeg desuagtet lod Kanalen fylde, satte en af dem sig bestemt imod, at Bolværket blev fjernet, og man havde da i nogen Tid det Særsyn, at et Stykke Bolværk stod midt i Gaden, indtil Aviserne lagde sig derimellem, og den gamle Mand omsider forsaavidt gav efter, som han ikke forhindrede os i at borttage Bolværket.“

„Ekvipagemester Gandil, som boede paa Holmen, havde store Haver og Græsgange der, og man havde, som sagt, forbedret mig paa, at jeg vilde faae mange Bryderier i Samarbeidet med denne myndige Mand. Men det skal siges til hans Roes, at jeg i de mange Aar, jeg arbejdede med ham, kun har mødt den elskværdigste Hjælpsomhed og Hensyn til, hvad der tjente Staten bedst. Den samme Hjælp fik jeg fra Admiralen, uagtet denne maatte give Afkald paa en af de mest idylliske Embedsboliger, som fandtes i Landet. I hans Have var der blandt andet ægte Madeiravinranker, og, saavidt jeg mindes, blev nogle af disse førte tilbage til Madeira, dengang Vinlusen havde ødelagt Bestanden paa Øen.“

„Admiral Bille¹⁾ var en Mand, Andre var bange for, men jeg fik hans gode Støtte, selv da han paa Tider kuedes i Rigsraadet af Hage og dennes „nationale Klikke“.“

Udmærket Hjælp fik Meldahl hos Tuxen, der som Medlem af Rigsraadet paa alle Maader søgte at støtte Sagen.

„Fra Havnevæsenets Side blev jeg i en Række Aar støttet paa den smukkeste Maade af Havnekaptain Garde²⁾, min trofaste Ven; han var en honnet, opvakt, brav Mand, som jeg skylder megen Tak for Venskab og Samvirken og Tillid i Toldbodssagen og mange Havneforhold, Knippelsbro — Bolværkssager langs Gammelholm.“

„Ved de store Værkstedbyggerier, som Overføringen fra Gammelholm til Nyholm medførte, og hvor min elskværdige Ven, Generalkommissair Viborg og hans Efterfølger Esskildsen fuldtud støttede mig, den meget unge Mand i Statens Tjeneste, oplevede jeg følgende Situation: Tidens Stikord var „Licitation“, og jeg maatte ogsaa udbyde det store Sprængværkstag til den store Grovsmedie. Ved Aabningen af Budene i Overværelse af Viborg og Esskildsen viste det laveste Bud sig saa lavt, at enhver fornuftig Mand kunde skjønne, at det vanskelige Tømmerarbeide ikke kunde ydes for det lave Tilbud. Jeg nedlagde derfor Veto imod, at det approberedes, da jeg, ifald det vedtoges, ikke vilde controlere Udførelsen; da dette var noget indtil da ikke oplevet, vovede Viborg ikke at tiltræde, men sendte Esskildsen op til Bille med Besked om Situationen. Tiden gik, Esskildsen kom ikke tilbage, fordi Ministeren ikke vovede Forkastelsen af det laveste Bud. Saa reiste Viborg sig og sagde: „Jeg maa nok ogsaa op“ — og lidt efter kom han tilbage med Beskeden: „Alle Bud ere forkastede.“ Da Folk (Tilbyderne) var gaaede, sagde Viborg: „Det holdt haardt,“ og han vendte sig til mig: „Unge Mand, vogt Dem for oftere at byde Autoriteterne en saadan Situation.“ Hvor komisk, man var mere bange for Rigsdagsmændenes umodne Kritik over Formen end for at faae et slet Arbeide, der vilde koste store Summer at bygge om.“

„Ved Licitationen over de store Leverancer af pommersk

1) Marineminister 1860—63.

2) Senere Gouverneur i Vestindien.

Tømmer blev en Entrepreneur den Lavestbydende. Da Besigtigelsen skulde foregaae efter strenge Regler, blev jeg kaldt op i Ministeriet, hvor Viborg formanede mig til at være meget forsigtig, og jeg vilde berolige ham med, at jeg for Sikkerheds Skyld havde Værftets gamle Besigtigelsesmand, som kendte Forholdene godt, til min Raadighed, svarede han: „Tag Dem iagt, at Vedkommende ikke kjender Forholdene altfor godt.“ Denne lille Yttring foranledigede mig til at ansætte en særlig Mand som Hjælpekontrollør ved Leveringen, og Følgen blev, at Halvdelen af Leverancen blev kasseret og det manglende anskaffet for Leverandørens Regning.“

„Ved Murstensleverancen blev en høitanseet Rigsdagsmand den Lavestbydende; og for at der kunde gives Approbation paa Budet, blev Vedkommende citeret op paa mit Kontor for at underskrive Konditionerne. Han mødte ogsaa, men mente, at en Mand i hans Stilling ikke behøvede at underskrive, og da jeg erklærede, at han isaafald ikke kunde faae Leverancen, satte han endelig sit Navn under de trykte Conditioner. Da Leveringstiden kom, fik vi imidlertid ingen Sten, og først efter idelig gjentagne Anmodninger kom der endelig i en lille Jagt, som ogsaa havde en Ladning Raps ombord, nogle faa Tusind forbrændte, daarlige Sten, som jeg maatte kassere. Da Leverandøren fremdeles undlod at sende Sten, og hele Byggeforetagendet truede med at gaa istaa, maatte jeg omsider anmode Ministeriet om at bemyndige mig til at tage Mursten fra en anden Entrepreneur, og Erstatsningsspørgsmaalet ligeoverfor den første maatte da senere finde sin Afgjørelse. Jeg fik Bemyndigelsen, købte Stenene og fuldførte Bygningen. Ministeriet forlangte ingen Erstatning af Rigsdagsmanden; men da denne imidlertid halvandet Aar efter mente, at han dog maatte have Noget for de slette Sten, henvendte han sig privat til sin Kollega Tuxen i Rigsdagen, og Tuxen bad mig om at prøve paa at faae Brug for disse Sten til Et eller Andet. Da jeg netop var ved at lægge Fundamentet til en stor Dampskorsten, fødte jeg Tuxen og anvendte Stenene nede i Jorden, da de ikke kunde bruges over Jorden. Min Tak for denne Imødekommen blev, at vedkommende Murstensleverandeur i Rigsdagen udtalte Følgende ligeoverfor sine Venner: „Der kan De see, hvorledes man bliver behandlet! Det ene Aar

kasserer man mine Mursten, og det andet Aar modtager man dem og bruger dem!“

Da de første Grunde paa Gammelholm vare solgte, skrev Grev Frijs til Meldahl fra Paris 15. Juli 1861: „Jeg gratulerer til Priserne for Byggegrundene, men maa kun reservere, at vistnok Ingen har betvivlet, naar man i den Grad vilde begrænse Salget, da at kunne blive Herre over Priserne; jeg kan for mit personlige Vedkommende hverken fravige den Betragtning, at Staten principielt burde have afholdt sig fra at betragte Hovedstadens Bebyggelse som et Statsøiemed, samt at Fiscus med Hensyn til det endelige Resultat havde staaet sig bedre ved at realisere bestemte Arealer inden givne Tidsfrister, jeg vil slet ikke tale om, at jeg hverken fra Finansministerens Side finder det ønskeligt, ei heller fra Controllens Side værdigt og selvstændigt at overlade den hele Afhændelse uden Begrænsning af Tid og Rum til Finansministeren; det personlige Tillidsvotum, som Rigsraadets Majoritet saaledes har givet Fenger, vilde jeg i Hans Sted have frabedt mig; naar selve Sagen ikke vinder derved, maa det altid være behageligst at være fri for slige Forskud.“ —

„Hvad der særlig voldte Vanskeligheder, var de idelig skiftende Finansministre, og til Tider bleve Forholdene ligefrem utaalelige. Jeg oplevede saaledes Følgende: Da jeg i det vanskelige Salgsaar endelig havde faaet en Kjøber, der bød den vedtagne Gjennemsnitspris 10 Rd. for Kvadratalen, meldte jeg det skriftlig til Kontorchefen i Ministeriet og bad, om han samme Dag vilde skaffe mig et Svar fra Ministeren, om Budet var antaget eller ikke. Efterat Kontorchefen havde forelagt Sagen for Minister Fønnesbech, modtog jeg fra ham den skriftlige Besked, at Budet var antaget, hvilket jeg strax meddelte Kjøberen. Dagen efter modtog jeg imidlertid den Besked, at Ministeren i et Selskab Aftenen iforveien havde solgt Grunden til Grøn. Da Kontorchefen derefter sagde til Ministeren, at han paa hans Vegne havde givet den Besked, at Grunden var solgt, svarede Ministeren: „Det har De ikke skriftlig,“ hvorpaa Kontorchefen gjemælte: „Saa maa jeg jo tage min Afsked.“ Da Kontorchefen fortalte mig, hvad der var foregaaet, maatte jeg for at redde ham, der sad med Familie og Børn, fra at miste sin Embedsstilling,

ved indtrængende langvarige, personlige Forhandlinger med den første Kjøber formaae Denne til at frafalde sit Krav.“

„Samme Minister blandede sig ofte paa taabelig Maade i Administrationen. En Dag lod han mig komme op til sig og spurgte, hvad det var for en Uorden, at Kjøberne paa Gammelholm bleve tvungne til at kjøre Fylden, som de ikke havde Brug for, over paa andre Arealer paa Gammelholm; hvorfor jeg ikke strax lod Kjøberen kjøre dem helt bort? Da jeg saa spurgte ham, hvorfra jeg saa skulde faa Fyld til de Gader, som det endnu stod tilbage at anlægge paa de Arealer, Marinen endnu ikke havde afleveret til Salg, indsaae han sin Dumhed og blandede sig ikke mere i disse Forhold.“

„Ved Salget af Arealerne var Gjennemsnitsprisen sat til 10 Rd. pr. Kvadratalen, men denne var ikke til at opnaae uden paa de bedst beliggende Hjørnegrunde. Da jeg opdagede, at Statens Fordring, at de Penge, som den lod staae i Eiendommene, skulde staae paa første Prioritet, var en væsentlig Hindring for Salget, foreslog jeg Finansminister David at rykke dem tilbage til 2den Prioritet, imod at der blev nedsat en særlig Overtaxationskommission, som skulde fastsætte Værdien af de Bygninger, der opførtes. Jeg blev Formand for denne Kommission, og efterat denne Ordning var bleven indført, gik Salget rivende, og man endte med at faae 40—50 Kr. for Kvadratalenen af Byggegrunde, endogsaa inde i Sidegaderne.“

„Iblandt de større Projecter, som fremkom medens Gammelholms Arealer bleve solgte, var ogsaa et Tilbud fra et fransk Consortium, som gik ud paa at overtage det Hele for en bestemt Sum. Selskabet vilde blandt andet danne et stort Palais royal med Hovedindgang fra Kongens Nytorv, der, hvor nu det kongelige Theater ligger, til en stor beplantet Midtergaard, omgiven af Arkader med Butiker forneden og ovenover store Forretningslokaler, det Hele begrænset af Tordenskjoldsgade, Niels Juelsgade og Havnegade. Den søndre Udgang ved Havnegade skulde føre over et nyt Broanlæg til Slotsøens østre Ende og der munde ud i en ny Knippelsbro, som skulde gaae til Christianshavn, altsaa netop et saadant Broanlæg, som det, man nu har isinde at sætte i Værk: Samtidig tænktes der ogsaa paa Opførelsen af et nyt kongeligt Theater, store Hoteller m. m. Men da Hovedbetingel-

sen for Projectets Gjennemførelse var, at Arealerne stilledes til det franske Selskabs Disposition i Løbet af to Aar, hvilket var en Umulighed, paa Grund af, at de store Værftsbygninger maatte opføres paa Nyholm, kunde man ikke gaae ind paa denne Plan.“

„Det var en Selvfølge, at der under de atten Aars Arbeide i Gammelholmssagen uafbrudt fremkom nye Projecter, om hvorledes Arealerne skulde benyttes paa bedste Maade. Jeg havde imidlertid kun at følge den af Rigsdagen 1859 approberede Plan, som med samt Overflytningsarbeiderne var beregnet paa at give et Underskud af $\frac{1}{4}$ Million, men som sluttelig gav et Overskud paa idetmindste $\frac{1}{2}$ Million. Den, der synes at have havt det klareste Blik paa Fremtidens Fordringer, var Etatsraad Moritz Melchior, som uafbrudt fremhævede ligeoverfor mig, at Alt, hvad der laa imellem Heibergsgade og Havnegade, burde have været udlagt til Handelens og Skibsfartens Behov. Derimod var der Mænd, som saae forkert paa Sagen, idet de mente, at dette Terrain vilde have været den rette Plads for en Frihavn og et Færgeanlæg for Trafiken med Sverrig; dertil var Arealet imidlertid for lille og Beseilingsforholdene for vanskelige.“

I Havnegade Nr. 23 byggede Meldahl en ny Navigations-skole, til hvis Façade Palazzo Vendramin Calergi i Venedig var Forbillede. Den blev taget i Brug 1. September 1865, og i samme Bygning indrettedes der ogsaa Lokaler til Statens Livsforsikringsanstalt.

„Atter ringe Penge. Schovelin fra Livrenten havde et ynkeligt lille Blik paa Fremtidens Behov, derfor fik jeg et for lille Areal og for ringe Localer. Tuxen saa større paa Skolen — L. Fenger hjalp mig godt ved Projectet og Bøttger godt ved Udførelsen. Man vilde i Livrenten have en brandsikker Bygning. Det skaffede jeg og troede saa sikkert paa den, at da Marstrand paa Kongens Nytorv en Dag sagde til mig: „Deres Livrentebygning brænder,“ tog jeg ganske rolig bort fra Byen. Det havde ulmet Natten over, og da man saa Røgen pippe ud fra Jernskodderne, var Alt saa godt, sikkert lukket, at man maatte tage en Raastang fra et Skib og støde Jernskoddet ind for at komme ind og qvælde den i Pulten, Træeolerne ulmende Ild. Men Bygningen havde ikke og kunde ikke fænge. Min Sikkerhed forbavsede og forargede

Marstrand. Han syntes, det var en Letsindighed af mig at tage det med den Ro.“

Med Hensyn til Brandsikkerhed stod Bygningen fuldkommet sin Prøve denne 2. Juledag 1870. Alt, hvad der var brændbart i den ene Sal blev fortæret eller ødelagt, men Ilden begrænsedes helt og holdent til dette ene Rum.

Hvorledes Branden var opstaaet, blev aldrig oplyst.

Møntbygningen paa Gammelholm opførtes 1873 paa en mindre Del af den gamles Plads.

„Tegningen og Projecteringen udførte jeg med alt det kjedelige Bryderi ved at finde, afgrænse og ordne Gadelinien, saa at det passede til Møntens Behov. Opførelsen med Tilføiningen af Portpartiet gjorde L. Fenger. Forarbejderne førte mig til Besøg i Møntbygningerne i Utrecht, Bryssel, hvor jeg saa, mærkelig storslaaet, Møntmasser ophobede endog i Gaarden som Sandbunker.“

Nationalbanken blev opført 1866—70; „Jeg foreslog Herholdt til Banken.“ —

9. Sept. 1859, kort efter at Meldahl havde indleveret Gammelholmsplanen, udnævnte Fenger ham til Medlem af en Kommission, hvis Opgave det var at undersøge Forholdene paa den slesvigske Vestkyst med Hensyn til Marskdannelsens Fremme og at indgive dertil sigtende Forslag til Finansministeriet. Om det nævnte Spørgsmaal var Vandbygningsdirekteur for Hertugdømmet Slesvig, Kammerraad Grove i Husum af anden Mening end Digeinspekteur, Kaptain Carstensen sammesteds.

„En Dag kom Fenger op til mig og sagde: „Vi kunne her ikke finde ud af Digeforholdene paa Slesvigs Vestkyst, Grove er imod Carstensen, og det gjælder at beskytte Øerne, Kysten og Halligerne, og jeg vil gjerne have en Mand derover, der ved at deltage i Møderne kan fortælle og forklare os i Ministeriet, hvorledes alt skal opfattes. Vil De gjøre mig den Tjeneste at indtræde som Medlem i en Kommission, jeg vil nedsætte med Grev Arthur Reventlow som Formand; Amtmand Johannsen, Grove, Carstensen, Diggreve Nissen, Oberst Owesen¹⁾ ville blive Deres Colle-

¹⁾ Reventlow var Amtmand i Kiel, Cronshagen og Bordesholm Amter, den elskværdige Johannsen i Husum og Bredsted Amter, Overstaller over Eidersted,

gaer.“ Uagtet jeg var overlæstet med flere vigtige Arbejder, sagde jeg „Ja“.

Naturligvis faldt denne Udnævnelse Folk i Slesvig for Brystet, man var selvfølgelig forbauset over, at en kjøbenhavnsk Architect skulde deltage i et saadant Arbeide, og betragtede ham nærmest som en Slags Spion i Kommissionen. Det var dog ikke saa mærkeligt, at Ministeriet ikke paa Afstand kunde danne sig en klar Forestilling om disse Ting, thi endnu i 1863 kunde selv Arthur Reventlow, den Sagkyndige, ikke blive klog paa, hvad Grove egentlig mente, og hvorledes hans tidligere sangvinske Forventninger blot nogenlunde lod sig forene med hans daværende „Anskuelse om Forlandenes Digemodenhed og om Misforholdet mellem deres Værdi og de Omkostninger, de vilde medføre“. Reventlow betragtede dengang endnu Spørgsmaalet om Groves Mening „som en uløselig Gaade“. Endnu saa sent som i Januar 1864 var der Uoverensstemmelse imellem Grove og Carstensen.

„Vi mødtes saa til at begynde med i Flensborg, og Formanden saae paa mig meget kritisk.“

Meldahl syntes ikke om, at Protokollen altid skulde affattes paa Tydsk, men der var Intet herved at gjøre, de slesvigske Sprogbestemmelser fordrede det.

„Da Reventlow ansatte Mødet en Time, før det Tog, jeg kunde naa derover med, saa klagede jeg og sagde bestemt, at ifald han gjentog det, saa kom jeg ikke og vilde melde til Regeringen, hvorfor jeg ikke kom. Det hjalp, men han vedblev med at ville kue mig. Da jeg, for at komme til det næste Møde i Tønning, sad i Coupeen i Oster Orsted, kom han ind til mig uden at hilse. Jeg lod derfor overfor den Uhøflighed, som om jeg ikke kjendte ham. Ved næste Station foer han ud og gik hen til Owesen og sagde: „Da sitzt Meldahl, er will mich nicht grüssen.“ Da Owesen med Undring sagde mig dette, sagde jeg, at det var hans Pligt at hilse først, naar han kom ind. Ankommen i Tønning sendte han strax Bud ved Hotelopvarteren, om jeg vilde komme til ham. Jeg svarede: „Vil De sige Hr. Greven, at jeg er hjemme til Klokken N.N.“

Nordsted, Nordstrand og Pelvorm samt Overdiggreve. Ingenieurmajor Owesen i Flensborg var Chef for Veikorpset.

og boer paa Nr. N.N., og at jeg forøvrigt møder til Mødet, som er tilsagt til N.N. Tid.“

„Vi saaes saa ved Mødet, og fra den Dag var han dog høflig, selv om jeg stadig maatte passe paa hans Optræden.“

„Greven var forøvrigt et meget godt Hoved og arbejdsdygtigt, men vistnok en oekonomisk slet stillet Mand. Han holdt af gode Frokoster og Dinerer — og da vi stadig skulde bespise de tilkaldte lokale Mænd efter Synene paa Diger, Forlande og Øer, var det et bekosteligt, anstrængende Liv i Regelen med Protocol-Dictat om Nætterne. Komisk var det, at vore locale Embedsmænd ikke fuldt ud vovede at sige deres Mening overfor de locale Delegerede, og jeg maatte saa ofte tage Bladet fra Munden. Erkjendtes det, at Digerne vare for lave, maatte jeg udtale det til Protocollen. — Erkjendtes det, at det var til største Skade for Trivsel af Græsvegetationen paa den tilslikkede ny Forstrand, at Gjæssene ikke holdtes borte eller forbødes Adgang paa Forlandet — maatte jeg stille Forslagene om dette Paabuds strenge Overholdelse, idet Gjæssene ved at rive de unge Planter op, hindrede den befæstende Virkning, som Græsset gjør, ved at lægge sig beskyttende henover den ny Slikmasse og derved hindre Norden eller Sønden Høivandsstrømme i atter at føre dem bort. Gjæssene kaldtes derfor, hvor vi saae nogen, for „Meldahls Freunde.“ I Anledning af den manglende Dighøide fik jeg et pudsigt Sammenstød i Husum. Da Greven havde diceret, „at Medlemmet Meldahl havde bemærket, at Digerne vare „zu niedrig“, rettede jeg det til „Nein, sehr niedrig“, havde jeg sagt. — „Ja, zu und sehr, das ist ja gleich,“ sagde Greven. — „Nei,“ sagde jeg, „jeg kan saa bedre Tydsk — „Zu“ er en Kritik — der vil være saarende for Overdiggreve Johannsen, „sehr“ er kun en Bemærkning.“ — Greven saa skarpt paa mig og ved at see, at jeg havde gennemskuet ham, at han havde villet Johannsen tillivs ved Yttringen „Zu“, dreiede han hastig af.“

„Paa Synstouren langs Diger, Forlande, Øer havde vi mange, mange deilige, skønne, stemningsfulde Timer, dels langt ud i Nordsøen fra Føhr til derstaaende Søemærker, dels til Halligerne, roende og seilende i de underlige, døde, for Mennesker blottede Egne.“

Et Kommissionsmøde 12.—13. Juni 1861 paa Grøde Hallig,

hvor der ialt kun var 11 Huse, nævnes i et Brev til Meldahl 24. Juli fra Pastor Schinckel, der baade var Præst og Skolelærer og dengang laa midt i Byggeri; Kirke, Præstegaard og Skole fandtes i samme Bygning, hvor Meldahl overnattede. Paa denne ensomme Vesterhavs Egn, (Sognet havde ialt ikke 70 Indbyggere) blev de høie Herrers Besøg til „ein merkwürdiger Abend.“

Ved Hoge ankrede de en Eftermiddag og holdt en lukullisk Diner ombord i Kaptain Hammers Krydsskonnert. „Der blev drukket meget tæt — Reventlow vilde drikke mig fuld, men jeg kunde dengang taale Alt og holdt ham Stangen. — En Gene var det, at man aldrig kunde faa drikkeligt Vand, men Champagne var der overalt nok af, thi der var strandet kort i Forveien et Skib med Champagne, og det var solgt billigt til Øboerne. Naar jeg saa ofte midt om Natten maatte tage en Baad for tra Øer eller Halliger at tage ind til Fastlandet og der paa en Gaard tigge og betale mig en Vogn for at kjøre Milelangt til nærmeste Jernbanestation for saa over Kiel atter at naa hjem — saa oplevede jeg de forunderligste, stemningsfulde Nætter i de øde, øde Egne — hvor man ofte slæbte Baaden igjennem Dynd — Siv — i Maaneskins Taager og kun hørte de enlige Sumpfugles Pip, naar de oppedes af os i den enlige, roende Baad.“

„At vore Reiser kostede meget, førte til, at jeg strax meldte, at jeg ikke vilde reise for de almindelige regulære Diæter. Ministeriet erkjendte det strax, og saa fik alle Medlemmer de høieste Diæter, der gaves i Danmark, neml. 10 Rdl. pr. Dag, men de gik meget glat med, foruden at der tilsattes en ikke ringe Del Helbred.“

„Major Owesen, Capt. Carstensen, Diggreve Nissen og Grove vare Alle saare elskværdige Mennesker og dygtige i deres Gjerning.“

I Sammenhæng med tidligere begyndte Arbejder forelagde Finansministeriet i 1862 Rigsraadet Forslag om forskjellige Landvindingsarbejder. Meldahl skriver herom til Ludv. Fenger 16. Marts 1862: „Deres Onkel faaer en slem Dyst — man vil ikke gaa ind paa mange af hans Forslag — dels Toldlovene — dels Landvindingsarbejdet paa Slesvigs Vestkyst (noget, der er en politisk Uklogskab, idet Slesvigerne ville sige, see, der have vi atter det Vrøvl, — det ene Aar vil man og yder man Penge,

og det andet Aar vil man ikke, og lader man det, man det sidste Aar har offret Penge til, atter gaae til Grunde).“ Kun omtrent en Trediedel af den foreslaaede Sum, nemlig 20,000 Rd., bevilgedes til Forlandsarbeider efter Ministeriets eget Skjøn, og flere af Rigsraadets Medlemmer ansaa det for meget tvivlsomt, om det var rigtigt at anvende betydelige Summer paa disse Arbeider, fordi de i længere Tid ikke vilde give tilsvarende Indtægt. Som et Forsøg paa at oplyse Publikum i denne vigtige Sag udgav Reventlow i Marts 1863 et Skrift „Om Marskdannelsen paa Slesvigs Vestkyst,“ hvilket han vel betragtede som et Privatarbeide, men som dog i Hovedsagen stemmede overens med de Resultater, Kommissionen var kommet til. I et Brev til sin Fætter Gosch i London, 28. Juni 1863, omtaler Meldahl Reventlows Skrift: „det er et Udtog af vore Protocolarbeider med smukke Kort ved“. Reventlow hævder indtrængende, at kunstige Foranstaltninger, anvendte paa rette Sted, væsentlig bidrage til at fremme Tilslikningen og en hurtig Forlandsdannelse, og at de, naar de ledes forstandig, ogsaa oekonomisk bringe store Fordele; han slutter Skriftet saaledes: Vilde Regeringen derfor kun i alle disse Ting foregaae med et godt Exempel, den sunde Sands, vi saa tidt have havt Leilighed til at lære at kjende hos et kraftigt og intelligent Folk, borger for, at det ikke vil mangle paa Anerkjendelse og Efterligning. —

„Den Betænkning vi afgave, blev Grundlaget for det Arbeide, Tydskerne have gjort, efter at Slesvig blev tydsk.“

„I den Tid, vort Rigsraad havde med de Bevillinger at gjøre, som var en Følge af Commissionen og de locale Autoriteters Indstilling, var jeg Ministeriets Consulent her i Kjøbenhavn.“ —

Reventlow blev afsat fra sine Embeder, da de tydske Forbundstropper besatte Holsten sidst i December 1863, og han opholdt sig den Vinter i Kjøbenhavn. Senere søgte han forgæves Ansættelse som preussisk Landraad, men blev dog benyttet til at lede en Kommission om Vandbygningssager. Fra 1865 boede han paa Sandbjerg Slot, hvor han døde 1874. —

„Da Fenger og Ministeriet var kjørte fast i Forhandlingen i Kiel om Opførelsen af et nyt Hospital og Fødselsstiftelse, kom Fenger og bad mig tage derover for at skaffe Rede paa Forholdene. Man skjændtes og kunde ikke blive enige om Byggeplads

og Plan. Stadsphysikus Schleisner vilde have det Hele lagt ned i en Lavning imod Vest ved Gasværket, og det vilde Esmarch m. Fl. ikke — Esmarch var da i Velten som Datidens store Operatør. I det gammeldags Hospital oppe under de varme Tagsten i Loftskamre laae hans Patienter med ny Næser — udtagne Knæ o. s. v. under skandaløse Forhold. Jeg kom i al Hemmelighed som en nysgjerrig Reisende, saa paa Forholdene, talte med Panum¹⁾, der da var i Kiel, og kom til den Overbevisning, at Slotshaven øst for Slottet burde afgives til Byggeplads, reiste hjem, forklarede det Hele for Fenger, og denne satte saa uden at sige Noget om min Mission igjennem i Statsraadet, at mit Forslag fulgtes. Da jeg samme Dag traf Minister Wolfhagen²⁾, sagde han mig det, og jeg forklarede ham Sagen. Wolfhagen udbrød: „Ja, men det er jo ordret, hvad Fenger idag har sagt i Ministerraadet.“

„Jeg reviderede Byggeplanerne, og Alt blev bygget efter mit Forslag under mit Samarbeide med Esmarch.“

30 Aar senere saae Meldahl og Esmarch igjen hinanden. Meldahl var i Juni 1894 med Tietgen paa dennes Skib, „Kureren“, seilet til Randers, hvor der var Landmandsforsamling, og hvorfra de seilede videre til Kiel for at se Kielerkanalen, der snart var færdig.

Det havde netop dengang vakt pinlig Opsigt i Landet, at et Selskab af Skuespillere fra det Kongelige Theater var blevet udvist i Haderslev, og Kongen, der i Randers overværede de samme Skuespilleres Forestilling, lagde ikke Skjul paa, at han ikke fandt Tidspunktet for denne Reise til Kiel heldig valgt; men havde Tietgen lagt sig en Reiseplan, faldt det ham vistnok ikke saa let ind at forandre denne.

I Kiel søgte Meldahl 30. Juni Esmarch, der som bekjendt var gift med Keiserinde Augusta Victorias Fæster, Prinsesse Henriette af Slesvig Holsten Augustenborg. „Man vilde afvise mig, men jeg gik ikke, men sagde: „Bring blot mit Kort ind!“ og strax kom jeg ind; han modtog mig med Jubel. Lidt efter kom hans Hustru, og jeg blev saa forestillet som en Spion, der i Fortiden havde gjort god Tjeneste for Kiel. Han og hun vilde have,

1) Panum var 1853—64 Professor ved Universitetet i Kiel.

2) Minister for Slesvig 1860—63.

at jeg skulde blive og bo hos dem for nu at see, hvad Gavn jeg dog havde gjort — Alt var nu enestaaende ordnet; men jeg kunde ikke, da Tietgen og jeg skulde ad den ny Canal med Sartori¹⁾ op til Rendsborg. Keiseren var i Kiel, i Anledning af den aarlige Kapseilads, „Kieler Woche“.

„Jeg sagde til Esmarch: „Siig at Borgmesteren i Haderslev har gjort en Dumhed ved at udvise vore Skuespillere, før de havde gjort Nogetsomhelst“. Hvormeget Virkning denne Opfordring har havt, er det ikke godt at vide, men naturligvis morede det Meldahl, at Keiseren ganske kort efter lod Landraad Mauve og Borgmester Chemnitz fra Haderslev stevne til Kiel, og at den Sidstnævnte to Uger efter meddelte, at han tog sin Afsked, hvilket skete 1. April 1895, skjøndt han i Foraaret 1894 var bleven gjenvalgt for en længere Aarrække. —

Meldahls Besøg i Aarhus gav Anledning til, at der en kort Tid var Tale om, at han skulde give Forslag til Restaurering af Aarhus Domkirke, hvilket vedtoges af Stiftsøvrigheden 21. Aug. 1858 efter Forslag af Kirkeinspektionen. Han indsendte Aaret efter Tegninger og Overslag til den udvendige Restaurering (til omtrent 73.000 Rd.), men mere kom der ikke ud deraf, og i Sept. 1861 vedtog man at henvende sig til Herholdt, som Worsaae havde anbefalet, da Meldahl ikke mere havde Tid og Leilighed. Hvad der er blevet af Meldahls Plan, kan nu ikke oplyses.

I 1862, da Monrad var Kultusminister, oprettedes det Særlige Bygningssyn, for hvilket Høyen var Formand til sin Død i 1870. Efter ham fulgte Worsaae, der ligeledes fungerede til sin Død (1885). Meldahl var fra første Færd Medlem af Synet for Aarhus Domkirke og har desuden været Medlem af Synene for Maribo Kirke, Sct. Knuds Kirke i Odense og Ribe og Viborg Domkirker. „Ved disse Synsreiser kom jeg i nærmere Forhold til Høyen, og Worsaae. Høyen var saare elskværdig og gavnede i de trange Aar ved sin Autoritet og ved i sit Forhold til Monrad at kunne sætte de store Foretagender igjennem.“

Endnu skal nævnes Meldahls venskabelige Forhold til Jacob Helms, 1869—74 Sognepræst i Janderup-Billum, hvor det natur-

¹⁾ Af Rhederfirmaet i Kiel Sartori & Berger.

ligvis var vanskeligt at være Kunstarkæolog. Han skriver til Meldahl 29. Januar 1874: „Ja, „de stedlige Forhold“ ere i flere Henseende meget uheldige for en Mand, der har en Smule varm Interesse for Kunst og Videnskab, naar han boer imellem Varde og Vesterhavet, og saa har jeg dertil stor Nød med min Præstegaardsavling, som vel er bortforpagtet, men som jeg dog har megen Fortræd og Bryderi med. — Folk her raade mig til selv at lægge mig efter Vexeldrift, Kvægopdræt og Studehandel o. s. v. — det vilde altsammen betale sig meget bedre end Bortforpagtning og al den Læsen og Interesse for gamle Kirker.“

I 1874 blev Helms forflyttet til Skjellerup ikke langt fra Odense. Meldahl har søgt at skaffe ham Midler til en Reise til Italien, men dengang kunde Helms desværre ikke faae Tid. —

29. December 1858 fortæller Brøchner Molbech om Meldahls Virksomhed: „Meldahl har uhyre meget at bestille, han beskæftiger for Øieblikket ikke færre end 9 Tegnere og 2 Skrivere. Et af hans sidste Arbeider er en ny Plan til Frijsenborg i Renaissancestil, der skal være overordentlig smuk, men som jeg ikke har faaet at see, da den hurtig skulde sendes derover. Af nye Arbeider, han har faaet overdraget, er et Raadhuus i Randers og Ombygningen af Pederstrup paa Laaland, hvortil han har gjort en nydelig Tegning, som jeg har faaet en Photographie af. Han synes at være rask og tilfreds ogsaa med sin Stilling ved Landbohøiskolen.“

For Grev Frijs opførte Meldahl Møgelkjær ved Horsens, Meierier ved Langaa og Studestalden ved Hjørnet af Frijsenborg. Disse store Avls- og Meieri Anlæg „var ansete for Mønsteranlæg for Tiden henved 1860“.

Mange Gange besøgte Meldahl Grev Frijs i Anledning af disse Byggerier og Ombygningen eller Tilbygningen paa Frijsenborg, hvor de gamle Mure bleve bibeholdte; mange Breve blev der vexlet, og Forholdet baade til Greven og Grevinden, der indgaaende beskæftigede sig med de sidstnævnte Planer, var overordentlig venskabeligt, ja, saa hjerteligt, at man f. Ex. paa Frijsenborg baade 1858 og 1859 havde glædet sig til at have Meldahl til Gjæst Juleaften, hvad der dog ikke blev til Noget. Meldahl hjælper Grev Frijs med Forhandlingerne hos Guldsmed Michel-

sen i Anledning af en Opsats, der skulde være Gave fra Børn og Svigerbørn til Forældrenes Guldbryllup 8. Juni 1860. For Grevinde Frijs besørgede han ogsaa forskjellige Kommissioner, og han forærede hende Blomster fra de hellige Steder i Jerusalem, „de velsignede Blomster“, som hun kaldte dem.

Gang paa Gang udtaler Frijs i Brevene sin Tilfredshed med Meldahls Forslag og med den Hjælp, han skaffer ham til forskjelligt Arbeide. Meget morsomt kommer forøvrig Temperamentsforskjellen mellem ham og Meldahl frem i et Brev 17. Januar 1859:

Kjære Meldahl!

Jeg glæder mig til at see Dem her den 21de om Aftenen og haaber ogsaa, at den lille Excursion maa virke heldbringende paa Deres Humeur, hvortil Forandring af Luft og Omgivelser tidt virke bedst. — Det maa være et reent Dampfabrik, De har etableret i Deres Hoved, og intet Under, at dette ikke kan udsende Alt dette og befinde sig vel derved; ret af Hjertet vilde jeg ønske, at jeg kunde meddele Dem lidt af vor jydsk Langsomhed, thi vi elske at fare imag, og jeg har i denne Vinter holdt stadige Forelæsninger for mig selv for at tilegne mig fuldkomment denne jydsk Dyd, som dog er en absolut Fornødenhed, naar man vil opnaae et Resultat, dette være nu lidet eller stort; thi det er dog den menneskelige Udholdenhed, som tilsidst seirer over alle Vanskeligheder.

Jeg glæder mig til at see de forskjellige Tegninger og forbliver venskabeligst Deres meget forbundne

C. E. Frijs.

„Bygningen var hvidpudset, man vilde have noget i fransk Stil. En Mængde Projecter gjordes, Modeller o. s. v., alt saadan, at Familieboligen og Grevens Værelser blev i Nord og Gjæsternes i Syd. Da, ligesom der skal begyndes, spiser jeg i Fønix med Greven og gamle Neergaard, og Neergaard siger til Frijs: „Ja, ifald jeg skulde bygge, vilde jeg flytte Familien over paa Solsiden i Sydfløien og Gjæsterne om i Nord — dette slog Greven, og nu blev hele Planen endevendt. Der toges fat, men Projecterne voxede.“

Frijs var levende interesseret, men det faldt ham naturligt at tage Tingene med Ro. „Naar Vorherre vil lade mig leve,“ skriver han 14. Nov. 1858, „samt lade Hustru og Børn beholde Helbredet, saa at jeg kan blive i Hjemmet, nægter jeg ikke, at denne successive Tilbygning ved Frijsenborg og Beskjæftigelsen hermed vil blive en af mine eller rettere sagt min Hovedfornøielse, og jeg glæder mig derfor til, naar vi engang i Ro kunne samtale nogle Dage sammen, da at udkaste en Plan for den successive Fremgang, saa at jeg kan sætte mig en Begrændsning for hvert Aars Arbeide.“

Om Tegningerne skriver han 30. Sept. 1858, at den betydelig fremspringende Trappe vilde „gøre Gaarden, der alt er lille, umulig at vende i med 4 Heste“, og 10. Dec. 1858: Med Hensyn til Spørgsmaal om de 2 Taarne, da skal jeg intet indvende imod det sydøstre, men jeg vil ikke decidere mig for det nordøstre. — Enhver har sin Forfængelighed i denne Verden, og jeg holder ikke af at sige Nei, naar jeg engang har sagt Ja, selv om jeg derved skal begaae store Dumheder — men derfor kunde jeg nok have Lyst til at see Projektet og tænke mig ind i den hele Forandring. —

Jo nærmere vi kommer Tiden til, at der skal foretages Noget ved Hovedbygningen, jo mindre bliver Tilbøieligheden, thi det vil i lang Tid forstyrre vor Ro, jeg troer dog, naar det kommer saavidt, med Undtagelse af den ene Endegavl af Broen, da vil man gjøre fornuftigst i at samle Materialierne i flere Aar og da bygge hele Stadsen paa een Gang. Det gjør mig meget ondt, at vi efter Yttringer i Deres Brev ikke have Haab om at see Dem her til Julen, men jeg haaber, at det da bliver, som De skrev medio Januar. — Undskyld Hastværket, men jeg har en Mumlen og Vrølen omkring mig. —

Glædelig Juul fra Os Alle.

Deres hengivne
C. E. Frijs.

23. Februar 1859, paa en Tid, da det truer med Krig mellem Frankrig og Sardinien imod Østerrig, skriver Grev Frijs: „Det seer vist ikke indbydende ud i Horizonten til at foretage større Bygningsarbeider, thi naar der først kommer Ild i al den Trøske,

Europa indeslutter, er det vel et Spørgsmaal, om Ilden kan slukkes, eller den ikke snarere brænder tilbunds; jo mindre fortærligt Stof, des mindre Anledning til Bedrøvelse og Savn vil man føle.“ —

I Jylland byggede Meldahl i disse Aar endnu en Gaard for Branth ved Aalborg og (1860) Skovsgaard ved Viborg, hvilket administreredes af Bregendahl (Kreditforeningen for jydsk Landeiendomsbesiddere, Viborg). „Her blev destoværre fordret

PEDERSTRUP

Paptag, da Straa ikke kom nok frem ved Gaardens Avling — senere har man omlagt det med Skifer.“

I 1859 paabegyndte Meldahl Ombygningen af Pederstrup ved den smukke Pederstrup Sø, for Grev Ferdinand Reventlow, Christianssæde, der i 1857 havde ægtet sin unge Slægtning, Komtesse Benedikte Reventlow. Paa Grund af en daarlig Byggegrund havde man i en lang Aarrække maattet arbeide paa at standse den ældre Bygnings delvise Sænkninger. Denne, der var opført efter Tegning af C. F. Hansen, blev nu forandret og restaureret med to runde Taarne og Spir. Der maatte ikke røres ved Bygningernes Indre, og der maatte ikke bygges paa det ældre Fundament. Den hvide Kalkpuds paa de ældre Bygninger be-

tingede naturligvis et lignende Ydre paa de nye Tilbygninger.

„Ombygningen var et Foretagende, der morede mig. Den ældre Bygning var en firkantet Kasse i Murmester Stiil, men Beliggenheden var idyllisk, og Bygherrens store Venlighed, hans unge Bruds elskværdige Tillid førte mig til at gaae med Lyst løs paa den ikke lette Opgave. Et Taarnmotiv, som jeg kunde mindes at have tiltalt mig ved en Fodvandring fra Vevey ind til Thuner dalen, gav det ledende i Formgruppen, og det Byggeri er et af de faa gode, skyfrie Minder, jeg har bevaret af min Bygmestervirksomhed.“

I Jylland byggede Meldahl endnu Thinghuset i Randers og Raadhuset i Fredericia og fik her, ligesom ved Thinghuset i Aalborg, Brug for de Studier, han i sin Tid efter Davids Tilskyndelse havde gjort i Belgien ved Rundreise til dette Lands nyeste Fængsler.

Det høitliggende Thinghus i Randers opførte han under Samarbejde med Herredsfoged, Justitsraad Kampmann. „Det var en net, dygtig Mand. Thing- og Arresthuset i Randers var atter et af de økonomisk forpinte Foretagender under Licitationsforhold. Ved Hjælp af Konducteur Mathiesen, der ofte var lidt streng og ikke let at arbejde sammen med, men som man høiagtede, gennemførtes det, og man har fra mange Sider rost Anstaltens Plan, navnlig Arrestforbindelsen med Forhørssalen. Jeg undredes over at kunne faa Murentrepreneuren til at udføre dette Murarbejde for de lave Tilbud og maatte derfor gjøre Formerne saa tarvelige.“

„Ved dette Arbejde førtes jeg første Gang til Samvirken med Estrup, der som Amtsraadsmedlem var i Byggeudvalget; da han saa mit Licitationsapparat med trykte Blanketter m. m., Conditioner, viste han mig strax Tillid og Støtte.“

Der var dengang endnu ikke Jernbane til Randers, og Meldahl følte sig meget anstrengt ved Turene dertil. „Jeg kan næsten ikke taale at kjøre de lange Landeveistoure i de skrækkelige Vogne, man byder En i Jylland. Jeg maa altid betale en saadan Kjøretour med 1 Dags meget slem Hovedpine“, skriver han til Trap 17. August 1862.

Thinghuset blev taget i Brug i November 1862. Ved Ind-

vielsen bragte Kammerherre, Stiftamtmand Rosenørn alle Vedkommende Tak og først og fremmest til Bygmesteren; han fremhævede, at dennes sikke Blik strax havde ladet ham se det Fortrin, den valgte Byggeplads frembød, og roste bl. a. Bygningens hensigtsmæssige Indretning. Endnu 46 Aar senere fortalte den daværende Arrestforvarer efter Meddelelse fra sin Forgænger: „Arkitekten og hans Kondukteur Mathiesen var paafærde tidlig og sildig for at paase, at Alting blev, som det skulde, og derfor er Bygningen saa solid, at der egentlig kun er liden Forandring at see paa den, hvorfor det ogsaa forbauser Fræmmede, at Bygningen er saa gammel, uden at Tidens Tand har gnavet videre paa den.“ —

Ved Opførelsen af Raadhuset i Fredericia kom Meldahl til at arbejde sammen med Orla Lehmann, der dengang var Amtmand i Veile.

„For 400 Rd. skulde jeg yde Tegninger og Beskrivelser m. m. Jeg fik Intet med Udførelsen at gjøre, dette overdroges en Condukteur Lendorf. Til Raadhuset var der atter Mangel paa Penge, men stort og imponerende skulde det være. Intet maatte det koste. Til Pynt intet. — Altsaa den gamle Pine. — Men en vældig Vestibule vilde Lehmann have og et Vindue, hvorfra man kunde tale til Folket. Planfordringerne var ikke lette, to Forhørsale, Raadhus — og Arrester med gode Adgange fra Arresterne til Forhørsalene, men man har rost min Plancombination for det Store i Vestibulen og den gode Placering af Fængsler og Fangevogterens Tilsyn samt Adgang til Forhørsalene m. m. Jeg har hørt af en Mand som Winstrup, at baade Fredericia og Randers og Aalborg i den Retning ere Mønsterbygninger.“

Grundstenen blev lagt 20. August 1859, Kransen heist 22. Oktober og Bygningen taget i Brug 6. Juli 1860. Overslaget paa ca. 25.000 Rd. slog fuldstændig til. Man vil „forbauses over, at man dengang fik Mursvende til at mure den Art af decorativt Murværk for de lave Svendepriiser.“

Ved Indvielsen blev Meldahls Skaal drukket med stor Begeistring. Han var selv ikke med, han hadede Indvielsesfester.

Samarbeidet med Orla Lehmann gjorde, at Meldahl kom til at give Tegning til et eiendommeligt Monument. I 1859, det Aar, da „Vort Modersmaal“ og „Du skjøne Land“ blev skrevne

i Haderslev, var der 30. Juni Folkefest paa Skamlingsbanken, den sidste i mange Tider, og i dette Aar blev det besluttet at reise en Støtte der. Orla Lehmann, der var Formand for den Komité, som havde reist Bülow Monumentet i Fredericia og foranlediget, at Flensborg Løven blev reist, havde faaet Bissen til at gjøre en Tegning til Støtten; man fandt ikke denne helt tilfredsstillende og bad derfor Meldahl om at rette lidt paa den. Han sendte imidlertid istedetfor til Udvalg 5 forskjellige nye Tegninger. 31. Dec. 1859 skrev saa Lehmann til Skamlingsbankeselskabet, at Komitéen af et Overskud vilde forære dette den nævnte Støtte, og samme Dag skrev han endnu følgende Brev: „Kjære Meldahl. Jeg har opsat min Tak for den smukke Tegning, De var saa god at sende mig, til jeg tillige kunde melde Dem, at Sagen vil komme til Udførelse og det strax. Vi have valgt den midterste af de 5 Obelisker. Forresten er jeg ganske skamfuld over den Uleilighed, jeg har voldet Dem, min Mening var kun, at De med en Blyant skulde rette lidt paa Bissens Tegning.

For at den smukke Samling muligen kan komme Verden til Nytte, agter jeg, da jeg rimeligvis ikke kommer til at reise flere Obelisker i mit Liv, at forære den til Stenhuggeriet i Uddevalla, som rimeligvis ofte vil komme i det Tilfælde. De kan derfor ikke vide, paa hvilke fjerne Steder, Deres Frøkorn kunne komme til at spire og bære Frugter.“

Han omtaler derefter det paabegyndte Raadhus i Fredericia, som han er henrykt over, og slutter saaledes: Ligesom det er første Gang, jeg finder Virkeligheden smukkere end Tegningen, saaledes er det uden Exempel her i Landet at faa saa accurate Overslag og en saa energisk og sparsommelig Ledelse. Hvis De veed Nogen, der trænger til et godt Raad om, hvilken Arkitekt han skal henvende sig til, saa henvis ham kun til Deres

Orla Lehmann.

I et Møde, som Skamlingsbanke Selskabets Bestyrelse afholdt paa Christiansfeld 6. Januar 1860, vedtoges det enstemmig at modtage Tilbudet om Støtten med Tak og Anerkjendelse. Der gik dog nu flere Aar med Brevvexling angaaende Indskriften og de Navne, der skulde indhugges paa den. Først i Oktober 1863 blev den 16 m. høie Støtte reist paa Bakkens Top, den bestaaer

af 25 Granitblokke med Navnene paa 18 af den danske Sags For­kæmpere. 104 Par Forspandsheste fra 14 af Omegnens Land­ sogne og Christiansfeld kjørte gratis Stenblokkene fra Kolding Havn til Bankens Top, hvor Støtten stod fuldt færdig midt i Oktober.

Saa kom Krigen, og det er rimeligvis Hjemmetydskere, der fik Preusserne til at sprænge Støtten i Luften 21. Marts 1864 og sælge Stenene. Først prøvede de at vælte den med Heste, men det gik ikke, saa lagde de Krudt under den og fik den omkuld, og saa engagerede de en Stenhugger til at slaa Stenene i Stykker, saa at den ikke skulde kunne gjenreises, men der gik kun nogle Hjørner af.

I 1866 gjenreistes Støtten og staaer der nu med alle sine Skaar som et Minde om trofaste, danske Mænd. Den er i al sin Kjæk­ hed og Fordringsløshed som sammengroet med Banken og Land­ skabet i Modsætning til f. Ex. Bismarckstaarnet paa Knivsbjerg, der med sin Brutalitet virker som noget ganske Fremmed i de bløde, danske Omgivelser. —

„Orla Lehmann var en sjælden oplivende Kraft at komme i Nærheden af, men forvænt med Hensyn til at forstaae sig mere paa Kunst og Alt, end han efter sin Viden havde Adkomst til. Talerjubelen i ham rev ham formeget med sig. — Naar man kon­ fererede med ham, var det altid (ligesom Estrup) ham, der talte — han kunde ikke høre og altsaa ikke lære noget, ifald man ikke tvang ham til at holde inde. — En Dag under Forhandlingerne med Lehmann, plagede denne mig med taabelig Snak og Ind­ blanding. Jeg sagde da aabent til ham: „Det skal De lade mig om, det forstaaer De dog ikke. De er kyndig paa saa mange Om­ raader, at De nok kan taale, man siger Dem dette lige ud.“ — Manden saae paa mig og var fra den Dag beskeden og net i alle Forhold.“

„Under et af Møderne med Lehmann, hvor han kom op i min Bolig i Kronprinsessegade, gik han længe op og ned i mine to Dag­ ligværelser og saae sig om op og ned af Væggen — paa engang udbrod han: „Men Menneske, har De intet Speil?“ „Jo“, var mit Svar, „inde i mit Sovekammer er min Faders lille Barberspeil, det er til Tjeneste“, og ind gik Lehmann, pudsede sig lidt op i sin Tot og gik mindre tilfreds med mig, kunde ikke fatte, jeg aldrig havde eiet andet Speil.“ —

I Kjøbenhavn byggede Meldahl Idiotanstalten og flere Villaer.

I Somren 1858 havde han i England ogsaa studeret Idiotanstalter og konfereret med Dr. Maxwell, Englands første Autoritet paa dette Omraade. Ved milde Gaver og ved Indtægterne af et Industrielotteri opførtes Idiotanstalten 1859—60.

„Da jeg gjorde Udkastene til den, saa vrængede Marstrand en

IDIOTANSTALTEN

Aften hos mig over, at der gjordes forskellige Forsøg; men Sonne opmuntrede mig til at blive ved og ikke synke ned i Murmesterløsninger. Jeg fastholdt saa Planen for det, der nu staaer der i Dag, og Drewsen blev Kondukteur. Forstander Durloo og Bestyrelsen vare meget elskværdige Mennesker at bygge for, men Penge var der lidt af i Sammenligning med nu ved offentlige Foretagender. Med alle den Bygnings Mangler har det dog altid undret mig, at jeg i de ynkelige, økonomiske Forhold i hine Tider turde vove at bede om og faa bevilget Midler til Façadeformerne Bygningen rundt og den lille Figur i Gaarden, „Steins Zinkgruppe „Moderkjærligheden“ over Hovedindgangen fra Haven.

1917 omtaltes Bygningen af Forstander Damm som „den statelige og i Linierne smukt og rent og kraftigt optrukne Meldahlske Hovedbygning. Selv om man ikke helt kan forsones dens Ydre med, hvad den er bestemt til, har man dog Lov at glæde sig over den Skjønhed, den udadtil aabenbarer, og jeg troer, man skal lede længe for at finde en Bygning, hvis indre Forhold er ordnede med en saa genial Omtanke for de Krav, senere Tider kunde tænkes at stille, og med en saa vidtdreven Styrke og Fasthed i alle Enkelthederne som den Meldahlske, saa forsaauidt svarer Bygningens Ydre godt nok til dens Indre.“ —

I 1859 gav Meldahl Tegning til Marstrands og Øienlæge Professor Lehmanns Villaer i Rosenvænget, og Haandværkere udførte saa Byggeriet. Den første efter Marstrands Plan. „Dørens Motiv tog jeg fra et Palads i Venedig.“ Den sidste ved Hovedveien No. 21 „maatte ikke koste noget og skulde kun være til kort Ophold.“ Et Brev 7. Mai 1859, dreier sig sikkert om Honoraret for Tegningen til dette Hus, som Lehmann efter sin Søn, Prof. Edv. Lehmanns Udsagn, elskede over alt paa Jorden: Ikke „Alt i Alt“, kjære Meldahl, thi der er en Gjæld langt større end den Sum, De for et Syns Skyld har forlangt, som jeg maa lade staa hen — en Taknemmeligsgjæld, som bestandig vil minde mig om, at jeg er og bliver

Deres hengivne

H. Lehmann.

„Øienlæge Lehmann og Hustru vare elskelige imod os.“

Naar Fru Meldahl gik forbi dette Hus, morede det hende at gjøre opmærksom paa den snoede Skorsten. I sin nuværende Form er Villaen stærkt ændret ved Tilbygninger og Ombygninger.

For Etatsraad Holmblad byggede Meldahl „Skovbakken“, en Villa ved Skodsborg, der indviedes 6. Juli 1859 paa den yngste Datters Fødselsdag. „Det skulde være en Blokhushbygning, blot et Thehus til kort Ophold. Planerne for Anlægget blev tegnet i nyfalden Sne ude paa Stedet. Den elskværdige Bygherre og Hustru var idel Støtte og Venlighed. Det var jo mine trofaste venlige Støtter et Liv igjennem i alle Forhold.“

„Vær overbevist om“, skrev Holmblad 24. Sept. 1871 som

Svar paa et Brev fra Meldahl, „at er det en Festdag for Dem, naar De besøger os, da er det ikke mindre for os, og vi beklage altid, at disse kun ere saa faae“, og 9. Juli 1875, da Holmblad var blevet 60 Aar:

Kjære, fortræffelige Ven!

Mange Beviser paa Venlighed og Venskab har jeg modtaget igaar, men intet har været mig mere kjærkomment end de Linier, De sendte mig — Tak kjære Meldahl!

Min venligste Hilsen bedes fremført for Deres Frue og med oprigtigt Venskab forbliver jeg

Deres altid hengivne

L. P. Holmblad.

I 1860 byggede Meldahl en Villa i ren romersk Stil for Baron F. C. Holsten-Lehn-Charisius, der 1865 havde købt denne Eiendom, Maglegaard, Strandveien No. 221, som før eiedes af Havnekaptain E. Esskildsen. „Holsten-Lehns Villa, nu ombygget, var en Ungkarlebolig. Det blev et ganske godt Plan-anlæg efter den givne Opgave og skaffede mig Glæden af en Samvirken med en elskværdig Bygherre. Hans Raadgiver var Etatsraad Esskildsen, min mangeaarige Ven, en meget erfaren Raadgiver.“

Endelig havde Meldahl fra 1859 med Søforterne at gjøre, Trekroner, Mellemførtet og Prøvesten. „Oberst Ernst bad mig give Tegning til disse Forters Ydre og viste stor Imødekommenhed, men alt var saa knebent beregnet, at der ikke var Mulighed for mere Reliefformer end nogle faa Tommers Fremspring.“

„Prøvestens Fortets Ydre er tildels ombygget.“

ALNARP I SKAANE

Meldahl havde endnu et stort Arbeide i Skaane, nemlig Landbohøiskolen ved Malmø, hvis Forstander 1861 blev H. O. Nathorst. I Lund havde Meldahl en Kritiker i Professor K. G. Brunius.

„Det var min senere saa trofaste, elskelige Ven Landshøvding Troil, der kom til mig og bad mig overtage det. Jeg udførte saa et Project i Christian IV's Renaissance og mødte i Malmø

en Eftermiddag med Komitéen, Beck Friis, Trolle o. s. v., og Alle var jublende glade over det stolte Project, men saa viste det sig, at jeg havde taget Feil af danske — svenske Dalere, idet en svensk var lig det halve af en dansk, og jeg havde altsaa kun at regne med en halv saa stor Byggesum. Almindelig Skuffelse saaes paa alle Ansigter. — Jeg sagde da: „Giv mig Natten dertil, saa skal jeg

HOLSTENS VILLA

imorgen Formiddag Klokken 9 have et nyt Project færdig for Halvdelen af det nu kalkulerede Beløb.“

„Ved at klappe Tegningen sammen i Folder og formindske Længden og Bredden, inddrage Loftsetagen o. s. v., blev jeg istand til næste Dag at forbause Komitéen med et Forslag, hvor Byggesummen slog til, og man vedtog det og reiste glad fra hinanden. L. Fenger overtog saa som ledende Konductør paa Stedet at gennemføre det Hele, som det nu staar. Brunius i Lund rasede over de høie Tagformer, som nu blev den eneste Decoration. Jeg var altsaa her paa Alnarp og ved Byggeriet paa Laaland for Reventlow og paa Bonderup ogsaa langt forud for vor Tid ved at tage de tarvelige Tagformer op som det decorative, væsentlige Element ved et Byggeri.“

„Avlsgaardens Planer med Maskindrift blev senere udført væsentlig efter Nathorsts Ideer.“

„For at faa billigere Mursten gav jeg Tanken til at indkalde Lippe Detmolderne som Steenbrændere i Feldtovne.“

Samuel Gustaf von Troil (1804—80) havde først været Militair og var avanceret til Oberstlieutenant ved Livregimentets

ALNARP

Dragoner. Han gjorde sig bemærket paa Ridderhuset, han viste sig som en dygtig Mand med Interesse for offentlige Spørgsmaal og blev 1851—1874 Landshøvding i Malmøhus Lehn. Han interesserede sig for Forbedring af den høiere Landbrugsundervisning, og det skyldtes ham, at der paa Alnarp, som hidtil havde været Sommerbolig for Landshøvdingen i Malmøhus Lehn, 1859—61 opførtes den store, slotslignende Bygning, der fremdeles benyttes som Landbrugs- og Meieri Institut.

Meldahl var i alle Retninger overordentlig tilfreds med Ludv. Fenger som Kondukteur paa Alnarp. De Breve, denne skrev derfra, vise hvor udmærket Forholdet var imellem dem, saa-

ledes et af 11. Nov. 1859, hvor der er Tale om at rette en Feil ved Trappen: „Landshøvdingen har stor Tillid til Dem, som vil voxer, naar De viser ham Tillid igjen og tilstaaer, at her er begaaet en Feil, som dog ikke er større, end at den kan rettes for $1\frac{1}{2}$ hundreder (dansk). Der er iøvrigt ingen Grund til, at De skal betale disse Penge. Skulde Architekterne betale alle de Fejl, de begik, bleve vi snart nødte til at sætte Bækkener for Kirkedørene. At Landshøvdingen i ethvert Tilfælde vil gjøre sig nøje underrettet om Forandringen, og den Bekostning, den foranlediger, kan De være overbeviist om, og det vilde være en daarlig Taktik, om man fik ham til at troe, at Noget kunde afgjøres uden hans Vidende, i saa Tilfælde blev, efter hvad jeg kjender til Manden, hans Mistillid snart lige saa stor, som hans Tillid før har været. — Imorgén holde vi Rejsegilde med Fisk, Grød, Steg og Dands til Kl. 9. Jeg haaber, „Legen bliver ikke blodig denne Gang“.

Alnarp, d. 2/1, 60.

Kjære Hr. Meldahl!

Tak for Deres venlige Nytaarsønske og al den Deeltagelse for mig, som saa øjensynligt lyser frem af Deres Brev.

Dog maae De ikke troe, at jeg længes tilbage til Danmark, fordi jeg ikke har det godt her, tværtimod jeg savner Intet, af hvad jeg kan ønske mig, selv Eensomheden vilde jeg ikke undvære, da den netop skulde hjælpe mig til at lære, hvad jeg allermost behøver, nemlig dette, at søge Sjælens Hovedsysselsætning i det tørre Arbejde, i en tro Udførelse af den daglige Gjer-ning.

Jeg haaber ikke at Inventarieopgjørelsen skal blive saa vanskelig; det værste er, at Intet maa koste Noget. Hvor har man noget Smukt at rette sig efter, naar Tarvelighed skal være den første Lov?

Med en tom Pung og en tom Hjærne bringer man det just ikke særdeles vidt.

Glædeligt Nytaar! ønsker ogsaa jeg, gid nogle af vore fælles Ønsker maa gaae i Opfyldelse, frem for Alle det inderligste, det dybeste, det mest paatrængende, Ønsket om Fred — inden i os.

Er dette ikke fælles, og kan det ikke opfyldes paa Alnarp og i Kronprindsessegade lige saa godt som i London eller Rom, endnu iaar? Jo! Naar vi blot selv ville det.

Deres heng.

Ludvig Fenger.

23. Mai 1860 fortæller Fenger videre: „Den 3die Mai, Kongens Kroningsdag og Aarsdagen efter, at vi væltede de 1ste Steen ned i Grunden, rejste vi Spirets Fløj med Kong Carls Navneziffer. Saavel Spidsen af Spiret som de runde Taarne ere takte med Skiffer, og jeg troer, at vi ere slupne vel derfra; nu bliver Spirets nedre Deel beklædt med Bly. Landshøvdingen var idel „belåtenhed“ saavel med Bygningens Udseende som med Arbejdets Fremgang. Det kan heller ikke nægtes: Huset tager sig godt ud i den grønne Skov nu, efter at Stilladserne ere nedtagne; det har givet Ro, og bedre vil det blive, naar vi faae Vinduerne indsatte m. m. Jeg haaber, at det skal fornøje Dem igjen at see Alnarp, naar De engang fra Deres mange trættende og kjedsommelige Forretninger kan afsee saamegen Tid, at De kan gjøre en lille Udflugt til Skaane.“ —

Sidst paa Somren 1861 var L. Fenger færdig paa Alnarp og skulde nu gjøre en længere Udenlandsreise. Meldahl skriver til ham i September:

Kjære Fenger!

Ret hjertelig Tak for Deres Virksomhed i Sverrig. Jeg var saa optaget forleden Dag, at jeg ikke kunde tænke klart og takke Dem. — Jeg ønsker Dem alt Godt — især et freidigt Sind og de fornødne Penge i Kassen; kan De faae de 2 Goder, saa skal De see, hvilken uendelig Skat der oplades for Dem. — Jeg for mit Vedkommende kjender ingen Følelse, der kan sammenlignes med det, jeg af og til har følt i England, Paris og Italien, ved ret af Hjertet at gaae og see og nyde alt det, der optaarnede sig om mig. — Havde man Evner, der slog til for at udføre det, man i saadanne Øieblikke kunde føle, saa vilde man kunne frembringe Vidundere af Bygninger. — Tak for Deres Venskab og Tak for

Deres gode Hjælp — og kom freidig og glad tilbage. Vi trænge til Folk som Dem.

Farvel — lykkelig Reise.

Deres heng.

F. Meldahl.

Ludv. Fenger svarer 18. Septbr. 1861:

Kjære Professor Meldahl!

Tak for Deres venlige Brev. De veed lige saa godt som jeg, hvem der skal takke her, at det er den, som har havt Lejlighed til at samle Kundskaber og Erfaringer, som har fortjent Penge paa Affairen, og som fra den første Arbejdsdag til den sidste er bleven mødt ikke som en Underordnet, men som Ven og Medarbejder. Jeg troer, at jeg har Lov heri at see et Bevis paa, at De fremdeles bevarer for mig det Venskab, hvorpaa jeg tidligere har seet saa mange Prøver, og som er mig saa meget værd, at jeg agter Alt, hvad jeg iøvrigt kan have vundet ved mit Ophold paa Alnarp for temmelig ringe derimod. De Menneskers Agtelse, som man erkjender for sig overlegne, vil man saare nøoig undvære, og derfor bliver det dobbelt kjært, naar man efter at have slidt sig gennem en langvarig og i mange Maader trættende Forretning og efter at have følt og seet sine Skrøbeligheder, saaledes at man tilsidst næsten ikke kan sandse andet, da modtager et venligt Ord til Afsked. Deres Ord gjorde mig godt, og jeg skal ikke see mere i dem end, hvad de indeholde, en venlig Opfordring fra en ældre Ven til fremdeles at stræbe frem i det Kald, man er sat udi. Af de to Ting, De ønsker mig „Penge nok og et godt Humeur“ troer jeg, jeg trænger mest til det sidste.

Deres hengivne

L. Fenger.

Med Landshøvding Troil stod Meldahl paa den allerbedste Fod. I et Brev 17. Nov. 1859, hvor denne takker for „Planer til Undervisning i Kaarttegning“ udtaler han sin store Tilfredshed med Arbeidet paa Alnarp og slutter saaledes: „Med ett Ord, Direktionen bör lyckönska sig att hafva funnit en Arkitekt som

så i alla rättvisat dess förhoppningar, och som äfven på denna sidan om sundet så väl upprätthållit det välförtjenta rykte, som tillfallit honom i Danmark.“ I sit Nytaarsbrev 1. Jan. 1860 siger han, at Meldahl altid skal være en velkommen Gjest i Residenshuset i Malmø og spaar ham „en vacker, en ärorik framtid.“ Hvor stærkt Meldahl har imponeret ved Alnarparbeidet, viser Troil ved en Tilføielse, som Meldahl naturligvis har været den første til at underkjende: „Det gifves ingen svensk, som ej med tacksamhet och beundran upprepar Tessins nanm. Jag förudspår, att Meldahls skall blifva lika kärt för Danmark.“

At Troil satte ganske overordentlig Pris paa Meldahl, viste den elskelige Maade, hvorpaa han optog en høist ubehagelig Situation, som Meldahl var ved at bringe ham i den paafølgende Sommer. Sidst i Juni 1860 kom Karl XV til Malmø og besøgte 28. Juni Alnarp. Meldahl, der ved Forretninger var hindret i at være tilstede, blev af Kongen som Anerkjendelse for sit Arbeide udnævnt til Ridder af Vasaordenen, men da Troil sender ham Meddelelse derom, faaer han en Protest til Svar; ukjendt med svenske Forhold, mente han, høist ilde anbragt, at denne Orden: „i stället för att lyfte upp, skulde trycka ned,“ som Troil skriver. Meldahl har vistnok havt den Idee, at det var en „Lakaiorden“, som man i Danmark i Uvidenhed har kunnet høre Vasa Ordenen blive kaldet. Meldahls Brev smertede Troil og maatte være ham i høi Grad pinligt, men alligevel tilføier han: „att ingen ting kan rubba den sanna tillgifvenhet och den högaktning, jag för Dem hyser.“ Han forklarer nu i et langt Brev, at Svärdsordenen er for militaire, Nordstjerneordenen for civile Embedsmænd og Vasaordenen for Fortjeneste i Architektur, skjøn Kunst m. m. Blandt en Række af Riddere af denne Orden nævner han Direkteuren og ni Professorer ved Fria konsternas Akademi, Arrhenius, Chef for Landbrugs Institutet ved Ultuna, af Udlændinge Alexandre Dumas og Rossini. Brevet ender saaledes: Emedlertid lef väl, Bäste Professor! och bibehåll i vänskapsfull hågkomst Deres sannt tillgifna

S. G. v. Troil.

Meldahl sendte dette Brev til Fenger, der her som altid var hans Tilflugt, og gjorde selvfølgelig som denne sagde:

Kjære Meldahl!

Efterat De havde meddelt mig Deres Beslutning angaaende den Dem tilsendte Orden, har jeg selv indhentet Oplysninger (hos Svenskere) angaaende denne Ordens Betydning uden at nævne, hvorfor jeg spurgte. Hvad jeg har erfaret, stemmer nøie med, hvad Troil anfører, og jeg tror derfor, at De bør gjøre det Skridt, De har gjort, om. Thi det kan næppe anses som andet end en Fornærmelse imod den svenske Konge, der sikkert kun har tilsigtet at vise Dem en Opmærksomhed. Et andet Spørgsmaal er, om De efter at have modtaget den, vil søge vor Konge om Tilladelse til at bære den. Dette vilde De tidligerc godt kunne have undladt. Om De, efter hvad der er passeret med Troil, vil kunne det, er mere tvivlsomt, og maaske ikke rimeligt. Imidlertid kunde vi jo senere forhandle mundtlig.

*/7—60.

Deres
Fenger.

Der er endnu et hjerteligt Brev fra Troil 6. Marts 1861 som Svar paa et mismodigt fra Meldahl. Alnarp blev taget i Brug i 1862. Sikkert har det dog moret Meldahl at se denne Høiskole, hvis Bygning blev til paa saa mærkelig Maade, afbildet i „Sveriges Historia“ VI. Bind 1881. Meldahl fortalte trolig Troil om sine Kampe og sine Forhaabninger under Arbeidet i Akademiet og 16. Okt. 1865 lykønsker denne ham varmt som Formand for Skoleraadet. I 1878 sender han Meldahl sine „Minnen“.

Som sidste Hilsen fra den elskværdige Familie von Troil er der to Breve, Malmø 1. Januar og 31. Dec. 1894, fra Troils Enke:

• Herr Etatsråd!

Djupt rörde mig deras vänliga Nyårskart, ett bevis på, att de ej glämt de flydda tider och det Hem, der det alltid var oss en glädje mottaga den unge älskvärde, begåfvade Mannen, hvars lysande fremtid vi redan da anade. Måtte det Nya år, som nu randas, medföra lycka och glädja åt Herr Etatsrådet och alla dem, som de älska. —

Om de ännu någon gång beträder Sverriges kust så vore mig bra kärt, om de villa glädje med besök den nu gråhåriga gamla

Vännen

Sophie von Troil.

Hendes sidste Brev ender saaledes: „Likesom bladen om hösten falla af träden, så bortfalla vännerna, då ålderdommen kommer, derfor är jag dubbelt tacksam för deras vänliga Nyårshelsning.“ —

I Sommeren 1861 gav Meldahl endnu Tegning til en lille, romansk Kirke, Börlunda i Skaane, for Grev Wachtmeister.

„I Omegnen af Lund byggede jeg en Mursteenskirke for en saare ringe Byggesum, 10.000 Daler. Jeg gav Tegning, fik nogle Hundrede Daler derfor, og Kirken opførtes saa ved Stedets Haandværkere uden min Hjælp. — Den opførtes godt og staar som en Pryd og mærkelig Billighed der fra den Tid.“ —

I 1862 fik Meldahl et nyt Hædershverv fra svensk Side, vistnok gennem Troil, et Hverv som han dog frasagde sig.

1833—59 havde Professor Brunius ledet Restaureringen af Lunds Domkirke. Hans Arbeide havde særlig været konserverende, og han vilde ikke have kunnet fuldføre det vanskelige Hverv; ca. 1860 blev han som Medlem af Bygningskommissionen afløst af den unge lovende Architect Helgo Zettervall. Denne havde ikke sin Forgængers udprægede historiske Sans, men vilde skabe Nyt, og der opstod en skarp Strid imellem dem.

I Foraaret 1862 blev da Meldahl opfordret til at levere Projekt til Kirkens Restaurering. Han konfererede strax med Kornerup, der svarer, Roskilde 31. Marts 1862:

„Du maa endelig tage imod det Dig tilbudte hædrende Hverv med Lunds Domkirke. Det er godt, at der bliver gjort en Ende paa Prof. Brunius Vilkaarligheder (med al Agtelse tor hans Lærdom). Jeg er meget villig til at yde den Bistand, jeg maatte være istand til.“

Meldahl skriver senere til Ludv. Fenger:

„Jeg har modtaget det hæderlige Hverv at levere Project til Restauration af Lunds Domkirke — men rigtignok med den Tanke i Baghaanden, at jeg kunde faa Deres Assistance. Naar kommer De hjem? Ifald De da vil hjælpe mig, sikkrer jeg Dem Arbeidet og Opholdet i Lund ved det Projects Udarbeidelse. Kornerup vil assistere os — han har et godt Øie og god Kundskab til den Klasse af Kirker. Man vil betale os godt for vort Arbeide — Deres Onkel raadete mig til at tage imod den Opgave —

ellers havde jeg sagt nei — Ja, jeg sagde nei til Troil — men han holdt paa at plage mig, saa at Spørgsmaalet blev holdt aaben. —

Om Sagens videre Gang fortæller senere Breve til Ludv. Fenger:

Juni 1862.

Alt staar hen — Jeg har stillet Betingelsen, at jeg skal have Overtilsynet med Udførelsen, — og gaar man ikke ind paa det saa Farvel — men Kirkeraadet — Berlin undtagen — var imod min Fordring. — Nu gaar Sagen til den svenske Majestæts endelige Bestemmelse. — Jeg er lige glad og helst fri for det Lapperi. Især naar jeg skal skjændes med Raadet, dann lieber nicht.

Ved Kongemødet paa Fredensborg talte Carl XV ogsaa med Meldahl:

23. Juli.

Fra Sverrig hørte jeg ved den svenske Konge — han sagde mig, at han var gaaet ind paa alle mine Fordringer — Hu, ha — Høyen har lovet mig sin Hjælp — Zettervall skal lede Arbeidet og hjælpe til, at indtegne Projectet her i Kjøbenhavn — derpaa begyndes i Oktober Maaned — er De her til den Tid? Kan De og vil De hjælpe mig med Ideer og Udførelse ved Projectet?

6. Oktober 1862.

Idag har jeg afsendt samtlige Tegninger m. m. til Sverrige og frasagt mig Lunds Domkirke. — Lad andre tærse Langhalm — jeg ønsker det ikke.

Kjære Fenger!

7/10 62.

Jeg er glad ved at Sagen er afsendt — og lad Folk snakke hvad de vil. — Hovedsagen er dog, at man ikke selv gaar tilgrunde i Bitterhed og Slid. — Jeg vil have Fred. — Som Forholdene nu stillede sig, vilde det have været Galskab for mig at hænge ved Sagen — blot for at hænge ved — og tjene Penge — thi det beundrer jeg, der var ingen Grændse sat for mit Honorar — men jeg holder mig for god til at arbeide paa den Maade — i en god Sag —.

Deres

F. Meldahl.

Endnu i Juni 1863 maa Meldahl gjentage sit Nei; han skriver til Gosch, at han er udslidt og ogsaa har sagt Nei — Nei — Nei til at bygge en Kirke ved Klampenborg. — Den Modstand, Brunius gjorde imod Zettervalls Restaureringsforslag, førte til Nedsættelse af en Kommission, bestaaende af de danske Arkitekter Chr. Hansen og Meldahl samt Professor Høyen. Dennes Program, 17. Oktober 1863, var dog endnu radikalere end Zettervalls eget og gik ud paa intet mindre end: „ett försök att återkalla til verklighet de primitiva formerna eller rättare att gifva åt kyrkan sådana former, som hon *skulle kunna have egt* före den bekanta branden 1234.“ Selv om et nyt Forslag af Zettervall efter dette Program mødte megen Modstand, er det dog omtrent blevet gennemført; en haardhændet Restaurering, kaldes den fra svensk Side.

FAMILIERNE BAUR OG RÆDER

Caroline Amalie Ræder (1810—95), der i Foraaret 1858 var flyttet ind i Kronprinsessegade Nr. 30, var Enke efter Oberst Jacob Thode Ræder, der var født 1798 paa Gaarden Næss i Romsdalen i Norge i smaa Kaar som Søn af Oberstlieutenant Johan Georg Ræder og Catharina Margaretha, Datter af Kjøbmand Søren Lind i Kjøbenhavn.

Amalie Ræder var Datter af den rige Kjøbmand i Altona, Konferensraad, Dr. juris Georg Friederich Baur (1768—1865), der 1797 havde ægtet sin endnu ikke 16-aarige Kusine Marianne (1781—1851), Datter af Borgmester i Hamborg, Joh. Arnold Heise. Hun var smuk, efter Portraiterne vistnok en kold Skjønhed, med ikke lidt Karakter; i sine sidste 20 Aar var hun en sammenkrøben, gigtsvag Stakkel. De havde 11 Børn, blandt hvilke Amalie var det sjette; der var 3 Sønner og 8 Døttre, som fik den bedst mulige Opdragelse.

Aanden i Hjemmet var rationalistisk og Tonen noget kølig. Baur var saa reserveret i Forholdet til sine Børn, at hans Sønner egentlig vare forbausede over, at han ikke forlangte, at de skulde sige „De“ til ham. „Sich mokieren“ spillede en stor Rolle. Amalie pleiede at sige, at hvis en Engel fra Himlen var kommet ned, saa

vilde Familien Baur dog nok have fundet noget at udsætte paa hans Vinger.

En smuk Erindring havde hun om Amalie Sieveking i Hamborg, „de Fattiges Ven“, med hvis Familie Baur's vare beslægtede.

Familien Baur havde i flere Slægtled været meget rig, de havde derfor Patriciernes Overlegenhed og Nedladdenhed, vare indsluttede og sig selv nok. Formuen voxede stadig ved en mindre, men regelmæssig Fortjeneste. Georg og senere Johannes Baur vare i Faderens Forretning.

Baur var rundhaandet; hver Dag naar han kjørte til sit Kontor, var Gaarden fyldt af Supplikanter, der alle fik noget. Han var en fin Mand, meget dannet og med Interesser paa alle Omraader. Han havde medfødt Kunstsans og stor Byggelyst. For at ikke Folk uden Smag skulde ødelægge Palmaille, den smukke brede, træbeplantede Gade, købte han en enorm Byggegrund, vistnok en Fjerdedel af Gaden og lod C. F. Hansen, der 1785—1804 boede i Altona som Landbygmester i Holsten og senere blev Christianborg Slots Architect, opføre 11 smukke og fornemme Huse, hvert paa 3 Etager og kun til een Familie. Nogle af Slægten og f. Ex. Overpræsidenten i Altona boede i disse Huse, men forøvrig var det Baur ligegyldigt, om de stode tomme eller vare udleiede, Hovedsagen var, at Gaden var bleven smuk. Han selv boede i et af de største af dem, som Meldahl kaldte en arkitektonisk Perle. Indvendig havde det ogsaa overalt smukke Forhold, men var ikke helt praktisk indrettet.

Baur's Broder, Kjøbmand Johann Heinrich Baur, lod C. F. Hansen bygge et pragtfuldt og bedaarende Landsted i Nienstedten, som F. G. Baur overtog efter Broderens Død 1807.

I Blankenese købte han senere 7 Huse med Haver, et smukt Terrain, der skraaned ned til Elben, over hvilken der var vid Udsigt. Her lod han Architect J. M. Hansen, C. F. Hansens Brodersøn, 1829—36 opføre en pompeus Villa med aaben Søilehal ud til Haven. I Vestibulen var der Malerier af Riedel, i Søilehallen Statuer af Bissen, en Atalante og en Jæger, hver med en Hund. Paa et stort, rundt Taarn i den pragtfulde Park vaiede hver Søndag Dannebrog. For bekvemt at kunne kjøre til Blankenese med sit deilige Firspand lod Baur engang Chausseen gjøre

istand. „Bours Garten“, der blev gjort til Fideikommis, er først ved den tydske Revolution gaaet ud af Familiens Besiddelse.

Amalie Baur var altsaa voxet op i et rigt og fornemt Hjem, hvor man følte sig som Fyrster. Hun huskede, da Frederik VI havde besøgt dem, da hun var Barn, og hvorledes hun havde rakt Dronningen en lille Kurv med Blomster, og at Kongen havde kysset hende. Der var altid noget Overnaturligt ved Kongens Ankomst til Altona om Aftenen ved tændte Fakler og med en brølende Skare, mest af Gadedrenge.

Amalies kjæreste Søster var den smukke Marianne (Tante Janni), der blev gift med den anseete Historiker, Arkivar i Hamborg, J. M. Lappenberg. Hun døde i 1849, 40 Aar gammel. — En anden af Svogrene, Franz Ullrich, Overlærer ved Johanneum i Hamborg, var ogsaa en livlig og begavet Mand.

I 1833 stod Amalies Bryllup med Kaptain Jacob Thode Ræder, der 1822—30 havde været ansat ved Gradmaalingen i Holsten og 1833 blev Lærer i Generalstabslære ved den militaire Højskole. 1840 ægtede hans Broder, Kaptain Phillip Ræder, den senere General, Amalies yngre Søster Victorine, og de boede i de første Aar i Kiel.

Jacob og Amalie Ræder fik 7 Børn, 4 Sønner: Georg, Gustav, Oscar og Albert og 3 Døttre: Juliane, Amalie og Franzisca (Zisca). Ræder, der som Landkadet havde gjort Pagetjeneste hos Frederik VI, var en høi og smuk Mand, der som fuldendt Kavaller, anseet og afholdt, bevægede sig i alle Kredse, men forøvrig kunde være ganske overordentlig hidsig. Han stod i stadig Opposition til Alle, som hørte til Generalstaben; det var ikke let at have ham under sig. — En senere Korporal ved 10. Bat. (1852, 12 Aar gammel hvervet som Spillemand) fortalte om Ræder, at han aldrig bandede, hvad der var ualmindeligt i de Tider, men brugte Udtrykket „Sacrament“.

Ræder var meget belæst, studerede og skrev altid. 1837 udkom hans Værk „Den danske Armés Organisation“, der er et vigtigt Kildeskrift for den danske Hærordnings Historie, og 1845 og 1852 hans stort anlagte Værk „Danmarks Krigs- og politiske Historie 1807—9“, der endnu læses med Udbytte.

Hans Hustru, der var lille af Væxt, havde livlige, brune Øine og megen humoristisk Sans. Hun elskede og tilbad sin Mand,

men var ofte forsagt, idet hun alligevel altid længtes efter Hjemmet i Altona. Hun lærte naturligvis Dansk og følte sig som Dansk, men Sproget hos Ræders var næsten altid Tydsk, og Børnene talte begge Sprog lige godt.

Det fjerde af Børnene, Caroline Amalie, blev født 8. November 1838. I Sommeren 1840 var Fru Ræder som sædvanlig flere Maaneder i Besøg hos Forældrene og oplevede saaledes det Besøg, som Christian VIII og Caroline Amalie aflagde i Villaen i Blankenese, efter at de om Formiddagen havde besøgt C. H. Donner i Neumühlen og her faaet det bedste Traktement, der nogensinde var bleven budt Kongen, og hvor Liedertafelsang havde gjort et stærkt Indtryk.

Hos Bours viste den syge Husfrue sig ikke, hun repræsenteredes af den ældste Søn Heinrichs Kone Pauline f. Wattenbach. Blandt Gjæsterne fra Altona var Kjøbmand G. H. Sieveking og Professor ved Observatoriet H. C. Schumacher.

Jacob Ræder fortæller sin Broder om Kongebesøget i et Brev, Altona, Tirsdag Formiddag, 25. August 1840:

Min gode Phillip!

Vi leve da nu i Forældrenes Huus, hvor som bekjendt meget er Pragt, men meget forsømt. Moder er bleven meget gammel, svag og uhjælpelig paa Legemet, siden vi saae hende.

Den kongel. Fête blev da givet i Søndags. Veiret var om Morgen fortræffeligt, men Kl. 12 begyndte det forskrækkeligt at regne, som vedholdt omtrent til Kl. 4, da det pludselig blev klart, og saaledes blev det.

Kongen spiste først Frokost hos Donner Kl. 12¹/₂—3¹/₂. Paa Dampskibet Glückstadt gik han ned ad Elben — Dronningen tilvogns formedelst Regnen — og landede ved Blankeneser Færgegaard, hvor en Bro var udlagt og en Æresport opreist. 27 Kanonskud fra Blankenese Have tilkjendegav, at Kongen forlod Dampskibet. Han gik derpaa op ad Stentrappen til Færgehuset, fulgt af en uoverseelig Mængde Mennesker. Paa Terrassen blev han modtaget med Musik og Blomsterpiger etc., etc., og herpaa kjørte han igjennem Byen Blankenese til Haven, hvor 27 Kanonskud atter dundrede, da han betraadte Havens Grund. Kongen og Dronningen steg af foran Huset, alle andre bagved ad den

sædvanlige Indgang. Majestæterne modtoges af Fader og Pauline, og den øvrige Familie grupperede sig bagved. I Værelserne havde grupperet sig hele Corps-diplomatique fra Hamborg, samt Henrik Sieveking og alle de Honoratiores, som endvidere vare indbudne med samt deres Fruer, alle ifølge Befaling af Kongen civil. Da Kongen steg af Vognen, blev hans Vei til Portalen — som rigtignok kun var to Skridt — samt denne selv bestrøet med Blomster af en heel Mængde hvidtklædte Smaapiger fra Blankenese; en heel Sværm Blankenesere løb foran Vognen med Flag og Faner under Hurraraaben og Allarm af alle Slags. Da Kongen var steget af Vognen, blev han modtaget af en Tusch af Musik-korpset, og da han var vel inde begyndte Musikken „Kong Christian stod ved høien Mast“, som tog sig fortræffelig ud, idet Saluttten endnu bestandig lod sig høre, da 27 Kanonskud vare temmelig længe. Familien samt nogle Fremmede bleve forestillede, Suiten, som var kommen til Fods fra Færgegaarden, kom løbende fra alle Sider og fyldte alle Værelser. Nogle Forfriskninger bleve presenterede samt Caffé og Thee; de smaa Lappenberg og Marianne Ullrich presenterede Blomster paa en Sølvtaallerken til Kongeparret, hvorover de smaa vare salige. Ogsaa Georg og Juliane stode ved Døren. Dronningen beundrede dem og kyssede dem. Derpaa foretoges en Spadseretur i Haven — dog kun formedelst Fugtigheden i den øverste Deel — samt op paa Rundetaarnet, hvor saavel Kongen som Dronningen stege op. Ved de øverste Trin vendte Dronningen om, da den nedstyrtende Regn havde gjort Trappetrinene saa vaade. Jeg bemærkede dette og brugte mit Lommetørklæde som Karreklud, hvorved hun atter steg op. Vi vandrede omkring i Haven, Musikken efter os. Kl. omtrent 7 vare vi atter i Huset og alle Lys anstukne i vor Fraværelse, saa at Huset nu havde et saare festligt Anstrøg. Kongen og Dronningen gik derpaa lidt op paa de for dem indrettede Værelser, og da de kom ned igjen og havde talt lidt med en og anden, gik man til Bords. I den store Sal, som i Sandhed var kongelig udrustet, sade 36 Personer, i den lille Stue derved, 20 eller 22. Dronningen bød Fader Armen, og han førte hende, Kongen Pauline, som i det Hele rygtede sin Post med Rolighed, Anstand og Værdighed. Dernæst var dækket ovenpaa i 2 Værelser. Ialt var der vel omtrent 100 Gjæster. Maaltidet var i hver Henseende

høist elegant. Ved Bordet udbragtes Kongens og Dronningens Skaal af Fader, fulgt af Tousch og 27 Kanonskud. Dernæst Faders Skaal af Kongen; da Selskabet reiste sig, blev Tousch givet af Musikken udenfor Vinduerne, uden Ordre; men da Tousch var Signal for Kanonerne — saa fulgte ogsaa strax Kanonade. Jeg havde imidlertid forhen bedet Fader tænke paa en Sundhed for Konge og Fædreland, ledsaget af nogle smukke Ord, hvilket han havde lovet. Da nu Kanonerne begyndte at salutere for en feilagtig Person, saa betragtede Selskabet hinanden med store Øine; men pludselig reiser Fader sig op, og med høi Stemme, megen Energi og Værdighed, bringer han den opstaaede Feiltagelse over paa en Sundhed for Kongen og Fødelandet, som sluttede med: „Heil dem Könige, heil dem Vaterland!“ En almindelig Tilfredshed og Glæde blev derved udbredt over alle Ansigter, og den underlige Forlegenhed afbrødes ved en almindelig Munterhed. Maaltidet varede omtrent 2 Timer. Man spiste og drak forskrækkeligt, især ovenpaa; thi alle dem, som ej havde været hos Donner, vare sultne over al Beskrivelse; Schumacher sagde mig, „er konnte sich kaum länger halten“.

Efter Bordet afbrændtes et meget elegant Fyrværkeri, forfærdiget af en Italiener Chianni, som virkelig har gjort sine Sager godt. Fyrværkeriet gik Slag i Slag; Raketter, Hiul, Pot-à-feu, Capricer etc. fløi herom i Luften og paa Jorden. Det hele sluttede med et Tableau C. R. VIII C. A. med Krone over i Brillant-ild, det hele omgivet af et helt Batteri og Bombardement af Ild og Fyrværkerisager. Da dette Navnechiffer kom til Syne, istemtes atter Nationalhymnen, og en Salut af 27 Kanonskud paafulgte og almindelig Hurra!

Derefter serveredes med Ispunsch. Kongen og Dronningen gennemgik Huset, besaae Malerier og Tapeter, Fader var saare fornøiet, Lappenberg og Ullrich vare utrættelige i at fortælle Kongeparret alle mulige Ting. Klokken omtrent 11 tog Kongeparret bort. Fader stod længe og trykkede Dronningens Haand, den han tilsidst kyssede, og ønskede, de snart atter maatte komme tilbage. Vi hjalp dem Kapper og Kaabe paa, samt ind i Vognen, og ligesom denne satte sig i Bevægelse, saluteredes atter med 27 Kanonskud, og et almindeligt Hurra paafulgte. — Hermed var Festen til Ende. Selskabet fulgte lidt efter lidt, saa at vi Klokken

12 vare alene. Alle Gjæster vare over al Beskrivelse fornøjede og kunde ikke noksom rose Festen og det smukke Arrangement.

Kongen kjørte langs Veien til Altona, hvor flere Æresporte vare opreiste, og næsten ethvert Hus pragtfuldt illumineret især hos Booth. Over 30—40.000 Mennesker vare i Blankenese og langs Veien.

Man kunde kun med den største Møie komme fremad.

I Altona hører Illumination, Fakkeltog etc. til Aftenens Orden; her er megen Larm og Jubel. I Aften er Theater her i Altona, og hører jeg i Gaar Aftes, at Kongen har forlænget sit Ophold her til paa Fredag.

Alting her er forresten vel, med Undtagelse af Svigermoder, som er saare lidende, hvorfor hun ogsaa i Søndags kjørte til Byen og blev der.

Vore 4 smaa Børn leve saare lykkeligt og for det Meste i Blankenese, hvor de spadsere bestandig i Haven.

I Victorines gamle Stue skrives disse Linier.

Din hengivne Broder *J. R.*

„Hier in den Herzogthümern tritt der König auf lauter Blumen“ skrev Grev Wolf Baudissin, Rantzau, fra Kiel 27. September 1840. „Wenn er nach Dänemark zurückkommt, wo man sehr feindlich und rebellisch gesinnt ist, wird er einen erschreckenden Contrast finden. Ich fürchte sehr, die Umstände wachsen ihm dort über den Kopf“. Baudissin havde lige været i Kjøbenhavn som Gjæst ved Kroningen. —

Den lille Amalie, der i Hjemmet hed Male eller hyppigst paa Grund af sin kraftige Skikkelse og sine runde Kinder Budeie (Deie), var sin Moders og Bedstefaders Kjælebarn. 6 Aar gammel blev hun en Vinter over hos Bedsteforældrene, og Tante Janni beskriver da i et Brev, hvorledes hun, da Julegaverne bleve uddelte, hoppede omkring med sin nye Dukke og saae saa lyksalig paa Alle med sine søde, mørkeblaa Øine.

I Hjemmet levede Børnene efter Datidens Skik mere sammen med Tjenestefolkene end med Forældrene. De vare meget livlige og bleve paa denne Maade naturligvis temmelig uvorne. Kun ved Middagsbordet spiste de sammen med Forældrene, og disse talte overhovedet meget lidt med dem.

Jule og Male kom i en lille eksklusiv Privatskole i Store Kongensgade hos Frøken Emilie Garrigues, der var en ualmindelig dygtig Lærerinde og tillige en distingueret Dame. Tydsk og Fransk lærte de paa selve Sproget, og i de kun 3 $\frac{1}{2}$ Aar, Skolen existerede, fik Jule stor Interesse for Historie, Geografi og Fysik. I 1847 eller 48 blev Skolen ophævet, da Frøken Garrigues reiste til New York, hvor hun senere blev gift.

Som ganske lille Pige gik Henriette Skram et Aar i denne Skole, hvor Male venlig tog sig af hende.

Hun beundrede Male, der var en af de dygtigste i Skolen, og hun stod altid senere for hende som et yndigt Minde, ligesom hun i sit Øre bevarede Lyden af Males eiendommelige, noget dybe Stemme.

Søstrene fik derefter Privatundervisning sammen med Kapteinlieutenant Sandholts Døttre Elise og Marie. Deres Historielærer, Hr. Berg, mindedes Amalie altid med stor Taknemmelighed.

Faderen havde et udmærket Bibliothek, Georg bragte Bøger med hjem fra Metropolitanskolen, og Jule og Male læste udstandselig, f. Ex. ogsaa, naar de fra deres Bolig No. 4 i Amaliegade, hvor der dengang var mindre Færdsel end nu, gik deres daglige Tur til Smedelinien. Forrest gik Jomfruen med de to yngste Søskende (Zisca og Oscar), bagefter de to Pigebørn med opslagne Bøger. At Folk kunde le af dem i denne Anledning, bemærkede de næppe; de vare ikke med deres Tanker paa denne Jord. Jule læste paa denne Maade alle de islandske Sagaer, og Male kunde i hele sit Liv det meste af Oehlenschläger udenad og pleiede altid at citere Holberg.

1847 blev Ræder Major ved 10. Bataillon; det meste af hans store Værk var skrevet, som han fortæller i Forordet: „da Generalmarchen i Slutningen af Marts Maaned 1848 blev slaet over hele Danmarks Land, og vi alle maatte gribe til Sværdet“.

Ræder deltog med Hæder i Treaarskrigen; 1848 blev han Oberstlieutenant, og 13. April 1849 udmærkede hans Bataillon sig ved Dybbøl ved Erobringen af de sachsiske Kanoner.

En stor Oplevelse var det for hans Børn, da de i Mai 1850 med Moderen seilede til Als og besøgte Faderen i Sønderborg i 9 Dage under Vaabenstilstanden.

Ræder var derefter med baade ved Isted og Mysunde, hvorefter han udnævntes til Oberst.

Han korresponderede en Del med Phillip, der før Krigen laa som Major i Slesvig og under denne ogsaa blev Oberst. Her meddeles Uddrag af et Par af Brevene:

Kbhvn. 1848. Marts 21.

Min gode Phillip!

Begivenhederne i Europa rundt løbe hurtigere end Tiden. Dampskibet „Copenhagen“, som i Gaar Morges ankom hertil fra Kiel, medbragte Efterretninger fra Hertugdømmerne, som vare af den mest foruroligende Slags, lige indtil at Rendsborg var taget og besat af Slesvig-Holstenske Insurgenter. Ved Udbredelsen af disse Efterretninger kom Byen i stor Uro og Bevægelse, egentlig meest Bestyrtelse, som ogsaa foranledigede de forskjellige Selskabers og Corporationers Sammenkaldelse til Conferents samme Aften. Jeg kom tilfældigviis til Athenæum, hvor jeg ved Indgangen traf min Ven Gerlach, som havde 2 Billets til Casino-Forsamlingen. Vi gik derhen og kom efter megen Trængsel omsider derind og forefandt hele Huset fuldt zum erdrücken. Ved Indgangen blev mig givet indsluttede Proclamation eller Erklæring, og deraf kan Du see Tendentsen af Forsamlingen. En Tribune var opreist, og paa denne optraadte nu den ene Folketaler efter den anden og udviklede med en ubeskrivelig Varme og Enthousiasme Spørgsmaalene, som vare under Ventilation, især udmærkede sig Lehmann, Tscherning, Ploug og Monrad. Under Acclamation, Hurra-Raab, patriotiske Sange og mangfoldige Tegn paa Samstemning med Talerne fortsattes disse Forhandlinger og Taler fra Kl. 8 til Kl. 10¹/₂ om Aftenen og sluttede med Haandsoprækning, at Forsamlingen var enig i alle de i Erklæringen fremsatte Punkter, samt androg paa strax at marschere til Christiansborg-Slot for at frembære denne for Kongen, hvilket dog af Tscherning og Ploug blev forhindret, men derimod blev man enig om i Dag Kl. 11 at samles paa Gammeltorv og slutte sig til Borgerrepræsentanterne, som ville overrække Kongen en Adresse af omtrent samme Indhold som den indsluttede Erklæring. Dette er da ogsaa skeet, idet en Folke-

masse, alle velklædte Folk, omtrent 12—15000 Mand i Antal, forsamlede sig og fulgte Deputationen af Magistrat og Borger-Representationen til Christiansborg, hvor Kongen meddelte dem, at alle Ministrene, paa Bardenfleth nær, vare afgaaede, og at Bardenfleth havde erholdt Ordre til at danne et nyt Ministerium. Dermed er Revolutionen til Ende. Jeg reed en Time efter over Slotspladsen uden at finde et Menneske der, mere end sædvanligt. Dermed er ogsaa Krig og Magt erklæret at skulle anvendes imod Hertugdømmet Slesvig; alle 5-aarige Fodfolk ere indkaldte, og 12 Canonbaade ere i Dag sat i Vandet og flere store Krigs- og Dampskibe armerede for at besætte og om nødvendigt bloquere Slesvigs og Holstens Kyster. Det er en hjerteskaarende Tanke at skulle føre Krig med sine Landsmænd; men nu maa det længe nærede og opsatte Spørgsmaal komme til en Op-løsning; der kan ei længere temporiseres. Jeg kan kun sige, at aldrig har jeg bivaanet en saa interessant Forsamling som den, der i Casino fandt Sted, og jeg havde ikke troet, at de Danske saaledes kunde blive begeistrede. De foregaaende to Konger og deres Ministre bleve rigtignok slemt medtagne i Talerne, og man kan kun sige, at de nærværende have maattet bøde for de foregaaende; thi de fornævnte ere i Sandhed alle ridderlige og hæderlige Mænd. Politiet har herved ikke ladet sig see. En Defencie-Commission for hele Landet er indsat, bestaaende af Oberst Hansen, Zahrtmann, v. Dockum, Oberstlieutenant Fibiger, Major Blom, Schlegel og Capt. Læssøe; alle dygtige Folk. Der maa følgende dog nu blive Alvor af Sagen.

Lev nu vel; med den bedste Hilsen fra os alle til Victorine, Børnene og Dig selv.

Din hengivne Broder

Ræder.

Sønderborg, d. 15. April 1849. Kl. 9¹/₂ om Formiddagen.

Min gode Phillip!

Jeg modtog i Gaar Aftes din Billet i Brohovedet, hvor jeg har været Høistcommanderende i de sidste 24 Timer. Træt og søv-nig er jeg vendt tilbage til mit Qvarteer Kl. 8 og skriver nu disse

Linier. Jeg var aldeles uvidende om, at Du var taget til Nordborg.

Fægtningen i Forgaars var ret smuk. Jeg kom lidt før 7 til Brohovedet med min Bataillon for at afløse de yderste Forposter. Ved Ankomsten dertil blev jeg standset af Captain, Stabs-souschef Kauffmann, der spurgte mig, om jeg, uden at han kunde bringe mig den commanderende Generals specielle Ordre, vilde med min Bataillon rense Terrainet paa begge Sider af Apenrade Veien og tage een Kanon, som var demonteret fra Batterierne A. og B. og laa paa Marken. Mit Svar var naturligviis „med megen Fornøielse“. Jeg rykkede derfor rask frem, formerede Compagni Colonner og sendte lidt efter lidt 3 Compagnier i Ilden, som snart drev de fiendtlige Kjæder og Afdelinger, som bevogtede Canonen, tilbage. Saasart den var fri, blev den prodset paa en Forstilling og bragt tilbage, men der fandtes 3 à 4 Canoner og 1 Forstillingskasse, og vi havde destoværre! ikkun een bespændt Forstilling. Medens den første Canon blev bragt tilbage, trængte Fienden os med Masser atter tilbage, og derpaa vi atter ham, og saaledes gik det 2—3 Gange omkring „Steinhøft“ (Stensgaard), den første Gaard paa Veien til Apenrade, hvilken omsider blev stukken i Brand af os med en Geværret. Jeg sendte Adjutanten i alle Retninger for at erholde en Forstilling — men forgjæves, vi kunde ikke bortføre mere end de 2 Canoner; og da omsider Forstillingen ankom, havde General Bülow befalet, at jeg skulde gaa tilbage for ikke at opoffre Alt for meget. Vi bleve ypperligen understøttede af de faste Landbatterier norden for Sønderborg, som drev de fiendtlige, sluttede Afdelinger ud af hinanden hver Gang, de gjorde Mine til at bryde frem imod os. Ligesaa blev fiendtligt Artilleri kjørt 3 Gange op imod os, men uden at komme til Skud, efter som de faste Batterier strax dundrede deres 24 \times Canoner imod dem.

Kampen var meget smuk og Canonernes Erobring glædelig, men jeg betalte dem med 52 Døde og Saarede, hvor iblandt 2 Officerer. Canonerne ere deilige 12 \times sachsiske Metalkanoner og staae nu paa Slotsgaarden, hvorfra de ville blive førte til Kjøbenhavn.

Jeg har ledet Fægtningen saa godt, jeg formaaede, men forresten har mine tappre Officerer udrettet Heltegierningen. Der blev

manøvreret nydeligt som paa Exerceerpladsen og var et smukt Skuespil for Tilskuerne fra de ligeoverfor værende Høider paa Als. Disse 2 Canoner ere de første Trophæer fra denne Krig, og jeg glæder mig meget der over for Armeen og Bataillonens Vegne.

Lev nu vel. Gud ledsage Dig.

Din Broder

Ræder.

Endelig skriver han 11. Juni 1850:

„Her paa Øen leve vi ret muntert, da min Kone var her, afløste i 8 Dage den ene Fest den anden; selv gav jeg et Middagselskab paa henved 80 Couverts, der endte med Dands og Lystighed. Børnene vare ren forbausede over al den Jubel og Herlighed.“

Til Ræders Sorg og Harme viste Svigerfaderen under Krigen sit erklæret tyske Sindelag; han mente dog, at Georg Baur og dennes Hamborgske Kone vare mere skyldige end den gamle Fader. —

Disse Aar med deres stærke, nationale Stemning stod altid for Male som en skjøn og opløftende Erindring; hun pleiede at sige, at de, der ikke havde oplevet den Tid, vidste ikke, hvad Fædrelandskjærlighed vilde sige. —

I Juni 1853 reiste Fru Ræder som sædvanlig til Altona med de fleste af Børnene; kun Georg, der var oppe til Studentereksamen, og Gustav vare hos Faderen i den paafølgende Koleratid, hvor Fenger sammen med Hornemann og 4 andre fremragende Læger dannede Lægeforeningen, der tog Styret i Kjøbenhavn og meget bidrog til at sætte en Skranke for Epidemien. Ræder skriver 10. Juli til sin Kone om, hvorledes Læger gik rundt og ogsaa havde været hos ham for at spørge om, hvorledes alle havde det; de havde forskellige Hjælpemidler med til Brug for mulige Syge, han tilføier, at i Kjøbenhavn er det gamle, patriotiske og hjælpsomme Sindelag, som man saa tydelig havde seet i sidste Krig, atter vaagnet. Søndag Morgen 17. Juli skriver han: „Sei bloss nicht angst für mich. Ich glaube an Gott und seine Allmacht und Güte; er hat mich im Kriege wunderbar geschützt; er wird es fernerhin thun, bis meine Stunde einmal schlagen soll.“ Han

blev syg om Natten og døde af Kolera Dagen efter, 18. Juli 1853. Oberst Baggesen tog da kærlig de to forladte unge Brødre hjem til sig, indtil de 8 Dage efter reiste til Familien i Altona.

En af 10. Bataillons Soldater skrev 1908 om Ræder, at han blev meget savnet af sine Underordnede: „Han havde under Krigen 1848—50 bragt Bataillon, der bestod af Nordslesvigere, til en Mønsterbataillon. I Slaget ved Idsted den 25. Juli 1850 var Batl. stærkt engageret, og i Kampen ved Mysunde den 12. Sept. 1850 kæmpede Batl. med megen Bravour og bidrog derfor til Kampens heldige Udfald. Kampen ved Mysunde blev mindet af Batl.'s Underofficerer ved en festlig Sammenkomst hvert Aar lige til 1864.“ —

Den elskede Faders Død har vistnok været den eneste Sorg i Amalies lykkelige Barndom. I April 1855 blev hun konfirmeret i Holmens Kirke af Provst Münter. De Konfirmationsgaver, hun fik, vare en Brosche fra Moderen og en Gyldenlak fra Jomfruen.

Amalie havde ligesom sin Moder Tegnentalent og kom paa et Kursus, som Professor Helsted havde i sit Atelier for 16—20 unge Piger. En af disse, afdøde Professor Jens Møllers Datter, Christine, der senere blev gift med Overlærer J. Koch, følte sig meget tiltalt af hende, der vel var noget alvorlig og taus, „men hun høinede Niveauet i Stuen, hvor for Resten som Regel saa mange nette Piger sad“.

Søstrene havde udmærkede Sproglærerinder f. Ex. Frøken Eisen, der senere blev gift med Inspektør ved Kobberstiksamlingen, C. A. F. Strunk, og hele Livet var Amalies Veninde. Amalie talte og skrev de tre Hovedsprøg flydende og kunde ogsaa Italiensk.

I det kongelige Theater, som dengang spillede en saa stor Rolle i Kjøbenhavn, kom de Ræderske Børn ikke meget, da deres Moder ikke interesserede sig for det. „At jeg overhovedet som ung Pige efter Papas Død kom der, kan jeg udelukkende takke min Broder Georg — og Grosspapas Cylindre¹) for!“ fortæller Amalie mange Aar efter, i sine „Erindringer om Fru Heiberg“. „Første Gang, jeg saae hende paa Theatret, saae jeg tillige for

¹ Rædersk Betegnelse for en Pengegave, da Bedstefaderen altid forærede en Rulle Specier eller preussiske Dalere, der altsaa havde Cylinderform.

første Gang Holberg; derfor blev Indtrykket, jeg fik af hendes Kunst, saa stort og festligt. Det var „den Vægelsindede“, det Stykke, hun omtaler med saa megen Kjærlighed i sine Livserindringer. Aldrig glemmer jeg hendes lette, kokette Skikkelse, hendes nydelige og dog stilfulde Dragt, naturligvis hendes egen Opfindelse. To Tulipaner, der vendte Ansigtet mod hinanden, skinnede paa Ryggen af hendes Kjole og bidrog deres til at gjøre Figuren komisk. Hvor fuldendt gik ikke Scenerne mellem hende og Apicius (Holst) og Eraste (Mantzius den Ældre). De andre Figurer vare mindre betydelige, og ere derfor gaaede ud af min Hukommelse, et Bevis paa, at man kun fastholder det Fortræffelige og glemmer det Ligegyldige. Hvor var hun bedaarende, da hun sang den „forlibte, franskøse Vise“: „J'ai des amourettes, mais n'ai point d'amour“, og saa paa engang slog om og gav sig til at læse i „Taarepersen“. Og saa det uforlignelige Udtryk, hvormed hun tilsidst sagde til Stygotius: „Det er altfor grønt“, og gik ind i sit Hus.

Ikke nær saa godt syntes jeg om hende i „Dronning Marguerites Noveller“ og i Hertz's „Toniotta“ (et dumt Stykke) og „Kongens Læge“ af Shakespeare. Betydelig var hun altid, man kunde ikke overse hende, men hun var ikke fri for at være søgt, hun smagte formeget paa Replikkerne, og det er min Overbevisning, at den lette, ironiske Genre laa bedre for hende. Saaledes var hun fortræffelig som Elisabeth i „Elverhøi“, især der, hvor hun og Ebbesen taler om, hvem der først skal give den Anden Kurven. Jeg kan endnu høre det Tonefald, hvormed hun sagde: „Nei, I maa komme mig smukt imøde“. Hendes Stemme var overordentlig klangfuld og tydelig, godt skolet som alle Skuespillernes fra den Tid; den havde, hvad Fransk mændene kalde „timbre“. Jeg har ogsaa seet hende ved en Extraforestilling i „Nei“, men hun var altfor gammel. Hendes Lady Teazle i „Bagtalelsens Skole“ var derimod en Præstation af første Rang. Uforglemmelig staaer hun for mig som den kaade, unge Dame, den drillesyge Trolde, der gjør Nar af Alle og Enhver, og sluttelig selv kommer galt afsted. Hun havde værdige Medspillere i Holst, Nielsen, Wiehe, Fru Sødring og Hultmann, kort sagt, det var en Mønsterforestilling. Uforglemmelig er for mig ogsaa hendes Dragt, den smukke, nedringede Kjole og det mærkelige Hovedtøi, hun bar; jeg hørte

siden, at det var en Krans af Georginer, en genial Opfindelse, som klædte hende udmærket.

Under Striden med Høedt holdt jeg, som de fleste Unge, med ham imod Partiet Heiberg; jeg troede dengang paa „Fædrelandet“, som paa et Evangelium. Høedt var ligesom Fru Heiberg en af dem, man ikke kunde overse, han kunde gribe fejl, ligesom hun, men middelmaadig var han aldrig. Jeg saae ham med stor Interesse i Smaastykkerne paa Hoftheatret og siden paa det kgl. Theater i „Salomon de Caux“. —

Blandt Fremmede var Male tilbageholdende og taus, medens hun hjemme kunde være lystig, ja ellevild af Overgivenhed. Hun havde været rask til at kritisere Andre, indtil en gammel Onkel en Dag gjorde hende opmærksom paa, at det ikke var i sin Orden at kritisere, naar man selv Intet ydede.

Hun var en yndig, ung Pige, men da hun hverken havde Talent for Dans eller for Selskabskonversation, var hun ofte tilovers paa de Baller, som dengang var Hovedbeskjæftigelse for de unge Piger i hendes Kreds. Meget betegnende var den Beskrivelse, hun gav af sit første Bal hos Prins Christian og Prinsesse Louise: En af Salene var dekoreret med Kopier, som Prinsessen havde gjort af udenlandske Mesterværker. Male fordybede sig strax med den største Glæde i disse Billeder og nød overhovedet Festens hele smukke Sceneri; Prinsesse Louise var saa smuk, hendes Ansigt var dengang meget mildere end senere i Livet. Da de kjørte hjem spurgte Moderen beklemt: „Hvordan har du saa moret dig?“ „Deilig!“ „Men du har jo slet ikke danset!“ Dette havde den unge Pige aldeles ikke lagt Mærke til.

Lidt Husholdning havde Male lært paa Schulenhof, en Gaard ved Kiel, som Onkel Heinrich eiede, men hjemme beskjæftigede hun sig ikke med den Slags, hun lavede ikke saa meget som en Kop Kaffe, og syede ikke saa meget som en Knap i sin Handske. Dette sidste besørgede Jomfruen, der sammen med Moderen syede alt Børnenes ydre og indre Tøi og det i en Tid, da man ikke kjendte til Symaskine.

Foruden med Læsning gik Dagene med at tegne, modelere og lave Huse og dertil hørende smaa Figurer af Mel og Vand, der alt blev dekoreret med Farver. Den smukkeste af disse Bygninger var en Gjengivelse af Villaen i Blankenese med alle Værelser

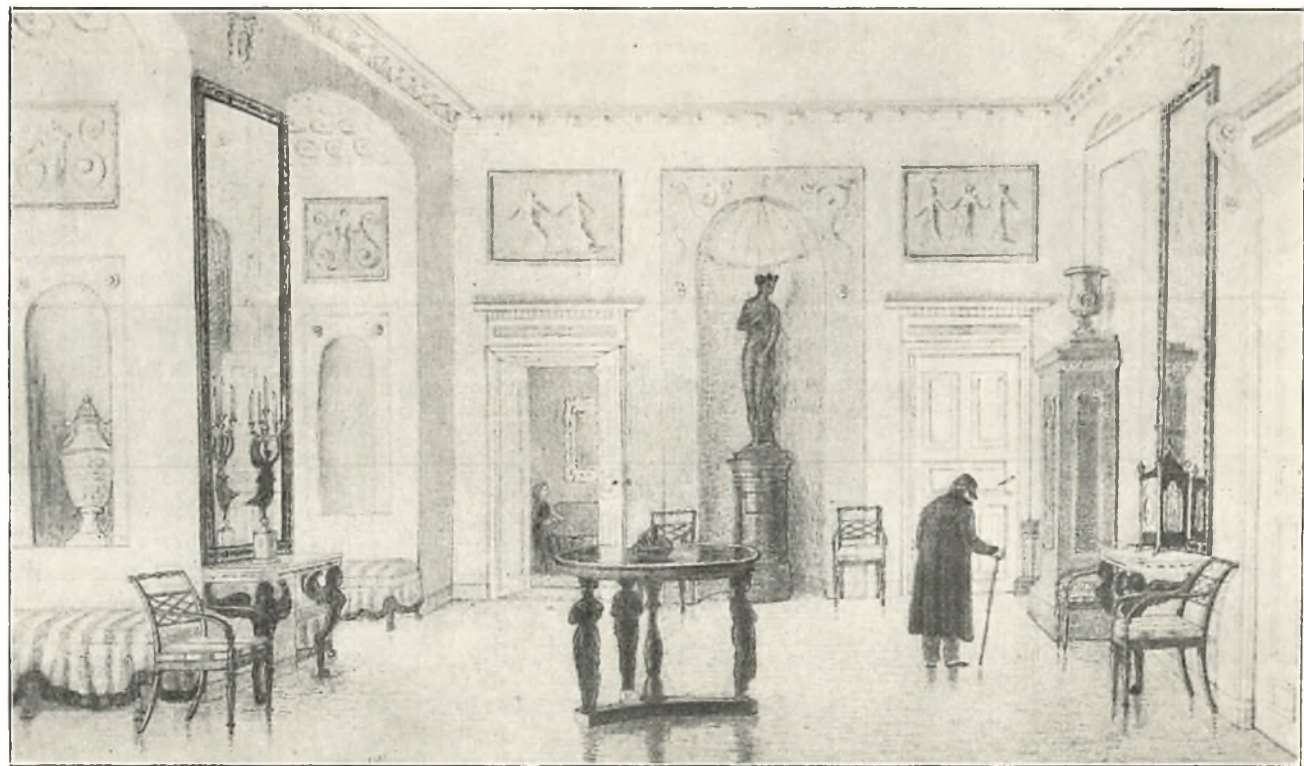
virkeligstro udstyrede og hele Familien forsamlet som paa en Søndag Eftermiddag. Den gamle Bedstefader staar mellem Søilerne, hvor man drikker Kaffe, og peger med sin Stok paa Udsigten over Elben, medens Fættre og Kusiner spille Ring oppe fra Altanen og ned til Haven. I Spisesalen tømmer Tjeneren Heinrich en Rødvinsflaske.

Somrene i Altona og Blankenese, hvor de unge, danske Slægtninge kom som en lystig Stormvind ind i den noget stive, tyske Familie, var nu engang deres Eldorado og Paradis; de kjæreste blandt Fættrene og Kusinerne vare de tre Lappenbergske Sønner og Elise Ræder, der senere blev gift med Kammerherre C. Rosen, den sidste, danske Overpræsident i Flensborg.

Bedstemoderen kjendte de kun i hendes Fløielsrullestol; efter hendes Død i 1851 styredes Huset af den yngste, noget forvoxede, ugifte Datter, Tante Auguste, et elskeligt Menneske; hun havde havt Beilere nok, men Faderen forlangte, at hun skulde sige Nei og blive hjemme hos ham.

Male har tegnet flere Billeder dernede fra, et af Udsigten over Elben, et andet med den gamle Bedstefader i sin lange Frakke og Kalot med Skygge for Øinene, der ved sin Stok lidt krum-bøiet gaar omkring i den smukke, daglige Sal i Huset i Altona, hvor 4 mægtige Pillespeile i mørke Broncerammer hang to og to ligeoverfor hinanden; midt paa Gulvet stod der et yndigt Bord: 3 Karyatider af Bronze, der bar en mørk Marmorplade. —

I Efteraaret 1859 mødte Meldahl en Dag paa Gaden sin Bekjendt fra Kissingen, Etatsraad Ræder, der nu som Pensionist var flyttet til Kjøbenhavn. Meldahl, der netop havde tænkt paa at opsøge Ræders i Horsens, besøgte dem, fik en god Modtagelse og gjorde kort efter Fru Ræder til sin Fortrolige, idet han bad hende bringe sig i Forbindelse med hendes Svigerinde, Oberstinde Ræder, hans Nabo i Kronprinsessegade. Fra sidste Foraar havde han ikke havt anden Tanke, end dennes Datter Amalie og det blot ved, at han havde seet hende paa Gaden og i Kongens Have. Hendes raske Gang, hendes venlige Øine var det, der havde fængslet ham. Under det store Arbeide med Gammelholm i Sommeren 1859, hvorved Meldahl maatte arbeide Nat og Dag, var det hans eneste trøstende Tanke, at han ved sit Slid kunde tilkjæmpe sig en Stilling, en Rang, en Omtale, der

G. F. BAUR I DEN DAGLIGE SAL I HUSET I ALTONA. TEGNING AF AMALIE MELDAHL.

kunde henlede Frøken Ræders Opmærksomhed paa ham, og da han derefter modtog Kongens Udnævnelse til den slesvigske Kommission, tænkte han: „Saa naer dit Navn og din Virksomhed ned til Altona“, men det havde hidtil været ganske umuligt for ham at gjøre hendes Bekjendtskab. Et Forsøg, han havde gjort, var faldet temmelig uheldig ud. Da Fru Ræder som sædvanlig om Sommeren tog til Altona med sine Børn, reiste han med og fik paa Damperen til Kiel talt med Amalie og den yngste, lille Broder Albert. Meldahl bød dem forlegen en Appelsin, som Amalie godmodig tog imod, men det Hele var en dengang saa uvant Situation, at Zisca, der havde seet sin Søster staa ved Rælingen, og at der kom En, der gav sig i Snak med hende, i Forskrækkelse gik hen til de andre og sagde: „Der er en gal Mand, der taler med Deien!“ Det Hele forløb saa keitet, at han, da han senere i Kjøbenhavn igjen mødte Frøken Ræder, neppe vidste, om han turde hilse.

Etatsraadinde Ræder, der ligesom sin Mand satte megen Pris paa Meldahl, meddelte derefter Alt til sin Svigerinde, og fra December Maaned kom Meldahl i begge Hjem. Han bevarede hele Livet igjennem sin Taknemlighed imod „Tante Borgmesters“ for, hvad hun dengang havde gjort for ham.

FREDERIKSBORG SLOTS BRAND. J. P. TRAP

17. December 1859 brændte Frederiksborg.

Efter at det havde været Residensslot under Christian IV, var det derefter i 200 Aar kun blevet brugt som Jagtslot og ved større Festligheder, navnlig Kroningshøitideligheder.

Frederik VII gjorde atter Frederiksborg til Residensslot. Han boede der ofte og længe, baade Sommer og Vinter. I Slotskirken blev Grevinde Danner viet til Kongens venstre Haand 7. August 1850, og Grevinden fik anvist Leilighed i Prinsessefløien.

I Aristokratiet og det høiere Bourgeoisi var man gennemgaaende yderst ugunstig stemt overfor Kongens Ægteskab, og i Kjøbenhavn yttrede der sig i alle Samfundslag den samme lidenskabelige Uvillie imod Grevinde Danner, som Byen bestandig siden bevarede. Denne Harme voxede, da Ministeriet Hall 2. December 1859 var blevet afløst af Ministeriet Rotwitt, der var

dannet under tidligere Udenrigsminister Scheeles, Grevinde Daners og Berlings Auspicier og derfor reiste en Storm af Uvillie imod sig baade i den nationalliberale Kreds og hos det konservative Helstatsparti.

Kongen følte sig friere, naar han opholdt sig paa Frederiksborg, end naar han var i Kjøbenhavn. Der kunde han tillige dyrke sin Yndlingssport, Fiskeri, og sysle med sine Oldsager. Den sidste Interesse skyldtes vist oprindelig hans Venskab med den 23 Aar ældre, noget uligevægtige og uregelmæssige Jægermester paa Kærgaard ved Ribe, A. C. Teilman.

Kabinetssekretair hos Kongen var Etatsraad J. P. Trap (1810—85), Kjøbmandssøn fra Randers, i andet Ægteskab gift med Mægler F. Hoskiærs Datter Malvina. Han havde fra 1834 været ansat i det kgl. Kabinetssekretariat, hvor han havde udmærket sig ved Dygtighed, Flid og Samvittigsfuldhed. 1856 blev han Kabinetssekretair hos Frederik VII, en meget vanskelig Stilling hos den uberegnelige Konge, der havde indgaaet et saa unormalt Ægteskab. Trap udgav forøvrig 1856—64 „Statistisk-topografisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark og Hertugdømmet Slesvig“, til hvilket Værk bl. a. Kornerup og Heinrich Hansen bidrog med flere Tegninger. Trap var høi Frimurer og har udført et betydeligt Arbeide til Fremme af humane Formaal.

Paa Frederiksborg var Kongens Oldsagssamling opstillet i et Værelse i Kongefløiens øverste Etage, nærmest Kirkefløien. Han vilde arbeide i Samlingen 17. December. Det var bitterlig koldt, og der blev Natten i Forveien fyret stærkt i Kaminen. Henad Morgenstunden opdagede en af Adjutanterne, at det brændte i Billardstuen under Oldsagsstuen; under denne igjen var Kongens Soveværelse; han blev hurtigst mulig vækket, og man gjorde Forsøg paa at slukke Branden, men det var umuligt. Ilden bredte sig hurtig til Riddersalen og over i Prinsessefløien, hvor den fandt rigelig Næring i alt det gamle Træværk og først blev helt slukket 20. Januar. Det var en Nationalulykke, der kan gribe En med Sorg den Dag i Dag. Worsaae lagde ikke Skjul paa, at han 19. December græd sine modige Taarer ved det første Syn af den rygende Brandtomt. —

„Jeg var under Branden i Aarhus ved Sindssygeanstaltens Byggeri og stod Brandmorgen, da Telegram bragte Bud om

Ulykken, i Havnen for at syne Tømmer til Anstalten. Den første Tanke, der gik igjennem Hovedet var „Hu — ha, nu skal Du have det Slid“, og det skjøndt jeg ikke havde den ringeste Anelse om, at jeg vilde komme i Betragtning ved Gjenopførelsen, da jeg var en af de yngste blandt Architecterne herhjemme.“

Kornerup skrev, Roskilde 20. December 1859:

Kjære Meldahl!

Hvad siger Du til denne store Ulykke med det deilige, gamle Frederiksborg? Den er vel skikket til at lade Menneskene glemme deres egne, egoistiske Sorger og til at erindre om, at det enkelte Menneske, naar han ikke har gjort Fædrelandet store Tjenester, er en forsvindende Størrelse. Det lærer ogsaa paa en gruelig Maade Folket at indsee de nationale Monumenters Betydning. Troer Du det muligt, at Nationen vil have Kraft og Villie til at reise dette Monument? Farvel for denne Gang. Du er Manden der kan restaurere os Slottet. Din bedrøvede Ven

J. Kornerup.

Ved Redningsarbeidet havde Trap indlagt sig Fortjeneste, idet han hjulpet af Adjunkt Køningsfeldt og nogle Skoledisciple og et Par Haandværkere havde reddet henved 300 Malerier og en Del antikke Meubler. „For Gangene i 3die og 4de Etage, mellem hvilke Etager Ilden udbrød, var der næsten intet at stille op, da Mennesker ikke kunde eksistere der, navnlig ikke i den øverste Etage; der kunde derfor heller ikke reddes Malerier og andre Gjenstande fra disse Etager“, skriver Trap i sine Memoirer og tilføier, at de reddede Malerier navnlig havde historisk Betydning, idet det var Portraitter af berømte Mænd fra Danmarks Historie, medens mange Malerier af rent kunstnerisk Værd gik tabt.

Da Meldahl kom hjem et Par Dage efter, kom Trap op til ham, „Vi boede i Huus sammen og talte om Ulykken“. Denne Samtale, under hvilken det vistnok snart er gaaet op for Trap, at Meldahl var Manden for at bygge Slottet op igjen, lagde den første Grund til et livsvarigt Venskab imellem dem. „De maa vide, at De, kjære Professor, er blandt mine Udvalgte“, skrev Trap halvtredie Aar senere. Meldahl skjønnede af hele sit Hjerte paa den Støtte i Smaat og Stort, han altid fandt hos Trap; hvor han derfor

kunde, søgte han ogsaa at vise denne en Opmærksomhed, og engang, da han selv mere end nogensinde var overvældet af Arbejde, giver han sig dog, som noget ganske selvfølgelig, Tid til at yde Trap Haandsrækning i en privat Forretningssag, der laa denne paa Hjerte.

Trap var sikkert fra første Færd Sjælen i Arbejdet for at gjenreise Slottet. Ham var det, der Dagen efter Branden ilede op til F. C. Lund og i dennes Fraværelse af hans Hustru fik alt, hvad hendes Mand netop i den sidst forløbne Sommer havde tegnet og malet paa Slottet. Staten købte det Hele, og det blev gjemt brandfrit. Ellers havde man alene Heinrich Hansens Malerier af Slottet.

Tillige var Trap Worsaaes hemmelige og trofaste Forbunds-fælle for at hindre Grevinde Danner i at bortføre de reddede Sager til Jægerspris. Det lykkedes dem virkelig at formaa Kongen til at udstede et Reskript 20. December om, at en Række Portraiter og Meubler fra Frederiksborg og de andre kongelige Slotte skulde bevares i Samlingen paa Rosenborg, som en Slags Erstatning og Trøst for, hvad der var gaaet tabt ved Branden.

„Jeg blev Vidne til den almindelige Nedslagenhed, Alle havde opgivet Ævret, og „Fædrelandet“, der støttede sig til Høyens Udtalelser, tog Ordet for, at Frederiksborg skulde blive staaende som Ruin i Lighed med Heidelberg Slot, fordi man troede, at det vilde koste umaadelige, uoverkommelige Summer at gjenopføre det.“

Som F. Beckett rigtig bemærker „Hurtighed i Vendingen“ var egen for Meldahl. En ubetalelig Egenskab, naar den som hos ham var forenet med sund Fornuft og Grundighed.

Han tog strax ud paa Stedet, maaske ligefrem udsendt af Trap, og gjorde Overslag over, hvad Slottets Gjenopførelse vilde koste og, som Trap fortæller, gjorde han „en Calcule, der gik ud paa 600.000 Rd., der gav mig Mod til at gaa ind paa Sagen og efter Evne at virke for den hos Kongen, der fra først af hørte til dem, der vilde restituere Slottet.“

„Det var vistnok ham, der fik mig kaldet til Frederiksborgs Gjenopførelse“, skriver Meldahl. Trap meddelte ham nemlig i Julen, at han vilde faae det Hverv at bygge Frederiksborg op igjen, og i den Anledning fik han Professortitlen. Udnævnelsen er af 27. December.

Berlingske Tidende havde imidlertid 22. December bragt en Protest imod „Fædrelandet“, skrevet af Professor H. N. Clausen, der hævder, at Kongeborgen kan erstattes, saafremt der er mandig Villie hos Konge og Folk og klog Besindighed hos dem, der skulle lede Arbeidet.

Dagen efter skrev derimod „Dagbladet“, at det var misforstaaet Begeistring, der tænkte paa at gjenreise Slottet, og foreholdt en Indsamlingskomité i Odense, at den havde været noget for ilsom.

Samme Dag, lille Juleaften, Kl. 4, blev Clausen kaldt op paa Christiansborg til Kongen, der opfordrede ham til med nogle andre Mænd at stille sig i Spidsen for en Indbydelse til at gjenopføre Slottet, men Clausen sagde dog Nei med den Begrundelse, at Ministeriet Rotwitt, der kun var et Hofministerium, gjorde Kongen upopulair, saa at en Indsamling under disse Forhold rimeligvis vilde mislykkes; uden Tvivl fik dette Afslag Trap til foreløbig at opgive Sagen.

Mærkelig nok bragte imidlertid „Fædrelandet“, der ellers ufravigelig blev ved Sit, 27. December som Leder Hauchs begejstrede Digt „Deilige Slot med de glimtende Fløie“, og det bidrog maaske netop til, at Frederiksborg blev gjenreist, ialfald har Trap samme 27. December bemærket i sin Skrivekalender: „Gjenoptager Ideen om Frederiksborgs Opførelse“.

Kongen fik underhaanden endnu et Nei fra Madvig (med samme Begrundelse som den, Clausen havde givet); men Trap arbejdede ufortrødent videre for at faae en Komité dannet.

Nytaarsaften traf Meldahl Ræders hos Onkelens, hvor de drak The sammen. Efter at han var gaaet, drak „vi endnu Punch og spiste Æbleskiver og lod alle Mennesker leve endog Grevinde Danner og Berling etc., hvorover Tante forargedes høiligen“ fortæller Julie i et Brev 3. Januar 1860 til Franzisca, der da var i Pension hos en Familie i Weimar.

Nytaarsdag var Meldahl til The i Nabohuset og fortalte da ligefrem, at han var blevet Professor, fordi han skulde bygge Frederiksborg op igjen, og at han næste Dag i den Anledning skulde i Audiens hos Kongen. —

„Frederiksborgs Gjenopbyggelse bliver unægtelig et interessant Arbeide, og jeg vil af Hjertet ønske, at Rygtet, som sætter

Dem i Spidsen for dette Foretagende, maa blive til Sandhed“ skriver Ludv. Fenger, allerede 2. Januar 1860, og Landshøvding Troil bemærker 23. Januar:

„Att Frederiksborgs slotts restauration om, såsom jeg hoppar, den verkligen i fråga kommer, skulle komma at öfverlemnas åt Deras ledning, har jag alltid föreställt mig.“

Hvilken anden dansk Architect havde der forøvrig kunnet være Tale om? Ingen anden havde som Meldahl f. Ex. ved Sindsygeanstalten ved Aarhus vist, at han kunde faae en utilstrækkelig Sum Penge til at slaa til ved et stort Byggeforetagende.

Fra Grev Frijs fik Meldahl et Brev om Frederiksborg Sagen, og om det altid brændende slesvigske Spørgsmaal:

Idet jeg bringer Dem mine bedste Nytaarslykønskninger, forener jeg hermed tillige hjertelige Lykønskninger til Professorcreationen, hvilket jeg meget godt kan forstaa, maa være Dem i mangfoldige Forhold til overordentlig stor Nytte; endvidere kan jeg meget godt og velmeent lykønske Dem saavel som Landets Architecter og Kunstnere til det hæderlige Hverv at gjenopføre Frederiksborg, endskjønt jeg finder dette et fra det finansielle Standpunkt aldeles uforsvarligt Foretagende i dette Øieblik. — De vil allerede tidligere have bemærket, at min Opfattelse af Landets finansielle Stilling ingenlunde harmonerer med den almindelige, som kun seer hen til den betydelige Fremgang med Hensyn til Gjælds Afbetaling i Løbet af det sidste Aarti, hvilken vistnok kan kaldes glædelig, men efter min Formening ikke lægger Vægt nok paa den almindelige finansielle Status hos Landets Borgere i Almindelighed, hvilken i Løbet af de sidste 3 à 4 Aar er undergaaet en mærkelig Forandring; jeg vil indrømme, at det muligt fortrinsvis mærkes herovre i Jylland, men dette er heller ikke saa liden en Deel af det hele Land. Crisen har gjort Sit, og de 3 sidste Aars Høst har været ringe, og tager man det hele samlede Folk i det mindste herovre, da findes intetsteds Beholdninger som tidligere, thi de ere i de foregaaende Aar anvendte deels til Byggeforetagender, deels til Forbedringer, og hvorvel dette efter min Formening ingenlunde kan berettige til at fortvivle eller til at see Fremtiden mørk, saa er det dog under nærværende fortvivlede Forhold ikke klogt at oversee denne Tilstand, thi det vil blive umuligt som i 48 at rekurrere til dobbelte Skatter, dette vil i Momentet paa

mangfoldige Steder ikke kunne erholdes. De vil sige, at jeg kun aander Krig, men jeg nægter ikke, at jeg ikke opgiver det maaskee forfængelige Haab, at der ikke gives en Dansk, som enten vil eller tør sætte sit Navn under Slesvigs Deling, selv om dette udføres under den mildere Form af en administrativ Deling, og det er ikke umuligt, at denne Proposition kan fremkomme med en hidtil ukjendt Styrke, og da er der efter min Mening ingen anden Udvei end bestemt at sige „Nei“ og forsvare dette Nei efter bedste Evne, selv om alle Stormagter skulde ville tilintetgjøre Os. — Jeg vil gjerne om muligt beholde Frijsenborg med sine Herligheder, men jeg kan dog see og begribe baade Muligheden og Nødvendigheden af dettes Tilintetgjørelse for en lang Stund imod til Gengjæld at kunne beholde sin borgerlige Ære.

Saavidt Tiderne ikke skulde forhindre det, haaber jeg sikkert, at vi skulle opleve at udføre Tanken om Frijsenborgs Opbygning, men det kan ikke nægtes, at der alt siden vi undfangede Ideen herom, er foregaaet en betydelig Forandring, thi i Løbet af de sidste 3 Aar ere Indtægterne her ved Grevskabet gaaede ned med over $\frac{1}{3}$ Deel; det følger af sig selv, at dette ikke fremsættes som en Klagen eller Klynken, men dette viser mig tydeligt, at de fleste Landbrugeres Indtægter maa i Løbet af disse Aar være reducerede til i det mindste Halvdelen af tidligere, thi det halve af mine Indtægter bestaar i Renter, som ikke afficeres af Tiden.

Den nødvendige Følge, hvis dette vedbliver, vil blive en langsommere Fremgang i Foretagendet; desværre har den modtagne Model lidt noget ved at henstaa uden Glas i nogle Dage, men jeg haaber at kunne faa disse Beskadigelser restaurerede.

Fra min Hustru skal jeg sende de venligste Hilsener, hun seer sig ikke istand til endnu idag at kunne meddele de fornødne Oplysninger med Hensyn til Vadskerhusets Indretninger etc.

Frsbg. $\frac{4}{1}$ 60.

Venskabeligst

Deres hengivne

C. E. Frijs.

Dagen efter skriver Grevinde Frijs et langt og overordentlig venligt Brev til Meldahl som Tak for hans hjertelige Nytaars-

ønsker. Hun ender saaledes: Med mange Lykønskninger til Professortitelen, som dog først for Dem vil lyde smukt, naar den overføres paa en Professorinde, vil jeg haabe, at den Lykke ei længe maa være Dem nægtet. —

Venskabeligst

Thyra Frijs.

Naturligvis efter Aftale med Trap skrev Meldahl 8. Januar en Avisartikel, der dog foreløbig hvilede nogle Dage; heri paaviste han, „at det var en forholdsvis mindre Sum, der udkrævedes til at bygge Slottet op i sin ydre Form.“

Kongen havde imidlertid faaet flere Tilbud om Bidrag til Slottets Gjenopførelse. I Odense, Nyborg og Flensborg var der hurtigt blevet dannet Lokalkomiteer. Fra Silkeborg anbefaledes der en ugentlig 4 Skillings Subskription, Borgerne i Storehedinge vilde give 1 Rd. for hver af Byens 1230 Indbyggere, og da Kongen var overbevist om, at det var et almindeligt Folkeønske, at „dette Fædrelandets skønneste Mindesmærke“ atter skulde reises, blev der paa hans Befaling 9. Januar 1860 dannet en Komité for at modtage og anbringe de Bidrag, der maatte indkomme til dette Formaal. Den bestod af Overkammerherre Grev A. V. Moltke, Bregentved, Høisteretsassessor H. J. Koefod, Departementsdirekteur V. F. Johnsen, Kabinetssekretair J. P. Trap, Grosserer C. A. Broberg, Professor J. J. A. Worsaae og Fabrikeier L. P. Holmblad.

12. Januar stod Meldahls her noget forkortede Indlæg: „*Frederiksborg Slots Gjenopførelse*“, i Berlingske Tidende:

Der er fra flere Sider bleven paastaet, at det ikke var værd at ofre *uhyre Summer* paa en Restauration af saa *uædle en svundne Tid tilhørende Former*.

Da disse Udtalelser lettelig kunne faae større Betydning end de fortjene, kan jeg ikke andet end optræde imod dem. Det forekommer mig, at man reent glemmer, at Frederiksborg Slot var en af Nordens prægtigste Bygninger, det var en malerisk deilig Gruppe, hvoraf Enhver, baade Kunstner og Lægmand blev imponeret, og det var ikke Bygningens historiske Værd, der her virkede, thi denne Bygning trængte ikke til nogen Historie eller

indledende Forklaring for at blive beundret og vurderet, dens ydre Form paatog sig paa egen Haand at afgjøre hele denne Sag med Beskueren.

Har man nu mistet noget saa skjønt, og er man fattig paa Monumenter — som vi her i Landet virkelig ere — saa maa man vaage over, at det, der kan restaureres, ikke spørløst gaaer tabt.

Nu sige Mange: Ja, men vor Tid skal ikke bygge i den svundne Tids mindre ædle Former. Men de, der udtale sig saaledes, glemme reent, at denne Bygningsstil og disse Former baade her og i Udlandet ere blevne gjenoptagne, hvori der dog for Mængden maa kunne ligge en Antydning om, at der i disse Former ligesom er Noget, der er blevet overført paa vore nordiske Climaforhold, som maa kunne have sin store Betydning og Berettigelse.

Jeg skal ikke her indlade mig paa en nærmere Udvikling af dette, da det, naar der tænkes paa en Restauration af Frederiksborg Slot, selvfølgelig ikke vilde kunne falde Mange ind at tænke paa der at ville bygge italienske eller græske Slotsformer, men at der kun maa tænkes paa i alle Hovedmomenterne at gjenopbygge hele den ydre Form, og at der, hvad den constructive Deel angaaer, da maa anvendes alle de Hjælpemidler, som vor Tids tekniske Udvikling har medført. Hvad den indre Construction angaaer, da maa denne udføres saaledes, at en Gjentakelse af en saa sørgelig Ulykke, som den, der nu har fundet Sted, saa at sige gjøres til en Umulighed. Indretningen af det Indre og dettes Udstyrelse, mener jeg, vil blive en noget anden Opgave, og man maa ved Decorationen vel nærmest tænke paa at holde Alt i saadanne Former, der ikke staae i nogensomhelst grel Modsetning til det, Bygningens Ydre antyder. Dette vil imidlertid ikke forhindre, at vor Tids og en kommende Generation af Kunstnere der kunne faa Leilighed til at udvikle deres Evner, og man vil da for Efterverdenen der danne en ny historisk Side, der rigtignok ikke tilhører Christian IV, men det gjør da vel ogsaa mindre til Sagen, naar man erindrer, at den største Deel af den afbrændte Bygningens Indre ei heller tilhørte hin Konges Tid.

For mig staaer det hele Foretagende som en vort Land og vor Tid værdig og smuk Opgave, en Opgave som baade Kunstneren og Haandværkeren maa glæde sig ved, og som Nationen med Varme og Interesse maa tage Deel i, især da det Hele ikke

er et for vore Forhold uoverkommeligt Foretagende. Beregninger have viist, at man ved en energisk, dygtig ledet Forretningsgang for 5 à 600.000 Rd. vil kunne have hele den ydre Form gjenopbygget, og jeg skal tage meget feil, ifald man ikke for 2 à 300.000 Rd. skulde kunne opnaae en meget heldig Form for det Indre.

Sagen lader sig altsaa udføre for rimelige Summer, og naar man erindrer, at Hans Majestæt ved egne Midler paa den kraftigste Maade vil tage Initiativet ved dette Foretagende og altsaa ved sit Tilskud danne en fast Byggekapital, saa vil det være klart, at det ved en frivillig og kraftig Bistand fra Folkets Side vil være muligt i Løbet af fem à sex Aar at faae denne Bygning restaureret, en Bygning, som det forekommer mig, at Danmark maa være stolt af at eie, og som jeg og med mig vistnok Mange have været glade over at henvise til, naar man i Ud- og Indlandet talte om Danmarks Monumenter.

Kjøbenhavn, den 8. Januar 1860.

F. Meldahl.

„Denne Udtalelse blev en Støtte for de Mænd, der havde Lyst til at stille sig i Spidsen for en Indsamling til Slottets Gjenopførelse, en Plan, der nu ogsaa blev iværksat“.

„Underlig nok ogsaa antydede jeg den Gang, at man ved Gjenopførelsen maatte søge ved de ny Dele at give noget ædlere i Formen end det XVI, XVII Aarhundrede, men fik stærkt paa Hovedet i Plougs Svar herpaa.“

„Fædrelandet“ kom tillige med en skarp Udtalelse baade om Slottets kunstneriske Værdi — „det var Repræsentant for en uheldig Periode i Bygningskunstens Historie“ — og imod Tanken om atter at indrette det til Kongebolig, da Hans Majestæts Efterfølgere neppe vilde bruge Slottet til Andet end Kroning og 14 Dages Jagtophold.

I samme Nummer af „Fædrelandet“, 17. Januar 1860, hævdede dog Landskabsmaler Rump, der var født i Hillerød: „Der er mere tilbage, end der er gaaet tilgrunde“; selv om Bedestolen og Riddersalen ere uerstættelige, saa var der i de øvrige Fløie, naar Hvælvingerne i Rosen undtages, saa godt som Intet tilbage

af den oprindelige Dekoration, der allerede var gaaet tabt ved Modernisering i Christian VI's Tid.

18. Januar 1860 offentliggjorde Komiteen med Trap som Forretningsfører, Broberg som Hovedkasserer og Kand. jur. H. N. Hansen (senere Borgmester i Kjøbenhavn), som Sekretair sit Opraab og opfordrede Landets Amtmænd til at indsamle udenfor Kjøbenhavn.

FORLOVELSE OG GIFTERMAAL

I disse samme Dage gjorde Meldahl det store Skridt. Han kunde ikke længere udholde Uvisheden, og efter Aftale med sin vordende Svigermoder sendte han denne sit Brev til Datteren, i hvilket han fortalte, at han siden sidste Foraar, da han var saa lykkelig at se hende, kun havde tænkt paa hende, altid seet hendes milde, venlige Øine for sig, og at denne ene Tanke havde været den Livsgnist, der havde holdt Liv og Lyst til Livet oppe i ham. Det var første Gang i hans Liv, at han mødte en freidig, smuk, kjæk Kvinde, der forenede Begavelse og varm Interesse for Kunst — for det, for hvilket han havde offret hele sin Tilværelse.

Georg bragte ham Onsdag 18. Januar Amalies Ja gennem et Brev fra hendes Moder, der begyndte saaledes: „Seyen Sie glücklich, lieber Hr. Professor! dies gleich zum Anfang —“ og slutter med at bede ham komme til dem om Eftermiddagen imellem 6 og 7. Det blev naturligvis den gladeste Aften, og det blev strax bestemt, at Amalie skulde males af Marstrand.

Om Natten skrev Meldahl 23 Breve og 20. Januar følgende Breve til Trap og Fru Heiberg:

Jeg kan ikke andet end meddele Hr. Etatsraaden, at jeg er forlovet med Frøken Amalie Ræder — og at jeg altsaa i Fremtiden vil kunne indføre en Beboer mere her i Gaarden.

Jeg glæder mig til en af Dagene at kunne præsentere Dem min Kjæreste, — De har ved den Efterretning og den Godhed, De viste mig i Julen, skaffet mig en god Støtte og stor Glæde — saa stor, at jeg næsten troer at se i Dem en Forkynder af den Lykke, som ventede mig.

Deres i al Ærbødighed hengivne

F. Meldahl.

Naadige Frue!

De har i sin Tid maattet lide ved at kjende mig med et daarligt, mørkt Humeur uden at kjende det, der foraarsagede dette. Jeg kan nu ikke andet end have den Glæde at meddele Dem, at det, der dengang gjorde mig saa bedrøvet, var en Frøken Amalie Ræder. Den samme Pige har nu forlovet sig med mig, og nu skulde De blot see mig som lykkeligt Menneske. Tak, megen Tak, for Deres venlige Linier. Jeg glæder mig til at see Dem vel installeret paa Bonderup, og vover maaske en Gang at komme og forestille Dem en ung Pige, der vilde være stolt af at være bleven præsenteret for Dem.

Jeg beder Dem bringe Deres ærede Mand en ærbødig Hilsen — og slutter med en hjertelig Tak for den store Nydelse, De forskaffede mig og saa mange ved Deres Udførelse af Lady Macbeth.

Deres i største Ærbødighed

hengivne

F. Meldahl.

„Hvad mon Altonaerne sige?“ skrev Amalie 19. Januar til Zisca. „Mama har allerede expederet en hel Hoben Breve og anmodet Grosspapa om at læse min Forlovedes Navn paa sine Kakkelvovne. De ere fra Meldahls afdøde Faders Jernstøberi; men Grosspapa vil vist sige, at det er „eine miserable Partie“. — Bedstefaderen var nu 91 Aar gammel og i de sidste Aar affældig. Hans Opfattelse af Meldahls Stilling var strax den, at det vel var noget lignende som den, hans flinke Murmester i Blankenese indtog. —

„Kjære Broder, Du har gjort mig en meget stor Glæde“, skrev Carl 19. Januar, og det Samme var naturligvis Tilfældet i Meldahls nærmeste Vennekreds. Samme Dag, Torsdag skriver Fru Boye:

Min kjære Meldahl, jeg kan ikke sige Dem, hvor glad jeg blev ved Deres kjærlige Brev, at De endnu kalder Dem for min Søn, er mig saa inderlig kjært; jeg har altid havt og vil altid have en Moders Følelser for Dem, og den Tanke har ofte smertet mig, at De maaske holdt mindre af mig end i fordums lykkelige Dage.

Man bliver saa let modløs, naar man bliver gammel og træt af Livet. Gud velsigne Dem og Deres Forlovede, det ønsker ingen mere end Deres i Sandhed

moderlige Veninde

Marie Boye.

Vermehren skriver, Christianshavn den 19. Januar 1860: Kjære Ven! Skulde jeg ikke om en Timestid træffe Dem hjemme, saa lad disse Ord foreløbig bringe Dem og Deres Forlovede en ret hjertelig Lykønskning fra min Kone og mig. Det er sjældent, man faaer et saa glædeligt og kjærkomment Brev som det, De idag sendte mig. — De er nu sluppet ud af Ørkenen og har naaet det forjættede Land. — Gid De maa blive der til Deres Dødsdag og blive rig paa Herrens Velsignelse!

Vi sees snart!

Deres *F. Vermehren.*

Meldahl havde drillet Brøchner ved ikke at nævne andet end „hende er jeg forlovet med“. Han skriver i den Anledning:

Torsdag Aften.

En hjertelig Lykønskning, kjære Ven, til Dem, og til — ja hvem er det saa? Jeg vil da haabe, at *De* veed det, skjøndt det gjerne kunde ligne Deres Lyst til det Romantiske at forlove sig med en Holbergsk „Usynlig“! I saa Fald ønsker jeg Dem, at det maatte være Leanders, ikke Harlequins Usynlige, der er falden i Deres Lod.

Tag foreløbig til Takke med en skriftlig Lykønskning; jeg er i denne Tid Sygevogter hos min Broder, der er kommen hertil for at ordne nogle Sager af Vigtighed og Dagen efter sin Ankomst har maattet flytte ud paa Frederiks Hospital for en kjedelig Gigtfeber.

Deres

H. Brøchner.

Fru Meldahl fortalte senere, hvor smuk Brøchner havde været, og hvorledes han let rødmede, da han første Gang hilste paa hende.

Heinr. Hansen skriver Fredag: Kjære Ven! Saa er Du endelig i Havn — det har glædet mig meget at erfare. Al mulig Held og Lykke. Jeg fik først dit Brev idag, ellers havde du faaet Gratulationen tidligere.

Din

Heinr. Hansen.

Fra Molbech kom der følgende Lykønskning:

Kiel d. 20. Jan. 1860.

Kjære Meldahl!

En tredobbelt Lykønskning til det nye Aar, Professorværdigheden og Deres Forlovelse sender jeg Dem i disse Linier og haaber, at De maa være gladere med denne trefoldige Glorie om Deres Hoved, end Paven for Tiden er det under sin Tredækker¹⁾. Saa De kom dog virkelig med engang — jeg begyndte at tvivle derpaa, og at tænke (som Brøchner engang skrev til mig), at De i Amors Stat og Rige ikke vilde faa noget andet Embede, end en Bestilling som „Vrager“ og „Maaler“. Gudskeelov og til Lykke! — Nu mangle vi Brøchner, skriver De, — ja desværre. Dog føler han selv ofte den Tomhed og Eensomhed, som altid omgiver Den, der lever for sig selv — og i denne Følelses tiltagende Styrke ligger maaske en Mulighed. — Foruden den oprigtige Glæde, jeg paa *Deres* Vegne føler over det Perspektiv, der har aabnet sig for Dem ikke blot som hidtil med Udsigt til Kunstakademiet og Landbohøiskolen, til Slid og Slæb og en Berømmelse saa høi som Frederiksberg Bakke — men med Udsigt til et venligt, oplivende og dog fredeligt, bevæget og dog trøstende Landskab, vexlende med Hjertets Solskin og Tankens klare Stjernelys — foruden (hvor skal jeg komme ud af denne forbistrede Sætning, jeg har viklet mig ind i!!) foruden den oprigtige Glæde o. s. v., saa glæder det mig hjerteligt i Deres Brev at finde at Tegn paa, at De endnu ikke har glemt en — i Drøm og Tanke og Længsel nær, men i Virkeligheden, ak, fjern og saa at sige landsforvist Ven.

¹⁾ Pius IX fik ved Nytaarstid 1860 et egenhændigt Brev fra Napoleon III med Henstilling om at give Afkald paa Romagna.

Jeg griber dette Tegn med Hjertelighed og Glæde. Jeg har altid sat Priis paa Deres Venskab, og mine Følelser ville i den Henseende blive uforandrede.

Tak for Deres Lykønskning. Jeg har nu en prægtig, rask og stærk, lille Datter, der forhaabentlig vil skaffe sin Moder og mig megen Glæde. Hun er allerede som en Solstraale i den Hjemmets Verden, hvortil jeg ustadige Fugl nu er bunden. Min Kone har seet Deres Forlovede og sender en venlig Lykønskning til Dem begge. Jeg føier min dertil og beder Dem anbefale mig hos den tilkommende Frue i det tilkommende Huus, hvor jeg haaber i tilkommende — vel ikke meget fjerne — Tider at blive venligt modtaget, naar jeg engang imellem som Fisken fra Dybet kommer henedefra op til Kjøbenhavn for at fylde mine Lunger med Hjemmets og Fædrelandets Luft. Levvel!

Deres hengivne

Chr. Molbech.

Direkteur i Marinemisteriet Wiborg skrev 21. Jan. 1860:

Kjære Professor!

Intet Budskab har i lang Tid glædet mig i den Grad som Deres venlige Linier fra igaar.

De har allerede ved Deres Dygtighed og ædle Tænkemaade erhvervet Dem en uimodsigelig Adkomst til Agtelse og Tillid; Deres Engel er ogsaa af ædelt Blod baade paa Fædrene og Mødrene Side. Det kan ikke blive andet end et lykkeligt Par.

Gid de da begge under Forsynets Varetægt maa opnaae en høi Alder, og gid De i Deres Livs Aften stundom maatte tænke paa mig og da sige til hinanden: „Den Mand havde Ret“.

Min Kone nærer ogsaa de bedste Ønsker for Dem og Deres yndige Brud og glæder sig til engang at gjøre hendes Bekjendtskab.

Deres hengivne

Wiborg.

Endnu skriver Grev Frijs:

Kjære Meldahl!

Da min Hustru, der har været sengeliggende nogle Dage, endnu ikke er saa stærk, at Hun selv tør skrive, paalægger Hun mig at takke for Deres venlige Meddelelse samt bringe hendes hjerteligste Lykønskninger til Forlovelsen, hvormed jeg naturligvis forener mine; Hun glæder sig meget ved Udsigten til at gjøre Deres Bruds Bekjendtskab i Sommer.

Frsbg. ²³/₁ 60.

Venskabeligst Deres meget forbundne

C. E. Frijs.

Han skriver igjen 26. Januar:

Gode Meldahl!

Endskjøndt jeg nødig vil uleilige Dem med Forretningsbreve meer end nødvendigt i denne glade Tid, maa jeg dog bede at lade bemeldte Steenleverandeur i Uddevalla tilskrive, at han efterhaanden afsender Stene; kan Han ikke faae Skibe fragtede, da skal jeg skaffe ham disse fra Aarhus.

Endnu engang maa jeg ønske Dem til Lykke, og jeg kan ikke ønske Dem noget bedre, end at De maa blive ligesaa tilfreds og lykkelig, som jeg blev det; i Almindelighed bliver man i Livet nødt til at slaae af paa sine Illusioner, men jeg har været saa lykkelig i dette Tilfælde at kunne stadig lægge til istedetfor. — Jeg forbliver som altid Deres meget forbundne

C. E. Frijs.

Alt var som forandret for Meldahl; han skriver i disse Dage til Amalie: Kjære velsignede Pige. — Jeg skal aldrig glemme, hvor sød Du var i Gaar Aftes mod mine Slægtninge — Du er dog altfor god til mig. — Ja i 4 Dage har jeg oplevet mere Lykke end i 32 Aar. — Hele min Livsvandring var en evig Rullen ud af Landeveien. — Jeg sankede op og smed ud efterhaanden som Læsset blev overfyldt. — Da opstod paa engang en yndig Blomst paa Kanten af min lange, dræbende Landevei. — Du voxte og voxte, til Du helt omslyngede mig og mit Vognmandslæs — det Øde, der ligger tilbage langs denne trange Vei, er glemt. — Du

har spændt et heelt forgyldt Net over den Side — Gud velsigne Dig, kjære Amalie — Din

Fernando.

Vermehren skrev i disse Dage til Meldahl: Lad mig endelig en Gang lykønske Dem til Deres smukke, yndige Brud. Jeg saae hende for kort; men det seer ud, som om „det Huus ikke er bygget paa Sand“. --

Naar der er bleven sagt om Meldahl, at der var Kildevæld i ham, saa kunde der om Amalie Ræder siges, at der var Klippegrund i hende; hvor hun stod, der stod hun. Han kaldte sig strax hendes Hængetræ, hun var hans Støttestav og blev i utrolig Grad hans Medhjælp hele Livet igjennem.

„Hvordan har du det idag, kjære Professor?“ skriver hun en Dag i Forlovelsestiden. „Jeg seer endnu dine stakkels, trætte Øine, som hvert Øieblik lukkede sig. At jeg dog ikke kan hjælpe dig ved dine Arbeider, være din Kabinetssecretair eller saadan Noget. Det skulde blive et Syn: Du spadserende op og ned, dikterende dine Bemærkninger og Betænkninger til mig, som skriver det troskyldigt ned uden at forstaa en Døit deraf. Hvad synes Du om saadanne vilde Ideer?“ — At Meldahl tog hende paa Ordet, viser et Brev: „Ja! kjære velsignede Pige! Vil Du oversætte vedlagte Brev for mig — jeg kan da slippe baade for at læse det og for at dictere det til Andre.“ — 3 Uger efter Brylluppet giver hun i et Brev til Meldahl en malende Beskrivelse af en af deres første Sekretairsccener: „Naar jeg ret tænker mig om, var det igrunden en morsom Scene, hvorledes Du med Hovedet støttet i Hænderne grublede over dit Bolværk og af og til kastede et Tal over til mig, som jeg Stakkel, der ikke forstod det mindste deraf, holdt krampagtig fast med begge Hænder, for at det ikke skulde slippe fra mig. Dertil en Praas i Stagen, der var ligesaa søvniq som jeg.“

Hun blev hans Sekretair ved mangfoldige Leiligheder, han gav Tankerne, hun rettede Stilen eller gav Stilen, og hun skrev Kladden til de fleste af hans Breve til Udlandet, og af utallige historiske Værker har hun, og i disse Aar ogsaa Julie, gjort Uddrag til Brug for hans Studier.

Hun havde den fineste Dannelselse, han den videste Horizont;

det er ikke let at sige, hvem der kom til at skyldte den anden mest.

Gustav, der var Amalie den kjæreste af hendes Søskende, skrev til Meldahl 27. Februar fra Jena, hvor han var paa Landbrugsakademiet: „De har med rigtige Øine udseet Dem den bedste af os alle, min kjære Meldahl, vi gav Dem mere end Perler og Guld — vor eiegode Deie“. Og Jule skrev til Zisca: „Hun er dog den bedste af os allesammen.“ Amalie var roligere og mere ligevægtig end Meldahl, men ogsaa køligere, inderst inde havde han det blødeste Hjerter. Hun kjendte i mange Aar kun Medgang og bekjendte ogsaa om sig selv: „Man var overmodig“. Ved Livets Tilskikkelser voxede hun — hun udtalte i Januar 1906 et halvt Aar før sin Død som et Livsresultat, idet hun fortalte om en Samtale med Carl Jacobsen, hvor de havde talt om, hvor forhadte flere af Landets fremragende Mænd vare: „Mangel paa Venskab er ikke den værste Ulykke, der kan times en Mand — værre er det, naar han tager Skade paa sin Sjæl.“ Otto Bache havde Ret, da han efter hendes Død stille sagde om hende til hendes Datter: „Det var en fin og yndig Dame.“ —

Da Amalie Ræder blev forlovet med Meldahl, stod hun naturligvis langt tilbage for ham i Udvikling; først lidt efter lidt blev Virkelighedens Verden aabnet for hende. Meldahl skriver til hende om dette Punkt og nævner meget naturlig som Exempel sit Forbillede Fenger og desuden Monrad, hvis virksomste og lykkeligste Tid netop faldt i disse Aar: „Kjære Amalie! Vent, til Du har seet, hvormange Bryderier og Sorger en Mand har, der ved sit Slid maa arbeide sig op med faa og ringe Evner. — Du vil da maaske lidt efter lidt faa en Glæde over at see, at en Mand som jeg med Udholdenhed og Trang til at gjøre det Rette — paa en Maade er værd at se hen til med samme Godhed og Kjærlighed som til en Mand, der rigt udstyret med Evner dingler Verden igjennem, idet han ikke gjør andet end *tage*, hvad der kommer, men ikke *tvinger* alt til at komme og til at forme sig.

Tro mig kjære Pige, der er en Virkelighed, som ligger fjernt fra den Tankegang, Du hidtil har levet i — og som, selv om den ikke er saa poetisk forunderlig tiltalende — dog, naar man lærer denne at kjende, har sit rige, fyldige Liv og sit uhyre Indhold — og som faaer dette ved, at den er *Virkelighed*.

Jeg levede som Du engang i en lignende drømmende Tilstand — Alt var stort, deiligt — Jeg søgte kun alle dem, der nærmede sig min Verden — men den laa i en saadan underlig ubestemt Form, at det kun gik til en vis Tid, en vis Udvikling, og saa avlede den Mismod — Trang til mere og mere, som den Idee eller Fantasier verden ikke magtede at give. Det gik mig som Fenger, Monrad. — Der maatte en Virkelighed til, og jeg maatte tye nedad til denne. — Man seer da, at alt er og kan kun blive menneskeligt — mangelfuldt — men man lægger da maaske lidt mere Vægt paa Villien — og paa Resultaterne af denne — og man tvinges til at tage fat paa sig selv; — ved at maale Andre faaer man Maalestokken dertil. Man lærer at bære over — at takke for Alt — og at indsee at meget, maaskee det Bedste, man opnaaer, er ufortjent.

Ja, lee nu kjære Deia — lee, men husk paa, at jeg kun har villet vise Dig, hvor lidt jeg er, med hvor lidt Du maa see at tage tiltakke.“ —

Om det Indtryk, Meldahl gjorde i den Ræderske Kreds, skriver Amalie til ham: „Vi fik for et Øieblik siden Besøg af Lt. Morgenstjerne og Anna Løvenskiold, som nu ogsaa maa gjenneegaa den Skjærsild at gjøre Visitter og blive seet paa. Morgenstjerne yttrede om Dig, at Du seer ud som en smuk Gardeofficer — igrunnen har han dog Ret; der er ikke en Smule Ærværdighed ved Dig, som kan passe til din Titel“. Men alligevel passede Meldahl ikke altid ind i Selskabslivet, han havde ikke Selvbeherkelse nok til at kjede sig med Anstand. En stor Undskyldning havde han forøvrig i sit daarlige Helbred og stadige Hovedpine, der kommer igjen i mange af hans Breve til Amalie. Naar en ældre, fornem Dame ønskede, at han skulde forestilles for hende, saa kunde han saa indstændig bede sig fritaget, at han ogsaa fik sin Villie; han talte i Selskaber ofte ikke med andre end med Ræders. Julie skriver til Zisca, efter at de havde været i Selskaber hos Sandholts og Kammerherrerne Wickede og Fönss: „Men ogsaa med de unge Piger kunde han gjerne have talt et Ord, men han ser kun paa dem, og saa tager han fat i Deien, gaaer op og ned med hende og lader fem være lige. Han er forresten ofte syg, hans Nerver ere saa svage, saa han Intet kan taale, og saa den bestandige Hovedpine.“

Naturligvis laa der ogsaa overdreven Selvbevidsthed bagved hans Uhøflighed. Hans Svigermoder gav et Bal, hvor Louise og Hanne Richter vare med og flere af Meldahls Venner bleve indbudte. Mange Aar efter paa en af disse uforglemmelige Spasere-ture ad Dyrehavens Stier kunde han fortælle om dette Bal, at han dumt havde ignoreret Jacob Scavenius, som han fandt var en intetsigende Godseier. „Han blev senere min Minister!“, sluttede Meldahl uden videre Kommentar.

Wilhelm Meyer og Heinrich Hansen kom oftere hos Fru Ræder, den sidste endnu mange Aar efter; hun købte et af hans Malerier fra Dogepaladset.

Amalie kom ogsaa i Meldahls Kreds, hun var med hos Høyens, hvor der kunde være mange bekendte Mænd, nogle med deres Damer: Ploug, Allen, Marstrand, Sonne, Vermehren, Pastor Fibiger, Skovgaard, Freund, Bissen, Monrad. Hos Collins gav Andersen hende en Dag 2 Roser fra Baronesse Stampe. Hun kom saaledes ind i Landets bedste Selskab; Toilettepragt var der ikke, hun sagde, at en sort Silkekjole var Damernes høieste Elegance.

Samtidig med at Amalie blev malet af Marstrand, gjorde Bissen den Buste af Meldahl, som findes i Statens Museum for Kunst. Efter et Besøg sammen med Søstrene og Gustav i Bissens Atelier, hvor de ikke traf denne hjemme, skriver Amalie: „Men Du ligner ikke rigtig, Professor. Dit gamle Kast med Hovedet har Du rigtignok, men Du seer ud som en pæn Mand, barnligere kunde jeg næsten sige. — Vi steg op og ned ad Trapperne, tit-tede ind i alle Kroge og legede „naar Katten er ude“. Hvor Bissen maa være lykkelig i en saadan Virksomhed! Det Interessante ved Arbeidet gjør han, det kjedelige Mekaniske lader han sine Elever om.“ —

Den skønne Udsigt til Kongens Have nyde de begge: „Hvor dog Kongens Have og Slottet var deiligt imorges efter den nysfaldne Snee, bemærkede Du det?“ spørger Meldahl og hun skriver: „Idag er der Stads i Kongenshave. Har Du seet, hvor den har pyntet sig?“ —

Forøvrig gjorde Meldahl sine sædvanlige Forretningsreiser til Slesvigs Vestkyst, Randers, Frijsenborg og Aarhus.

I Breve til Amalie fra „Galehusets klogeste Stue“ 30—31.

Marts 1860 skriver Meldahl: „Jeg har vandret inde hos de Gale — det er et tungt Syn.

Jeg er selv ganske forundret over, at det Alt kan udføres for 210.000 Rd. Det vil dog, naar jeg bliver en gammel Mand, blive en stor Virksomhed at see tilbage paa, og Du skal dog faae den Glæde, at man skal omtale Din Mand med Respect — selv om det ikke bliver med Godhed — thi Forholdene tvinge mig til at være en haard Mand i mine Fordringer til mine Undergivne.

Hu, det blæser udenfor. Østenvind — Det er en slem Vind, fra hvad Kant den saa end blæser, siger den jydsk Bonde — og han er en klog Mand.

Du skulde blot see Bugten her, seet fra Daarekisten — den seer ud som Bugten ved Neapel eller noget Lignende i mindre Maalestok.“ —

Kampen for og imod Frederiksborgs Slots Gjenopførelse var imidlertid gaaet sin Gang. Sidst i denne Maaned havde „Fædrelandet“ endnu 3 Artikler af Høyen „Malerierne paa Frederiksborg“, hvori han fraraadede at gjenopbygge Slottet, da det ikke betegnede Hovedpunktet af den valgte Stil, men dens Dalen. Samtidig kalder han dog Frederiksborg „det nordlige Europas skønneste Borg“ og mindes det deilige Syn „naar man kom fra Jægerbakken eller Alleen, og Borgen reiste sig op af Søen med sine Hjørnetaarne og med alle sine Spire“. Han mener, det er nok, hvis man udgiver afdøde Kammerraad Lassens Samlinger af værdifulde Dokumenter til Frederiksborgs Historie i Forbindelse med Heinrich Hansens Tegninger af Slottet.

Naar Høyen saa bestemt var imod, at Frederiksborg skulde gjenopføres, saa skyldes det sikkert hans Iver for, at Viborg Domkirke maatte blive nybygget. Den høitfortjente Kunsthistoriker overvurderede ved denne Leilighed sig selv, en Fare som den Allerbedste er udsat for, naar hans Virksomhed for en stor Del ligger i Studerekammeret; i 1868 følte Høyen sig dog ganske anderledes som den fattige Dreng: hans Billede var blevet malet af Marstrand, men da han saae Kunstnerportraiterne i Rammen, udbrød han næsten vred og med Taarer i Øinene: „Skulle de staa i Rammen? Det er Mænd, der har gjort Noget, medens jeg — kun har snakket om dem.“ Det endte da ogsaa med, som Pro-

fessor Ussing fortæller, at „Høyen glædede sig som Enhver af os Andre over det udførte Arbeide“, da Slottet var gjenreist og Kirken istandsat. —

Meldahl fortæller videre: „Det daværende Ministerium Rotwitt viiste mig stor Tillid. Rotwitt, Blixen-Finecke og Trap foreslog og fastholdt mig — efter at Bygningsinspektør Stilling, som havde paataget sig at rydde op i Ruinerne, havde viist, at han og F. F. Friis ikke magtede praktisk at tage Sagen, og Forhandlingerne begyndte med mig.“

8. Februar anmodede Kultusministeriet Landets Præster om at virke for Indsamlingen. Samme Dags Aften ramtes Rotwitt, der med et Par af sine Kolleger fra Kongens Taffel begav sig til sin Bolig i Hotel Royal, paa Trappen op til sine Værelser af et Slagtilfælde, han blev baaret ind i nærmeste Kammer og døde efter faa Minutters Forløb kun 48 Aar gammel. 24. Februar fornyedes det forrige Ministerium i sine Hovedbestanddele Hall, Monrad, Fenger. Subskriptionen havde nu ønskelig Fremgang. „Bidragene strømmede rigeligt ind fra hele Landet, som viste en sjælden Offervillighed“. Resultatet af Indsamlingen blev ifølge et af Komiteen 24. Januar 1885 aflagt summarisk Regnskab Følgende:

Kong Frederik VII.....	Kr. 200.000,00
Enkedronning Caroline Amalie.....	- 20.000,00
Prins Christian.....	- 8.000,00
Adelige og Godseiere.....	- 39.649,25
By og Land samt St. Thomas.....	- 309.151,69
Udlandet, særlig fra Danske.....	- 27.535,82
	Kr. 604.336,76

Forbausende var det, at Godseierne ikke ydede Mere. „Da jeg spurgte et af Komiteens Medlemmer: „Hvad har Grev Friis givet efter Deres Opfordring“, svarede Vedkommende: „Han gav os Intet, men han sendte os et særdeles velskrevet Brev“.

Det første og største Bidrag fra Statskassen bevilgedes ved Lov 31. Marts 1860, nemlig 100.000 Kr. til Istandsættelsen af Slotskirken paa Frederiksborg, idet denne var den eneste Kirke i Hillerød, og det vilde være By og Landkommune umuligt at bygge en ny Kirke.

„Desuden oprettedes Frederiksborglotteriet, som samtidig med at det skulde fremme Kunstfliden i Landet, vilde give et Overskud til Byggefondet.“ Dette Lotteri stiftedes af en i 1860 dannet Forening, hvis Bestyrelse var A. H. Bjerre, Heinr. Hansen, Herholdt, Holmblad, Meldahl, Monies, Peters, I. A. Schwartz, O. B. Suhr og Trap. Det traadte i Virksomhed i 1861 og ydede i Aarenes Løb særdeles værdifulde Bidrag til Slottets saavel ydre som indre Restaurering.

De Arbejder, som forestod ved Gjenopførelsen af Slottet, vare saa omfattende, at ingen af Bygningsinspekturerne vilde kunne overkomme dem ved Siden af sine øvrige Funktioner, og det blev derfor fundet rigtigst at overdrage Slottets Gjenopførelse til en anden sagkyndig Mand, og ved Reskript af 15. Februar 1860 tilkendegjæv Kongen Finansministeren, under hvis Ressort de kgl. Bygninger dengang hørte, at Bygningsinspekturforretningerne ved Frederiksborg Slot skulde overdrages Meldahl. Ministerskiftet blev vistnok Anledning til, at der dog foreløbig ikke blev noget af denne Udnævnelse, og Meldahl, der havde talt om denne Sag til Flere, følte det naturligvis som en stor Skuffelse. Han var i denne Tid engang tilsagt til Audiens hos Kongen, men da han kom til Slottet, var denne vred „fordi Dampskibet Slesvig var brændt og vilde ikke se ham“, skriver Julie til Franzisca 26. Februar. „Istedet for fik han en lun Passiar paa 1/2 Time med Grevinden, over hvis Forstand og Conversation han var meget forundret“. — Meldahl tænkte da paa at søge Pladsen som Bygningsinspektur i Kolding.

I Ministeriet Hall, der tiltraadte 24. Februar, blev Fenger igjen Finansminister, og hos ham var Meldahls Skjæbne selvfølgelig i de bedste Hænder. Om Sagernes videre Gang foreligger der følgende Breve:

8. Marts 1860.

Kjære Meldahl!

De skal af flere Grunde, som jeg mundtlig skal meddele Dem, ikke søge om Posten i Kolding.

Glem ikke *snarest muligt* at lade mig faae de lovede Bereg-

ninger over Udgiften ved Bygningssagen for Frederiksborg. Tak for Betænkningen over Kiels Sygehus.

Deres hengivne

Fenger.

16. Marts 1860.

Kjære Meldahl!

Af de 2 Forslag, som De har gjort mig med Hensyn til Deres Gagering, foretrækker jeg det Første. Jeg har foreløbigt foredraget Sagen mundtlig for Hs. Majestæt, som har givet sit Samtykke dertil med enkelte nærmere Bestemmelser.

Jeg sender Dem nu en Concept til den Forestilling, som jeg har tænkt mig at ville udsende til Kongen, og beder Dem om snarest muligt at sende mig den tilbage og lade mig vide, om De ønsker Noget forandret i den.

(Kongen ønsker Sagen hurtigt afgjort).

Deres

Fenger.

21. April 1860.

Kjære Meldahl!

Jeg har idag faaet Deres Udnævnelse fra Kongen.

Jeg ønsker Dem af Hjertet til Lykke, men sandelig ikke mindre det vigtige Foretagende, hvis Udførelse nu er betroet Dem.

Jeg ønskede gjerne ret snart at have en Samtale med Dem for at komme paa det Rene med adskillige vigtige og omfattende Spørgsmaal, denne Sag vedrørende.

Deres hengivne

Fenger.

Under 20. April blev Meldahl udnævnt til Bygningsinspektør ved Frederiksborg for et Tidsrum af 5 Aar fra 1. April 1860 at regne med Forpligtelse til at varetage de en Bygningsinspektør i Almindelighed paahvilende Forretninger ved Slottet og dets Tilbygninger. Det gjordes ham derhos til Pligt at forfatte de i Anledning af Gjenopførelsen af Slottets Ydre nødvendige

Tegninger i den størst mulige Overensstemmelse med det oprindelige samt, naar disse Tegninger efter at have været forelagt Indsamlingskomiteen maatte af Hs. Majestæt Kongen blive approberede, at forestaa og lede Arbeidernes Udførelse i Overensstemmelse med Tegningerne.

Meldahls Lønning blev fastsat til 4000 Rd. aarlig; der blev tillagt ham 1600 Rdlr. aarlig til Kontorhold og 1000 Rdl. aarlig til Lønning af en Kondukteur. „Og saa tog Sliddet og Byggeriet sin Begyndelse.“

„Bygningsinspektør Stilling, som havde paataget sig at rydde op i Ruinerne, var traadt fra. Politiet, som havde hjulpet med ved denne Oprydning, havde ladet alt Grus kjøre ud paa de omliggende Marker, hvoraf Følgen blev, at en Mængde værdifuldt Kobber, som var smeltet ned under Branden, gik tabt. Enkelte kloge Folk gik ud paa Markerne og opsamlede sammensmeltede Stumper, hvoraf de lavede Indfatninger af Billeder af Slottet, Brevpressere og lignende Gjenstande, som de solgte som Minde om Branden.“ —

„For at man kan faa et Begreb om, hvormeget der var ødelagt, skal jeg blot anføre, at naar man gik igjennem Konge- og Prinsessefløiens Stueetage, saae man kun den blaa Himmel og de 4 Vægge. Alle Kvistene og flere Gavle vare nedstyrtede, alle Taarnspirene vare brændte, og i Jægertaarnets¹⁾ næstøverste Etage seer man endnu, hvorledes Taarnets Topstang under Nedstyrtningen i en Bue er faret ned og ført ind igjennem det sydøstre Vindue og har boret sig igjennem alentykke Mure, hvor det sidder den Dag i Dag. Flere Steder i Stueetagens Gulv, bl. a. under en stor Deel af Rosen og Dele af Prinsessefløien vare Kjælderhvelvingerne knuste, og man saae store Partier af Kjældereren ligge aabne. Prinsessefløien hang da 16" à 18" ud mod Øst.“

„Den nordre Del af Kirkehvelvingen var knust, og det derunder værende Orgel, Bedestolen, Kavalerstolen og Hvelvingerne nedenunder vare tilintetgjorte. Branden havde ogsaa begyndt at tage fat i de kostbare Kirkestole. Alteret, Prædikestolen og Kongestolen samt det meste af Stoleværket blev dog reddede og slæbte ud i Gaarden.“ —

¹⁾ Jægerbakketaarnet er det nordøstre Taarn paa Hovedslottet.

„Den foreliggende Opgave var følgende: Kirken, Rosen og Riddersalen skulde gjenopføres i den gamle Form, forøvrigt skulde Slottet indrettes som en Kongebolig med alle dertil hørende Lokaler og den nye Hovedtrappe skulde opføres ud imod Kongefløiens Sydfaçade ud imod Gaarden.“

„Da det gaar med Bygmestre som med Konger og Ministre, at de ikke kunne gjøre alt Arbeidet selv, men har nok at bestille med at være de ledende Ideegivere og Konstruerende, saa maatte jeg sørge for at skaffe mig en Stab af unge, dygtige Architecter, der kunde arbeide under mig som Conducteurer, Tegnere, Skrivere og Beregnere.“

„Nogle Maaneder efter indsendte jeg mit Forslag, ledsaget af Beregninger.“

Om Meldahls uhyre Arbeidskraft og vidtforgreneede Virksomhed fortæller et Brev, som han 3. Juni 1860 skrev til Kornerup, der for et halvt Aars Tid var paa Reise til Spanien og Paris:

Kjære Kornerup!

Naa endelig naaede jeg da, til at skrive Dig til! Idag om otte Dage har jeg, om Gud vil, holdt Bryllup. — Jeg har et yndigt Hjem og faaer en velsignet Pige til Kone — en rigtig sød, rar Pige — klog, opvakt — og en stor Gavtyv og Skjælm — og saa god — og saa udviklet. — Ja, kjære Ven, jeg er saa lykkelig midt i alt mit Slid og Slæb. — Du kan troe, det har været en drøi Maaned — Frederiksborgs Bygningsinspektors Slid. — Slotsarbeidstegninger og Overslag. — Møder med Kongen o. s. v. — Gammelholms uendelige Bryderier og Licitationer — vel overstaaet og i fuld Gang. — Nyholms Licitationer og vanskelige Constructioner vel overstaaet og det med Eclat — vis à vis for et til ældre Former tilvant Ministerium. — Randers Thinghuus — Licitation overstaaet og ifærd med Arbeidet — Pederstrup — Idiotanstalt — Malmø Høiskole — Vrøvlerier og de store Arbeider paa Daareanstalten ved Aarhus i fuld Gang — Frijsenborg Bro og Slot — Baron Holstens Gaard paa Strandveien (nyt Project, der vil forbause Dig — reen romersk Stiil) i fuld Gang med Arbeidet. — Klågerupgaards Project afgaaet til Baron Trolle¹⁾. — Alt i For-

¹⁾ „Forskjellige Ombygningss Forslag, som dog ikke gennemførtes, men som rostes meget. — Han var den elskværdigste, tillidsfuldeste Mand.“

bindelse med at indrette sin Bolig — male og mase o. s. v., og alle mine Commissionsarbeider — men jeg har ogsaa 16 Mand paa mit Kontor i fuld Slid Nat og Dag — og paa Frederiksborg — Walther — Zwingmann — og 4 Tegnere og 2 Skrivere samt 8 Conduceteurer ude paa de forskjellige Byggeforetagender.

Jeg er noget af en haard Mand, det føler jeg, men jeg er ogsaa nu i en Stilling, hvor alt Vrøvl maa høre op — Pressen vil snart faae fat paa mig, Misundelsen er stor, og Bagtalelsen og Kritikken udebliver ikke. — Jeg veed, at det snart vil vælte over mig, men jeg skal tage mig det let, ikke læse det og ikke svare paa Avisvrøvlet. — Jeg har en god Læremester i Fenger i den Retning. — Du kan aldrig tro, hvor jeg kan arbeide sammen med den Mand. Det vilde være mig en Glæde at slide mig ihjel under Samvirken med ham.

Jeg var ovre i Slesvig og muntrede Arthur Reventlow paa det lystigste i vore Commissionsmøder — saa at jeg blev hans Skræk — og saa at jeg gavnede Sagen ganske betydeligt. — Det er underligt, kjære Ven, at man ved lidt Omløb i Hovedet — og lidt Mod — i en saa kort Tid, kan komme i Høide i slige Sager med Folk, der alt i flere Aar sidde indgroede i dem. — Jeg høster ingen Tak derfor — eiheller Pengefortjeneste, thi alt skeer som Slid for en god Sag — naar min Hestslidenatur fordrer, at jeg maa frem i en Sag, der anbetroes mig — og saa gaaer det af sig selv, saa længe Hjernen holder det ud — om nogen Tid skal jeg over at hilse paa Hans Maj. Kongen af Sverrig — Troil underrettede mig derom forleden Dag — han havde bedet Kongen om at maatte forestille mig for ham — paa Søndag den 10. kommer imidlertid Kongen af Sverrig til Gjæst til Kronborg, og derfra vil han da vel kigge ned til Frederiksborg, og saa maa jeg Dagen efter mit Bryllup møde ham der. —

Du kan tro, jeg roder ordentlig op i Frederiksborg Forholdene, man skjælver for mig i alle de sorte Kroge. — Du kan tro, det er en Møgbunke at rode op i — det var og blev i tidligere Tid behandlet som en stor Malkeko for hele Hillerød. — I Akademiet have vi nu fastsat Gager for Professorer o. s. v. — 1500 og opad for en Professor i Architektur, 1000 og do. do. for Maler og Billedhugger og Decorateur — og 4, 6 à 800 for Lærere og Docenter. — Jeg venter, at man i Fremtiden skal blive tvunget til at takke

mig for mit Slid i denne Sag. — Fra Landbohøiskolen er jeg fra-
traadt efter Ansøgning; det var foreløbig umuligt for mig at over-
komme den Sag. —

Paa Søndag reiser jeg over Frederiksdal — Farum, Frederiks-
borg — Sølyst til Fredensborg, bliver der om Natten og Mandag
til Gilleleie, Hellebæk, Marienlyst, Kronborg og langs Kysten hjem
— en liden Brudereise — non è male. Jeg glæder mig som et Barn
til den Tour med min unge Kone — tænk Dig at spasere og drive
omkring med en ung Kvinde, man elsker. — Ja gode Ven, jeg
forekommer mig selv som nyfødt! — Jeg var ude hos Dine For-
ældre d. 22. Alt vel. — Hammer, Stein, Vermehren fik Udstil-
lingsmedaillen. — Hele Landet er ifærd med at ordne sig til Grund-
lovsdagen. — Jeg skal slide i Licitationsforretninger den Dag. —
Den 6. Juli indvies Raadhuset i Fredericia — hvor Borgerne
ville opstille Lehmanns Buste i Marmor. — Min Buste opstilles
inde i min Kones Boudoir, det er langt hyggeligere. — God Nat
— hils alle i Spanien — hils Alhambra, hils enhver Bjergtop,
enhver Sti — jeg kjender dem alle — Gud være med Dig, og skriv
snart. Mange Hilsner til det deilige Land — til Fonda Francesco
— og Dig min gamle Ven fra din hengivne

Fernando.

Professor Ferdinand Meldahl og Frøken Amalie Ræder bleve
viede i Garnisons Kirke af Blædel 9. Juni 1860. Forlovere vare
Grosserer Richter og Etatsraad Ræder.

Marstrands Maleri af Amalie og Bissens Buste forefandt Mel-
dahls Svigermoder i sit Hjem Morgenen efter Brylluppet som
en Overraskelse.

I det smukke Brev, Fenger skrev til Meldahl 11. Juni, ud-
taler han: „Det glæder mig ret af Hjærtet, at De ved denne Lei-
lighed har tænkt saa venligt paa mig. Kun vilde jeg nødigt, at
De skulde vedblive at troe, at De er mig nogen Tak skyldig for,
hvad De allerede har opnaaet i Verden. Hvad jeg har bidraget
til, at forskjellige Hverv ere blevne Dem betroede, har jeg gjort,
fordi jeg havde vundet den faste Overbevisning, at ingen Anden
kunde maale sig med Dem i Dygtighed, og især fordi jeg hos Dem
fandt den Charakter og den Tænkemaade, som synes mig at være

det, som man fremfor Alt maa søge hos den, som skal træde i Statens Tjeneste.

Jeg ønsker Dem ret meget til Lykke i Anledning af Deres Bryllup. Jeg har den fulde Tro til, at De i Deres Hus vil finde al den Hyggelighed, al den Trøst og al den Medhjælp, som vi Mennesker saa meget trænge til, især naar Livet udadtil er forbundet med saa mange Vanskeligheder, som Deres formodentlig vil blive. —

Min Kone sender ogsaa Dem og Deres unge Hustru sin hjerteligste Hilsen.

Deres hengivne

Fenger.

15. Juni skriver Fenger derefter: „Vil De ikke gjøre mig den Tjeneste at see paa den i vedlagte Referatnote omhandlede Sag og sige mig Deres Mening derom“ og 18. Juli: „Tak for de meddelte Efterretninger, Alt er saare godt, som De har gjort det, og jeg beder Dem at blive ved i samme Aand. Tak for sidst!“

Kort efter den nævnte lille Brudereise gjorde Meldahls 24. Juni en anden glad Udflugt. „Ja, saa sagde Fru Heiberg engang, da de vare flyttede til Bonderup, at jeg skulde tage min Kone og nogle gode Venner med mig ud. Jeg bad da Fru Ingeborg Drewsen, Fru H. Pedersen f. Boye, Marstrand.“

Fru Meldahl fortæller om denne Tur: „Jeg var naturligvis meget ydmyg i dette overlegne Selskab, men til Gjengæld lukkede jeg Ørene vidt op og morede mig udmærket blandt disse livlige, vittige Mennesker. Som jeg seer af „Livserindringerne“ var Heiberg allerede dengang dødssyg, men der var Intet at mærke paa ham.

Det første Indtryk af ham var ikke opløftende, jeg saae en gammel, „støvet“ Mand, som ikke svarede til det Idealbillede, jeg havde gjort mig af Forfatteren til „Elverhøi“ og saa meget Andet; han svarede heller ikke rigtig til hendes fine Skikkelse.

Vi fik en meget splendid og nydelig Frokost. Midt paa Bordet stod en stor Buket Markblomster, der var ordnet paa nydeligste Maade, og Fru Heiberg sagde undskyldende, at den var et Sindbillede paa Maaltidets Tarvelighed.

Ved Bordet fortalte hun os Historien om den rædsomme Gartner Ole, der havde brudt alle hendes Møbelkasser op og ødelagt hendes Ting.

Efter Frokosten viste Fru Heiberg os om i sit Hus; der var mange tomme Værelser, skjøndt Suhr havde skjænket Heibergs de Møbler, de havde brugt paa Sølyst. Fru Heiberg havde dekoreret Væggene ved at klistre Glandsbilleder hist og her paa Tape-tet og indramme dem paa sindrig Maade.

Før Middagsbordet gik vi en Tur i Skoven, Fru Heiberg førte os, det er muligt, at Heiberg ikke var med, han havde jo været syg. „Hun og Heiberg huskede godt, hvorledes de i Eftersommeren 1836 havde seet Fru Meldahls Moder i Blankenese. „Det var paa deres Hjemreise fra Paris, at Heiberg havde besøgt Papa derude (han kjendte nemlig Heiberg fra den militaire Høiskole),“ og de havde da spist til Middag hos Baur.

„Ved Middagsbordet bød Heiberg mig Armen, og jeg følte mig uhyre beæret, men naturligvis lige saa generet. Imidlertid fortog det sig snart, og da jeg ikke havde Noget, jeg skulde have sagt, indskrænkede jeg mig til at høre paa de Andre. Det var Heiberg, Fru Heiberg og Fru Drewsen, som særlig havde Ordet, og de lystige Indfald fløi som Raketter tvers over Bordet. Men hvem kan beskrive et Fyrværkeri? Kun enkelte Morsomheder staae endnu i min Erindring. Fru Drewsen mindede Heiberg om deres Samliv — jeg tror det var i Ems — og hvorledes han om Morgenens, naar Fru Heiberg ikke var i godt Humeur, havde opmuntret hende ved at tale et eiendommeligt, sort Sprog, indtil hun tæde op; i samme Sprog som Ingen kunde forstaae, havde han ogsaa engang holdt en hel Skaaltale. Flasken vandrede stadig frem og tilbage tvers over Bordet imellem Heiberg og Fru Drewsen, som kaldte den for en Perpendikel. Fru Heiberg gav os en uhyre komisk-drastisk Beskrivelse af, hvorledes Heiberg engang var kommet ind i hendes Stue og havde famlet sig frem til et Skab, hvor Vinflasken stod, og hvorledes hans Adfærd havde været saa besynderlig, at hun sluttelig havde raabt med stort Eftertryk: „Men Heiberg, Du er jo fuld!“ Senere ved Hjemkjørselen gjorde Marstrand os opmærksom paa, hvor nydeligt hun havde skildret denne Scene, endnu et lille Skridt videre, og den vilde have vakt Anstød, men i hendes Mund blev det Hele kun let,

graciøst Drilleri. Dette mindede mig om den Maade, hvorpaa Phister, Rosenkilde og andre Storheder i Kunstens Verden kom let over Holbergs mest vovede Replikker.

Jubelen ved Bordet kulminerede, da Heiberg citerede nogle Strofer af en gammel Landeværnssang, der i sin Tid var bleven digtet til Brug for Korpset under Frederik den Sjette. De lød saaledes:

„Med Mod i vore Bryster“
 „Vi slaae for vore Kyster“
 „Og synge her en Aria“
 „For Frederik og for Maria“.

Meldahl skriver „der var et saadant *Grin*, Latter, overstadig Lystighed, at Heiberg helt glemte sin Sygdom, og vi drak i Champagne hans Skaal, og under Latter og Fryd reiste vi derfra, og den straalende Værtinde og glade Vært stode paa Trappen og sagde Farvel. Det var Farvel for Livet. — Paa Hjemreisen i Jernbanen stoppede Marstrand og Damerne ved Hjælp af Schawler og en Hat en Damefigur saaledes ud, at vi derved fik det givet Udseende af, at Coupéen var fuldt besat, og da det var Søndag, undgik vi fremmed Selskab.“ — Fru Meldahl skrev Dagen efter til sin Moder: „Die Heiberg war sehr liebenswürdig und mit ihren neunundvierzig Jahren hübsch und eigenthümlich aussehend trotz ihrer fehlenden Crinoline.“ —

FREDERIKSBORG 1860—1863.

TØMMERMESTER UNMACK — MURMESTER
 WIENBERG — MALERMESTER WEBER.

30. Juni 1860 meddelte Meldahl Ministeriet, at Hovedforlaget angaaende Arbeiderne paa Frederiksborg var under Udarbeidelse, men at det var af Vigtighed allerede nu at indkjøbe Tømmermateriale til Stilladser og Murmateriale til Anbringelse af Kviste paa Kirkefløien. Tilladelse til Restaureringens Paabegyndelse blev meddelt, og fra da af fremmedes Arbeidet med stor Kraft. Allerede 19. Juli 1860 forelagde Meldahl den Hovedplan, som han foreslog lagt til Grund for Gjenopførelsen.

Til Hjælpere ved Slottets Ydre havde han Architekterne

Zwingmann og A. Klein. Den første var dygtig, men meget vanskelig og maatte derfor bort efter nogle Aars Forløb.

„I Unmack og dennes to Polerere, Hansen og Michaelsen, havde jeg paa det vanskelige Tømmerarbeides Omraade dygtig, god Hjælp.“ Meldahl skrev senere, 26. April 1865, i en Anbefaling for Unmack i Anledning af Tømmerarbeidet paa Marineværftet Nyholm og paa Frederiksborg, at han her har „vist sig som en af vore driftigste og dygtigste Mestere, der har været mig en trofast og dygtig Støtte ved Udførelsen af de anførte, her i Landet saa ualmindelige, store og sjældne Tømmerarbejder,“ og at han i alle Forhold har fundet Hr. Unmack „i alle Maader uinteresset Gentlemanlike i Opfattelsen af de indgaaede Kontraktforhold.“ I et Brev til Unmack 8. Juli 1902 underskriver Meldahl sig „Deres gamle, trofaste Ven“, og ligesom Unmack altid omtalte Meldahl med den største Høiagtelse og Veneration, saaledes fremhævede Meldahl efter hans Død overfor hans Søn Faderens store Dygtighed og udmærkede Personlighed. —

For at hindre Tyveri blev hvert Stykke Træ til Slottet med en Hammer mærket F. M.¹⁾

„Taarnconstructionen med de gyngende Stolper og Tangforbindelse er min Tanke, som jeg endnu maatte tvinge igjennem. Restaurationen eller Afstivningen af Porttaarnet havde lært mig, at et saadant System maatte vælges for at have Lethed ved fremtidige Restaurationer. Over Slottet blev Taget et Hængeværk, for at Skillerummene kunde sætte sig uden Skade for Taget.“

„Paa Bjælkelagenes Indskud er der porøse Steen, Leer, brændt med iblandet *Tørvesmuld*. I alle Skillerum er den i Mørtelen kommet for at undgaae Sætning af de høie ny Mure i Forbindelsen med de gamle, og der er ikke *en eneste Revne* at see.“

„Til Murarbeidet trak jeg Wienberg til fra Nakskov, den flittige, ivrige Mand, ved hvem vi ogsaa sparede mange Penge.“ — „Skulde jeg riste denne Mands Minderuner,“ udtalte Meldahl ved Wienbergs Død i 1901, „saa vilde jeg nævne hans Uegenyttighed, hans aldrig hvilende Energi og hans store Arbeidslyst. Det var en Fornøielse at arbejde med ham, og den Roes skal den Mand have med i sin Grav, at det skyldtes ham, at vi fik

¹⁾ Finans-Ministeriet.

Frederiksborg Slot bygget op. Pengene var smaa, absolut utilstrækkelige, men Wienberg tog alligevel fat, og vi fik Slottet, takket være hans Uegennyttighed. Og ofte havde vi Brug for denne Egenskab hos Wienberg, men hver Gang var hans Ord: „Ja, ja, saa tager vi det med, saa bliver forhaabentlig Fortjenesten saa meget større en anden Gang,“ Naa, naturligvis har han ofte havt Arbeider, der betalte sig, men han vragede ikke, han tog det gode med det daarlige. Han var en brav og hæderlig Mand, en uegennyttig og stræbsom Sjæl.“ —

„Til Kobberdækning maatte jeg bryde med alle gamle Mestre og opdrage en Blikkenslager Mortensen. Efter mange voldsomme Scener fik jeg ved Hjælp af dennes flinke Formand Jensen (senere hans Efterfølger) et godt og billigt Arbeide.“

„Ved Nielsen og Holm fik vi det ypperlige Snedkerarbeide til Vinduerne — hvor jeg maatte udvikle hele Constructionen for disse ikke lette indadgaende Vinduer.“

„Stenhuggerarbeidet var under evige Qvaler igang under Jahn—Olsen—Scheller — under Striker og Concurrencer fik jeg det tilsidst i min Magt ved ogsaa strax selv at tage Stenleverancen; ved selv at forskrive fik jeg Raastenene næsten ned til det halve.“

„Man var paa det Omraade igjennem lange Tider kommen ned til sørgelige, demoraliserede Forhold, som jeg ligesom ved Kobbertaget helt maatte bryde med.“

„Jeg maatte indkalde Stenhuggere fra Cøln til Kirken, men disse demoraliseredes strax af de danske. Jeg skylder Scheller her at anføre, at ved hans Hjælp fik jeg Ringen brudt og Prisen ned.“

„Olsen viste sig at være en honnet, brav Mand, som jeg skylder Tak for god Hjælp.“ Derimod var Meldahl langt fra tilfreds med Jahn og Klewing fra Flensborg. —

„Valget stod imellem at anvende Jern eller Træ i Tagconstructionerne, Spørgsmaalet blev reist af mig, og en Commission kom til det Resultat, at man burde blive ved Træ af Hensyn til Oeconomien, og da der dog vilde komme saa meget Træ i Tagformerne for at give det XVII Aarhundredes ydre Former.“

Om denne Kommission, der efter Meldahls Indstilling nedattes for sammen med ham at overveie Sagen paa selve Stedet, skriver Meldahl til Trap i Sommeren 1860:

Hørholdt, Worsaae, Hummel, H. Hansen have været i Møde og forhandlet Sagen Træ eller Jernbjælker. Jeg indstillede 15 Forslag, der gik fra 33.000 til 78.000, og Comiteen erklærer nok sig for Træ — da man derved vil kunne faa sparet for Kirkefløiens Vedkommende 30.000 r. og ved Hjælp af disse 30.000 naae hele Slottet under Tag 1862; om Vinteren 1863 indvies Kirken, og reises Klokketaarnet, samt opføres Gavlene, og 64 ordnes Qvistene og de mindre Taarne — 65 staar hele Slottets Ydre og Kirken fix og færdig for ca. 420.000 r. ÷ Galleriet i Gaarden.

Om nogle Dage reises Stillads paa Kirkefløien.

Jeg vover at anmode Deres Høivelbaarenhed om at meddele mig, hvor jeg om 8 Dage kan træffe Hans Majestæt og Gemalinde — da jeg for at fremme Sagen maa have en endelig Bestemmelse vedrørende Planinddelingen.

Ligeledes beder jeg Dem interessere Dem for en heldig Afgjørelse af den ansøgte Permission, mit Hoved er ved at gaae tilgrunde af bare Slid, og jeg vil vistnok blive rask ved en Bade-reise.

Deres i al Ærbødighed hjertelig forbundne

hengivne

F. Meldahl.

Den nævnte Kommission, denne Gang suppleret med Ingenieurkaptain Petersen, som Meldahl havde kjendt i flere Aar (hans første Hustru var Søster til Høedt), blev efter hans Anmodning nedsat endnu engang i Anledning af flere af de betydelige Arbejder, der forestod for Aaret 1861.

Fru Meldahl skriver efter et Besøg i Frederiksborg til Julie, der var i Altona: „I Slottet var Alting snart seet, Slotspladsen saae bar og kjedelig ud; ingen interessante Grushobe at rode i, kun Bunker af gammelt Jern, Kakkellovnsrør o. desl. laa der. Hvælvingerne i Kirken vare skrækkeligt skamferede, dog kunde man see, hvor smukt og rigt det oprindelige Loft havde været. I en Krog laa alle de Sten-Ornamenter, for det meste kolossale Frugter, som var styrtede ned. Af Bedekamret saae vi kun Stedet, hvor det havde været, og de to Vinduer, som det havde havt i Muren.“ —

Den omtalte Badereise gik til Biarritz. 17. August sender Kornerup sin bedste Hilsen dertil fra Sevilla: „Ja, jeg kan godt tænke mig Eder spadserende paa Alamedaen i Biarritz. „Hvem er dette smukke Par?“ siger en Franskmand, „Oh, en dansk Professor og hans unge Kone“. Du skal see, at Dit Helbred snart vil blive bedre, naar Du er fri for det evige Vrøvl og forfærdelige Slid, thi Du har i Grunden en meget kraftig Constitution.“

I Biarritz fik Meldahl Efterretning om, at Heiberg var død 25. August. Meldahl var saa betaget ved Tanken om, at han muligvis var Skyld deri, fordi Heiberg ved hans Besøg første Gang under Sygdommen havde brudt sin Diæt og drukket Vin, at han ikke vovede at skrive et Kondolencebrev til Fru Heiberg; først mange Aar efter beroligede hun dem i saa Henseende. —

2. Mai 1861 købte Meldahl af Grosserer H. F. Hassert det Hus, han boede i, Kronprinsessegade Nr. 28.

Fra c. 1870 fik han sin Svigermoder til Leier. Fra 1869 boede Fengers Kronprinsessegade 36.

I disse første Aar vare Meldahls Indtægter ikke store. Megen Selskabelighed havde de ikke; oftere saae de nogle af Meldahls ugifte Venner til Middag Torsdag Kl. 4, Wilh. Meyer, Theodor Collin, i nogle Aar ogsaa Howitz og efter 1864 Molbeck. Med Andersen stod Meldahls altid paa venskabelig Fod. Fru Meldahl skriver til Julie Efteraar 1863: „Imorgen skal vi have Andersen til Middag. Det Skind er kommen saaledes paa Knæerne, at han gaaer omkring og anmelder sig til Middag under den Form: „Hvad spiser De idag?“ — Svar: „Sagosuppe med Frikadeller!“ „O! det er netop min Livret!“ —

Efter at Rigsdagen havde ydet Midler til Kirkens Istandsettelse paa Frederiksborg, blev der med fuld Kraft taget fat paa Kirkefløiens Fuldførelse, og Aaret efter heistes Kransen.

„I Kirken maatte jeg ombygge samtlige Hvælvinger, da alle de ældre Grater havde forskubbet sig, saa at Stabiliteten var forringet. Endvidere viste det sig, at Hvælvingen i Sydenden ikke var opført af Mursten og Sandsten, men kun af Stuk, rimeligvis fordi den søndre Del allerede i ældre Tid var blevet ombygget, ved hvilken Leilighed Galleriets Piller var blevne indtagne og Midterskibets Hvælvinger ført helt ned til den søndre Ende. Jeg gjorde nu de nye Hvælvingsgrater af Sandsten og

Kapperne af Mur og Stuk, saaledes som man seer i de Forbilleder, der haves i Slottene ved Loiren, i Fontainebleau og ved Heiligenberg ved Constanz. For i Fremtiden at værne Kirken mod Nedstyrtning af det overliggende Tagværk og Bjælkelag, anbragte jeg et helt System af Jernribber over Hvælvingerne og under Bjælkelaget.“

„Da Taget over Kirkefløien skulde konstrueres, havde jeg en polyteknisk Kandidat paa mit Kontor med det Hverv at beregne Tømmerdimensionerne. Han opgav Sprængbaandenes Tykkelser fuldt ud rigtig, men da Taget blev reist, saa det saa spinkelt ud, at Øiet stødtes derved, og man kom til at tvivle om, at den rette Styrke var til Stede. Da saa min gode Ven Professor Hummel, Directeuren for den polytekniske Lærestalt, engang kom ned til Frederiksborg, trak han mig til Side og hviskede: „Hør, min Faer, her er vi nok kommet galt afsted, de Sprængbaand er for tynde.“ „Nei“, svarede jeg, „der er en af Deres bedste Polyteknikere, der har beregnet det for mig gjentagne Gange, men det seer rigtignok galt ud.“ Da han hørte dette, faldt han til Ro, efter at han selv havde sat sig hen og paa Stedet havde faaet de rette Data og gjort Udregningen; men Aaret efter tog jeg Sprængbaandene ud Stykke for Stykke og erstattede dem med tykkere, som nu sidde der. For at sikkre Taget mod Ildsvaade fik jeg gennemført, at der i Loftsetagen paa Tagbjælkelaget blev lagt Murstensgulv, og alt indvendigt Træværk i Tagetagen og Taarnene blev bestrøget med Asbest.“

Kransen paa Kirkefløien heistes 24. Oktober 1860. Komitéen var repræsenteret ved Trap, Broberg, Worsaae og Holmblad. Kl. 4 gik man med Bygmesteren i Spidsen op paa Taget, „Kong Christian“ blev afsunget med Musik til, en Privatmand lod nogle Kanoner tordne, og den mægtige Krans blev heist, som var bundet af Slotsforvalterens Damer. Meldahl udbragte et Leve for Kongen og Trap et for Bygmesteren, der med Dygtighed, Energi og Pietet udførte sit Hverv, Zwingmann talte for Arbejderne, der ufortrødent havde trodset Veir og Vind, og hvem man derfor kunde takke for, at Arbeidet allerede var skredet saa godt fremad. Disse havde endnu et munterit Lag oppe paa Taget, hvor de bragte Meldahl et Leve.

Kl. 5 samledes man, 40 ialt, til en Fest, hvor Meldahl udbragte

Professor Clausens Skaal, den Mand, der midt under den reiste Modstand havde hævet sin vægtfulde Stemme for Slottets Gjenopførelse. —

„Klokkespiret havde man først havt i Sinde at konstruere af Jern, men den tekniske, raadgivende Comité opgav det ligesom Jernbjælkelag og Jerntagværk. Jeg konstruerede Taarnet nu med otte Skraastiver, som gaae hele i eet Stykke op til øverste Etage, sammenbundne med Tænger i de forskjellige Etager, saa at et enkelt Hjørne, ifald det raadner, kan tages ud og fornyes uden at bringe Taarnkonstruktionen i Opløsning, og jeg gjorde de fire Hjørnestolper ind mod Gaarden endeel tyndere end dem, der staae ind imod Kirken, for at de ved eventuel Brand hurtigere kunde fortæres og derved føre det nedstyrtende Taarn til at falde ned i Gaarden istedetfor over Bygningen. I den øverste Etage i Klokketaarnet indsatte jeg bag Ydermuren en Tømmerafstivning for at styrke Taarnet, naar Spiret svinges af Storm m. m. De store Klokker støbtes i Frederiksværk. Den ene exceptionelt fladformede Klokke skaffede mig mange Vanskeligheder ved Optagelsen og Ophængningen.“

Meldahl beskriver i 1891 den tilhørende Klokkestol saaledes: „Den vil kunne vare i mange *Hundrede Aar* og er til 4 Klokker, og den kan gøres større og mindre alt efter Ønske og ændres til 2—3—4 Klokker. — Den er af saa udsøgt pommersk Kjærnetræ, som nu ikke mere findes i Handelen. Al Spint m. m. er taget ud, kun den harpixholdt Kjærne benyttet. Den er construeret med saadan Omhu, at den er til at skrue sammen, ifald den paa noget-somhelst Sted eller Retning imod Forventning skulde give sig. Indtil nu har jeg ikke seet nogen Klokkestol, hvor der er tænkt mere end ved den, og hvor Materialerne og Udførelsen er bedre.“ —

Meldahl havde paa Slottet tre Værelser til sin Disposition. I Sommeren 1861 var Fru Meldahl derude med ham i flere Dage. I et Brev til Julie fortæller hun, hvorledes hun en Morgen sad og tegnede Jernsprinkelværket i Ringriderporten: „Imidlertid hørte man Tømmermændenes og Murnes Rabalder i Slottet, den livlige Støi, som altid følger med et stort Byggeforetagende;“ tilsidst gav de sig til at synge derinde, „det lød saa deiligt og gjænlød i den store Bygning, saa at de Forbigaaende blev staaende og hørte derpaa.“ —

„Afbindingen af det store Klokketaarn, som foretoges i den forreste Slotsgaard af Tømmermester Unmack, voldte mig store Bryderier, navnlig da jeg derved foranledigedes til at spærre den offentlige Færdsel tværs igennem Gaarden, hvor Forholdene vare særlig brandfarlige, idet Alverden ansaae sig for berettiget til at staae og ryge midt imellem Tømmer og Spaaner. En Dag, da Kong Frederik den Syvende var tilstede, tog jeg mig derfor den Frihed at bede ham om, at Færdslen paa tværs igennem Gaarden maatte blive forbudt, og Kongen, der indsaae, at min Fordring var berettiget, udstedte strax gjennem Trap en Kgl. Befaling desangaaende, som sendtes direkte til Indenrigsminister Orla Lehmann. Dette Forbud førte til, at de Veifarende maatte kjøre rundt igennem Badstuedammens Anlæg, og den offentlige Stemning blev saa ophidset imod mig, at de lokale Blade opfordrede til at hænge mig paa en af Veibommene som Galge. Fra Indenrigsministeriet udgik der desuden en meget alvorlig Irettesættelse til Finansministeriet, som min gode Ven Finansminister Fenger maatte lade gaa videre til mig, men det kongelige Reskript var nu engang udstedt og maatte følges, og Resultatet blev, at man ved at nedbryde nogle Rønner ved den søndre Ende af Karusselgaarden fik anlagt en ny meget passende Færdselsvei til Byen imod Vest bagom Amtmandens Have.“

Kongens Reskripter og Resolution i Anledning af denne Landevei ere udstedte 21. Januar og 27. Oktober 1861 og 5. Mai 1862. Bag Amtmandsboligen blev et Halvtagshus nedrevet, hvilket dog først skete i Juni 1863. Paa dette Sted, Syd for Karusselpladsen, havde det gamle Judiceerhus ligget, hvor Dommerne sad under Turneringerne, men dette var forlængst forsvundet. Man har senere givet Meldahl Skyld derfor, men det er uretfærdigt, han har Intet havt dermed at gjøre. Derimod anbefalede Meldahl og Worsaae at nedrive en Række faldefærdige Rønner bag Amtmandsboligen, og Worsaae foreslog, at en lignende Rensning af Terrainet maatte finde Sted bag den modsatte Fløi, „Cancelliet“. —

Maaske har Meldahl første Gang talt med Frederik VII i Roskilde i Efteraaret 1859, da denne paa Tilbagereisen fra Jægerspris havde tænkt paa at se Domkirken og da ogsaa vilde faae Stiftsbibliotheket at se; ialfald førte Gjenopførelsen af Frede-

riksborg til, at han ofte blev modtaget af Kongen. Meldahls første Audiens i denne Anledning var, som tidligere nævnt 2. Januar 1860. „Ligefra det første Møde til 1863 var Kongen faderlig god imod mig og viste mig en sjælden Fortrolighed i alle Samtaler.“ Kongen foreslog ligestrax, at Meldahl skulde have to ældre Haandværksmestre til Hjælp. Denne svarede, at han kun vilde have Arbeidet, hvis han fik det alene, og Kongen sagde da idet han slog ham paa Skulderen: „Saa skal Du sku ogsaa have det!“

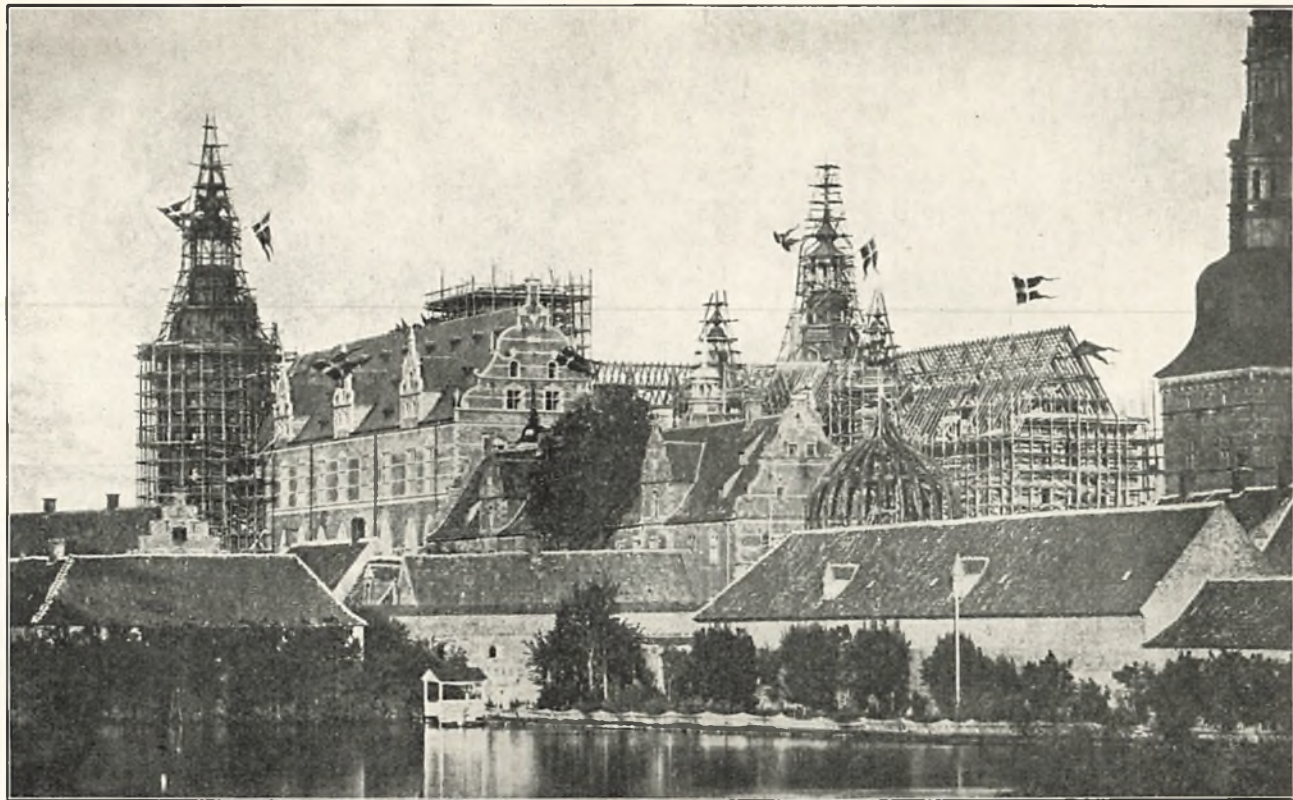
Fra et flere Dages Ophold paa Frederiksborg sender Meldahl 24. Mai 1860 Amalie et Brev, som han har dekoreret med en ganske lille Tegning af Slotsruinen mellem Halvmaanen og den opgaende Sol og fortæller heri, hvorledes han i 4 Timer havde talt med og ledsaget Kongen: „Jeg glædede mig over den naturlige rare, venlige Maade, paa hvilken Kongen afhandlede vigtige Spørgsmaal. Alt blev ved Kongens Naade og venlige Omsorg ordnet paa bedste Maade for mig — saa nu gaar det godt.“

Meldahl holdt af Frederik den VII og har med Overbevisning kaldt ham genial; men det mærkelig „Holbergske“, der kunde være over Kongen og hans nærmeste Omgivelser — Berling omtaler ham jo freidig i Breve til B. Christensen som Jeronimus, Grevinden som Pernille og sig selv som Henrik — kommer dog ogsaa undertiden frem i Meldahls Beretninger fra denne Tid.

Af Hofkredsen nævner han Kongens og Grevinde Danners særlige Ven, Geheimekonferensraad Scheele, tidligere Minister for Holsten og Lauenborg og Udenrigsminister, Hofmarskal, tidligere Gardeofficer, Kammerherre Løvenskiold, Adjutant, Oberstlieutenant Blücher, Kongens Lector, Etatsraad Schlegel og Hofinspektør, Justitsraad Sally.

„Da Kongen ved Branden havde mistet en, som han altid sagde, ægte Damascenerdolk, saa bad han mig endelig lade søge i Gruset efter denne, jeg fik den saa fundet, men Skaftet var brændt af, og det viste sig da, at der paa den i Hæftet siddende Del af Dolken sad et Stempel af en Lyonerfabrik; da jeg netop skulde til Synsforretninger i Slesvig, tog jeg Dolken med og søgte Audience paa Glücksborg. Kongen blev glad, men da jeg maatte bedrøve ham med at see Lyonerstemplet, blev han ærgerlig og sagde: „Ja, saadan narrer man os alle.“

Etatsraad, Amtsforvalter Lerche havde dengang Bolig paa

REISEGILDE PAA FREDERIKSBORG.

Frederiksborg i Frederik II's vestre Taarn samt i Forlængelsen af den kongelige Staldbygning, der ved en smallere Sidebygning var sammenbygget med Taarnet. „En Dag havde jeg det Hverv paa Stedet at forklare Kongen, hvilke gamle Bygninger bag Lerches Bolig ved Frederik II's Taarn, jeg foreslog nedrevne og hvorfor, jeg foreslog det. — Under Forevisningen faldt et Bræt i en 5 à 6 Alens Afstand fra Kongens Fod; Ingen ænsede det strax, men et Minut efter sprang Minister Scheele frem og saa omhyggelig paa Kongens Fod og spurgte, om det dog ikke gjorde ondt, og om Lægen ikke skulde efterse Foden. Kongen saa spørgende paa ham, humpede lidt og sagde: „Ja, det gjør meget ondt“, men gik saa videre og glemte at halte. Da vi saa kom over i Kongens Aftrædelsværelser (den nuværende Amtmandsbolig), gik han afsides, Livlægen med, og lidt efter kom Kongen humpende tilbage og sagde alvorsfuld: „Ja, det gjorde ondt, Taaen er knust, men det maa gaa.“ Jeg troer, at han gjorde Nar af Scheele og os alle.“

„Det var under evige oeconomiske Qvaler, at der arbeidedes i de 5 Aar — i Rykviis, og hver Gang, jeg gik til Kong Frederik VII, blev der af Grevinden og hendes Folk passet paa mig af Frygt for, at jeg skulde faae Penge af Kongen.“

„Scenen ved Reisegildet er betegnende.“

Allerede 24. Oktober 1860 havde man kunnet heise Kransen paa Kirkefløien; 1861, 24. September, blev der igjen holdt Reisegilde, da Kongefløien og Prinsessefløien vare bragte under Tag.

„Da dette forestod, tog jeg ind til Kong Frederik VII i Kjøbenhavn og meldte ham, at vi vare saavidt, og at vi skulde have Reisegilde. Hans Glæde var saa stor, at han raabte: „Det giver jeg.“ — Komiteen modtog i den Anledning officielt gennem Finansministeriet en Indbydelse til at overvære Festen i Frederiksborg. Da Broberg, Holmblad og Worsaae om Formiddagen Kl. 11 kom til den festlig flagsmykkede By, blev de modtagne af deres Kollega Trap, som meddelte, at Grevinden for at hindre Kongen i at komme og muligvis give flere Penge ud til Slottet, havde ladet indbyde til Jagt paa Jægerspris, og at hun ligeledes havde bevirket, at ingensomhelst Forberedelser til nogen Fest vare trufne end ikke for Arbeiderne, som begyndte at tale om at heise en Kost paa Slottet istedetfor en Krans. Trap bad nu Meldahl give Erklæring om, at Kongen havde lovet at give Reisegildet,

og bad ham om paa staaende Fod at ordne Alt til et saadant. Da Klokken blev 4, satte Trap sig hen og skrev Indbydelserne til de lokale Autoriteter. En Souper blev afholdt i Abels Gjæstgivergaard ved Slottet, det gik overordentlig livlig og gemytlig til, det Bedste i alle Retninger var ikke for godt. Da Kransen Kl. 6 heistes, holdtes de brugelige Taler med Leve for Kongen og de almindelige Douceurer uddeltes til Haandværkerne. Da Regningerne bleve samlede, beløb hele Udgiften sig til 3.000 Kr., „og Ingen vidste: Hvem betaler Gildet? Trap erklærede, at han ikke havde Penge og henstillede til mig, om jeg vilde skaffe dem. Alle reiste hjem. Kongen var paa Jægerspris. Saa tog jeg Extravogn, men Rygtet om mit Ærinde var gaaet forud for mig, og da jeg traadte ind i Forsalen for at søge Audiens, fik jeg strax at mærke, hvorledes Stemningen var, thi Sally, en af Grevindens ivrigste Tjener, som ellers havde været venlig imod mig, vendte mig Ryggen. Hans Majestæt var imidlertid overordentlig naadig og udtalte sin Glæde over, at Alt, hvad jeg havde besørget, var gaaet saavel — idet jeg gik, sagde jeg, at jeg havde Regningerne med. — Han lod mig gaae. Da jeg gik, kom en Tjener og bad mig komme op til Hofmarschal Løvenskiold. Denne, der af Grevinden havde faaet det Paalæg at instruere mig om, at Kongen ikke var Byg-herre, og at han altsaa ikke skulde betale Gildet, gjorde Alt for at overtøye mig herom og yttrede, at jeg andet Steds maatte se at faa Pengene refunderede, men jeg gjentog, at jeg holdt mig til Kongens Ord. Da jeg kom ud fra Hofmarschallen, stod der en Tjener, som førte mig til Grevinden. Jeg blev strax anmodet om at tage Plads i Sofaen, og Grevinden indledede Samtalen med, at hun havde kjendt min Moder, og at hun med Glæde mindedes, hvorledes hun havde gjort Forretninger med hende i Fabrikken paa Vesterbro, og hvorledes der ved Siden af hende havde siddet et ungt Menneske, vistnok mig, som havde hjulpet hende. Hun førte derpaa Samtalen hen paa Reisegildet, og at det ikke vedkom Kongen. Jeg saa paa hende og sagde ved en underlig Indskydelse: „Ja, Deres Naade, ifald jeg imorgen kommer til Kjøbenhavn med den Beked, er jeg vis paa, at Regningen vil blive betalt af En, som Deres Naade ikke synes om gjør det.“ Hun forstod strax, at det var Holmblad, jeg mente; hun var meget vred paa denne Mand, fordi han i sin Tid havde sat sig

imod, at hun skjænkede Orgelet til Kirken, fordi hun havde betinget sig, at hendes Navn skulde staa derpaa.“

Forhistorien var denne: Ved Skrivelse af 21. April 1860 havde Grevinde Danner anmodet Komiteen om paa hendes Bekostning at bestille et til Stedet passende Orgel til den gjenopførte Slotskirke. Dette Tilbud havde aabenbart sat Komiteen i nogen Forlegenhed. Først 23. Juni svarede man, at man var af den Anskuelse, at det for Byggeforetagendets Fremgang vilde være gavnligest, om hun skjænkede et Pengebeløb, der lod sig anvende til Sagens Fremme i det Hele, istedetfor en enkelt Gjenstand; Andre kunde maaske saa ogsaa ønske at skjænke selvvalgte Gjenstande, hvilket i flere Henseender vilde være mindre heldigt. Samtidig oplyste Komiteen, at et til Kirken passende Orgel vilde koste c. 17.000 Rdlr. I en længere Skrivelse af 5. Juli imødegik Grevinden de af Komiteen fremførte Grunde for Ikke-Antagelse af hendes første Tilbud og fastholdt dette, idet hun nu præciserede sit Bidrag til 17.000 Rdlr. til et Orgels Anskaffelse at betale i 4 Rater og forbeholdt sig Ret til yderligere Tillæg, hvis et saadant for Øiemedet skulde blive nødvendigt, og hun ansaa sig istand til at udrede det. Forlegenheden i Komiteen blev ikke mindre efter Modtagelsen af denne Skrivelse. Der afholdtes flere Møder, og der voteredes skriftlig. Af Komiteens 7 Medlemmer erklærede Holmblad og Broberg, at de vilde melde sig ud, hvis man tog imod hendes Tilbud, og Formanden, gamle Grev Molkte, Bregentved, sagde bestemt, at han ikke vilde modtage dette. Worsaaes Votum gjorde tilsidst Udslaget. Resultatet blev, at man i September sendte en ny Skrivelse, hvori man atter henstillede til Grevinden at give de 17.000 Rdlr. til Slottets Gjenopførelse uden at nævne nogen bestemt Anvendelse. Grevinden synes ikke at have svaret paa denne Skrivelse, men hun sørgede for, at Komiteen, da den senere i Henhold til Hans Majestæts tidligere Udtalelser om hans første Bidrag, allerunderdanigst androg paa at erholde et andet Bidrag, istedetfor Penge modtog en kort, afvisende Resolution. —

Meldahl forlod nu Grevinden, gik tilbage til Hotellet og bestilte sin Vogn „fuldt overtydet om, at min Mission var mislykket, men et Øieblik efter kom Trap med straalende Ansigt, klappede sig paa Brystet med de Ord: „Her er Pengene!“ og tilsagde

mig til Taffelet — der var stort Jagtselskab; baade før, under og efter dette blev jeg behandlet med særdeles Venlighed af Kongen og Grevinden, hvilken sidste kun talte med mig, og Alle vare forbausede, navnlig Sally, som fulgte mig til Døren.“

„Jeg reiste tilfreds hjem, og Kongen var mig lige god, men fra den Tid var jeg en Person, der holdtes i stor Afstand fra Kongen. Jeg kunde blive for dyr.“

„Grevinden lod mig aldrig komme hende nær, hun vidste, at jeg saa kritisk paa hende. En Gang, da Kongen havde anmodet mig om et Forslag til at skaffe mere Lys ned i den lille Havestue ved Conseilporten paa Frederiksborg, maatte jeg dog tage ud til Skodsborg for at faa endelig Besked. Da jeg kom, var Kongen ude i Skoven for at udgrave en Kæmpehøi. Jeg gik derud; en Kreds af Gardervagt holdt Folk fra at komme nær, og alt var tyst og stille; Kongen sad i en Stol tæt ved Graven, som i al Tausched aabnedes, men der fandtes Intet. Saa modtog Kongen mig, men bad mig følge med ind til Skodsborg, hvor jeg saa viste ham Tegningen og nævnede Beløbet, det vilde koste. „Ja, ja, gjør det saa,“ sagde Kongen, hvorpaa jeg svarede: „Ja, nu skal jeg gjøre Indstilling gennem Hofmarschallen.“ „Nei, nei,“ sagde Kongen og saa saa underlig paa mig. „Naa, saa Du tror ikke Din Konge, Du vil have det skriftlig, nei, nei, Du gaaer blot løs paa Arbeidet, og saa betaales det.“ Bevis paa, at jeg ikke var i Unaade, var, at han saa tilsagde mig til Dagens Taffel, efter hvilket der meget hyggeligt toges Kaffe i Grotten i Havens søndre Del.“

„En Dag, hvor jeg paa Fredensborg havde havt Noget at foredrage for Kongen, fandt jeg denne i særlig daarlig Humør; Hall eller Monrad og andre Ministre havde lige været hos ham; han klagede og var kjed af alt det evige Ministervrøvl; jeg søgte at trøste, men han afbrød: „Ja, Du skulde kjende de Karle og vide, hvad man vover at byde mig, deres Konge.“

„Kongen kom ofte til Frederiksborg, hvor han spiste Frokost enten i den lille Havestue ved Conseilporten eller udenfor i Alleen, og hans store, gule Hund Tyras var da med. En Dag var den glubsk nærgaaende og især mod Blücher, da vi reiste os fra Bordet. Blücher traadte da et Skridt tilbage for Hunden, og kjed af det Vrøvl lagde han Haanden paa sin Dolk, og med en meget bestemt Tone sagde han til Kongen, da denne ikke kaldte Hunden tilbage:

„Her staar Blücher, og kommer Hunden mig for nær, ligger den i næste Øieblik død der,“ — pegende frem for sig. „Naa, naa,“ sagde Kongen, og Tyras maatte bort.“

„En Dag, da Kongen sad og spiste der, og jeg just havde faaet Klokker op i Taarnet, gik jeg op og slog paa disse, saa at deres første Toner lød ned til Kongen, som jeg kunde se dernede; han vinkede Tak op til mig paa sin venlige Maade.“

„Ved det store Taffel en Dag var det, at vi alle paa en Gang troede, at et Jordskjælv bragte Bordet til at svinge og ryste, men Forklaringen kom, da Tyras stak sit store Hoved op hist og her imellem Gjæsterne; det var den, der ved at gaa opreist med sin høie Ryg løftede Bordpladerne op.“

„At Kongen kunde være lunefuld, viste sig en Dag ved et meget lille Taffel, hvor en mecklenborgsk, større Godseier var den eneste Gjæst. Da Kongen kom ind, saa vi strax, at han ikke var venlig — han havde havt en Scene med Grevinden, og hun vilde ikke med til Middagen; vi satte os, og pludselig seer Kongen hen til Schlegel, tager et lille Dessertglas med Champagne, lader Schlegels Vandglas fylde med Champagne og siger: „Skaal, Schlegel!“ Denne drak, som Skik er, Glasset ud. Kort efter gjentoges dette; Schlegel drikker kun halvt ud, og da Kongen strax efter gjør dette igjen, nægter Schlegel at drikke: „Jeg kan ikke taale det og kan i Aften saa ikke læse Deres Majestæt i Søvn.“ „Aa Snak“, sagde Kongen, „jeg sover strax ind, naar jeg ser dit Fjæs“. Saa kom Kongen til mig paa samme Maade; ved andet Glas sagde jeg Nei. „Hvorfor ikke?“ „Jeg bliver syg, og saa gaar Arbeidet istaa paa Frederiksborg“. „Ja, det gaaer ikke an“. Saa vendte han sig til Trap, og denne drak 5 store Glas med Kongen og imponerede denne og os alle derved. Kongen holdt saa op og blev munter og glad. Vi alle saa paa Trap med Undren, men lige efter Taflet forsvandt Trap og kom kort efter ind med straalende Smil og Gestus (Fingren i Halsen). Hans Ord til mig vare: „Jeg lader mig ikke stikke af Kongen i den Art af Situationer.“

„Kongen kom ofte fra Fredensborg til Frederiksborg og flere Gange med Kong Carl den XV; han lod mig derefter altid tilsige til Taflet og var altid saa naadig at drikke et Glas med mig, hvilket vistnok bevirkede, at alle de fyrstelige Gjæster, Kong Carl, Landgreven af Hessen m. fl. og mange Cavallerer drak med

mig, og jeg kom altid syg fra disse Tafler, hvor der i Reglen blev drukket den ækle, sure Rosenborg-Rhinskvin; jeg maatte derfor lære at lave Champagne af Portvin og Vand for at kunne drikke med alle.“

„Kongen kunde finde paa underlige Ting. En Dag ved et Jagttaffel paa Jægerspris, hvor Kaffen toges ved selve Taflet, tog han og blandede Salt, Sennep og Peber i en Kop Kaffe og sendte den over til Schlegel med Ordre, at den var fra Kongen til ham. Schlegel bukkede, men lod Koppen rolig staa uden at nyde noget af Blandingen. Kongen lod, som han ikke saa det. Han behandlede ofte Schlegel som en Art af Hofnar.“ —

Meldahl omtaler fra disse Aar den „altid urokkelige Gentleman's Tillid“, Baron Blixen-Finecke viste ham. „Denne troede, at jeg havde særlig Indflydelse ved Hove, og en Aften paa Fredensborg efter Taflet søgte han paa sit Værelse under en lang Samtale at overtyde mig om, at det naturligste vilde være, at Danmark organiserede sig som militair Enhed med Preussen. Han havde lige været i Berlin og lige faaet denne Idee.“ —

„Under evig Mangel paa Midler og Standsninger fik jeg endelig det Ydre og Kirken færdig — Formerne udførtes dels efter gamle Rester, dels efter nogle senere Fotografier.“

„H. Hansens Maleri af Kirkens Indre er udført, efter at min Restauration af Kirken var fuldført.“

„Kirken i Frederiksborg blev udført dels af Stenhugger Jahn, dels af Olsen og nogle Stukkateurer. Orgelpartiet blev paa dygtig Maade rekonstrueret efter Tegninger, som jeg fik Architect V. Klein til at gjøre, og forskellige Billedhuggere, deriblandt Fjeldskov og Wille udførte dette store Arbeide. Forgyldningen og Metalarbeidet i Kirken skyldes Weber, selve Orgelet Marcussen i Aabenraa. Bedestolen udførtes ved Lotteriets Midler af Heinrich Hansen efter Tegninger, som han havde gjort før Branden, og Decoupeurarbeidet er dels af Wille, dels af Kunstdreier Schwartz. Stuk- og Panelværket i Kavalerstolen med bagliggende Gang ere gjorte efter Tegninger af C. V. Nielsen (ny Komposition). To Endepartier paa de brændte Stolestader bleve fornyede med Decoupeur-Arbeide.“ Et Endeparti er helt ny Komposition, nemlig det, der har en Stork med et Barn i Munden. Da det kneb for Tegnerne at finde et fantastisk Motiv, der kunde passe til

de andre, fandt Meldahl paa at tage et Fastelavnssris ned, der stod paa Kakkellovnen, og stille det hen foran dem, og det blev virkelig benyttet. „Alteret, Prædikestolen og Kongestolens Decoupeur-Arbejde blev restaureret af Wille, Snedker Andersen m. fl. — og Sølvarbejdet af Guldsmed Christesen. Glasmaleriet i Bedestolen er efter Heinrich Hansens Død udført i Bing og Grøndahls Fabrik efter Kunstnerens Tegninger under Tilsyn af Sønnen, Adolf H. Hansen. Malerierne i Bedestolen ere som bekendt af Carl Bloch og en Gave fra Brygger Jacobsen. Maleriet ved Portalen paa den vestre Omgang er af Carl Thomsen, Portalets Nederdel af Heinrich Hansen og Overdelen af V. Klein. Nederdelen af Portalen og Døren er skjænket til Kirken kort efter Branden af Digeinspecteur Grove i Slesvig, hvor han havde købt Døren. Det gamle, mærkværdige, enestaaende Orgel fra det 17. Aarhundrede har oprindeligt været paa Frederiksborg enten i Kirken eller i Riddersalen. I Tidernes Løb blev det flyttet til Frederiksberg Slotskirke, og da Slottet blev Militærskole, fik jeg Orgelet flyttet til Frederiksborg til sin gamle Plads paa Omgangen bag Alteret. Det blev adskillige Aar efter istandsat ved en af de første Orgelbyggere fra Paris for Lotteriets Midler.“

Malermester Weber var en Hjælper i Meldahls Arbejder, jevnbyrdig med Unmack og Wienberg. Meldahl skrev ved hans Død i 1897 til hans Søn: „Det er med stor Sorg, at jeg idag har faaet Efterretning om Deres elskelige Faders Død. Vel følte jeg, da han sidst hædrede mig den 16. ved sit Besøg, at han var træt af Livet, men jeg troede, at det dog ikke var saa nær ved Afskeden fra Livet, som det nu viser sig. Jeg havde glædet mig til at gaae hjem til ham og trykke hans trofaste Haand og takke ham for et langt Livs Venskab og al den dygtige, trofaste Hjælp, han overalt ydede mig. Han var til det Yderste en Hædersmand. Aldrig har jeg i den lange Aarrække hørt ham udtale et daarligt Ord om noget Menneske; aldrig har jeg set ham svigte, hvor hans Hjælp paakaldtes.

Lige fra 1846 kjendte jeg ham, og lige fra 1858 var han min trofaste Hjælp i Alt i hans Fag. Det, jeg udtaler her, den Opfattelse og Dom deles af Alle, der paa nogen Maade kjendte Deres Fader. Han var en sand Adelsmand i sin Stilling.“ —

De utilstrækkelige Pengemidler, der gjorde, at der ofte maatte

foretages nye Beregninger og Overveielser om, hvad man bedst kunde opsætte at bygge, og Vanskelighederne med flere af Meldahls Hjælpere gjorde i disse Aar Arbeidet paa Frederiksborg meget pinagtigt. Strax da Slottet overleveredes til Meldahl, var der tillige „en Masse af Forretninger med Skrivere, Haandværkere og Tegnere,“ som han skriver til sin Forlovede: „Du indseer, kjære Pige, at det sortner for Øinene“, og et Par Aar efter, da hans Hustru er i Blankenese, skriver han, at han ofte ikke ønsker at være i sit eget Sted „thi det er for meget Slid og ofte for megen Uorden at staa til Ansvar for — ofte er jeg saare træt, og ofte veed jeg ikke, hvorledes det egentlig skal kunne holdes ud — thi 6 Dage paa Frederiksborg ere virkelig lige saa gode som 14 Dage almindeligt Slid.“ I Juni 1862 skriver han til Ludv. Fenger, der er i London: „Jeg har havt meget travlt, jeg har været uden Zwingmann i hele Mai Maaned — og uagtet Klein var sjælden flink, saa hvilte Sagen dog tungt paa mig, men det gik! — Mit Hoved plager mig atter. — Gid jeg havde en god Helbred — jeg har saa megen Villie til det Gode, men Evnen mangler saa ofte. — Jeg fisker efter talentfulde, unge Malere og Billedhuggere. Een har jeg funden, men hvor findes Resten?“

Trap, som Medlem af Indsamlingskomiteen og Formand for Kunstflidslotteriets Bestyrelse, var Meldahls Tilflugt ved mange Leiligheder.

Dette Samarbejde, denne fælles store Interesse for Slottets Gjenopførelse, knyttede de to Mænd hjertelig sammen i et livsvarigt Venskab, der giver sig Udtryk i følgende Breve:

Kjære Professor Meldahl!

De har glædet mig meget ved den smukke Gjengivelse af et af Juels Mesterværker, men endnu mere ved de kjære Linier, De lod følge med. Der gives et Valgslægtskab mellem dem, der have fattet Livets Opgave „at fremme det Skjønne og Gode“. De maa vide, at De, kjære Professor, er blandt mine Udvalgte; jeg forsikrer Dem, jeg sætter høi Pris paa Udtalelsen af, at jeg ogsaa hører til Deres. Gud velsigne Dem og Deres Kjære.

Kjøbenhavn, 1. Juli 1862.

Deres hengivne

J. P. Trap.

Meldahl svarer, Frederiksborg 3. Juli:

Ret hjertelig Tak, kjære Herr Geheimeetatsraad for Deres saa venlige Linier. Jeg lykønsker mig til, at min saa ringe Present har foranlediget et saa kjært Brev. Jeg takker saa hjertelig for det Venskab, som jeg desuden trænger saa høiligen til, thi der er saa Faa her i Hjemmet, som holde af mig og bære over med mig. —

I Dag har jeg faaet tilmeldt, at 2 Ladninger Sandsteen ere afskibede, naar disse nu ikke forliser i denne Storm, vi have, saa have vi Sandsten om 8 Dage — netop paa den Tid, hvor al den ældre Beholdning vilde have været opbrugt. Det vil more Kongen at vide, at vi faae Steen. Majestæten troer, at det saa vil gaae hurtigere, og Troen gjør meget — i Virkeligheden vil det dog blive det Samme, idet der ikke kan antages flere Folk, end vi nu have. — Thi Pengepungen tillader det ikke, men det forstaaer den store Mængde ikke.

Med hjerteligste Hilsener og med Bøn om Overbærelse for den rystende Haand (det kommer af, at jeg har kravlet paa Stil-ladser hele Dagen)

Deres hjertelig hengivne

F. Meldahl.

I Begyndelsen af 1863 var Trap Gjenstand for nogle Angreb af Gedalia, der var vred over, at han ikke var blevet Justitsraad eller Ridder, hvortil Prins Ferdinand nok havde indstillet ham, medens Trap havde modarbejdet det. Efter Konference med Høiesteretsadvokat Liebe, opgav han dog foreløbig at anlægge Sag.

Han skriver til Meldahl, Fredensborg 25. Februar 1863:

Kjære Professor Meldahl!

Deres saa deeltagende Brev har det været mig inderlig kjært at modtage. Der er faldet en Kummer i min Lod, som ganske laa udenfor, hvad jeg havde tænkt mig, at Livet kunde bringe, uagtet min Kone vistnok med Rette paastaaer, at jeg har store Evner til at forestille mig alt muligt ondt. At vinde Dom paa nogle Daler over *saadan* en Mand er jo aldeles ingen Satisfaction, og giver

en Sag atter en aaben Dør for Nederdrægtigheden, som man kan give det frieste Spil mod at bøde nogle Daler.

Mit Forsvar maa ligge i den Mening, man har dannet sig om mig i den Aarrække, hvori jeg har virket under saa vanskelige Forhold, og det er mig en stor Trøst, at De, kjære Professor, med saa megen Iver træder i Rækken for mig.

Deres hjertelig hengivne

J. P. Trap.

Senere anlagde Trap dog Sag med Liebe som Advokat, og Gedalia blev Efteraar 1863 idømt en Bøde paa 200 Rd. —

Meget imponerende har det virket, at Slottet reiste sig saa hurtig. Ploug, der i sin Tid havde ladet „Fædrelandet“ modarbejde Gjenopførelsen, er nu ganske beseiret. I sin Tale ved det nordiske Studentermøde i Juni 1862 ved Frokosten i Nordmandsdalen siger han begejstret til Kongen: „Vi ønske, at det maa lykkes Dem i Samraad med Deres kongelige Ven og Broder i Sverige og Norge at betrygge de nordiske Rigers Selvstændighed, saa de maa staa tilsammen lige sikre mod at hærges af Tvedragtens Lue og mod at overvældes af fremmed Vold og strække deres tre Taarne mod Himlen lig det gjenfødte Frederiksborg.“ —

Et Aar efter, 3. August 1863, skriver Fru Heiberg til Krieger: „Det skal jo være mærkeligt, hvor hurtig Slottet reiser sig af sin Aske, ja, Meldahl er unægtelig mindre dansk i Langsomhed end Herholdt og Fröhne“, og fortsætter 10. August: „Slottet staaer nu virkelig heelt og holdent, hvad det Ydre angaaer, som i gamle Dage, speilende sig i Vandet, stolt af sine Taarne og sin øvrige Skjønhed. Stenene, som det nu er bygget af, forekommer mig forresten at være lysere, saa det hele Slot gjør et mindre rødt Indtryk. Men det staaer der virkelig nu igjen til Egnens Pragt og Prydelse, og jeg bebreidede i Stilhed mig selv, at jeg i sin Tid af Forbittrelse mod Personer afholdt mig fra at yde min lille Skjærv til det store Værk.“

Frederik VII, hvis Død indtraf kun et Par Maaneder senere, 15. November 1863, skulde ikke opleve Indvielsen af Frederiksborg Slotskirke, og hvad Pengemidlerne angik, saa bragte Krigen 1864 ved Hertugdømmernes Tab Nedgang i de tegnede Bidrag,

og Bestyrelsen for Kunstflidslotteriet indhentede endvidere 24. Febr. 1864 ministeriel Tilladelse til, at Halvdelen af Aarets Overskud maatte anvendes til Fordel for Landets Krigere og deres Familier. —

1864

Meldahl havde i en Aarrække seet, hvor alvorlig Landets Stilling var, og hans Overbevisning herom kunde kun bestyrkes ved hans Korrespondance med Grev Frijs. Danmarks Stilling ved Elben „med Forbundslænker om Foden“ bragte stadig Presion af den engelske Gesandt Paget, der paa sin Regerings Vegne skulde formaa Hall til at gjøre Tydskerne i Slesvig Indrømmelser. 14. Januar 1861 aabnede den nye, preussiske Konge, Wilhelm I, Landdagen med Ord, der var rettede mod Danmark, og 7. Februar truede den tydske Forbundsforsamling Danmark med Exekution, fordi dets Finansbudget var fastsat uden at være forelagt de holstenske Stænder til Beslutning. Grev Frijs, der fra 1858 var Medlem af Rigsraadet, skriver til Meldahl 22. Februar 1861: Den politiske Situation er for Øieblikket ikke behagelig, da man endnu mindre nu end tidligere veed, hvad Regeringen bestemmer sig for; det er naturligviis forholdsmæssigt lettere at kritisere end selv at agere, men jeg nægter ikke at have det Hovedindtryk, at vi (baade Folk og Regjering, som i en vis Forstand ere uadskillelige under den stedfindende Vexelvirkning) have lært for meget af Tydskerne, navnlig af disses svagere Sider, som bestaae i Ordsqvalderen uden Handling; gid dette i Virkeligheden maatte vise sig anderledes, saa vi i Overbevisningen om, at det gjælder om at samle vore Kræfter og at bevare Udholdenheden og Seigheden i det forestaaende, vistnok langvarige Angreb ikke skyde for meget løst Krudt væk, thi saa maa vi tabe i Enden, og denne er, taget Hensyn til Europas nuværende Stilling og Forfatning, vistnok ikke nær. —

Jeg beder mig skjøndt ubekjendt paa det Bedste anbefalet for Deres Frue og forbliver med største Agtelse

Deres hengivne

C. E. Frijs.

Om Regeringens Forslag til en ny Fællesforfatning med et Rigsraad delt i to Kamre, skriver Frijs 10. Marts 1861: Nu maa det jo være i fuld Gang med Forhandlingerne i Holsten, gid et magert Forlig var at opnaae, thi det bliver dog vist billigere ikke alene med Hensyn til Landets pecuniare Kræfter, men med Hensyn til det Resultat, som fremfor Alt og for os Alle, hvor forskjellige vi end maatte være i Anskuelser, maa være det mest magtpaaliggende, nemlig Betyggelse af Landets Selvstændighed, hvilken jeg ikke kan see bevaret ved Skandinavismen. Havde man i 1856 tilbudt saa meget og ikke i den Grad sværmet for sit Aandsproduct, det ulykkelige Rigsraad og Fællesforfatning af 1855, havde man vel kunnet slippe med noget mindre. Delingen eller Udsondringen af Armeen er for mig den værste Pille, og Førstekammer paa 30 kongevalgte Medlemmer indeholder ingen stor Betyggelse, da det forudsætter en over Partierne staaende dygtig Personlighed, som foretager Valget, og ganske overordentlige Kræfter at vælge imellem, for at den indre Valuta kan opveie Mangelen i numerisk Styrke.

Jeg glæder mig til at gjensee Dem om en Maanedstid og forbliver venskabeligst som altid Deres hengivne

C. E. Frijs.

26. Marts 1861 aftalte Fenger med Meldahl en Tur til Roskilde for at gaae Begravelseskapellerne igjennem, men allerede 2 Dage efter, 28. Marts, maa Fenger sende Afbud: „Siden jeg skrev til Dem, er der indtraadt saa store, politiske Vanskeligheder, at Ministeriet daglig maa holde Møder, og jeg tør ikke udeblive fra det, som skal holdes i Morgen.“ Det dreiede sig om Minister for Holsten Raasløffs uheldige Optræden overfor Stænderforsamlingen i Itzehoe, en Sag, i hvilken Hall ikke var uden Skyld, og som førte til Raasløffs Demission 30. Marts.

For at den truende Forbundsexekution kunde undgaaes, foreslog den engelske Regering 10. Juli den danske at gjøre Indrømmelser bl. a. med Hensyn til det holstenske Budget. Samtidig tilbød England, hvis de direkte Underhandlinger mellem Danmark og de tydske Magter ikke skulde føre til noget Resul-

tat, at forsøge paa at naa et saadant ved en venskabelig Mægling fra Stormagternes Side. 29. Juli afgav den danske Regering derefter den ønskede Erklæring til Preussen og Østerrig, og 12. August vedtoges det at udsætte Forbundsexekutionen.

Alle de neutrale Regeringer paaskjønnede det Offer, Danmark havde bragt for Freden, men i Landet selv var man skuffet; man havde troet, at Indrømmelsernes og Udsættelsernes Tid nu var til Ende. Grev Frijs var denne Sommer i Paris med sin Familie og skriver derfra, Hôtel du Rhin, Place Vendôme, 15. Juli 1861, til Meldahl:

Vor stakkels Udenrigsminister er vistnok ikke bleven behagelig overrasket ved sin Hjemkomst ved at see, at hans Ven og Støttstav, Lord John Russell, har fundet for godt at aabne sin Mund om det danske Spørgsmaal. De veed, at jeg som Patriot har rystet ved at see vor Skjebne lagt i Englands mæglende Haand, dels fordi jeg frygter denne i Almindelighed, naar den skal holde Vægtskaalen imellem Lille og Stor, mere end nogen anden Magt i Verden, dels fordi jeg under de givne Forhold har speciel Grund til Frygt. Lord John udmærker sig ikke ved Finhed i sin Diplomati, og han er bestemt ikke istand til at faae en Preusser til at troe, at naar det kommer til virkelige Opoffrelser, England da offerer en Styver for den Mindre og Svage; lykkelig om end naiv den, der kan troe herpaa. Med stor Glæde under jeg Hall den lille Forfriskning i Jylland, thi det er sandelig ingen Spøg nu atter at opfordres til at foreslaae det tydske Forbund et nyt Provisorium etc., thi anderledes kan jeg ikke forstaae Lord Johns Mening, og hvad Skjæbne dette vil faae, hvor stor Kløgt og Dygtighed, der end er anvendt paa at udarbeide dette, betvivler vistnok Ingen. Jeg haaber, vore gode Ministre maa finde, at de have Plager nok uden at have Rigsraadet samlet, og at dette derfor ikke vil blive sammenkaldt i dette Aar. — Luftningen her i Byen er for Øieblikket noget orleanistisk, men jeg haaber dog, at Fransk-mændene saavel for egen Skyld som for vort Vel ville forholde sig rolige; de eneste, der vilde hovere og uden Opoffrelse saaledes opnaae Frankrigs formindskede Magt, vare Englænderne, thi de andre Potentater og Stater risquere, at der gaaer Ild i hele Stadsen paa een Gang, og det er vistnok vanskeligt at sige, hvem der bliver svømmende ovenpaa efter et slikt almindeligt Bad.

Mange Hilsner fra min Hustru; Mogens har forliebet sig i Victor Emanuels forfærdelige Ansigt.

Venskabeligst

Deres hengivne

C. E. Frijs.

17. August 1861 giver Frijs Oplysning om „l'entrepôt général des liquides“ i Paris, naturligvis i Anledning af det Frilager for Sprit, som Meldahl senere (1863—64) byggede paa Toldboden i Kjøbenhavn paa Hjørnet af Amaliegade og Toldbodgade. Derefter fortsætter han:

„I Deres sørgmodige Stemning over Landets Tilstand og Stilling kan jeg fuldt samstemme, men jeg troer, at man gjør Uret i at skyde Skylden paa Styrere og Ministre; thi Folket vil hverken tale eller høre Sandhed (som Mesteren saa følge Svendene); det, der vanskeligst eller langsomst læres, og hvortil der meest trænges under en Frihedsudvikling, det er le courage de son opinion, og den mangle vi endnu aldeles, thi en saadan Enighed og Mangel paa Opposition, som der viser sig saavel i Pressen som i Kamrene, er om ikke Tegnet paa Døden, saa dog Beviset for en høist uhyggelig, sløvende Søvn.“

Hver Aften og hver Morgen fik Ministeriet læst og paaskrevet i „Fædrelandet“ og „Dagbladet“, „saa det er et Under, at de lever endnu“ skriver Fru Meldahl 6. Sept. 1861 til Julie, der er i Blankenese. Meldahl læste tilsidst aldrig noget af det for ikke at ærgre sig for meget paa sine Venners Vegne.

I Rigsraadet blev der i 1862 forelagt en Række Forslag, som alle gik ud paa at forberede Holstens Udsondring og paa at fastholde og underbygge det dansk-slesvigske Forfatningsfællesskab, men baade i Ind- og Udland mødtes de med Protester, og Intet blev gennemført.

Christian Gosch udfoldede i disse Aar i London en meget omfattende journalistisk Virksomhed. Han skrev Avisartikler i næsten alle mere anseete, engelske Blade for at bekæmpe dem, der i Pressen søgte at vinde Publikum for Tydskland imod Danmark. Han udgav desuden „The nationality of Slesvig“ (1861), „Denmark and Germany since 1815“ (1862) og „Explanation of

the Danish question“ (anonym 1864). Disse Arbeider udgaves paa den danske Regerings Regning, men han stod ellers ikke i dennes Tjeneste. Naturligvis havde han stadig Forbindelse med den danske Gesandt, Torben Bille, og af sociale Grunde ønskede han meget at blive ansat som Attaché ved Gesandtskabet. Meldahl søgte at hjælpe ham i saa Henseende, bl. a. gennem Grimur Thomsen, der dengang var Departementssekretair i Udenrigsministeriet, og med hvem han i flere Aar havde staaet paa venkabelig Fod.

I Efteraaret 1861 var Meldahl i Udlandet i Anledning af Arbeidet paa Frederiksborg, og han besøgte ogsaa Gosch. Han skriver til sin Hustru fra Paris, Grand Hotel Louvre, 23. Okt. 1861: „Jeg har været i England i 3 Dage, Antwerpen, Bryssel, Gent, Ostende, Cøln, og fisket Meget i mange Retninger. — Jeg har slidt meget, brugt mange Penge og lært Meget — bragt flere Folk til at puste Hjernen op og en Mand til at knuse to Fingre i London — stakkels Mand, det var for at vise mig sine uhyre Klokkers Toner. — Jeg har haft Glæde af Fætter Christian Gosch i London, han bliver, om Gud vil, til stor Nytte for Landet. Danmark har i ham sin eneste, tro, gode Støtte i den engelske Presse.

Man leer ad os Danske i Belgien, Tydskland og England og Frankrig. Jeg er gnaven paa vore Ministre. De mangle Fasthed — man leer os ud overalt. — Jeg kjeder mig ved at tænke paa Arbejderne i Hjemmet.“ —

8. November 1861 skriver Meldahl til Gosch fra Kjøbenhavn: „Du maa ikke tabe Modet, thi Sagen gaer nok — men der skal blot vrøvles lidt — Hu ha, det Vrøvl! — Du maa freidig arbeide videre i den gode Sags Tjeneste. Din Fortjeneste er størst, naar Du arbeider for Utak. — Det maa Du nu see at komme ud over. Nu er da der lidt Gang i Flaadesagen, men destoværre Pjalterie — Pjalterie. — Jeg morer mig med at gaa op i Rigsdagen og høre paa Forhandlingerne — Lehmann snakker for meget, man kan see, at Debatten — det at kjævles, det er egentlig det, der interesserer ham, det viser baade hans Øine og Mund.“ Om Hall skriver Meldahl, at han vilde ønske, at vi vare „fri for al den Mangelighed, Tvivl og Dinerpolitik. — Hu ha, jeg væmmes ved at tænke paa den Mands Svaghed. — Nationen er modig — og endnu tillidsfuld og selvbevidst i sin Holdning — og det vil være rigtigt

at benytte den Stemning og til enhver Priis og ved ethvert Middel stramme alt op til en endelig Løsning — senest i det kommende Foraar — Alt vil gaae godt — Gud give, jeg havde Magten som Konge blot i 3 Maaneder —.

Naa, gode Ven modtag disse Linier som fra en trofast Ven — og vær vis paa, at jeg i alle Maader skal arbeide paa at fremme Sagen, der vedrører Dig.

Din hengivne

Ferdinand.

Ludvig Fenger var paa denne Tid i London med Understøttelse af Reiersenske Fond, og Meldahl havde anbefalet ham til Gosch, til hvem han igjen skriver i December 1861:

Kjære Ven!

Vær rolig, jeg brummer i mine Breve og sammen med Dig, men naar jeg taler med fornemme Folk, saa er jeg „med pæne Manerer“.

Klem Du blot løs paa Dine Arbeider, og tænk ikke paa mine Bagateller og Commissioner. Husk, at Hovedsagen bliver dog at faae Kniven paa Struben af de gode Tydskere, og Du maa derfor hjælpe til ved Din Bog — ikke at tale om, at Du maa fremme Din egen Sag. — Gid jeg var Halls Villie, jeg troer, jeg skulde kunne knuse alt med hans Forstand og Talegaver samt elskverdige Personlighed.

d. 26/1 1862.

Hils Fenger. Det er en Perle, lidt Dansk endnu i Tankens langsomme Gang og seer vel lidt begrændset endnu paa fremmede Forhold, men han er et elskeligt, udviklet Menneske, som jeg ret sætter Pris paa. —

(1862).

Tak for Bogen, jeg skal læse den med Andagt. Jeg har sendt Trap sit Exemplar. Han har været her og takket og meddelt mig, at Veien er banet, og at der blot maa komme nye Forestilling. — Her i Pressen er Din Bog kun kort anmeldt. Heldig vilde det være, om Du lod den engelske Presse udtale sig alvorligt over

den — det virker godt —. Her maa man jo have udenlandsk Stempel paa en Mand, for at han kan due.

Til Ludv. Fenger skriver Meldahl 28. Februar 1862: Tschering synes at være kommen tilbage til en politisk Gaaen i Barn-dom, Monrad er Lappeskrædder — Lehmann er mundløbsk, burde have en Prop i Munden — Hall snakker og skriver og glemmer at handle. Deres Onkel slider. Andræ er glad over sin skarpe Logik — Krieger spiller Tschernings Svøbe. — Blixen viser paa glimrende Maade 0. Resten lytte og raisonere indvendig, og dertil hører Deres hengivne

F. Meldahl.

I Slutningen af 1862 var Gosch i Kjøbenhavn og opnaede endelig at blive Attaché. 13. Juni 1863 holdt han Bryllup med Harriette, Datter af Landeiendomsbesidder og Fredsdommer i Wiltshire A. Smith. Meldahl, der dengang havde to Børn, skriver til ham 28. Juni: „Kjære Christian! Modtag min Kones og min hjerteligste Gratulation i Anledning af din Indtræden i vor Stand og bring Din hyggelige Hustru vor venligste Lykønskning og Tak, fordi hun har paataget sig at hjælpe Dig at bære Byrden af Livets tunge Kamp.

Mit hyggelige Hjem, der netop ved min Kone er det, det er, har ofte i de byrdefulde Timer været mig en Trøst og saa at sige været det eneste, jeg fandt Hvile i. Du skulde blot see, hvor jeg nu af og til kan have med Ungerne at gjøre — det er dog et morsomt Legetøi.

Læg Dig endelig efter det Franske, saa at Du en skøn Dag kan tage fat paa at give Indlæg til bedste for vor Sag i den franske Presse — i Frankrig og Belgien, thi der mangler der os en vægtig Pen.

Herhjemme gaar vi vistnok rolige Tider imøde, siden Hall er bleven saa krigerisk i sin Tale — var der Fare, saa beholdt han nok Halen imellem Benene. —

Vi trænge næsten til en Krig, for at nye Kræfter kunne komme tilsyne; som det nu gaaer, saa ere vi ifærd med det sørgeligste Selvmord. —

Vi dræbe planmæssig al Opposition — og lytte kun til det behagelige Ecco, som lyder, naar vi selv raabe — og naar vi raabe

eller vrøvle om Politik, saa gjøre vi det saaledes, at vi burde miste vort Mæle.“ —

21. September 1863 skriver Fru Meldahl til Julie, der i disse Aar for sit Helbred var paa Madeira, at Moderens Tjener, der altsaa har været indkaldt, gaaer omkring med Livet i Hænderne, „da hans Lieutenant ved Afskeden havde sagt til ham, at han haabede, de saaes igjen om 14 Dage: „Den første Oktober bliver det nemlig afgjort i Frankfurt, om vi faae Exekution 3: Krig eller ikke.“ Hun fortsætter 30. September: „Vor Ven Hall har i disse Dage strammet sig op og lavet en hel ny Grundlov for Kongeriget og Slesvig med Udelukkelse af Holsten,“ og derefter 3. Oktober, at hun samme Dag havde været i Rigsraadet med Meldahl „og det var akkurat som ifjor, og jeg faldt af og til i Søvn og vaagnede, naar Folk blev muntre og saae alle de skaldede, ærværdige Vrøvlhoveder og hørte Blixen sige det forfærdeligste Vrøvl.“

13. November 1863 vedtoges i Rigsraadet „Novemberforfatningen“; to Dage efter døde Frederik VII.

„En tung Skjæbne har hjemsøgt Danmarks Land og Folk. Livets og Dødens Herre har igaar Eftermiddag Kl. 2³⁵ kaldt hans Majestæt Kong Frederik den Syvende til sig.“

Saaledes begynder det Dødsbudskab, der 16. November 1863 fylder den første, sortrandede Side af Berlingske Tidende.

Der blev nu en Ende paa alle den danske Regerings mange Noter, om hvilke Fru Meldahl senere kunde tale med en Slags Fortvivlelse som ganske formaalsløse; Bismarck *vilde* have Hertugdømmerne, og vi gjorde det desværre let for ham netop ved Novemberforfatningen, ved hvilken vi fik alle Stormagter imod os og derefter Krigen, hvor disse samme kortsynet lode os i Stikken. Sjældent har en Konge ved sin Tronbestigelse mødt en saa vanskelig Situation som Christian IX. Han kunde ogsaa endnu 40 Aar efter bebreidende udtale sin Beklagelse over, at Andræ ikke dengang havde villet overtage Ansvaret og med Hensyn til Forfatningsspørgsmaalet tilføie: „Senere har man givet mig Ret“ og om Krigen og Tabet af Slesvig: „Det var forfærdeligt!“

Ved Mobiliseringen i 1863 blev Carl Meldahl, 9. December, ansat ved 2. Divisions Stab (du Plat). 24. December blev han udnævnt til Kaptain i Generalstaben og kom til Overkomman-

doen 31. December 1863. Han skriver til Meldahl, (der ganske sikkert stærkt bevæget har taget Afsked med ham), Rendsborg 18. December 1863.

Kjære Broder!

Du skal ret have Tak for Dit Farvel ude paa Jernbanen. Cigaretterne vare fortræffelige, og jeg har ikke undladt at flutte mig med dem her i denne gode Stad og Fæstning. Vi ere stærkt betænkte paa at flytte i det mindste til Altstadt. Den søndre Indgang til Altstadt herfra, Neuwerk, bliver nemlig palisaderet i disse Dage, saa at Meningen vel er, at Retraiten foreløbig skal standse ved det tydske Keiserriges gamle Grændse.

Naar jeg seer bort fra en ikke ubetydelig Portion Kjedsommelighed, Tørverøg, modbydeligt Drikkevand og nogle andre Ulemper, har jeg det fortræffeligt. Men — min Pengebeholdning er sluppet op, og alle Militairkasserne ere tomme, jeg kan ikke engang faae mine Reiseudlæg o. s. v. betalte. Tre Dage kan jeg endnu slaa mig igjennem. Jeg vil derfor bede Dig sende mig en Postanvisning paa 50 Rdlr.

Hils Din Kone og Dine Børn, og lev saa forresten saa vel, som Omstændighederne kunne tillade det. Hvis Du faaer Tid, saa fortæl mig, hvorledes det gaaer med Frederiksborg Slots Opbyggelse, Pladsen for Frederik VII Statue o. s. v. Ministeriets Bestaaen eller Falden. Farvel nok engang

C. Meldahl.

Rendsborg den 22. December 1863.

Kjære Broder!

Da jeg havde afsendt mit Brev, gjøs det i mig ved Tanken om, at Du muligviis kunde være fraværende (Frederiksborg), men takket være en god Skjæbne og din mageløse Expeditions Hurtighed, havde jeg Pengene, de 50 Rdlr. aldeles i god Behold, da jeg trængte til dem. Nu ere ogsaa de kongelige Kasser blevne forsynede, men det løber koldt ned ad Ryggen paa mig ved Tanken om de Summer, som vi skulle til at circulere; naar man kun er vant til at have med Hundreder at gjøre, bliver man lidt imponeret, naar man første Gang kommer i Berøring med Millioner.

Iøvrigt skammer jeg mig næsten ved at oppebære mine forøgede Indtægter, saa lidt Gavn synes jeg, at jeg endnu udretter, og naar det Hele, vi faae at gjøre, bliver at være Vidner til Danmarks Ydmygelse, saa kan jo næsten Hjertet vende sig. Dog til Foraaet ville vi nok faae at see, hvortil de forbedrede Skydevaaben due. Efter Sigende skulle de være gode, navnlig vore nye, 4 pundige, riflede Kanoner (af Jern). Alt begynder nu at komme i Orden ved Armeen, og jeg troer ikke at feile, naar jeg paastaaer, at den om 14 Dage vil være aldeles kampparat og i fortræffelig Stand, og selv forinden vil den, hvis det kommer an derpaa, med Lethed kunne mønstre en Modstander paa 22.000 Md.

Dog nu Farvel for denne Gang. Glædelig Juul i Din Familie, nu og mange Gange endnu.

Din hengivne Broder

C. Meldahl.

25. December udnævntes de Meza til Øverstkommanderende over den aktive Armee. „Jeg mindes, at da man stod for Valget af en Overgeneral i Krigen 1864, og jeg kom op til Fenger, talte vi om det vanskelige Valg. Han gned da glad Hænderne og sagde: „Lige nu er Valget skeet, og det er godt, — gjæt —“ jeg kunde ikke — og han sagde da, „det er de Meza“. — „Det var et underligt Valg, der ikke vil smage de Ultra Nationalliberale, der fordre Forsvar til det Yderste.“ — „Nei, det er ypperligt, han er netop den Eneste, der har Mod til i rette Øieblik at gaae tilbage — derfor er han valgt.“ —

„Jeg anfører dette for at vise, at Tanken om at opgive Dannevirke altsaa var i Luften, før man gik dertil.“ —

„I disse Dage vente vi nye Ministre,“ skriver Meldahl i Julen til Julie. „Det kniber, thi slaaes ville vi, og det vil Englænderne (de Slyngler) og Fransk mændene, de Troløse — og Russerne, de Egoister, ikke tillade, men Krig faae vi alligevel, og det maa skee om 14 Dage à 3 Uger. — Jeg haaber, at vi til den Tid kunne staae godt paa egne Been. — Vi gjøre Alt og øse Millioner ud.

Min Broder er bleven Kaptain i Generalstaben og Adjutant ved Overgeneralens Stab — er det ikke godt fremad fra Second Lieutenant i Infanteriet.“

I Begyndelsen af Januar 1864 inspicerede Kongen Dannevirke og Dybbølstillingerne. Herom og om Udsigterne for Oversvømmelsen i Forsvarslinien skriver Kaptain Carstensen, Husum, 8. Januar til Meldahl, der har spurgt ham om den sidste Sag: „For Øieblikket er der kun begyndt paa Sorgdalens Oversvømmelse, samt de smaa Koge Syd for Stapelholm imellem Frederiksstad og Süderstapel; men Frosten er kommen meget ubeleilig, da kun en ringe Mængde Vand trænger ind som Følge af de lave Floder. Det er godt, at vi ingen Krig have for Tiden; thi hverken Eideren eller Oversvømmelserne afgive en paalidelig passiv Hindring; det er derfor et Livsspørgsmaal for os at vinde Tid til Foraaret. — Kongens Reise hertil har gjort Gavn; og denne vilde være ganske overordentlig, hvis han var blevet, eller snarere vilde blive her i længere Tid, 6 à 8 Uger helst paa Gottorp. Dette er en Mening, der udtales eenstemmig af alle Loyale, og bekræftet blev det i Frederiksstad den 5te, da Kongen ved sin Venlighed vandt alle Senatorer og Deputerede og det i Løbet af faa Timer. Ligeoverfor Prætendentens Nærværelse i Holsten synes et Ophold for mig dobbelt vigtigt.“ —

Meldahls væsentlige Tegnepersonale blev indkaldt, hvilket han 14. Januar meddeler Grev Frijs, der svarer 20. Jan. 1864, at der naturligvis under nærværende Forhold ikke kan tænkes paa Bygearbejde og derefter tilføier:

„Det er aldrig faldet mig ind, at De skulde være en blødagtig Person, fordi De i enkelte Øieblikke kan være stærkt bevæget; hvorledes mægtige Begivenheder influere paa En, er det naturlige Temperaments Sag, men hvorledes man bærer Modgangen, denne være enten af sær individuel eller af almindelig Karakter, beroer naturligvis kun paa Karakterudviklingen, her spiller den frie Villie med, dette falder ind under vort eget Raaderum. Mig forekommer det i høi Grad naturligt, at De i de Dage kunde være stærkt bevæget, og fordi min Sindsbevægelse ytrer sig paa anden Maade, kan jeg helt vel forstaae noget, der fremtræder paa forskjellig Maade.“

23. Januar beder Carl, som har Tandpine, Meldahl om at sende „lidt Hjælpetopper, bestaaende af Plombe, helst af Jansens. Du veed nok, at min Adresse blot er Overcommandoen i Slesvig.“

Han fortsætter: Mine Forretninger bestaaer hovedsagelig i at

skaffe Efterretninger om Fjenden, holde en Bog over de store og gode Gjerninger, der forefalde ved Armeen, og iøvrigt tage Deel i de forefaldende Arbejder. Jeg kan forsikre Dig, at hvis blot Vor Herre vil holde lidt Varme i Luften, saa vil Fjenden næppe kunne gaae over Isen noget Steds. Fjenden kommer til at convertere lidt med Dannevirkes Kanoner paa sin nordlige Promenade.

At ville fortælle Dig noget her ovre fra, vilde være aldeles forgjæves. — I den Henseende vilde jeg snart være seilet agterud af Fædrelandet og Berlingske Tidende, o. s. v. Iøvrigt skal Berlingske nu have en Correspondent herover.

Som min Overbevisning vilde jeg blot meddele, at Fjenden, Pr. og Østr., neppe er 64.000 Mand stærk, og først vil have denne Styrke i Holsten omtrent den 1. eller 2. Februar, at der desuden er 12.000 Mand Hannoveranere og Sachsere, og deres Holdning er jo indtil Dato temmelig tvivlsom. Vi selv ville vel til den Tid være nogle og Fyrgetusinde med ca. 100 Feltkanoner og 200 Positionskanoner. At Tropperne lide Kulde og ere slet eller i hvert Tilfælde mangelfuldt klædt, er sikkert nok; men Overkommandoen er Ministeriet aldeles underordnet og kan ikke andet end give Hals fra Morgen til Aften; det maa vel hjælpe engang. Man maa vel trøste sig med, at et Vinterfelttog stedse træffer en Armee saa temmelig uforberedt. Iøvrigt er Stemningen god. —

Din hengivne Broder

C. Meldahl.

At Dannevirke skulde opgives, vidste Carl ikke noget om, før det var besluttet. Naar han senere som gammel General endnu i Vinteren 1926, nogle Maaneder før sin Død, mindedes Tilbage-toget, fik man først og fremmest et overvældende Indtryk af, hvor bitterlig, hvor isnende koldt det havde været; særlig nævnte han Flensborg Fjord og Krusaa, og derefter med Tak hvor godt hans Oppasser havde taget sig af ham i Sønderborg.

Saa fulgte det usigelig besværlige Tilbage-toget. Paa Hovedgaden i Flensborg, i det nuværende Raadhus, boede Kammerherre Stemann, Præsident for Appellationsretten for Hertugdømmet Slesvig; hans yngste Søn, som dengang var Discipel i Latinskolens 5. Klasse, fortæller i sine Erindringer om disse

Dage: „Ligeoverfor vor Bolig i Flensborg laa en stor Patriciergaard med Sidelænger og Bagbygninger ud til „Gravene“. Her havde Hærens Forpleiningskorps Oplag.

Natten mellem den 5. og 6. Februar 1864 var der en stadig Vognfærdsel ud herfra. Vi vidste ikke, hvad det betød. Næste Morgen, Lørdag den 6. Februar, vidste vi det. Dannevirke var rømmet. Hæren paa Tilbagetoget. Man belavede sig hos os — ligesom i saa mange andre Familier — paa Mad til Soldaterne. Der blev anskaffet Kalvesteg og Skinker, kogt Masser af Grynsuppe med Svedsker i, sørget for Cigarer m. m. Om Skolegang var der ikke Tale den Dag.

Tilbagetoget var ordnet saaledes, at Rytteriet, Artilleriet og Træn førtes ad i Forveien lavede, saakaldte „Kolonnevæie“, betegnede ved Stænger med Halmviske paa, udenom Flensborg, og kun Fodfolket kom igjennem Byen. Efterhaanden som Afdelingerne kom, gjorde de holdt i Gaden og stillede Geværerne sammen. Saa var det min Broder Julius's og min Opgave at hente Soldater, Menige, Underofficerer og Officerer, ind til et Maaltid. Naar det ene Hold var færdigt, kom vi med det næste. Det havde været en streng Tur for Folkene fra Slesvig til Flensborg. Sne og Frost havde gjort Veiene speilblanke, og Mandskabet var meget træt og forkommen. Jeg saa 2 menige komme gaende med en ganske ung Sekondløjtnant. De havde ham hver under en Arm. Han kunde ikke længere staa paa Benene af Udmattelse, og de satte ham ned paa Stentrappen udenfor et af vore Genbohuse. Vi fik ham saa op til os, og efter at han havde spist og hvilet sig og var bleven tørt op i de varme Stuer, blev han frisk igen og kunde drage videre.

Naar Afmarch skulde finde Sted, blæstes Generalmarch gennem Gaderne. Saaledes blev det ved til om Aftenen sent, da de sidste danske Tropper forsvandt. Henad Aftenen saa jeg de saarede komme fra Træfningen ved Sankelmark. De laa paa noget Halm i almindelige Bøndervogne. Der var ogsaa nogle østrigske Soldater, Kroater, hvis Sprog man ikke kunde forstaae. De bragtes alle ind paa Lazarettet i Borgerforeningen.

Natten forløb rolig. Næste Morgen, Søndag den 7. Februar ved Daggry, hørte jeg nogen i Karriere komme ridende op ad Gaden. Vi styrtede til Vinduet og saa en preussisk Ulan i Galop

ride forbi. Med den ene Haand holdt han Tømmerne, med den anden Karabinen liggende tværs over Sadelknappen. Saaledes afsøgte Byen. Samtidig saa vi rundt omkring os det slesvigholstenske Flag vaje. Alt var fra Slesvigholstenernes Side vel forberedt. Da man kom ud paa Gaden, saa man i Butiksvinduer slesvigholstenske og tyske Kokarder, Sløjfer m. m. ligge fremme til Salg.

Ved Titiden om Formiddagen drog fra Søndertorv en Skare Folk forbi vor Bolig til Raadhuset, hvor man proklamerede Prins Frederik af Augustenborg som Hertug Frederik VIII og derpaa sang: „Nun danket alle Gott“. Et Par unge Mennesker kom op til min Fader og forlangte et af dem medbragt slesvigholstensk Flag hejst paa Appellationsretsbygningen. Men de bleve eftertrykkeligt afvist og forsvandt slukøret.

Lidt over Middag holdt de første fjendtlige Tropper deres Indtog i Byen med klingende Spil, og om Eftermiddagen gik unge Mennesker fra Hus til Hus med Besked om, at man den Aften skulde illuminere med Lys i Vinduerne. Hos os kom der ingen Lys. Værelserne til Gaden var mørke, Gardinerne rullet ned, og vi selv opholdt os i Værelserne ud til Gaarden. Der skete for Resten ikke nogen som helst Uro eller Opløb, Byen var absolut rolig. Senere blev der endnu ført meget Krigsmateriel igjennem Flensborg, (deriblandt ogsaa Pontoner), dels til Dybbøl, dels til Nørrejælland.“

De Meza blev nu kaldt til Kjøbenhavn for at gjøre Rede for Opgivelsen af Dannevirke og blev 28. Februar paa ubillig Maade afsat som Overgeneral og afløst af General Gerlach.

Endskjøndt Meldahl i aarevis tydelig havde seet den danske Nationalkarakters og den danske Regerings Svaghed, saa fik dog Krigens ulykkelige Gang og Forholdene i Kjøbenhavn ham til at fortvivle. Hans Sindsstemning kommer klart frem i hans Svar paa et Brev, Gosch skrev til ham 6. Marts 1864. Denne spørger først, om Fru Gosch muligvis kunde sende Gaver fra sine Venner og sig selv til en eller anden Bazar i Kjøbenhavn til Fordel for den danske Hær, og meddeler, at der i Penge er indkommet henved 100.000 Daler hos den engelske Centralkomité, og nok endnu vil komme lige saa meget. Derefter fortsætter han:

Hvis Du kan faae Tid, saa skriv mig et Par Linier, eller rettere

saa meget, som Du kan, om Stemninger og Tilstande — Noget, hvorom vi her leve i ynkelig Uvidenhed, undtagen for saavidt Aviserne indeholde Noget.

Jeg haaber, at I ere raske og i god Behold — afseet fra det Tryk paa Sindet, som Fædrelandets Farer jo naturligen frembringer hos os alle. Hvorvidt England vil hjælpe os, er meget usikkert. Sympathien er meget stor, og Beundringen for vor Hærs ypperlige Holdning under det sørgelige Tilbagetog og i de foregaaende Træfninger er almindelig, men Fredspartiet er meget stærkt, og desværre sympathiserer man til en vis Grad med Bismarck-Rechbergs Had til vore „demokratiske“ Institutioner. Rygtet om, at England endog vilde sende en Flaade for at hjælpe Kongen mod Rigsdagen, dukker op paany. Om Sverrigs gaadefulde Holdning har jeg 3 Versioner. En er, at de Herrer tabte Modet, da Dannevirke blev rømmet. En 2den er, at Frankrig har bedet Sverrig vente for at handle i Samklang med Frankrig. En 3die er, at Sverrig har faaet Nys om, at der er en Alliance mellem Preussen og Rusland, ifølge hvilken Rusland skulde angribe Sverrig, hvis denne Magt skulde komme os til Hjælp. Hvilket er det Rette, ved jeg ikke. Jeg troer, at der er en Alliance mellem de 3 flakte Ørne, men neppe en offensiv Alliance.

Om Frankrig kan jeg kun sige, hvad enhver kan see, at H. A. N. aldrig vil faae en bedre Leilighed for at faa Rhingrænsen endnu, da England sikkert ikke vil hjælpe Tydskland, da han kan gjøre Regning paa Italien og de nordlige Stater af Europa, samt Opstande i Polen, Galizien, Ungarn o. s. v. Hans tvetydige Sprog er beregnet paa at lokke nogle Mellestater, men det lykkes ham neppe. — Ialfald er vor eneste Frelse i Fortsættelse af Kriegen, derom er jeg fuldt overbevist. Desværre faar H. M. nok allehaande reaktionairt helstatlig og tydsk Snak blæst i Ørerne af tydske Agenter og deres taabelige, uvillige Redskaber.

Jeg vil være meget forbunden for et langt Brev om Sagerens Stilling. Mange Hilsener fra min Hustru og mig selv til Din Hustru og Dig selv.

Din hengivne Fætter

Chr. A. Gosch.

Meldahl svarer d. $17/3$ 64.

Kjære Fætter!

Tak for Dit Brev, det kom netop til mig paa min Fødselsdag. Med Hensyn til Bazargjenstandene, saa tror jeg og Kone og Andre, at vi her i Landet nu ere og blive saa fattige, at Du helst bør sørge for, at Bazaren afholdes derovre, thi da komme Pengene fra et rigt Folk, og Interessen for os holdes da vedlige. — Middelstanden i London kan da faae Part med i den smukke Gave, England yder et døende Folk. —

Vort System har slaaet Klik. — Vor Forfatning har bragt os paa Gravens Rand, idet den kun har udviklet Sludder og Middagsgildevrøvl. Hall og Hjælpere have sludret Tid og Kræfter bort, og Landet staar umyndig ligeoverfor de Forhold, hvor hver enkelt skulde være udviklet til en jernfast, kraftig, karakterstærk Mand, der om fornødent kunde gribe Tøilerne, naar Side- manden faldt fra. Jeg har i 2 à 3 Aar præket om at ruste, at ordne vor Flaades Pantserværn og øve vore Folk og ordne vort Forsvarsvæsen — Alt er spildt i Vrøvlet — i Manglen paa Villie og Evne til at tage Ansvaret paa sig. — Vaaben, Klæder, Mad og Alt fattes — det er, som om vi have sovet siden 1850. Kun Skade at vi ikke endnu rigtig see, at det er galt fat, og at vi maa have Mænd, der kunne og ville befale, og at Resten maa lystre. Vi sende vore bedste Kræfter ud som Kanonføde. 10 engelske Krigsskibe — 5 i Middelhavet foran Triest og 5 ved Elbmundingen vilde diktere Freden i Løbet af en Maaned. At England ikke fatter, at det ved over hele Jordkloden at opfiske og ødelægge den tydske Handelsmarine vilde gavne sig selv uhyre og skade Tydskland i den Grad, at det som en Slave vilde bøje sig, det fatter jeg ikke, — og at England ikke kan see, at skeer det ikke nu, saa vil Tydskland om 2 Aar have en Flaade, der sammen med Rusland og Frankrig en høitidelig Dag er voxet det over Hovedet. — Jeg vil ikke tale om, at Sverig er saa dum, at det ikke er til at fatte, thi faaer Tydskland Kiel, saa har det i nogle Aar en Flaade, der dominerer Norden og tvinger Sverig og Norden til store aarlige Pengeoffre for at holde det Stangen.

Vi ere paa Grund af vor Nationalcarakteer dødsdømt — det

er klart —, vi ere Skrydere og dovne — lade — og til en vis Grad dumme — Hall er Billedet paa os.

Nu bruge Tydskerne vore egne jyske Bønder til Skandsearbeide for Fredericia. Vi vente paa, at Rigsdagen skal vedtage Love om Udskrivning, indtil Tydskerne have besat Landet, saa at Udskrivning ikke kan finde Sted.

Paa Femern lade vi os tage med Mand og Muus — Fyen er ubevogtet — og uden Befæstning. — I Kjøbenhavn prutter man med Leverandeurerne om det, Hæren gaaer tilgrunde ved at mangle. Aa, Du har intet Begreb om den Mangel paa Handle-dygtighed, der her hersker, det er til at græde over, og Ingen vover at sige Nationen det. Jeg tillod mig forleden at sende Ploug en lille Artikkel, den vovede han ikke at komme med.

Carl er Capt. i Generalstaben og ansat hos Overgeneralen paa Als — han var i samme Stilling under Meza — men han er jo ung — og jeg troer, det gaar ham som de Andre — de tie stille af gode Grunde.

Jeg slider i Vrøvlet og med et daarligt Helbred

Din *Fætter*.

24. April 1864 i Ugen efter Dybbøls Fald skriver Grev Frijs om Byggeriet paa Frijsenborg: „Det følger af sig selv, om dette Aar skulde bringe en Ende paa Krigen, vil jeg i mange Aar ikke kunne tænke paa Opførelsen af denne Bygning. Mange Fjedre ville der ikke blive tilbage paa Hønen, efter at Hr. Wrangel har haft den under Behandling. Vi kunne vente ham eller hans Tropper her hver Dag, da vi have Indquartering her af vor Divisions Dækning. Jeg deler ikke Deres Opfattelse om Krigens Førelse, da jeg tværtimod er overbevist om, at vor Hovedfeil har lige fra første Anlæg ligget i, at vi have pustet os op til en Oxe, hvoraf de utallige, fejlslagne Illusioner; med 25 à 30.000 Mand havde vi lige saa godt kunnet vise vor Villie til at hævde vor Selvstændighed, og vi havde, hvad der efter min Formening er Hovedsagen, kunnet holde Pinen ud dobbelt saa længe, istedet for at vi nu efter min Formening aldeles hensynsløst saavel i Detailen som i det Store have bortkastet saavel Mennesker som Penge, væsenligst fordi Regjeringen bliver terroriseret og ikke handler

frit. Dog kan det ikke nytte at discutere herom, da hver bliver ved sin Mening.“

Frijs sigter her til, at Hærens i forveien svage Rammer ved den skjæbnsvangre Doublering af Kompagnierne, som gennemførtes umiddelbart før Krigen, vare blevne end mere svækkede. Vi fik ved denne et Fodfolk paa 45 Batallioner med et fast Befalingsmandspersonale, der kun var bestemt for 23. Hæren kunde da bringes op til 50-60.000 Mand. Uden Doublering vilde vi have havt en Hær paa 30 Tusind Mand, men med betydelig stærkere Rammer.

10. Juni skriver Frijs igjen og berører bl. a. de stærkt patriotiske Artikler i „Fyens Stifttidende“; ved Grundlovsfesten i Odense havde Kancelliraad Dreyer saaledes udtalt: „Lad os staa fast overfor ydre og indre Fjender hellere end at slutte en vanærende Fred“:

Gode Professor!

Her leve vi, skjøndt jeg har Hustru og Børn hjemme, ikke noget fredeligt Liv, da man ikke kan komme ud uden at see Preusserne, og hvorvel vi have det Held ikke at have Indqvartering her paa Gaarden, er Trykket heraf større end man i forveien kan tænke sig, og jeg ønsker undertiden, at de tappre Odensesprøitemænd maatte kunne bytte Rolle med Jyderne. De tappreste af Os Jyder ere de, der alt have tilsat Skindet, og deres Antal er større, end man indbilder sig, da Fallitten eller Banquerotten hos Mangfoldige alt var godt forberedt forinden Amputationen.

Da Frijsenborg slet ikke har været besat af Fjenden, har jeg været fri for Samtale med nogen Preusser, hvorimod jeg paa Boller i over en Maaned havde 2 Officerer og 60 Mand, dog glæder jeg mig over at have Østerrigere istedetfor Preussere; paa min Reise derned i Forgaars traf jeg sammen med en Søltøft, der eier en Gaard nede ved Veile, enten Haraldskjær eller Lerbæk, han har efterhaanden havt i Indqvartering paa sin Gaard 29.000 og nogle Hundrede Mand, Hestene ere forsvundne, men jeg glemte at spørge, hvorledes det forholdt sig med Kreaturerne.

„I den Tid, da Vaabenstilstanden var begyndt, tænkte jo alle — Hvad skal der gjøres, for at man med Held atter kan

optage Kampen om Als. Dette kom paa Tale med A. Hage, og hurtig som han var, sammenkaldte han et Møde en Aften i sit Hjem paa Kongens Nytorv. Der mødte saa Tuxen fra Dokken — den senere Rigsdagsmand, og flere Officerer — Ploug — og Berg som ung Politiker, Fenger m. fl., Wain. Der ævledes frem og tilbage. Officererne mente, at man kun havde Rolf Krake. — Jeg vovede saa at sige: „Men hvorfor lader man ikke den Mand der i Sophaen (Wain sad stille derhenne) faa Magt til at gjøre, hvad han vil. — Han vil nok kunne paaklæde Absalon og Esbern Snare saaledes med Kjæder o. s. v., at de kunne benyttes i Alssund, naar Baadeangrebet finder Sted. Eller finde paa andre Midler.“ Man saa forbauset paa mig som paa en for ivrig Lægmand, og Officererne toge ikke Notice af Wain — Følgen blev, at der intet gjordes, og at man med Lethed løb over til Als.“

Paa Als laa Ludvig Fenger, som var gaaet med som Frivillig, og Meldahls Kondukteur fra Frederiksborg, Aug. Klein. Denne skriver 28. Mai til Meldahl for at spørge om, hvornaar Kirken skulde indvies, da han vilde sætte alt i Bevægelse for at faae Permission et Par Dage, saafremt der til den Tid endnu var Vaabenhvile: Jeg har havt meget godt af dette Feltliv, baade hvad Humeur og Legeme angaaer. Jeg har prøvet saavel anstrengende Marscher som at ligge om Natten i Frostveir paa en Mark. Jeg har været paa Forpost 2 Gange 6 Dage og ligget nede ved Alssund og tydeligt seet Preusserne i Masser paa den anden Side. Jeg har været paa Forpost langs hele Alssund og har ligget i Stalde og Lader i alle Byerne. Den sidste Gang, vi vare paa Forpost eller Strandvagt, laae jeg overfor Skandsen Nr. 9 og saa Preusserne sprænge den i Luften. Det Interessanteste ved det Hele var dog en Dag, at Preusserne skjøde med Granater efter os. Vi laae i Skyttegravene ved Alssund i Nærheden af et Batteri, som Preusserne beskjøde, det var interessant at høre Granaterne komme „syngende første Vers af Schleswigholstein meerumschlungen“, som de gamle Soldater sige, og saa see dem slaae ned i Jorden og kaste Jorden høit i Veiret, men det er dog et Skuespil, som jeg nødigt vil være med til mere. Jeg kan hilse Dem fra Deres Broder, jeg saae ham en Dag ude i Løbegravene, han gik der med nogle andre Officerer. — Jeg troer ikke, at den danske Armee kan holde sig længe paa Als, hvis den blev an-

grebet. Alssund er rigtignok meget smallere, end jeg nogensinde havde troet.

Deres

Aug. Klein.

P. S. Min Adresse er 18. Reg. 3. Comp. 605.

Efter at Klein havde faaet et venligt Brev til Svar, skriver han igjen fra Als 18. Juni 1864 om sin Kondukteurplads paa Frederiksborg: Naar jeg nu tænker tilbage paa den Tid, hvilket skeer hver Dag, saa kan jeg aldeles ikke erindre de mørke Sider, kun de lyse Sider staae for mig, og kommer jeg heel og holden engang tilbage, saa vil jeg intet hellere end engang igjen komme til at tilbringe mine Dage under Dem, og haaber jeg da, at jeg skal bedre tilfredsstille Dem end tidligere.

Vi vare paa Strandvagt i Sønderborg fra 4.-8. Juni, og den 9. Juni hedte det sig her for aldeles vist, at Krigen var udbrudt igjen, og hele Stillingen blev derfor besat, og vi maatte rykke op ved Rønhave og ligge paa Landet der. Først den 10. Juni fik vi at vide, at Vaabenhvilen var forlænget, og saa kom vi til vore gamle Quarterer paa Østkysten i Adsballe. Hver Dag have vi havt 7—8 Timers anstrengende Exercits i brændende Solhede med fuld Oppakning, og naar vi saa kom hjem, saa maatte vi pudse og pumpe Geværerne, saa De undskylder forhaabentligt, at jeg først nu takker Dem for Deres venlige Brev og for Deres gode Tanker om mig.

Jeg kan hilse Dem fra Fenger, han er ved 6. Comp. saa jeg seer ham sjældent¹⁾). Denne Vaabenhvile er næsten mere anstrengende end et ordentligt Feltliv. Gid der snart maatte komme en Ende herpaa, enten vi skal have Prygl eller Fred; thi bliver der ikke Fred, saa faae vi, som skulde ligge her paa Als, en drøi Tour. Det bliver sagtens en Gjentagelse af Dybbøls Beleiring.

Deres hengivne

Aug. Klein.

„Nogle Dage før Vaabenstilstanden udløb, kom min Broder, som var ansat som Souschef hos Steinmann paa Als, til Kjøben-

¹⁾ Ludv. Fenger blev saaret og taget til Fange, da Als blev erobret.

havn. Han er en meget taus umeddelssom Mand, og det var ikke let at faae ham til aabent at udtale sig om Forholdene. I den korte Samtale, vi havde, udtalte jeg: „Du skal see, man gaaer over ved Arnkilsøre, man løber over.“ „Nei“, sagde han, „man gaaer over syd for Sønderborg for at tage hele Hæren paa Als.“ Jeg fastholdt min Opfattelse, idet jeg fremhævede, at jeg 1848 som Corporal havde havt Feltvagten netop ude paa Pynten af Arnkilsøre og været Vidne til, hvor lydløst og let man i en mørk Nat kunde sætte over i en Baad. „Men sæt nu, at man gjør, som jeg siger,“ udtalte jeg til min Broder. „Hvorledes vil det saa gaae? Have vi Forsvarsmidler, Skyts, — Folk nok?“ „Nei“ var Svaret, „vi mangle gode, ledende, underordnede Officerer i hele den lange Linie, i mange af de vigtigste Punkter er der for unge, uerfarne Folk og Mangel paa Officerer. Vi kunne med de Folk, vi have, ikke vente et godt Resultat.“ Da jeg ved længere Samtale havde faaet den Overbevisning, at det var Vanvid atter at optage Kampen, og fandt disse Udtalelser saa vigtige, at jeg burde sørge for, at Ministrene fik fuld Besked herom — gik jeg samme Aften (Dagen før det afgjørende Statsraad) til Indenrigsminister Carlsen, som boede i Hotel Phønix. Alle hans politiske Venner vare der, Frølund m. m. Jeg blev, til alle vare gaaede, og nu satte jeg Carlsen ind i Forholdene og bad ham saa inderlig sørge for, at Krigen ikke gjenoptoges, da det vilde ende med Elendighed paa Als. Henad Kl. 1 gik jeg hjem i den Tro, at Carlsen vilde gjøre Alt, for at Krigen ikke gjenoptoges.“

„Næste Dag, da Statsraadet holdtes i Gule Palais, var jeg gaet derhen, jeg havde nogle Synsforretninger, og stod og ventede paa Trappen for at sige det Samme til Monrad, idet han gik op. Monrad kom, men han saa frastødende ud, og lige idet jeg vilde aabne Munden, aabnedes Døren, og en af de andre Ministre kom, — Øieblikket var tabt, og samme Dag optoges Krigen atter mod al sund Fornuft.“ Kun Krigsminister Reich stemte imod.

„Jeg mindes, at jeg i den Tid ofte disputerede med Købke¹⁾, som altid troede paa Dannevirke „i Brystet“. Jeg tog ham saa en Dag hen foran en stor Ølkneipe i Holmens Kanal og viste ham

¹⁾ Kaptain J. P. Købke, Stabchef ved Ingenieurkorpsen. Senere Chef for Hærens Forpleiningskorps.

alle de Karle, som der vare, med det Spørgsmaal: „Og det er det Dannevirke, De stoler paa?“

Vaabenhvilen udløb 26. Juni. 29. Juni Kl. 2 om Natten begyndte Preusserne med c. 2500 Mand at gaa over Vandet fra 4 forskjellige Punkter ved Alssund, Forberedelserne havde kunnet skjules af de store Skove, som her strakte sig helt ned til Vandet. Forgjæves havde den danske Overkommando vedholdende bedt om at faae et Regiment til netop for at forsvare Kyststrækningen fra Arnkilsøre til Kær Vig, hvor Overgangen fandt Sted. En halv Time efter at Baadene var sat i Vandet fra Sundevedsiden, var den modsatte Bred, der kun forsvaredes af ca. 400 Mand, i Preussernes Hænder. Kampen paa Als, der 1. Juli blev forladt af de sidste danske Soldater, kostede os et uforholdsmæssig stort Antal usaarede Fanger og Savnede, hvilket bl. a. skyldtes det utilstrækkelige Antal Befalingsmænd, en Del af det sydslesvigske Mandskabs slette Holdning og det forholdsvis store Antal af utilstrækkelige indøvede Rekrutter. —

Meldahl havde denne Sommer endnu en travl Tid, før Frederiksborg Kirke kunde afleveres. Sandsten til Prinsesstrappen kom ogsaa nu. I Meldahls Breve til hans to Hjælpere, Amberg og Berg, seer man Snedkermester Langballe i fuld Gang med at faae Alterdøre og Skuffer færdige og skrue Sølvsoilerne paa Prædikestolen. Der gives strenge Ordre til, at ingen andre end Prof. Hartmann og Gade udenfor Besøgstiden maatte komme ind i Slottet og Kirken, hvor der arbeidedes med saa meget løst Sølv.

Da man var bange for Fru Meldahls Bryst, reiste Meldahl i Juli med hende og Franzisca over Heidelberg til det idylliske Heiden i det nordøstlige Schweiz. Paa Reisen gennem Hannover var der 6—7 danske Officerer med Toget, nette og intelligente saae de ud, men det Hele var for smerteligt; Meldahl kunde ikke faae sig til at tale med dem. I Heiden brugte Fru Meldahl en Vallekur, indaandede Hyldelugt i Haven og kom sig ogsaa. Meldahl var selv en Tid i Tarasp, hvilket ogsaa havde en gavnlig Indflydelse paa hans Helbred. Han skriver til sin Hustru 14. Juli: „Idet jeg igaar passerede Julieren, fik vi i 7 à 8.000 Fods Høide Sneestorm og Torden og Lynild. — Jeg troede, at det skulde gaae galt. Jeg havde afkjøbt Conducteuren hans Post — oppe ovenpaa Caleschen, og det Hele saa forfærdeligt ud — og Tordenen

var som en uhyre Artillerikamp. — Hestene hoppede og steilede, imedens vi med Lynets Fart og Belysning gik ned ad de forunderlig dristige Veie. — Men dygtige Kudske ere de Sataner.“ — Han fortsætter i Ugen derefter: „Her er godt Selskab, skikkelige Folk — der aldrig tale om Krigen. Skulde man i Heiden være saa taktløs at tale haanende derom ved Din Nærværelse — saa gaa bort.“ —

Hans Hustru skriver til ham 15. Juli, hvad en Polak har meddelt hende om Ministeriet Bluhmes Udnævnelse: „Han var forøvrig saa jevn at tro, at han endnu vilde opleve en Gjengjældelsens Dag, hvor Tydskerne vilde faa de fortjente Prygl, og Polakker og Danske svømme ovenpaa, og lod slet ikke til at være fornøiet med mit Løfte, at vore Børnebørn skulde faae den Dag at see, men vi selv ikke.“ Hun fortsætter 19. Juli efter at have faaet Breve hjemmefra: „Din Broder er bleven Ridder, rimeligvis har han været saa flink ved den sidste, sørgelige Affaire. Stemningen i Kjøbenhavn skal ikke være utilfreds med Ministerskiftet, endogsaa Dagbladet skal udtale sig bifaldende; et sørgeligt Bevis for, hvor daarligt det forrige Ministerium har løst sin Opgave.“

David var nu Finansminister, og Fenger fratraadte strax den Stilling som Directeur i Finansministeriet, som han havde indtaget under Monrad. Meget snart efter fik Fenger det Hverv at være Danmarks Befuldmægtigede ved en Kongres i Gèneve, hvor der skulde aftales en almindelig, human Behandling af Saarede under eventuelle Krige, og dernæst at gaa til Wien, hvorfra vore Underhandlere ved Fredsforhandlingerne havde telegraferet, at de trængte til en Mand, der var inde i vore finansielle Forhold. 23. Juli skriver han til Meldahl fra Kjøbenhavn: „Imidlertid kunde det let være, at jeg fik en Dags Tid tilovers, og den finder jeg, at vi passende kunde tilbringe i hverandres Selskab paa et eller andet smukt og galant Sted.

Om Situationen er intet at melde, uden hvad der er kummerligt. Vi faae neppe Noget ud deraf, som vi kunne berolige os med. — Deres Børn have det godt, min Kone har flere Gange besøgt dem og fundet Alt vel.“

Meldahls og Fengers vare sammen i Interlaken, et Samvær, som Meldahl kommer tilbage til i et Brev til Fru Fenger i 1873: „Vi mindedes vor deilige Tour, vore fornøielige Dage og de

trofaste, gode Venner, vi altid have fundet i Dem og Deres Mand.“

Meldahl vilde se Fontainebleau, de toge derfor endnu til Paris, hvortil Fru Fenger ogsaa kom for at følges med dem hjem.

I Danmark var den paafølgende Tid overordentlig trist og uhyggelig, man var som lamslaaet, og samtidig var der Strid og Splid til alle Sider. De fordrevne slesvigske Familier fik en meget koldsindig Modtagelse og følte sig ganske tilovers.

Om Hæren skriver Fru Meldahl 31. August 1864 til Julie: „Ja, Hovedsagen, at vi mister hele Slesvig, det veed Du naturligvis, og ved Siden deraf er alt Andet Smaating. Taler man med den simple Soldat, saa faaer man at høre, at Overkommandoen har Skyld, og det er meget sandt — Taler man med Officererne, saa forsikkres der, at Soldaterne ikke har været 4 Skilling værd, og det er ogsaa sandt. Hvad skal man saa sige andet end, at hvad man ikke kan forsvare i denne Verden, det har man tabt Retten til, og vi kan ikke beklage os, naar vi ved Fredsslutningen mister hele Slesvig. Der gives her imidlertid Folk, som bilde sig ind, at vi faaer Krig igjen, og at vi saa ville kunne erobre Slesvig tilbage, som om det var lettere at erobre et Land end at forsvare det.“

I Virkeligheden havde Hærens store Ulykke været, dels at man med den ubegribeligste Sorgløshed havde undladt at forberede sig til den Krig, der i aarevis havde hængt over Hovedet paa os, dels at denne blev ledet fra Hovedstaden; først da Reich blev Krigsminister 18. Mai 1864, gav man Overkommandoen den fornødne Handlefrihed tilskyndet af Andræ, der mindedes det gamle Ord, at kun den, der er paa selve Krigsskuepladsen, kan afgjøre, hvorledes Krigen skal føres med de ham underlagte Tropper. —

28. August 1864 blev Kirken paa Frederiksborg indviet af Biskop Martensen. Hostrup, som var Slotspræst, prækede, og to af ham forfattede Sange bleve afsungne. „Her indtraf det underlige Tilfælde, at Bygmesteren ikke blev indbudt til at være med ved Indvielsen. Medens denne stod paa, foretog jeg en Spadseretur paa Fredensborg Landevei. — Man sagde mig, at Biskop Martensen havde yttret, at ved Indvielsen havde Bygmesteren Intet at gjøre.“ Meldahl kom dog meget fornøiet hjem fra Fre-

deriksborg. „Kirken skal være meget smuk,“ skriver Fru Meldahl til Julie 31. August. Kongen var meget elskværdig mod Meldahl, og han blev Dannebrogsmænd sammen med Broberg og Holmblad, og Heinrich Hansen blev Professor. — Eiendommelig blandt maa Stemningen have været ved denne Kirkeindvielse under Landets fortvivlede Forhold. 2. og 3. Vers i den første af Hostrups Sange give Udtryk for denne:

Atter Slottets Taarn, det ranke,
 over alle Bøge gror,
 atter Klokken dér vil sanke
 Gjæster rundt om Herrens Bord,
 atter Salmetonen kvædes —
 kan vi takke? tør vi glædes?

Tungt, vor Gud! du os har prøvet;
 Flamme slog om Danmarks Hus.
 Fortids Glans er tabt i Støvet,
 Borgens Taarne halvt i Grus.
 Du, vort Haab, de smaa og svages!
 mørk er Natten, lad det dages!

Det blev dog som en Indvielse til det Gjenreisningens Arbejde, der mærkelig kom til at betegne Christian IX's Regeringstid; paa forbausende Maade skulde Meldahls Yttring i Brevet til Gosch forrige Sommer faae Bekræftelse: „Vi trænge næsten til en Krig, for at nye Kræfter kunne komme tilsyne.“

Allerede om Efteraaret 1864 faldt den første Sne. Den mindede Fru Meldahl om sidste Vinter, og hun skriver til Julie: „Naar jeg tænker mig den Tids opløftede Stemning imod den nuværende Flouhed og Jammerlighed, hvor Enhver kun søger at vælte Skylden for de begaaede Misgreb bort fra sig, saa skulde man ikke troe, at et saa kort Tidsrum ligger der imellem. Fredsforhandlingerne kan ikke komme til Ende endnu, og der er Ingen, der spørger, om vi snart skal have Fred. I Nordslesvig skal der forresten være en mageløs Stemning. Alle staae som En imod Tydskernes smaalige Plagerier, og Enhver gaaer omkring med den Overbevisning, at de nok blive Danske igjen. Naar man kommer fra Øerne over til Slesvig, skal det være, som om man kommer fra et neutralt Land til et Land, der var midt i Krigen, en saadan Forskjel er der paa Stemning.“ —

I 1862 havde Oberstinde Ræder købt Dyrehavegaard ved Kolding til Gustav, der blev en udmærket dygtig Landmand og i 1866 ægtede Othilie, Datter af Kjøbmand F. C. V. Aarestrup, Nakskov. Han indskrænkede sig ikke til at dyrke Landbruget praktisk, men drev ogsaa theoretiske Studier og udgav flere Skrifter af landøkonomisk Art, hvoraf især „Landøkonomiske Breve“ vakte Opmærksomhed.

Georg (juridisk Kandidat 1860) havde været ansat i Slesvig som Amtssekretair hos Amtmand, Kammerherre U. A. von Holstein, hvis Datter Cathinka han ægtede i 1866. Efter Krigen kom han tilbage til Kjøbenhavn, hvor han i de første Aar væsentlig dyrkede Historie. Han udgav 1871 „Danmark under Svend Estridsen og hans Sønner“, men gik derefter over i praktisk Virksomhed og blev i 1872 ansat under Kjøbenhavns Magistrat, hvor han avancerede til Kontorchef, og hvor hans sjeldne Arbeidsevne og administrative Dygtighed ere komne Kjøbenhavns Fattig- og Forsørgelsesvæsen til Gode. I 1874 havde han den Sorg at miste sin Hustru.

Franzisca ægtede i 1867 sin Fætter, Kaptain, senere Generalmajor i den norske Hær, Jacob Ræder.

Oscar, der i 1866 tog Magisterkonferens i Historie, skrev senere flere historisk-filosofiske Værker; han gjorde flere lange Reiser i Syden og forlovede sig i Rom i 1873 med Maler og Tegnelærer F. F. Helstedes Datter Agnes.

I 1873 vare Meldahls, Fru Ræder og Agnes i Schweiz, Italien og Wien. Fru Meldahl illustrerede denne Reise; blandt Billederne var der en morsom Scene fra den sidste Aften i Florenz. Meldahl pleiede at paalægge sine Medreisende, at man endelig maatte være sparsommelig med Lys, der altid særlig anførtes paa Regningen. Man ser nu Fru Ræder famlende sig rundt i sin mørke Stue; ved Siden af Fru Meldahl og Agnes, der pakke med en Stage med Lysestump paa Gulvet imellem sig, og endelig i det tredie Værelse Meldahl med baade Lys og Lampe! Der blev stor Jubel ved denne Opdagelse. Text til Billedet er Fru Ræders Ord: „Man maa være saa ordentlig, at man altid kan finde sine Ting i Bælgmørken.“

I 1874 holdt Oscar og Agnes Bryllup.

Albert var bleven sendt til Herlufsholm, og Julie var i Regelen

alene hjemme hos Moderen, indtil hun i 1873 ægtede Kaptain i Artilleriet, senere Kammerherre H. G. Grüner, Bier af Høstemark og Egense Kloster.

Hver Søndag spiste Meldahls hos Fru Ræder, hveranden Søndag kom ogsaa de øvrige Medlemmer af Familien, og flere Gange om Vinteren var der store Selskaber. Hun var en kjærlig Bedstemoder, ikke mindst for Meldahls 3 Døttre og 2 Sønner. Hun kunde fortællespændende „Sniksnakshistorier“ og Julie, der ofte læste høit for dem, var en ligesaa kjærlig og god Tante, der ikke vidste alt det Gode, hun vilde gjøre for dem. Juleaften var man hos Bedstemoderen; Tante var den, der gjorde opmærksom paa, at der nu var indført liturgisk Gudstjeneste i Garnisonskirke, og Juleaften blev meget forskjønned ved, at man deltog i denne.

En stor Fornøielse var det at se i „Kigkassen“, en Stereoskopkasse, der havde de vidunderligste Billeder fra Rom og Venedig; man blev aldrig træt af at se dem, det var, som stod man overfor selve Virkeligheden. Af Bøger var der Thieles „Thorvaldsen“, hvis Værker uudslettelig prægede sig i Ens Erindring. Et andet Værk, som utrættelig blev studeret, var et „Repository of Arts etc.“ paa 20 Bind med mange smukke kolorerede Modebilleder fra Aarhundredets Begyndelse. Meldahl arvede det, og Carl Thomsen laante det senere til Brug for sine Billeder. Hjemme havde man „Geschichte Friedrichs des Grossen“ med Menzels mesterlige Illustrationer, som Fru Meldahl havde arvet efter sin Fader. Vinteraftnerne læste hun høit, Andersens Eventyr eller paa Dansk af udmærkede tyske Børnebøger (Nieritz, A. Stein).

I 1867 købte Fru Ræder et Landsted med en større, forsømt Have bag Fortunen af Jægermester Holstein, Dyrehavegaard. Fengers havde ligget paa Landet her Aaret i forveien; Huset blev forstørret, og der blev til det bygget et Taarn med Udsigt til alle Sider. Ved dette Byggeri var den unge Albert Jensen Kondukteur.

I Haven byggede Meldahl sit Landsted med en hyggelig Dagligstue med Karnap. Ved Siden af var Fru Meldahls Kabinet, hvor Vinranker snoede sig ind under Sydvinduet og dækkede alle Ruderne. —

Meldahls mest trofaste Ven var maaske den hjertensgode, stilfærdige Wilh. Meyer. Man saae ham jevnlig, da han var

Familiens Huslæge. I 1867 gjorde han sin store Opdagelse, de adenoide Vegetationer, der i 1870erne bragte ham Verdensberømmelse. I 1870 ægtede han Kate, f. Baronesse Bretton, Enke efter Kjøbmand, engelsk Konsul paa St. Thomas, W. Emerson.

DET KONGELIGE AKADEMI FOR DE
SKJØNNE KUNSTER. 1864 — 1873. — PRO-
FESSOR I BYGNINGSKUNST. — WILHELM
MARSTRAND. — KJØBENHAVNS BYPLAN

Til det sidste var der det hjerteligste Forhold imellem Meldahl og Hetsch, „Gamle Hetsch bliver gammel, men er saa hyggelig og rar mod os Yngre,“ skriver Meldahl i 1863 til Vilh. Petersen. Da Hetsch var død, September 1864 skriver Chr. Hetsch til Meldahl:

Kjære Ven!

Medfølgende Tegning af min kjære Fader beder jeg dig i min Families og eget Navn at modtage som venlig Erindring om din gamle Lærer og Ven.

Din hengivne

Chr. Hetsch.

Det ledige Professorat søgtes af Herholdt, (der støttedes af Høyen), Nebelong, Stilling og Meldahl, den sidste efter særlig Opfordring af Marstrand og støttet af Skovgaard, Vermehren, Roed o. fl.

Herholdt skriver i denne Anledning 6. December 1864: „Kjære Meldahl, Vi søge begge samme Professorat, jeg har hørt flere beklage dem over, at det var saa vanskeligt at træffe Valget imellem os, og som De veed, har derfor et Prøvevalg været forsøgt, men som paa Grund af flere uheldige Omstændigheder neppe kan betragtes som afgjørende.

Da nu Valget foreløbig er stillet i Bero, vilde jeg finde det smukt og rigtigt, om vi begge i Forening indbød eller lod indbyde til et Prøvevalg, for at Majoriteten forinden endelig Afgjørelse

kan samles paa den ene eller anden Side, og Sagen i sin Helhed derved faae det efter vores Mening heldigste Udfald.“

Meldahl konfererer med Heinrich Hansen, der betinger sig, at der skal stemmes paa alle 4 Ansøgere, og efter Meldahls Forslag gik der derefter et Bud rundt til alle indenbys Medlemmer med Ansøgernes Navne paa Sedler og en aflukket Brevkasse, hvori Enhver lagde et Navn. Marstrand, Thiele og Hansen talte Stemmerne. Om Resultatet kunde ethvert Medlem faae Besked hos Marstrand, forøvrig oplæstes det den Aften, da Valget foregik.

Ved den endelige Afstemning fik Meldahl 18 Stemmer, Nebelong 15, Stilling 2 og Herholdt 1. 31. December 1864 udnævntes Meldahl derefter til Professor i Bygningskunst.

Marstrand var Direktør til sin Død 25. Marts 1873. Han havde talt og skrevet haarde Ord om Akademiet, men indsaa dog Nødvendigheden af et Kunstnerraad, til hvis Autoritet Staten kunde overdrage Omsorgen for Kunstnernes Interesser.

Arbejdet i Akademiet var ikke let. I Oktober 1864 havde Skole- raadet enstemmig indstillet til Ministeriet, at Hilker fik Docent- pladsen ved Dekorationsskolen, men man var bange for, at dette alligevel vilde ansætte enten Nebelong eller Balsgaard. Meldahl, Skoleraadets Formand, skriver 30. Oktober 1864 til Trap om Minister Heltzen:

„Jeg kjender hans Uvillie blot imod Monrads Navn og imod meget af det, Monrad har virket for.“ Han beder ham forklare Ministeren „at jeg er en Mand, der trofast slider for den Sag, der anbetroes mig, samt at De veed, at jeg hverken gaer i Monrads, Høyens eller Modpartiets Tjeneste. Enhver, selv mine ivrigste Modstandere maa erkjende, at jeg altid har hævdet min Uafhængighed i alle Spørgsmaal i Akademiet, og at jeg under alle vore Kampe snart har været imod dette eller hiint Partie, alt eftersom jeg antog, at Vedkommende ved Partihensyn og Liden- skab vare paa gale Veie. Mine Colleger have ogsaa uafbrudt viist mig deres Agtelse ved altid at vælge mig, næsten eenstemmig til de uafbrudte og evige Commitéarbejder, man har læsset paa mig — og gamle Hetsch har næsten paa rørende Maade kort før sin Død givet mig det smukkeste Bevis paa sin Tillid og Agtelse, idet han kom op til mig og med Udtalelse, at nu var han saa gammel, at han maatte overgive en anden det Arbejde, han havde

glædet sig til at fremme, overgav han mig alle de Papirer, han havde samlet om Akademiforhold i Udlandet, Alt, idet han udtalte, at han nu netop nedlagde disse hos mig, fordi han følte, at jeg var den, der med Liv og Sjæl bar Sagens gode Fremme. Min lange Samvirken med ham havde skaffet mig hans Agtelse og Tillid, og i de sidste Aar, hvor han var Formand, lod han mig dirigere for sig.“

Om Dekorationsklassen skriver han, at „den indeholder alt Fundament for hele Kunstens Overgang til Livet. Den føder Kunst over i alle Haandværkets enkelte Dele, og idet den forædler Haandværket, lægger den Spiren til og forbereder, ja muliggjør Kunst, thi den danner alt, hvad der af underordnede Kræfter er fornøden for at skabe Kunst. Det vilde være mig en Hjertesorg, om vi nu bleve hindrede, nu, da vi endnu eie en Mand, der kan begynde med Begyndelsen nemlig Kjendskab til den classiske Decoration fra Grækenland, saaledes som Levninger vise den, og fra Middelalderen saaledes, som den der er gennemarbejdet, forædlet ved antik Paavirkning.“

7. November gik Ministeriet ind paa, at Hilker blev Lærer, ikke Docent, og gjorde endnu et forgjæves Forsøg paa at faae Nebelong til Professor. — Hilker, der 1867 blev Medlem af Akademiet, forlod dog Dekorations-skolen i 1870.

Et brændende Spørgsmaal var stadig Reglerne for Optagelse af nye Medlemmer. Bag Akademiets Ryg gjorde igjen en eller anden Indflydelse sig gjældende hos Ministeriet, man mistænkte bl. a. Balsgaard; den af Kongen approberede Bekjendtgjørelse om Medlemsvalg suspenderedes i 1865, en Forholdsregel, der dog igjen toges tilbage i 1868. Meldahl tog sig Akademiforholdene meget nær, han frygtede for, at Kultusminister Heltzen imod Akademiets Afstemning vilde udnævne Nebelong til Professor i Dekoration. I fortvivlede Øieblikke skrev han til Trap 16. og 17. Marts 1865 og henstillede, om det dog ikke var bedst, at Akademiet igjen fik en Præses, som i gamle Dage, da en høitstaende Mand eller en Prins som Christian VIII som Kronprins havde været dette. Kunde ikke den unge Kronprins Frederik med Trap som Hjælper eller Trap alene blive Præses? Kunde Kongen ikke befale dette nu 31. Marts? Saaledes vilde man kunne modarbejde „den Uorden og det Partivæsen, som nu undergraver al sund

Gang i vore Akademiforhold til Skade for Undervisning og Kunstens Fremme her i Landet, da sank Formen ved vore Forhandlinger ikke ned til den Raahed, som Gertner og Schjøtt og Andre nu indføre“ og Meldahl og hans tro Hjælpere, H. Hansen, Roed, Marstrand, C. Hansen, Bissen, Hilker, Constantin Hansen o. s. v. vilde blive ærlig og alvorlig bedømte.

I Marstrands Tid optog Akademiet som Æresmedlemmer 1865 Kronprins Frederik og i 1867 Kong Georg og Dronning Louise samt endnu 27 andre Medlemmer, deriblandt 1865 Carl Bloch, „Bloch var altid En, der sagde sin Mening aaben ud, men ofte holdt sig meget tilbage. Det hele kjedede ham.“ I 1866 kom Vilh. Petersen, i 1871 to andre af Meldahls Venner, W. Hammer og Ludv. Fenger. Blandt Malerne hørte senere Neumann (indtraadt 1869) til hans Omgangsvener, ligesom Docent Julius Lange, der blev Medlem 1871 samme Aar som Architekterne Ove Petersen og Dahlerup.

Bache, der 1872 fik Udstillingsmedaillen for en Protraitgruppe ved Lampebelysning, som han havde malet for Oberstinde Ræder, blev samme Aar Medlem af Akademiet; han blev ogsaa en af Meldahls Omgangsvener. Paa det nævnte Maleri seer man Familien samlet hos Fru Ræder, som den saa ofte var det om Søndagen. Ved enkelte af Personerne er Portraitligheden slaaende, som f. Ex. i Forgrunden den stille Cathinka, der syer, og den 10-aarige Viggo Meldahl, der ligger paa Gulvet, og i Baggrunden Oscar, der sidder og læser. For dem alle kan det forøvrig siges, at Stillingerne og hele Situationen er karakteristisk, saaledes Georg, der ivrig diskuterer med Fru Meldahl og Julie, der læser en Historie for Niernerne. Den, der ligner mindst, er desværre Oberstinde Ræder; alene af den Grund kunde Fru Meldahl ikke lide dette Maleri, hvorimod Meldahl sagde om det: det vil „altid være et Billede, der adler et Hjem.“ —

Marstrand følte Direkteurhvervet som en tung Byrde. Det rent Forretningsmæssige kjedede ham, han havde dog gode Støtter i Meldahl og Thiele; den sidste blev imidlertid til sidst helt affældig, saa at Arbejdet kom til at hvile alene paa Meldahl.

1865—71 var der stadige Forhandlinger om Formen for Medlemsoptagelse. I 1868 var det Meldahl, der gjenoptog Spørgsmaalet, og det er ogsaa ham, der i 1871 igjen maa foreslaa det hen-

Georg Ræder. Cathinka Ræder. Amalie Meldahl. F. Meldahl. Albert Ræder. Helga Ræder. Julie Ræder. Oscar Ræder.
 F. Holstein. F. Ræder. Oberstinde Ræder. Knud Meldahl. Meldahl. Emille Meldahl.
 F. Baur. (paa Skjødet). Anna Meldahl.

DEN RÆDESKES PORTRÆTGRUPPE. MALERI AF OTTO BACHE.

lagt; det blev dog ved med at ulme, Nogle ønskede en mere begrænset Basis for Optagelsen, Andre en bred Basis, hvorved det ikke altid overveiedes, at Plenarforsamlingen allerede nu havde en saadan Størrelse, at ingen Sag af Betydning kunde faae en fyldig Behandling, men altid maatte henvises til et Udvalg. Meldahl, der 1870—73 var Forsamlingens Dirigent, maatte tilsidst særlig tage det op med Balsgaard og give ham en skarp Tilrettevisning for at spille Forsamlingens Tid ved umodne Forslag. Marstrands Klage til Constantin Hansen i 1847 over den evige Kjævlen mellem Kunstnerne, mellem Akademiet og ikke Akademiet lader til at have evig Gyldighed.

Efter at Kronemøntens Indførelse var vedtaget, fik Meldahl 19. Februar 1873 følgende Linier fra Departementschef Levy i Finansministeriet vistnok med Forslag til, hvorledes Mønterne skulde se ud:

Kjære Etatsraad!

Tjen mig i at see paa vedlagte Herligheder.

Deres hengivne

Levy.

Meldahl har skrevet paa Brevet: „Saaledes reiste Levy og jeg Møntspørgsmaalet, og saaledes førte vi Sagen hen til Akademiets Afgjørelse.“ 25. Februar 1873 skriver Peters: Saa er her nogle Forslag i Numisgrafen til behageligt Eftersyn. Om jeg skulde finde paa nogle andre Projecter skal jeg tillade mig at fremlægge dem.

venskabelig Deres

C. Peters.

Det blev Peters, der tegnede de første Kronemønter med Axet og Delfinen, medens Medailleur Conradsen skar Stemp-lerne. I Akademiets Møde 17. Marts takkede Peters med Forsamlingens Tilslutning Meldahl, fordi han havde virket hen til, at Møntsagen var bleven forelagt for Akademiet af Finansministeriet.

Meldahl og Marstrand arbejdede endnu sammen i Udstillingskomiteen, hvis Formand Marstrand var 1859—71, da han efter eget Ønske fratraadte; i sine sidste Aar var han syg. Meldahl, som blev hans Efterfølger 1871—87 havde været akademivalgt Medlem af nævnte Komité sammen med Heinr. Hansen og Peters. „Indtraadt i Udstillingskomiteen arbejdede jeg strax paa Marstrand for at faa Udstillingsbygningssagen fremad — jeg havde jo siden 1859 ved Bearbejdelsen af Gammelholm—Botanisk Haves Realisation, hævdet og lagt Planer for dette Bygningsanlæg. Først fik jeg udlagt Billedhugger-Atelierer, hvor Etatsraad Hansen ved sine ynkelige Planer misbrugte Midler og Plads til slet ordnede og slet byggede Anlæg; men han var Bygningsinspectør og støttet af alle de Gamle — Marstrand indbefattet. Saa fik vi Byggepladsen til Udstillingsbygningen — Lars Dinesen var ved sin Indgriben lige ved at ville tvinge os til en for lille Byggegrund. Men det fik jeg ved Estrups Hjælp afpareret. Saa kom Kampen om Bygningen.“

Det Lokale, hvor Udstillingerne altid havde været afholdt, var Kunstakademiets Skoler paa Charlottenborg, hvilket altsaa maatte hæmme Skolernes Gang, og fra 1845 ankes der allerede over, at dette Lokale var altfor lille. I 1850 klager en Indsender i „Fædrelandet“: „Pladsen er for lille, Værelserne for lave, og den store, sammenpakkede Masse af Kunstsager forhindrer Betragtning og Nydelse af det enkelte Værk.“

I mange Aar havde derfor Spørgsmaalet om en Udstillingsbygning været paa Tale, og endelig foranledigede Monrad, som Departementschef i Kultusministeriet og 1858—59 Formand i Udstillingskomiteen, at Ministeriet 27. August 1858 i Regulativet for Udstillingskomiteens Virksomhed fastslog, at et af Udstillingsfondens Formaal er at tilvejebringe et hensigtsmæssigt Udstillingslokale. I en Aarrække forhandlede der nu om Sagen med skiftende Ministerier, og 1867 opfordredes Meldahl til at udarbejde en foreløbig Plan til Udparcellering af det Stykke af den botaniske Have, hvor Bygningen ønskedes reist. I 1870 blev det ved kgl. Resolution afgjort, at botanisk Have skulde forlægges til Terrainet ved Gothersgades Forlængelse, og under Finansministeriets Forhandlinger med Universitetet i denne Anledning fik Charlottenborg endelig, 22. August 1870, 1 Tønde Land

af det nord for Heibergsgade liggende Areal af den gamle botaniske Have.

Ved 1. Behandling af Finansloven i Folkethinget, 8. Dec. 1870, under Forhandlingen om den nye botaniske Have paa Fæstningsterrainet havde Berg moret sig over, at Staten forhandlede med Universitetet som med en jævnbyrdig Autoritet og hævdede, at det alene maatte være Regeringens og Rigsdagens Sag, hvad der skulde ske med den gamle, botaniske Have.

I Anledning af hele denne Sag skriver Marstrand følgende Brev:

Kjære Meldahl!

Tak for Deres venlige Opmærksomhed — det har virkelig glædet mig, at Sagen er kommet i det rette Spor og i de rette Hænder. Nu gjælder det om, at De, paa hvem saa meget jo nu synes aldeles at bero, ved denne Leilighed virker for at skaffe Konstvæsenet saa bred og sund en Plads i Statsmaskineriet, som Forholdene tillade. Det er glædeligt, at det nu er slaet fast i Thinget, at alle særlige Stater i Staten, saasom Militair og Universitetet ere ophørte, at alle Interesser ere fælles Statssag, og den giver hver sit. Jeg kan ikke nægte, at det glæder mig, at dette hovne Væsen, som kaldes Universitet, og som siger, at Konsten ikke kommer dem ved, har faaet denne Næsestyver. Det glæder mig ligeledes, at De deler min Anskuelse om Udstillingsindtægten, thi det er det samme — denne tilhører ikke nogen særlig og tilfældig Udstiller, men skal komme Konstens værdigere Fremtræden i Hovedstaden til Hjælp, og hvor har vi en skjønnere Anvendelse for Pengene end ved Konstens egen Hjælp at forskjønne den Bygning, hvori den skal præsenteres — derfor bør det bestemmes, at der altid skal være et fortsat Byggefond tilstede til denne Bygnings kunstneriske Udsmykning. Men at det nu for Øieblikket forekommer mig, at Akademiet skal lægge Vægten paa den Fordring til Bygningen, som Antiksamlingen fordrer, maa jeg udtale. Nok sagt, Planen er glædelig, og *De* kommer til at gennemføre den.

Deres

Marstrand.

Udstillingskomitéen fandt det nu formaalstjenligt, at der blev indbudt til Konkurrence om et Projekt til en Udstillingsbygning med Lokaler for Kunstsamlinger. Sagen var for i Akademiets Plenarmøde 28. April 1871. Marstrand, der nu var fratraadt som Komitéens Formand, hævdede, at Initiativet til den nye Bygning burde udgaa fra Akademiet. Han skriver Dagen efter til Meldahl:

Kjære Ven,

De nævnede i Gaar i Discussionen et Ord — Udstillingens Medieendomsret til Grunden — lad dog for Guds Skyld ikke et saadant Begreb faae Indfødsret — saa ligger min Drøm om, at Akademiet ved denne Bygning skulde erhverve det Grundlag for Sammenhold iblandt Kunstnerne i Modsætning til den Splitelse, som disse ulyksalige Penge, betragtede som Enkeltmands Eiendom, har frembragt. Det, jeg har kæmpet for i al den Tid, jeg har været i Comitéen, det skulde nu dukke op — i en anden Form; jeg skriver dette for at lægge Dem paa Sinde, at De ved Deres Klogskab og Indflydelse nu har en Leilighed til at arbeide for den gode Sag — nemlig at holde alle Kunstnerne sammen og derved give dem Magt i Samfundet, nu da der snart Ingen staaer udenfor Akademiet, og derigjennem Statens og den ulykkelige, særskilte Eiendomsret totalt ophæves; det hedder saa heldigt i Loven fra Monrad bestandig „Udstillingen ved Akademiet.“

Nu er Momentet til at faae Udstillingen tilbage til Akademiet og smelte de to hidtil sideordnede Institutioner sammen til en Enhed og derved gjøre det umuligt for nogen privat Udstilling at concurrere med dem, hverken i konstnerisk Anseelse eller i pecuniair Fordel.

Derfor gjentager jeg, at det er farligt Ord at lade lyde, Udstillernes særlige Eiendomsret, og vil dette i Tiden kunne bevirke, at denne Institution vil sluge Akademiet, da den giver Indtægt og Akademiet kun Udgivt for Staten. Vil man altsaa Akademiets Bestaaen, saa skal man samle Alt, hvad der vedrører Kunst under dets Kappe, eller rettere sagt, under Konstselskabets Kappe og ikke taale nogen sideordnet Autoritet. Udstillingscomiteen bør da være en af Akademiets Comiteer uden nogen Bestanddel af udenforstaaende.

Lad os i denne Sag endelig blive forstaaelige for hinanden og hjælpe til at faa det bedste ud af den fra det Ideales Standpunkt uden at lade os skrække af Tidens Trangbrystighed. — Thi holde vi sammen, og tale vi Konstens Sag uden personlig, egennyttig Hensigt, saa have vi en Magt i Samfundet, som bliver respecteret, saalænge Staten vil Orden. Lad Sagens Virkeliggjørelse vente, til den er moden, men jeg beder Dem, lad ikke Tvivl opstaa om, at det bedste kan naaes; saafremt Kjærlighed til Sagen og Enighed føre Sværdet selv imod den bevidste Folkemagt. Programmet til denne kostelige Bygning bør være Konstens bedste og reneste Maal.

Deres hengivne

Marstrand.

Meldahl maatte imidlertid hævde, at det vilde være umuligt at faae Plads i Bygningen baade til Galleriet, Skulptursamlingen og Udstillingslokalet, og det skulde endnu vare adskillige Aar, inden Sagen blev gennemført; men Interessen søgtes stadig holdt vedlige ogsaa af Akademiets nye Sekretair Julius Lange. —

Godfred Christensen har udtalt om Meldahl: „Jeg hørte til den Kres af Danske, som tidlig paa deres Kunstnervei baade gennem personlig Erfaring og mange Gange tillige ialmindelighed vakte til Hengivenhed for Kammerherre Meldahl ved hans store og kraftige Interesse for de unge Kunstnere paa deres ofte trange Veie (i enhver Forstand) og tunge Søgen.“ Kunstnerne kunne takke Meldahls Initiativ for Stoltenbergs Legat og Kunstnerhjemmet.

29. Oktober 1868 skrev Meldahl anonymt til Justitsraad Stoltenberg: „Vi have her i Landet intet Legat, der kan yde de opvoxende, fattige, talentfulde Kunstnere Hjælp i deres Studieaar, saaledes som der findes saa Mange for de yngre Studerende.

Det er nu en tung Erfaring, at den fattige Kunstner har meget trange Aar i den Tid, hvor han ikke kan tjene Noget, dels fordi han maa ofre sin Tid paa Studierne, dels fordi det, han kan præstere, endnu ikke er saa godt, at det finder Kjøbere. Han har saaledes 3 à 4 trange Aar — det er sikkert, Landet mister ofte gode Kræfter, der ved Fattigdom tvinges til at forlade Kunstnerbanen. Kunde man faa nogle Legater paa 200 Rd. om Aaret

til Uddeling for saadanne begavede Malere, Billedhuggere, Architecter, 2 à 3 til hvert Fag, saa vilde Trangen være afhjulpen.

Kunstakademiets Skolebestyrelse var vel den rette Raadgiver ved Uddelingen i saa Henseende.“

Dette Brev bevirkede, at Stoltenberg og hans Kone bestemte, at ogsaa Kunstnere skulde faae en Del af den Sum, som de i Anledning af deres Guldbryllup, 7. Dec. 1870, vilde anvende til Legater. Deres gode Villie mødte imidlertid snart en mærkelig Modstand, først i „Fædrelandet“, der lærte dem, at det kan ansees for en Forfængelighed at oprette Legater, dels hos Marstrand, der besøgte Stoltenberg efter at have faaet hans Gavebrev og erklærede, at Legatet ikke tiltrængtes. „Jeg som Dirigent reddede Marstrand, der havde forløbet sig og tilsat det Stoltenbergske Legat. Jeg fik det igjen ved direkte Henvendelse til Stoltenberg ved efter Samraad med Marstrand at desavouere Marstrand.“ Legatet (1871) tildeles yngre, talentfulde Kunstnere, der ikke have Adgang til Akademiets egne Stipendier, til en flereaarig Studiereise til Udlandet. Stoltenberg, der skrev til Meldahl „De gav Stødet til Legatets Oprettelse og er optraadt saa særdeles venligt“ gav ham endnu 100 Rd. til en gammel, fortjent Kunstner, som han har bedt ham hjælpe: „Mit Navn behøves vel ikke at nævnes for ham? Det er saa piinligt at modtage Tak især af de, hos hvem det maa være saa haardt at modtage Understøttelse.“ —

23. Januar 1873 stiftede Meldahl „Foreningen for Erhvervelse af Kunstnerboliger med Ateliers“ med O. B. Suhr som Formand og Meldahl som Næstformand. I 1878, da Holmblad efter Suhrs Død blev Formand, kunde Foreningen tage Kunstnerhjemmet i Gothersgade i Brug.

I Januar 1867 skaffede Meldahl Marstrand en Bestilling fra en Privatmand: „Jeppe i Sengen med Tjenerne foran Sengen“ til en Pris af 4—500 Rd. Marstrand skriver 4. Januar: „Mine Colleger Exner og andre og især Landskabs- og Søemalere faae ganske anderledes Priser.“

Sit Forhold til Meldahl betegner han selv ved nogle Ord i et Afbud, han engang maa sende paa Grund af Upasselighed: „det gjør mig ondt, at jeg desaarsag maa blive hjemme, da jeg saa gjerne var kommen i Deres Vennekreds.“ —

„Gamle Bissen var en støt, rolig Mand,“ der dog ikke gjorde meget Arbeide i Akademiet.

Da der ved hans Død skulde vælges en ny Professor, skriver Jerichau om Conradsen, som han engang har kaldt sin eneste sande Kunstfælle:

London, 17. Juni 1868.

Kjære Ven.

Da jeg anseer det for sørgeligt, at Academiet skal hjemfalde til et smaaligt Kammeraderie, saa vil jeg ikke undlade at gjentage til Dig som Formand for Skoleraadet, at jeg anseer Conradsen for en upartisk Kunstner og dertil for den eneste blandt Aspiranterne til den vacante Post, der har et frit og stort Blik paa Billedhuggerkunsten; hans Ledelse vil endnu kunne føre Ungdommen frem paa den gode Vej. —

Malerskolen er alt sunket dybt nok, og kun ved Simonsens Indflydelse holdes den endnu gaaende.

Jeg har arbeidet utrolig meget og er meget anstrengt og tilbøielig til megen Svimmelhed. Mine Arbeider gjør megen Lykke, og der er al Grund at antage, at jeg i Fremtiden vil opnaae en større Kunstvirksomhed i London.

Med hjertelige Hilsner fra mig og min Kone er jeg

Din oprigtige

J. A. Jerichau.

London 28. Juni 1868.

Kjære Ven!

Tak for Dit Brev, hvorefter der fremlyser Velvillie og Godhed.

Du troer alt, at jeg svømmer i Guld, men for det første bliver det nok ved Æren, og om jeg nogensinde vil søge at naae videre er tvivlsomt, thi jeg er ikke ung og stærk mere, jeg er træt af Livet og ønsker Roe. — Jeg ønsker ikke at trænge mig frem og endnu mindre at gjøre andre Uret. —

Med Hensyn til om jeg helst ønsker Bissen eller Conradsen, da undlader jeg ikke at gjentage: *ubetinget Conradsen.*

Angaaende de andre Billedhuggere vil jeg opstille en Følge-

række: Hertzog, Evens, Saabye, Holbech, Peters, Bissen, Stramboe, Kolberg.

Jeg forbliver Din forbundne, oprigtige

J. A. Jerichau.

I et samtidigt Brev fra Fru Jerichau ytrer hun, at det ikke er godt Kammeratskab, men *Kammeraderi*, der nu betegner vort Akademi.

Peters blev den, der valgtes til Professor, Meldahl gav ham sin Stemme. —

„Chr. Hansen var en svag, uvidende Mand. Simonsen uklar, men ærlig, hengiven mod mig og sine Venner. Høyen var en sjelden Begavelse, men Partimand. H. Hansen var en trofast Støtte i alle Forhold, dygtig, sund Natur, Exner ligesaa, V. Petersen ligesaa og Stein ligesaa. Vermehren var en sjelden opoffrende Lærer, der altfor ringe fik Paaskjønnelse.“ — Meldahl følte det ikke let at arbeide sammen med Herholdt og Saabye og heller ikke med Roed, men han fandt hos denne „solidt, godt Kunstnerblik.“

Flere af Roeds Breve til ham dreie sig om hans talentfulde, eneste Søn, Holger, Faderens store Forhaabning, som han tidlig havde sat i Tegneskolen; Roed var en streng og samvittigsfuld Lærer, og han fordrede snarere mere end mindre af sin egen Søn. I et Brev, 29. Januar 1867, der bl. a. dreier sig om en Konkurs, hvor Sønnen har faaet et Arbeide forkastet, skriver han efter at have meddelt, at denne er rede til at tage fat igjen: „Dette er ikke mit Ønske paa den Maade, da det nu er Tiden for ham at male uden at forstyrres af Conkurs Hetsen. Kunstens Væsen er meget bedre end Medailler. Gid, at han maa bevares for den og engang blive et gavnligt Medlem for Fædrelandet.“

1868 fik Holger Roed lille og 1870 store Guldmedaille, hvilken ikke havde været tilkjendt nogen Maler siden 1837, men i Konkurstiden blev hans ene Øie beskadiget ved en Ulykkeshændelse (en Sneboldt). Fra den Dag af var hans Malerarbeide en Kamp, som han fysisk led saa haardt under, at det tog paa hans Sind. Hans Stipendiereise til Italien kunde ikke helbrede ham. Roed, der besøgte ham i Rom, skriver til Meldahl, Pintsedag 1872:

Kjære Ven! Deres deltagende Brev om Holger skal jeg ikke lade være ubesvaret. Jeg takker Dem for det! — Der staar i Sa-

kuntala, at en Skuespillers Kunst fuldkommes ei, før Publikum har skjenket ham sit Bifald, er „han end nok saa flittig øvet, tør han ei lide paa sig selv alene“. Det er derfor morsomt for mig at høre Dem sige og Ord til andet, hvad Holger og jeg har skrevet og talt om med hinanden. Han tænker ikke paa at ville forbause Verden, vilde hellere være langt borte fra den megen Uro omkring sig, fri for de mange Forventninger og kun faa Lov til at studere i Ro, til at bruge Haandens Evne og Synet paa det meget, der aabnbarer sig for ham. Det glædede mig at være sammen med ham i Pompei ved hans Betragtning af den antike Kunst. Han ønsker saa tidt „Gid Akademiet ikke var“ eller at de vilde have Tillid til, at jeg gjør, hvad jeg formaaer; men hvad skal jeg efter et Aars Ophold i Italien have at vise? — Jeg har sagt ham, fordi jeg troede det „at det ikke var nogen absolut Fordring, der gjordes“, og hvad i al Verden har de fyldte Mapper som oftest at betyde, der er dog forskjellige Maader at lære paa. Se til Carstens, til Thorvaldsen, Bissen og Fl. Bør ikke Tilliden fra Akademiets Side følge med, lade det være en Æressag for den Yngre at svare til det betroede og ikke gaa ved Siden som controllerende Formynder? Men! men endogsaa Marstrand tværede allerede det første Aar „han skulde jo have sendt noget hjem“ og dog indrømmede han ikke at have seet noget Udbytte af de pærefulde Mapper, som tilfredsstillde Nysgjerrigheden i Akademiet. —

Dog er min Fyr ikke ledig, ikke „Vidunder“, men heller ikke dagligdags. De mange smaa, tegnede Tanker i Brevene giver mig gode Løfter. Lad mig bare faa Tid, siger han, saa skal det nok komme, naar mit balstyrige Legeme kommer i Ligevægt; men jeg kan kun arbeide lidt ad Gangen, ogsaa for Øinenes Skyld. Han troer at maatte være Soldat for at blive rigtig dresseret. — Jeg har raadet til en Badekur, men han er nu 25 Aar og maa ogsaa have Lov til at raade sig selv noget, og bort fra Rom vil han i Sommer.

Deres Roed.

Holger Roed udrettede dog Intet af Betydning paa denne Reise, kun hans større og mindre Tegninger og Akvareller viste, hvormeget Ufuldendt, der endnu levede i hans Fantasi. Helt

rask blev han aldrig, og han døde 27 Aar gammel 1874 under et Besøg paa Iselinge hos Hammerichs.

Hans Død var en Hjertesorg for Forældrene, som de vist aldrig kom over. Faderen søgte sin Trøst i at arbeide med de Unge, hans Lærerebede ved Akademiet optog ham altid paa samme varme Maade.

Holger Roed hviler i Familiegravstedet paa Ringsted Kirkegaard, det var hans Faders kjæreste Gang at gaa derud om Sommerdagene og sidde og tie.

Som gammel var Roed engang med til at give som Konkursopgave „Abraham, der skal offre Isak“. Han havde derved igjen læst det Stykke af Mosebogen. „Hvor er det dog skjønt“ udbød han, da han kom hjem, „men alt i Bibelen er jo skjønt“. Han var bevæget, og uvilkaarlig maatte man tænke, at han mindedes den Søn, han selv havde mistet.

Man kunde hos Roeds ikke andet end føle sig grebet af den Fred, der hvilede over Hjemmet, og den Poesi, der skyldtes Fru Roed. Hun kunde tage en Ung, der besøgte hende paa Charlottenborg i Skumringen, op paa Forhøiningen foran Vinduet og sige: „Her kan De sidde, og der har De en Stjerne at se paa“. Det var en deilig Foraarsaften, Lygterne vare tændte paa Torvet og i Butikkerne, derover den klare, blaa Stjernehimmel med Aftenstjernen. Endnu paa hendes gamle Dage, selv da hun led af en smertelig Sygdom, var der over hende ligesom fyrstelig Værdighed. Hun boede som Enke i Frederiksberg Allee, det var en kold Vinterdag, Ruderne var dækkede af Isblomster, indenfor straaledede Hyacintherne. Hvor var hun skjøn, da hun traadte ind i Stuen og med en Haandbevægelse viste hen til Blomsterne og sagde: „Se, Guds Gaver!“

Indtil 1863 havde Direkteuren ved Hjælp af Sekretairen og Forvalteren havt hele Ledelsen af Skolerne i sin Haand, men ved Reformen gik denne over til Skoleraadet. Dette, som vælger sin Formand ud af sin egen Midte, har fra 1864 ledet hele Undervisningen, foretaget alle Bedømmelser af Afgangsprøver og sendt alle Indstillinger vedrørende Undervisningsforholdene til Ministeriet. „Igennem den lange Tid under 3 Generationer, ny Hold af Professorer, og skiftende Direktører og Medlemmer har der i denne Samvirken ikke været en eneste Mislyd eller Dissens.“

„Da jeg traadte til som Formand i Skoleraadet, som Dirigent — senere som Directeur, var der hverken Localer nok til Undervisningen eller Apparat og Samlingerne, Bibliothek og Afstøbningssamling i meget slem Forfatning. — Jeg søgte nu i Aarenes Løb at fordoble Localernes Antal og Størrelse. Jeg fik 2 særlig gode Maleratelierer, 1 godt Billedhuggeratelier i Thorvaldsens tidligere Atelier og 3 gode Rum for Decorationsclasserne. Akademiet fik en Aquarelskole — gode Perspektivklasser, god Forelæsnings-sal og et nyt, stort Bibliothekslocale samt de 2de store ny Localer for Sculptur Samlingerne og en Have til Studier i fri Luft.“

„Jeg skabte som Formand i Skoleraadet hele det store nye Apparat, der nu haves til Skolerne i Form af nye Afstøbninger, Bøger, Redskaber, Fortegninger m. m. ved store Gaver fra gamle Jacobsen og andre.“

„Det var en lang Række af vanskelige Aar. 3 Reformer at gennemarbejde og forme tilrette med ikke lette Kræfter, samtidig at forme alt i Udstillingscomiteen.“

„Decorationsskolen var Schmerzenskind og har og vil koste mange Kræfter, inden den Sag lykkes. Hilker kunde ikke faa Gang paa den vanskelige Undervisning.“ Peters (Lærer ved Skolen 1864—67), „som vi satte Haab til, ydede Lidet.“

„Undervisningen i Perspektiv søgte jeg at faae Liv i ved at bede H. Hansen om at more Eleverne lidt ved maleriske Opgaver og fortælle Noget om Perspektivens Historie. Men det laae ikke for ham, han kunde ikke fængsle Eleverne, de bleve endog saaledes borte fra hans Demonstrationer paa Tavlen, at han kom til mig og bad mig som Skoleraadets Formand om at holde Eleverne til at møde; men jeg lo ad ham og sagde: „Ja, der kan Du see, Du, der troede, at jeg blot ved at tage og læse Afsnit af Kugler op kunde gjøre nok ved mine Forelæsninger. Du kan ikke engang faa dine ren skematiske til at holde Eleverne sammen.“ Jeg søgte saa at faae Forbilleder, Bøger med Motiver og selv Fortegninger, og her var Assistent C. V. Nielsen en god Hjælper.“

„Ved min Tiltrædelse var der paa øverste Klasse, som jeg overtog efter Prof. Hetsch, et Par Elever og ca. 20 Architect Elever paa Akademiet, nu er der indtegnet 105 Elever.“ (1906).

Ved Studiet af Fortidens Mesterværker skulde Architekter, og Dekorateurer øve sig i at skabe Noget, altsammen med Hen-

blik paa de forskjellige Stilformer og paa de Fordringer, Nutiden stiller.

„Da man under Samraad kom til den Erkjendelse, at Studiet af Bygningskunsten skulde omfatte den Klassiske, Græsk-romerske, Middelalderens og Renaissancekunstens Mesterværker, saa blev det mig klart, at Akademiet i sin Skole og i sit Bibliothek og sin Samling burde kunne see det, de skulde studere; thi Synet af og Studiet af disse er jo for Architecterne det Samme som Modelstudier for Malere, Billedhuggere.“

„Ved mundtlige Forklaringer paa Skolen og i Foredrag er der saa givet Veiledning til at faa Interesse for og Forstaaelse af Fortidens bedste Kunstværker samt til at fatte, hvad der har været det Programgivende ved disse, og hvorledes Formernes Karakter herved og ved Materialernes Art, ved særlige, locale Forhold, ved de særegne Kunstnerbegavelser paa saa forskjellig Maade maatte blive modificerede, og ved kunsthistoriske og kulturhistoriske Foredrag søgtes disse Studier supplerede.“

21. Januar 1870 skriver Meldahl til Gosch:

„Vore Skoler ere nu overfyldte, saa at vi i kommende Vinter maa til at skjærpe Fordringerne paa Akademiets Maler og Billedhuggerafdelinger.

Det er en Nydelse at see det Liv, den Flid og den Dygtighed, der arbeides med.

Architekterne voxer nu ogsaa opefter nedefra med de Kundskaber, de behøve, saa at de uden at rødme kunne tale med en Architect fra Udlandets Skoler.“

Meldahl benyttede enhver Leilighed til at forsyne Akademiets Bibliothek; da V. Klein er i Italien og Ludv. Fenger i Paris, raadspørger han dem, og de hjælpe ham med Indkjøb. En utrættelig Hjælper er Gosch; „Tak for de tilsendte Bøger“, skriver Meldahl 3. Juli 1866, „Høyen og Alle juble over det Tillæg, som Bibliotheket saa længe har ønsket, men Ingen taget sig Tid til at skaffe det“, og 9. Juni 1867:

„Du har fri Hænder, køb — *Alt er velgjort, hvad Du gjør*, Akademiet og Skolen takker Dig og velsigner Din Færd. — Vi have nu ved lignende god Hjælp fra Paris faaet Alt suppleret, saa at vi snart ere vel stillede. — Jeg indrømmer, at dette er med Hensyn til Architekturen, — Resten — Ja det tilkommer de

Herrer Malere og Billedhuggere og disse — de sove.“ Høyen skriver om Gosch, der lige har yttret om et Værk: „Bogen løber ikke væk“: „Jeg kan godt lide Deres Correspondent, som jeg forresten jo slet ikke kiender. Der er en Freidighed i hans Brev, som meget tiltaler mig, hans Betænkksomhed ved [ikke] à tout prix strax at købe det, før han har givet Dem den Underretning, han troer, De behøver, tiltaler mig i høi Grad. Det er en stor Fordel at have en saadan Commissionair paa et Sted som London, og jeg vilde give meget til, at vi, eller blot De, kjære Ven, havde saadanne Folk i Paris, Venedig, Florenz, Rom.“

Man havde naturligtvis ikke Midler til at anskaffe de ofte kostbare Værker om russisk Kunst, som den keiserlige Regering havde udgivet. Under Storfyrstinde Dagmars Besøg paa Fredensborg i 1870 omtalte Meldahl dette, og Storfyrstinden bad ham derefter komme med en Liste paa, hvad man ønskede, for at der muligvis ved Leilighed kunde skaffes Exemplarer til Akademiets Brug. Lange forfattede en Liste, som Meldahl i Brev 30. Juni 1871 bad Dronningen sende videre og anbefale. —

Under sit intensive Arbeide i Akademiet følte Meldahl Savnet af en historisk Fremstilling af dettes Tilbliven og Udvikling, baade som Kunstscole, Kunstnersamfund og Kunstnerraad. Det Eneste, der dengang fandtes, var den Bog, som Thiele havde udgivet i 1860. Meldahl skriver 11. December 1864:

Kjære Herr Etatsraad!

Da jeg iaften endelig fik Ro til at afslutte Gjennemlæsningen af Deres for nogle Aar siden udgivne Bog om vore Akademiforhold, føler jeg Trang til at takke Dem for, hvad De der har samlet. Det har været mig en Glæde at kunne leve lidt med i det besynderlige Uføre, som vort Akademi har havt til Vugge. Ikke saa meget fordi den hele Fødsel og Udviklingsform i og for sig er glædelig; men mere fordi det er interessant at see, at Kunsten i sig selv har Kræfter til at taale saa megen Mishandling uden at gaae tilgrunde. Jeg mener herved ikke, at Mishandlingen blot er kommet udefra, ved ydre Tryk, thi det Billed, De har oprullet, viser ogsaa, at dens Dyrkere ofte selv have nedsølet deres Evner og den Sag, de tjente, i en Masse af menneskelige Svagheder, der visseligen for de Udenforstaaende maatte kunne give riig Anledning til at

opgive den, især i Tider, hvor Trang og Nød paa begrundet Maade kunde vise hen til udelukkende at varetage andre Interesser.

Mig er det en Trøst. Jeg seer deri, at vi, saalænge vi blot producerer virkelige Kunstnere, saalænge vil, selv om disse have store Feil som Mennesker, dog den Sag, jeg tjener, svømme ovenpaa.

Deres hengivne

F. Meldahl.

I Anledning af en eventuel Udvidelse af Kjøbenhavn ved Demarkationsliniens Ophævelse og Opgivelsen af Byens gamle Fæstningsværker havde Krigsbestyrelsen sendt Akademiet en Plan, hvorfor dette havde nedsat et Udvalg bestaaende af Bissen, Heinr. Hansen, Marstrand, Meldahl, Roed, Stilling og Sørensen. 2. Nov. 1865 afgav Udvalget sin Betænkning, der var Meldahls Værk, og hvori man tilraader at forkaste den fremsendte Plan, efter hvilken der vilde blive tæt Udparcellering af næsten hele Fæstningens Terrain, og derimod at søge en ny Plan udarbejdet. Blandt de Spørgsmaal, som der her fremhæves som særlig magtpaaliggende, skal nævnes, at Vold- og Stadsgravs Terrainet med nærmestliggende Glacis'er ikke bør udparcelleres til Bebyggelse, men omdannes til et couperet, beplantet Terrain, der fra Tivolis søndre Grænse indtil Toldbodanlægget kunde danne et grønt, stort Parkanlæg Byen rundt, at Veien langs Søerne gjøres saa bred, at den faaer en Allee med 3 Rækker Træer, Ridebane, bred Gade og passende Fortoug, at der reserveres et Areal imellem Gothersgade og Sølvgades Forlængelse til den nye Botaniske Have, at der i de nye Vester, Nørre og Øster Kvarterer beregnes fornødne Pladser til nye Kirker og til større Markedspladser, at Huscarréerne ikke gjøres for dybe, og at Udparcelleringen ikke paabegyndes, før en moden, god Plan er vedtagen. Man maatte sørge for, at Eftertiden ikke med uhyre Offre skulde nødes til at redressere, hvad Nutiden forsømte.

Til Thiele, der havde kaldt denne Betænkning „et Monument i vort Akademis Annaler“, skriver Meldahl Dagen efter 5. November 1865 et meget mismodigt, her stærkt forkortet Brev:

Kjære Herr Etatsraad!

De omtalte igaar vor Indstilling om Kjøbenhavns Plan saa venligt. — Ja, De og andre Forfattere have dog den Trøst, at De ved at lade Deres Arbejder trykke kunne gjøre det muligt i en større Kreds at finde den Spirebund, som udfordres for, at fremstillede Tanker kunne bringes til at faae et virkeligt Liv. Vi Andre, der slide os op i det offentlige Livs Tjeneste, vi skabe store Værker i vore Betænkninger, Udtalelser o. s. v., men Kredsen, der skal indsuge Tankerne er liden, og i de 99 af de 100 Tilfælde ere vore Tanker bortkastede.

I Akademiet er jeg næsten træt og haaber, at vi nu snart ere færdige. Jeg er syg efter hvert Møde, kan ikke sove, uden at det er en ødelæggende Søvn, i den Grad anstrenger det mig.

For at give Dem et lille Begreb om, i hvor forskjellig Retning min Virksomhed er gaaet i de sidste Aar, saa beder jeg Dem læse vedlagte Copi. Jeg beder Dem ikke vise den vedliggende Sag til Nogen ei heller omtale det, som den omhandler, eller mit Forhold til den Art af Sager.

Deres hengivne

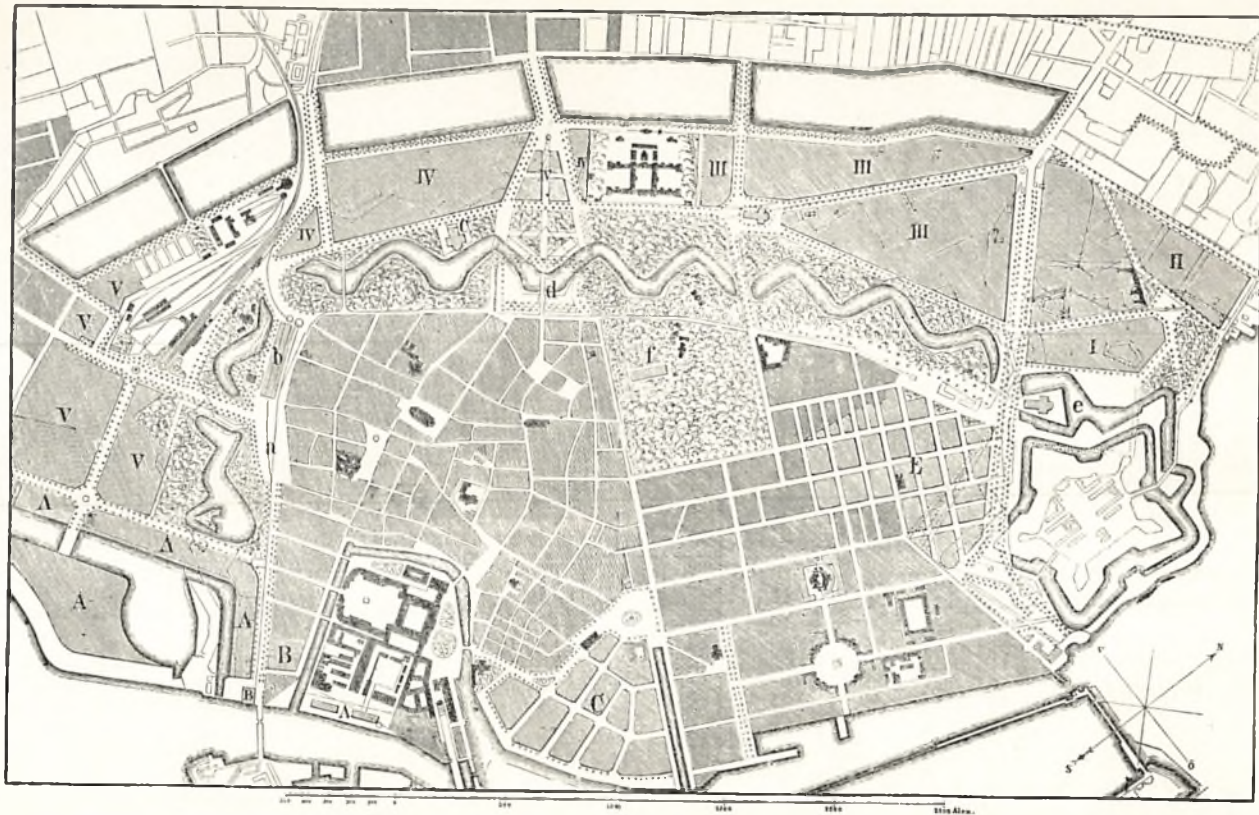
F. Meldahl.

Hvad det er for en Sag, der her sigtes til, vil det næppe være muligt at oplyse, men naturligvis er det Fenger, der staar bagved. Denne raadførte sig atter og atter med Meldahl, men man kan ikke altid se, hvad det har dreiet sig om. I 1859 og 1860 var det Christian IV's Kapel i Roskilde og Sygehuset i Kiel, i 1863 Toldboden og Doksagen. I de paafølgende Aar havde Fenger i Folke-thinget en væsentlig Andel i Loven om Hærens Ordning, der blev vedtaget 6. Juli 1867, en Sag, han ogsaa drøftede med Meldahl.

Thiele svarer 6. Nov. 1865 paa Meldahls Brev:

Kjære Professor Meldahl!

Den Sag har ligesom den anden, jeg nylig gjorde Bekjendtskab med fra Deres Haand, i høi Grad interesseret mig, men allerede længe har jeg maattet beundre Deres administrative Dygtighed, hvilken jeg dog ønskede maatte først og fremmest komme den danske Kunst og Kunstscole til Gode. Skulde Grun-

a. HALMTORV. b. BEDÆKKET TORVEHALLE OG AXELTORV. c. KIRKEPLADS. d. FREMTIDIGT TORV. e. FREMTIDIG EXERCERPLADS.
f. MUSEUM. A. NY PARCELLER I OG VED KALLEBODERNE OG HAVNEN. E. NYBODER

den til Deres Mismod ikke være at søge i en vis Spredthed i Anvendelsen af Deres Evner?

De staar jo i Deres fulde og mandige Kraft og er i en sjælden Grad uafhængig. Til den Dygtighed, som allerede tidligt skaffede Dem et udmærket Navn, er De velsignet med de mange udenomliggende, jordiske Goder, som er det Uopnaaelige for de Fleste; i en saadan Stilling maa man sidde lidt stille ved Roret for at opdage, om man ikke muligvis paa Grund af den megen Medbør staaer i Fare for at følge en Misvisning, som umærkeligt fører Dem bort fra Deres første, skønne Indvielse, da den hellige Kunst knæsatte Dem og gav Dem saa skjønt et Navn.

Tilgiv mig, hvis jeg her skriver Noget, der maaske kunde støde Dem, men jeg skriver ærligt og oprigtigt med Deltagelse, hvad jeg oftere har frygtet for, idet jeg beundrer Deres farlige, administrative Evner. Lad ikke Kunsten træde bagom Deres Arbejdsstol! Lad Administrationen være hendes lydige Tjenerinde!

Lad disse Udgydelser fra mit endnu ungdommelige Hjerter ikke overraske Dem. Den venlige Maade, paa hvilken De her er kommen mig imøde, har revet mig Bladet fra Munden.

Venskabeligst

J. Thiele.

Meldahl gjorde allerede 8. Nov. et Udkast til den Kjøbenhavns Plan, der findes i Illustreret Tidende 14. Januar 1866, og som blev „Grundlaget for Hovedlinierne i det hele senere Anlæg af Byen.“ —

1864—65 holdt Høyen en Række Forelæsninger, der gjaldt baade for Akademiet og Universitetet, og som efter Akademiets Program dreiede sig om Benyttelse af vore Kunstsamlinger og Bibliotheker i kunstnerisk Henseende. F. G. Knudtzon, der var en af de unge Tilhørere, fortæller herom: „Naar Høyen i Antiksalen paa Charlottenborg besteg sin lille Forhøjning med Parthenongavlene bag sig og sit Publikum foran sig, bestod dette sidste i langt overveiende Tal af Damer, bag Stolerækkerne, hvor disse sad, stod et Par Rækker Herrer, mest yngre, og i samme Øieblik, som Høyen viste sig i Salen, hørte man Nøglen til Nabo-

salen blive dreiet om, Prof. Meldahl traadte ind, førende med sig en Stol, paa hvilken han tog Plads, og Høyen begyndte.

Han talte om Venezianerne. Hans Foredrag var som Foredrag i allerhøieste Grad en Nydelse for Tilhørerne, og de bleve fulgte med den største Interesse. Han besad en enestaaende Evne til at tage de Lyttendes Forestilling i Beslag og — uden Støtte af Afbildninger — ved sit Ord at afmale det Billede, om hvilket han

ROM. TEGNING AF AMALIE MELDAHL.

talte. Men strengt videnskabelige var de Foredrag ikke, allerede i det fjerde af dem naaede han frem til Giorgione og havde altsaa i en ganske uforholdsmæssig Korthed behandlet alle de gamle Venezianere for at naa frem til Culminationens Høislette, hvor hans Veltalenhed ogsaa kom til at feire sine største Triumfer.“

Meldahl søgte senere at faae Høyen til igjennem disse Foredrag at give Eleverne et samlet Overblik over Kunsthistorien, men Høyen strittede imod.

Ifølge Reglementet skulde Meldahl ved Foredrag veilede Architecturskolens Elever, til at se det Liv, de Fordringer og de Forhold, som havde ligget til Grund for Bygningsmonumenternes Tilblivelse. Ingen dansk Architect havde endnu gjort noget Lignende, og Meldahl maatte først gjøre Studier.

I Vinteren 1867—68 var han med Hustru og Svigermoder i Italien; Julie var imens hos Børnene. Fru Meldahl har tegnet morsomme Billeder fra denne Reise, saaledes deres „ordine di battaglia“ i Rom, med Konstantinsbuen i Baggrunden, forrest Meldahl, saa Fru Meldahl og tilsidst Fru Ræder med en Tigger i Hælene. Et andet Billede er fra Corsoen i Neapel, hvor Fru Meldahl og hendes Moder kjøre i en elendig Droschke med en Gadedreng bag paa midt imellem de elegante Ekvipager.

I Rom, hvor de traf Oscar, gav Fru Ræder et større Aftenselskab, hvor Meldahl fungerede som Vært. Blandt Gjæsterne var ogsaa Familien Knudtzon, F. G. Knudtzon var Oscars gode Ven. Han beundrede Fru Meldahl; Meldahl kaldte han en elegant Grand-Seigneur, men dennes overlegne Væsen stødte ham i høj Grad: „Ærlig talt, vi unge Mennesker turde ikke sige meget til Etatsraaden, og han sagde skam ikke noget til os.“

Meldahl holdt ikke af Rom, han skriver til Fru Fenger 18. December 1867: „Baade jeg og Kone længes efter Hjemmet og Børnene, og afgang det af os, saa vilde De see os i Hjemmet til Deres Fødselsdag. Her er saa temmelig væmmeligt i alle Retninger. Et Folk, hvis Guldtørst er saare stor, og hvis Forventninger ere skuffede, idet alle Fremmede ere saa kloge at holde sig borte herfra. De kan tro, det er en Skuffelse for dette Folk, der nu kun lever af at vise sine Levninger frem — og hvilke Levninger? — Det er, som jeg saa Rester fra en Fraasers Taffel. — Denne By, der enten har levet af Rov eller Almisse, har ført en Parvenus overdaadige Liv.

Man var riig, mægtig, og man maatte have al Udvikling, der fandtes, man kunde jo betale, og saa var det ligegyldigt, om man forstod sig derpaa eller ikke.

Affaldet er saa stort, at denne By, vor Tids og det 15. Aarhundredes store Kjøkkenmødding for Kunst, fremdeles kan give Affald, der kan gjøde kommende Aarhundreder, og det uagtet der alt er taget saa saare meget ud af den uhyggelige Dynges Indhold. Det er et underligt Billede at see paa i sine store Træk; thi da bliver det for mig enten Legemer, der fattes Sjæle, eller Sjæle, der fattes Legemer — eller forunderlige Frembringelser, der ere paa Veien til et af disse Maal.

Det Interessanteste bliver da at iagttage Gradationen af Abekattens Evner.“

Paa denne Reise traf Meldahl den unge Julius Lange og opfordrede ham til at overtage de Foredrag til Overblik over hele Kunsthistorien, som Høyen ikke havde Lyst til at holde. I Henhold hertil indgav Lange i November et Andragende, og dette bevilgedes med Glæde. Man skaffede ham et Honorar paa 300 Rd. af den ledige Gage for en Professor i Dekorationskunst, og det vedtoges, at alle Elever skulde have Adgang til hans Forelæsninger.

Lange skriver i denne Anledning til Meldahl 8. Dec. 1868:

Hr. Etatsraad!

Aanden tilskynder mig til, nu da jeg har modtaget Deres officielle Skrivelse om mit Engagement, at udtale min Tak særlig til *Dem*, som er den første Mand, hvem jeg skylder det store Gode at blive *brugt* i den Tjeneste, hvori jeg helst ønsker, og hvori jeg ogsaa haaber, at jeg har Kræfter til at bruges. Tillige takker jeg Dem for Arrangementet af de efter vore Forhold gunstige Vilkaar, hvorunder jeg tiltræder denne Tjeneste.

Nu maa jeg see til at løse Opgaven, og beder Dem atter om at erindre, at jeg er en Tiltrædende.

Jeg kommer vistnok til om nogle Dage at anmode Dem om en Henvendelse paa Skoleraadets Vegne til det store kgl. Bibliothek. Jeg skal forsøge, hvad en Anmodning fra mig selv kan nytte; men jeg frygter for, at den ikke vil være nok for at faae de kostbare Værker tillaans, og jeg vil nødig, at mine Forelæsninger skulle savne de Midler til Tiltrækning og Oplysning, som kunne faaes, og som aldrig kunne anvendes bedre end til slige Formaal.

Deres ærbødige og hengivne

Jul. Lange.

Lange var dengang et venligt, beskedent Menneske; en ung, uforknytt Kraft kalder Knudtzon ham, men naturligvis endnu uudviklet og uklar. Han diskuterede i Rom Kunstens Theori og Filosofi med den ligeledes uudviklede Knudtzon, der aldrig kunde glemme dette første Møde med ham og fremhævede den

Skjønhed, der dengang laa over hans inderste Væsen, men som senere noget gik tabt.

Først i Efteraaret 1869 kunde Meldahl begynde sine Forelæsninger. Han skriver til Gosch 21. Jan. 1870: „Jeg slider i mine Forelæsninger, men der vil gaa nogle Aar, før det er formet. 6 à 7 Timers daglig Læsning i over et Aar og dette fortsat i 2 Aar endnu, saa haaber jeg, at det skal gaae.

Jeg har maattet bruge 1 Aar blot til at komme à jour med en Oversigt over Historien. Men Hjernen vil ikke altid. Nerverne ere ødelagte — saa at jeg hver Søndag maa vandre mine 2—2½ Miil for at holde mig paa Benene.

Naa, jeg glæder mig saa inderligt over Arbeidet, har ligesom fundet hele min Ungdomsdrøm igjen og jubler over at finde næsten alle mine Tanker komme igjen hos Mænd som Viollet-le-Duc, Semper, Reinaud o. s. v. Men haardt er det at skulle med Hastværk gjøre saadant Arbeide, naar man er bleven 41 Aar.“ —

„Klassikerne, kirkehistoriske Forfattere“ noterer Meldahl som det, der foruden en Række fremragende Danske og Udlændinge særlig har udviklet ham. Han fik sig ogsaa i Aarenes Løb et udmærket og meget stort Bibliothek.

Lange havde Ludv. Fenger til Ven, han var glad over at høre Brøchners Forelæsninger og satte Pris paa Sonne, Exner og Bloch. Hans Kunstsans var blevet udmærket ledet ved hans tidlige Bekjendtskab med Roed, som han havde truffet i Italien 1861. I Roeds og „hans aandfulde og hjertelige Hustrus rene og smukke Hjem“ kunde han og Roed i Timevis tale sammen, meget høit, da Lange jo var døv. Roeds Datter, Helena Nyblom, mente, at han for en stor Del kunde takke denne for det uhildede Blik, han fik paa Kunsten, for hele sin Kunstanskuelse, og Fru Meldahl pleiede endog at sige, at han fik alle sine Aandrigheder hos Roed, og hun tilføiede dristig, at, da Roed var død, hørte disse op. —

Det laa lige for, at Meldahl og Lange maatte kunne arbeide godt sammen. Hører man Lange udtale, at det, som det kommer an paa i Kunsten, er, om den er individuel og personlig, saa svarer dette til Meldahls gamle Forsikkring om, at det Individuelle er Hovedbetingelsen for al Kunst. Raser Lange over den danske Søvnighed, saa er det netop det, Meldahl havde gjort i mange Aar.

Paa eet Punkt var deres Smag dog meget forskjellig: Georg Brandes var Langes bedste Ven; men denne interesserede aldeles ikke Meldahl, hvis Antipathi han senere ligefrem var.

Efter Høyens Død i 1870 fik Lange hans Plads som Docent ved Akademiet. Derimod lod det til, at man ved Universitetet vilde lade den vordende Professor i Æsthetik holde Forelæsningerne i Kunsthistorie. Lange skriver 6. Sept. 1870:

Kjære Etatsraad Meldahl!

Jeg føler Trang til at udtale en oprigtig og hjertelig Tak til Dem for den Interesse, som De igjen ved denne Leilighed har viist for mine Affairer. Omendskjønt De, fuldkommen i Overensstemmelse med mit eget Ønske, forlanger Vederlag for de 300 Rd. i Arbeide, saa føler jeg dog meget godt, at jeg ikke vilde have opnaaet dem uden Deres personlige Beredvillighed til at bane mine Veie. Jeg anmelder altsaa til Oktober foruden Fortsættelsen af det 2-aars Cursus, tillige 1 à 2 Timers ugentlige Foredrag, enten paa Bibliotheket eller, hvad De eller Skoleraadet vel ikke kan have Noget imod, paa Antiksalen, ikke for direkte at træde i de Høyenske Forelæsnings Fodspor, men for ganske simpelt historisk at gennemgaae Afstøbningerne (*der* og paa Thorvaldsens Museum). Muligviis kunde jeg dertil ogsaa invitere philologiske Studenter. Jeg havde nok Lyst til at vise Universitetet paa en praktisk og haandgribelig Maade, at man kan være det til Nytte, skjønt denne høilærde Anstalt egentlig ikke fortjener min Gunst, saa skammelig som den har forvrøvlet mine Sager.

Deres Billet om Indkjøbet af Høyens Bøger til Akademiet modtog jeg i Løverdags, og jeg havde allerede i Forvejen tænkt lidt paa Opgaven. Etatsraad Thiele er nu paa Landet, og kommer nok først hjem seent i Ugen. For ej at spille Tiden tænker jeg paa at gjøre et Forslag paa egen Haand, som jeg jo ogsaa kan tale med Thiele om. Kammerraad Truelsen siger, at vi have mange Penge, og her er jo ogsaa Meget at bruge Penge til. Min Liste bliver vist temmelig stor. Det forekommer mig, at vi bør gribe Lejligheden til at forsyne os først og fremmest med det Meget, som vi manglede af Skrifter og Afbildninger til Danmarks (og Nordens) Kunst : købe det Meste af, hvad Høyen har havt i

denne Retning. Af fremmed Kunsthistorie er her jo ogsaa adskilligt Godt, som vi savne. Tillige mener jeg, at vi bør kjøbe en heel Deel Krøniker, Legender, Sagaer, Poesi og Historie, forsaavidt det findes paa levende Sprog og kan tjene til Oplysning om og Kilde til Kunst, navnlig den nordiske. Sligt kan ellers være vanskeligt nok at faa fat paa og bør ikke splittes formeget, naar det eengang er samlet af en kyndig Mand. Det vil sagtens være billigt nok ved denne Lejlighed.

Deres ærbødige og hengivne

Jul. Lange.

Ved Forelæsningerne paa Akademiet forsøgte Lange at indføre Examinationer, men gjorde sørgelige Erfaringer, da de unge Mennesker ingen Forskjel kjendte paa Konstantin den Store, Justinian den Store og Karl den Store. I senere Aar gjenngik han hver Vinter et eller andet vigtigt Kapitel af Kunsthistorien, siger han selv, „saa livligt og anskueligt, som jeg formaaer det; jeg har altid mit Auditorium fuldt, undertiden overfuldt. Frugten af Undervisningen bliver vel den, at de unge Mennesker modtage en vis Lyst til at raadføre sig med den gamle og store Kunst, og derved er altid noget vundet i en Tid, der hyppig har ligesom Afsmag for den.“

Fra 1871 overtog Lange Sekretair- og Bibliothekarpladsen, mod at Thiele delte sin Gage med ham.

Samme Sommer begejstredes Meldahl og Lange for et Fata Morgana, en storslaaet arkæologisk Plan, der dog snart maatte henlægges; den var for stor for vore Forhold.

Lange skriver 20. Juni:

Kjære Hr. Etatsraad!

Tak for Deres lille Brev, hvis Indhold glædede mig *meget*. Jeg vil tilstaae, at jeg, naar jeg engang imellem har tænkt paa det Forsæt, som De engang udtalte, at virke for Udgravninger og Forskninger i Grækenland, tillige undertiden har tænkt, at det kunde være et Øjeblikks Indskydelse hos Dem, som De vel sagtens atter vilde lade fare. Det er jo saa sjældent, at man i vore Dage hos os seer en Tanke iværksat, som gaaer ud over det Al-

mindelige og ind i det Dristige, at man næsten kan blive vantro. Men herligt vil det være, om det kan ske, og — jeg vil ikke tilbageholde det — om jeg kan faae nogen Deel deri.

De maa ikke forlange nogen sikker Besked af mig om Muligheden af at gjøre Opdagelser og Fund paa Grækenlands forskellige Punkter. Men der kan vel overhovedet ikke være mindste Tvivl om, at alle de Punkter, som have spillet en stor Rolle i det gamle Grækenland, ville frembyde en vid Mark for Undersøgelser. Vilde ikke for Ex. Olympia frembyde et fast Udgangspunkt, ethvert andet Sted ufortalt? Yderligere Oplysninger kunde vel nok indhentes, dels af Folk her paa Stedet, dels af Folk i Berlin, hvor jeg om ganske kort Tid tænker at være, og hvem man vel nok kunde udfritte om slige Ting uden at aabenbare sin Hensigt, hvilket aldrig er værd ligeoverfor et saa rovbegjærligt Folkefærd.

Jeg tænker i Slutningen af denne eller i Begyndelsen af næste Uge at tiltræde min lille (syv Ugers) Reise til Nordtydskland. Hvis De har gode og gavnlige Ideer at give mig med paa Vejen, modtages de med Taknemlighed.

Deres

Jul. Lange.

Lange skriver derefter, Berlin, 11. Juli 1871: Maa jeg blot med et Par Ord underrette Dem om, at jeg har talt her med en af de bekjendte Arkæologer, som selv have reist i Grækenland og kjende Forholdene nøjere der, nemlig Friederichs, som er Direktør for Museets antike Afdeling og Professor ved Universitetet. Han bekræftede fuldkommen min Formodning, at Olympia var det allerbedste Sted i Grækenland for Udgravninger, og han fortalte mig, at det længe, allerede fra den forrige Konge af Grækenlands Tid, havde været paatænkt fra preussisk Side at foranstalte Udgravninger der, at Kongen (Kejseren af Tydskland) og Kronprindsen havde erklæret sig villige til at fremme Planen, men at nogle højere Autoriteters — hvilke sagde han ikke — Sendrægtighed og Uvirksomhed hidtil havde holdt Sagen hen. Han selv omfattede Planen med den største Interesse og forsikkrede, at man der med et Compagni preussiske Pionerer maatte

kunne udrette særdeles Meget og gjøre en rig Høst. Den Grund, hvorom der handledes, Alpheiosdalen, bestod af Maismarker og kunde ikke være særdeles dyr. Jeg meddelte ham naturligvis Intet om Deres Plan, hvortil jeg jo ikke var berettiget. Hvorfor skal desuden Alt gaae paa Tydsk?

Jeg tilbringer daglig henimod 6 Timer i Museet og morer mig fortræffeligt der, men Resten af Dagen er just ikke til Vederqvælgelse.

Deres ærbødige og hengivne

Jul. Lange.

I et Brev til Dronning Louise henstillede Meldahl nu, om Olympiaplanen var et Forslag, der kunde forelægges Kongen af Grækenland, som da var i Besøg ved det danske Hof; Initiativet til at gjøre Udgravninger i Grækenland og først og fremmest i Olympia skulde altsaa udgaa fra Danmark, men man kunde senere prøve paa at faae Støtte til det store Arbeide hos den russiske, preussiske, østerrigske samt engelske Regering.

„Kongen optog Tanken meget godt,“ skriver Meldahl til Trap, „men mente, at det maatte holdes som græsk Foretagende, og Intet af det, der fandtes, føres bort. Jeg fik af Kongen Lov til at modne Tanken videre.“

For at komme Tydskerne i Forkjøbet „for ikke at unde Preussen, det Land, der paa saa skammelig Maade har overfaldet Danmark, nogen ny Anledning til Hæder“ skrev Meldahl strax, 23. Juli, til Theophilus Hansen i Wien og bad ham interessere den rige Græker, Baron Sina, for Sagen og den 27. Juli til Gosch og bad ham faae det engelske Dilettanti Selskab, der havde udgivet forskjellige Værker om græsk Arkæologi, til at give Tegnere og Pengehjælp til Foretagendet „og saaledes komme Berlin i Forkjøbet.“

Theoph. Hansen svarede 27. Juli i et haanligt og uvenligt Brev, at Sina lod ham bygge et Videnskabernes Akademi i Athen, og at han derfor meget skulde have sig frabedt, at han blev opfordret til andre Udgifter.

Gosch lod foreløbig ikke høre fra sig, saa Meldahl havde naturligvis forlængst opgivet Sagen, da Dronningen i November 1871

fra Athen gennem Overhofmarskal Oxholm lod ham vide „at det nu vilde være et beleiligt Øieblik at henvende sig til den græske Regering om Tilladelse til at foretage Udgravninger ved Olympia, da en Professor Curtius fra Berlin er kommen derhen for at foretage Efterforskninger, som vistnok ville lede ham til Olympia og saaledes komme os i Forkjøbet.“ Dronningen opfordrede gjentagne Gange til at handle, men Sagen var altsaa haabløs, og Meldahl kunde kun raade til at hidføre en Resolution af Kamrene i Athen om, at den græske Regering paatog sig at ordne Alt i et godt Museum, og at alle Parter, der var med, havde Ret til uden Vederlag at tage eller faae Afstøbninger. „Dette kostede jo ingen Penge, og saa var dog Æren reddet.“ I Januar 1872 skrev endnu Gosch, at han endelig havde opsporet, at Dilettanti Selskabet nu kun bestod af een Mand.

Preussen og Curtius fik da Æren af Udgravningerne ved Olympia 1875—81. Alle Fund bleve den græske Stats Eiendom og ere anbragte i Museet i Olympia. I Sommeren 1880 havde Meldahl forøvrig den store Fornøielse at træffe Curtius i Ragaz, og da denne i Sommeren 1883 var i Kjøbenhavn, opsøgte han Meldahl. „Ich habe nur den herzlichsten Wunsch die flüchtige Bekanntschaft zu erneuern, die ich einer mir unvergesslichen Stunde in Ragaz verdanke, und mit Ihnen über Kunst und Altherthum mich auszutauschen“ skriver Curtius, Aalsgaarde Badehotel, 7. Sept. 1883. „Ich bin zum ersten Male in Dänemark, dem Lande, welchem Kunst und Wissenschaft so viel verdankt. Männer wie Zoëga und Brøndsted haben mich wesentlich in meiner Jugend gefördert; mit den Gebrüdern Hansen bin ich Jahrelang zusammen gewesen. Mein College Prof. Ussing hat mich hier auf das Liebenswerteste begrüßt und mich auch zu dem ehrwürdigen Veteranen unserer Wissenschaft, zu Madvig, geführt, dessen Bekanntschaft zu erneuern mir ein hoher Genuss war.

Ihr Frederiksborg habe ich mit Bewunderung gesehen, auch Cronborg und die Gärten von Fredensborg.“ I et senere Brev omtaler han endnu Thorvaldsens Museum „ich bin von Bewunderung für ein so grossartiges und eigenthümliches Nationaldenkmal durchdrungen.“

Meldahl indbød Curtius til en Middag paa Skodsborg med Madvig og Ussing. Curtius sendte ham senere sin Bog: „Alter-

thum und Gegenwart“, „in dankbarer Erinnerung an die unvergesslichen Tage in Copenhagen, September 1883“. —

En anden Gang talte Meldahl med Lange om at finde et Emne til et Frontonrelief paa Raad- og Domhuset. Spørgsmaalet interesserede Lange, der skriver 11. Januar 1872: „Der er maaske Dem, som kunde finde paa noget Bedre, men Faa, som interessere sig saa meget for en stor Opgave for vor Plastik, som jeg.

I hvert Fald vil jeg udtale mig bestemt imod et af den Slags kjedsommelige Ceremoni Æmner, som f. Ex. stakkels Eckersberg havde at stride med i sine Christiansborgske Malerier. Lad os faae noget Stort og noget Poetisk!

Den nordiske Mythologie er for en stor Del endnu frisk og ny for vor Billedhuggerkunst, og jeg troer, at et af dens virkelig store Motiver vilde sætte Kræfterne i Bevægelse og virkelig interessere. Det maatte naturligviis være et alvorligt Æmne, som handlede om sædelige Magter. Fremdeles et for vor almindelige Dannelse bekjendt Æmne; Kunsten skal ikke paa en offentlig Plads og paa en offentlig Bygning pludselig kaste et Æmne ind, som den almindelige Dannelse ikke er fortrolig med, og hvis Betydning den ikke fuldt kan forstaae.“

Han foreslaar derpaa til Udvalg Nornerne, Fenrisulven og Tyr og endelig Loke, som fængsles i Hulen efter Balders Død: „Stein og V. Bissen have begge gjort Grupper af Loke og Sigyn, Fangenskabets med dets Kvaler, som mildnes af den kvindelige Trofasthed. Jeg tænker paa selve Fængslingen, hvor alle — de vigtigste — Guder ere tilstede. Jeg har seet dette Æmne behandlet i en Tegning af den afdøde Schou, som i hvert Fald havde et meget skjønt Motiv: Sigyn, Lokes Hustru, som bedende klynger sig til den kaade og skadefro Skade, der vil hænge Giftsnoget op over Lokes Hoved. Det vilde ogsaa være plastisk brugbart. For fattigt vilde det i hvert Fald ikke blive. Liv og Afvexling nok; stærke, udprægede Charakterer, Mænd og Kvinder; Dyr (Thors Bukke, Odins Ulve el. desl.) Meest kom det jo an paa at skabe en Loke. Det er det, som hverken Stein eller Bissen have kunnet. Deraf afhænger jo rigtignok det Hele. Jeg er noget forelsket i Æmnet; men det er jo muligt, at der kan findes et bedre.

Jeg veed, hvad De vil sige: „Ja, naar vi blot havde en genial Kunstner“! Ja, deraf afhænger jo det Heles Held.

Men et stort, digterisk, bevæget Æmne kan dog maaske slaae ned etsteds, skjønt jeg ikke rigtig veed, hvor. Et mattere Æmne kunde vel lettere finde sin Mand, men man maa jo vove Noget!

Det er i ethvert Fald paa Tide, at vor Skulptur siger „Kuk, hvor den er“. I andre Lande er man jo ikke saa bange for at vælge de store Æmner, som der er nogen Saft og Kraft ved.

De har selv draget denne lange Tale over Dem. Jeg troer, at mange ville være Dem taknemmelige for, om De vilde virke til, at vi kom op af den megen Smaalighed og Døs, som hviler over vor Figurkunst.“

Lange satte Pris paa Meldahl, han skriver i Mai 1872 i et Forretningsbrev til denne, der var i Carlsbad: „Gid De nu maa vende rigtig rask og styrket tilbage fra denne Rejse. Jeg har i Sandhed i den Tid, da jeg har arbejdet sammen med Dem, lært at skjønne saameget paa Deres Virksomhed, at det næsten er et personligt og oprigtigt Ønske for mig, at De maa faae i rigt Maal alt det, som kan blive et Menneske tildeel af Kraft, Mod og Glæde — kort sagt, alt, hvad der bærer og støtter hans Virksomhed.“

Lange var Gjæst hos Meldahls baade i Byen og paa deres Landsted, bag Fortunen. Meldahl beskriver engang sin Have til Fru Heiberg: „en kostelig Flor af Rødtjørn, Hvidtjørn og lidt af sibiriske Æbletræer, Sirener og de begyndende Rødkastanier. — See alt det op mod den store, mægtige Baggrund af Dyrehavens Bøgetræer og mine Graner og Blodbøge.“

Tonen var altid hos Meldahls hyggelig og fornøielig: „Jeg takker Dem og Deres Frue meget for den deilige Dag hos Dem ude ved Fortunen,“ skriver Lange til Meldahl 30. Juli 1872. „Jeg har sjælden havt det saa godt mellem mine Medmennesker under saa skjønne Omgivelser.“ Det var en stor Vederkvægelse for Lange at omgaaes Mænd af Aand og Talent. Morsomt er det i hans Skrifter at finde Spor af Samtalerne hos Meldahls; den, der havde deltaget i disse vilde sikkert finde mange flere. Meldahl citerede ofte „Aufforderung zum Tanze“, som Lange anvender i sin Omtale af Tizians „De to Kvinder ved Brønden.“ Langes Ord om Tizians „Marias Himmelfart“: „Hans Følelse og Fantasi have havt Magt til ligesom med et Løvespring at sætte sig ind i, hvorledes den rene og fuldkomne Kvinde kun er en kort Flugt, faa Øieblikke fra Himlens forventede Salighed“ — kunde næsten være Mel-

dahls. Endvidere Omtalen af den utrolige Mængde Efterligning, vor Abekattenatur giver sig af med; Klagen over, at man (den gang) i Danmark reiste altfor lidt, Forundring over Nutidens farveløse, europæiske Herremode, hvorefter man klæder sig i Sort, enten man skal paa Bal eller til Begravelse. Meldahl pleiede at sige: „Et Billede skal fortælle Noget“, Lange skriver: „Der bør være Aand, Stemning, kort sagt Indhold i et Maleri.“ Naar Lange skriver om „Billedkunst og Digtekunst“ saa er det det samme Emne, som Fru Meldahl berører i en Debat med N. Skovgaard (Nationalt. Sept. 1888), hvor et af hendes Indlæg, mærket N., slutter med Citatet:

„Ve den Digter, som ikke er Maler, Ve den Maler, som ikke er Digter!“ —

„Hellere nogle faa rigtige Venner og hele den øvrige Verden til Fjende end at staa alene overfor en dum, beundrende Almenhed“ skrev Ludv. Fenger engang til Meldahl. De stod hinanden meget nær. 16. August 1869, da L. Fenger ventedes hjem fra sin store Stipendiereise, skriver Meldahl til ham: „Jeg troer, at vi bør danne en Forening — De — Holm — Herholdt, Dahlerup, V. Petersen og jeg — og saa trofast arbeide paa en virkelig Fordeling af Arbeidet imellem hinanden, hvor dette lader sig gjøre — og desforuden søge de begavede, opvoxende Kræfter anvendte efter bedste Evne.“

„Kjære Ven!“, skrev Meldahl 25. April 1871, Kl. 2¹/₄: Jeg gratulerer til den endelige lykkelige Afslutning af Akademispørgsmaalet. Akademiet har enstemmigt optaget Dem til Medlem. Kjære Fenger, jeg kan ikke sige Dem, hvor glad jeg er over, at det lykkedes.

Deres hengivne

F. Meldahl.

Ludv. Fenger kaldte Meldahl „en gammel, prøvet Ven“, da han 18. Okt. 1871 meddelte ham, at han havde fundet en Led-sagerinde for Livet i sin afdøde Farbroder Ferdinand Fengers Datter Augusta, og Meldahl beder ham, da han Aaret efter sender ham sin Bryllupsgave, om den maa minde ham „om en Ven og

hans Kone, der altid af Hjertet har holdt fast ved Dem, og som ved Deres alvorfulde Greb paa Livet har faaet et Hjælpestød fremad med Studier og Arbejder og Blik paa Livet, som har givet dette et Indhold, det ikke havde, før jeg traf Dem.“ Sammen med en Boggave skriver han 7. April 1874, at den skal minde om, „at jeg erkjender at skyldte Dem megen Tak for venlig Hjælp og trofast Venskab igjennem en ikke lille Række af Aar, jeg regner Dem til en af mine trofaste Venner.“

„Jeg er ikke bange for en ensidig Mand, naar han blot er dygtig og human (dannet)“, skriver Meldahl en anden Gang, og han spørger ogsaa med deres gjensidige Feil: „De veed, kjære Fenger, at jeg er af de Vanskelige, og at derfor De og jeg vistnok altid med Lethed kunne forstaa hinanden. Tiden vil vise, at det er de vanskelige Folk, man skal kjæle for. Jeg troer ikke paa, at man faaer stort ud af de flove, gode, fredelige Folk — uden at det skulde være lange, kjedelige — og hjertelige, godt mente Ligtaler, en Gravsang af Kammersanger Hansen og Rimestad til at bære paa Kisten. Jeg troer, at man kan undvære Alt — ogsaa den Hæder.“

I Juni 1871 var Meldahl i Marienbad: „Naar jeg seer de Huse, paa hvilke der anvendes Midler her i Udlandet,“ skriver han til Ludv. Fenger, „saa faaer jeg atter Lyst til at bygge, men naar jeg saa tænker paa alle Bryderierne — Nei, saa væmmes jeg ved det Hele i Hjemmet i den Retning, og saa gaar jeg løs paa at læse Oehlenschläger.“ Han fortsætter til sin Hustru: „Jeg har haft en stor Nydelse ved at læse Nordens Guder og Baldurs Død. Der er store Skjønheder, og det forbauser mig, at vore Malere ikke have kunnet benytte det Stof; men Sagen er, det ligger kun for den ideelle Retning i Kunsten, og den er jo Marstrand og de Andre ikke inde paa, og Constantin Hansen har ikke Skjønhedssans nok for at forme Fortællingerne.“

Det er muligt, at man har Ret, naar man udtaler, at der ved det Skjønne i Kunsterne ikke kan virkes i ethisk Retning i dybere Forstand taget, men sikkert er det, at det ikke kan virke demoraliserende, og vist er det, at der ikke findes Noget, der i den Grad løfter mig op i alle Retninger som det Skjønne, hvor jeg end træffer det.“ —

Dahlerup, der i 1871 blev Medlem af Akademiet, hvor Meldahl aldrig vidste, hvor han havde ham, synes paa Forhaand at have

været ilde stemt imod ham. Efter sin store Stipendiereise skriver han 25. December 1866 til sin gamle Lærer Høegh-Guldberg: „Meldahl skal regere, og han spiller den naadige mod mig, men Pokker tro ham!“

Han maa dog vel have følt sig beskæmmet, thi Meldahl skaffede ham gjentagne Gange Arbeide, saaledes ved Opførelsen af Havnevæsnets Bygning paa Nordre Toldbodplads, der blev fuldendt 1868.

Allerede 10. September 1863 skrev Fenger: „Kjære Meldahl! Undskyld at jeg atter plager Dem med en Sag, som ligger udenfor Deres Ressort. Men Toldboden er et saa vigtigt Punkt i Kjøbenhavn, at jeg ikke gjerne vilde afgjøre Noget, som kunde faae en betydeligere Indflydelse paa dens Udseende uden at høre Deres Mening.“ I December 1863 er Meldahls Ven, Havnekaptajn Garde i fuld Gang med at drøfte Planer om Nordre Toldbodplads med Meldahl, og ca. 1865 har denne indsendt en Plan angaaende Toldboden.

„Alt fra 1852 havde jeg været saa forliebt i Palads Pandolfini i Florenz, at jeg, selv om jeg kom om Aftenen til Florenz, maatte ud og see paa det, før jeg gik tilsengs. Da jeg nu fandt, at jeg kunde benytte den Palads Façade som Motiv for Hovedbygningen paa Toldboden, optegnede jeg Bygningen og Planen efter den Façade. — Men da jeg var overlæst med Arbeide, og Architect Dahlerup lige var uden Beskjæftigelse, spurgte jeg ham, om han paa det givne Grundlag vilde samvirke med mig ved Udarbeidelsen af Projectet. — Dahlerup tilføjede saa under Samraad med mig de 2 Sidebygninger og det store Portpartie med Prof. Peters to Figurer, Neptun og Mercur. Da jeg ikke havde Tid til at have med Opførelsen at gjøre, og jeg nærede nogen Tvivl om Dahlerups praktiske Greb paa Udførelsen, overdrog jeg Bøttger at indtræde i min Plads ved Siden af Dahlerup; Opførelsen blev til Ære for Kjøbenhavn. Den begavede Mand har Æren af den skønne Gjennemarbeidelse og den fri og gode Benyttelse af Motivet.“

Derefter arbeidede Meldahl og Dahlerup sammen, da denne opførte Hotel d'Angleterre for det Kjøbenhavnske Byggeselskab, som Tietgen havde stiftet i 1872 med Meldahl som bygningskyndig Konsulent. —

C. F. TIETGEN. — DET KJØBENHAVNSKE
BYGGESELSKAB. — C. E. FENGER

14. Marts 1865 døde Konferentsraad Baur i Altona, 96 Aar gammel. For at varetage Oberstinde Ræders og hendes Søster Victorines Interesser i Faderens Bo, bleve den Sidstes Svigersøn, Kammerherre Rosen og Tietgen sendte til Altona. Denne kjendte Georg Baur fra den store Pengekrisens Tid, da han 8—10. Dec. 1857 var i Hamborg, udsendt af Grosserer Societetets Komité.

„Jeg veed ikke, naar og hvor jeg lærte Tietgen at kjende — vistnok igjennem Fenger. Han sluttede sig tillidsfuldt til mig og var mig en god Ven, der viste mig stor Fortrolighed i meget vigtige Forhold.“

„Da han gjerne vilde være Fru Ræders „Mand“ i Behandling af Baur's Bo, fik jeg ham udnævnt.“

Det ligger lige for, at Meldahl og Tietgen maatte blive Venner, de vare begge praktiske og fulde af Initiativ, begge selfmade. En af Tietgens Leveregler var „Omgaaes aldrig andre end dem, af hvem du kan lære noget.“ Denne Trang har strax knyttet ham til Meldahl. Naar man saae dem sammen, var der den fornøieligste og naturligste Tone over det Hele; Tietgen kunde være sprudlende mundka. d, ja, saa uforsigtig, at han selv maatte sige: „Kan *De* passe paa min Mund? *Jeg* kan ikke!“

Tidlig arbeidede de sammen, første Gang vistnok da Tietgen 1860—63 var Medlem af det sjællandske Jernbaneselskabs Plenarbestyrelse. Meldahl omtaler: „Mit, Hoffmanns og Tietgens Jernbaneproject. Da Lehmann fremtvang Forlæggelsen af Jernbanegaarden fra Syd for Vesterbro til Nord for, reiste vi Kritik og fastholdt, at den burde blive Syd for Vesterbro. Vi gjorde et Project. Hvilke Kapitaler vilde der ikke være bleven sparet, ifald man havde fulgt Raadet og blevet Syd for Vesterbro!“ hvor man nu er endt.

Tietgen skriver 28. April 1863 til Meldahl om Tegningen til Herholdts nye Hovedbanegaard, som nu er „meget smuk“ og at der er nu taget Hensyn til flere Anker fra Meldahls Side: Forøvrigt har jeg isinde til næste Generalforsamling at erklære, at jeg ikke ønsker Gjenvalg, saa at jeg næppe faaer mere med den Sag at gjøre. —

Jeg er kjed og træt af den Wirthschaft og kan anvende min Tid bedre.

Deres hengivne

C. F. Tietgen.

Det næste Brev, 30. November 1865, dreier sig om Salg af en Grund paa Gammelholm op til den paatænkte Nationalbank. Meldahl har naturligvis villet have saa høi Pris som muligt, men Tietgen raader til „ikke at spænde Buen for høit. Der vil blive et frygteligt Skraal, hvis baade Bankbyggeriet og Knippelsbro standses af Hensyn til de faa hundrede Alen.“

Fra 1872 forenedes Tietgen og Meldahl i intensivt Samarbeide i „Det kjøbenhavnske Byggeselskab“, dertil føiedes nogle Aar senere Arbeidet paa Marmorkirken, den Sag, der er bleven kaldt Tietgens kjæreste Tanke.

Begge Opgaver bragte lange og trange Arbeidsaar, og de bandt de to Mænd saameget sammen, at Fru Tietgen omkring 1890 en Dag paa Strødam, hvor Tietgen og Meldahl spaserede sammen i Parken i hyggelig, fortrolig Samtale, kunde sige til Meldahls Datter: „Deres Fader er Tietgens bedste Ven.“

„Første Gang, jeg saae Tietgen,“ fortæller Fru Meldahl, „efterlod hans Ydre intet nævneværdigt Indtryk paa mig. Det var en Aften hos Fengers, hvor han og Pater¹⁾ sad længe inde hos denne, medens Fru Tietgen sad hos os med et Arbeide, og vi holdt en meget treven Samtale gaaende. Endelig kom Herrerne; Tietgen talte et Par venlige Ord med sin Kone, og idet han saae paa hendes Arbeide, et Slags Blonder, yttrede han: „Ja, Kniplinger, dem har jeg ogsaa handlet med engang.“

Han var i det Hele taget ikke bange for at tale om sin Fortid. Engang udtalte han ligeoverfor mig, at, naar han gik ind i en Butik og ikke kunde faae, hvad han søgte, pleiede han altid at købe en eller anden Bagatel, thi det var saa rædsomt, naar Folk gik bort uden at købe, det havde han tidt erfaret.

Pater oversaae i Begyndelsen den lille Mand, men det varede ikke længe, før han fik Øinene op for ham.“ Meldahl bad ogsaa

¹⁾ Meldahls Navn i Familien fra den Tid, da hans ældste Søn begyndte at lære Latin.

Tietgen sammen med H. C. Andersen, der efter Middagen læste et af sine Eventyr høit.

I 1865 skulde Tietgen altsaa til Altona for Oberstinde Ræder, der i den Anledning en Dag bad ham til Middag i et Hus ved Ordrup Mose, hvor hun laa paa Landet. Da Middagen trak meget længe ud, faldt en af Børnene ved Sidebordet i Søvn og trillede ned af Stolen med et stort Bulder. Da man omsider reiste sig, gik Tietgen venlig hen til Drengen, klappede ham paa Hovedet og spurgte ham, om han havde stødt sig. Dette lille Træk rørte Fru Meldahl meget, især fordi Tietgen ikke selv havde Børn.

Meldahl mente dog, at Tietgen, netop fordi han var Bankmand, ikke gjorde fuld Nytte i det Bourske Bo. Da Arveforholdene flere Aar efter vare ordnede, skulde Fru Ræder revanchere sig overfor ham, men da han i Mellemtiden var bleven en rig og fornem Mand, kunde hun ikke betale ham med Penge, og det blev da aftalt mellem hende og Meldahl, at hun skulde forære ham en Sølvterrin, tegnet særlig til dette Brug af Peters og prydet med Afbildninger af Husene i Altona, Nienstedten og Blankenese, hvilke Tegninger udførtes af Albert Jensen. Tietgen modtog Gaven med Tak, og han syntes saa godt om Terrinen, at han bestilte Mage til den; det var ogsaa et smukt Arbeide. De prydede Buffetterne i hans Spisestue, Kronprinsessegade 30, hvor han boede fra 1867 til sin Død 1901 og altsaa i en Række Aar var Nabo til Meldahls.

Den betydelige Formue, Oberstinde Ræder arvede efter sin Fader, delte hun med sine Børn. —

2. Paaskedag 1865 var der Barsedaa hos Meldahls, hvor baade Fengers og Drewsens stode Fadder. Ved Middagen (14 Personer) var hele disse Familiers Kreds repræsenteret. Fengers Haar var graanet i 1864, og Meldahl syntes, at hans Folk var dødsdømt, men i denne livlige og snevre Vennekreds indtraadte Reaktionen, som det fremgaaer af et Brev, 21. April 1865, fra Fru Meldahl til Franzisca, der da var i Mentone med Onkel Johannes og Tante Sophie Baur. Der herskede ved Festen kun Jubel og overstadig Glæde: „Det gjør mig formelig ondt, at Ingen af Jer kom til at opleve dette Gilde, thi det var uhyre morsomt; Gjæsterne slog i Bordet og holdt Taler, den Ene værre end den

Anden, Fru Drewsen var især ubetalelig, slog i Bordet og sang Viser.“ —

Meldahls Mismod — nu over de endeløse Forfatningsforhandlinger — kommer igjen frem i et Brev, 4. Juni 1865, til Ludv. Fenger, der først ved Fredsslutningen var blevet frigivet og nu var i Paris: „Her leve vi i et bundløst, upraktisk, politisk Vrøvl, man troer endnu ligesom i de sidste 2 à 3 Aar at kunne ordne Alt ved Taler — Skriverier o. l. og glemmer vistnok, at alt det, det er kun Nationens Ligklokker, der ringe. Naa, det er vel altid saa, naar Krybben er tom og Pladsen lille, saa bides Hestene, og Utøiet og Snavset udvikle sig.“

Ludv. Fenger svarer, Paris 10. Juni:

„Hvad vi især trænge til at lære, er vist dette, at gode Dage opnaaes ikke uden Anstrængelser og Selvfornægtelse. Forøvrigt har jeg ikke opgivet Haabet om en god Udgang af Striden. Der er saa meget godt i det danske Folk, som man ikke maa glemme, fordi Skyggesiderne i disse Tider træde saa stærkt frem.“ —

Sidst i November 1865 gik Monrad i Landflygtighed. „Et særligt Udslag af hans venlige Følelser for mig saa jeg, da han reiste til Ny Zeeland. Dagen før gik min Dør op, og ind traadte Monrad. „Jeg vilde dog før Afreisen endnu een Gang see Dem ret ind i Øinene“, og herved sagde vi Farvel til hinanden.“

Efter 3 $\frac{1}{2}$ Aars Forløb vendte han tilbage og ankom 28. April 1869 til Kjøbenhavn. „Jeg havde den Glæde, da jeg den Dag, da han kom hjem, gik over Kongens Nytorv, at blive anholdt af Grosserer A. Hage, som idet han kjørte mig forbi, sagde: „Monrad er kommen idag, kom op, og spis hos mig med ham“; og der saaes vi da atter sammen med Kredsen, Fenger, Ploug, Hall, Lehmann, Hornemann o. s. v. Det var ved den Middag, at Monrad febrilt søgte i sin Svartale til Velkomsttalen at godtgjøre, at han i al sin Detail havde fulgt os i vore indre, politiske Kjævlerier under hele sit Ophold i Australien (han havde der altid holdt „Fædrelandet“).“

Efter sin Hustrus Død skriver han til Meldahl og mindes Sommeren 1840, da han af Regeringen blev sat under Tiltale, fordi han i et af sine „Flyvende, politiske Blade“ energisk havde forlangt en Konstitution:

Nykjøbing ⁷/₁₀ 71.

Kjære Etatsraad Meldahl!

Det var mig inderlig kjært gennem Deres venlige Brev at faae Forvisning om, at min kjære, afdøde Hustru ogsaa lever i Deres kjærlige Erindring. Det er underligt for mig at lægge Mærke til, hvor megen Glæde jeg har havt gennem hende paa anden Haand over Natur, Kunst og Mennesker. Bolig og Have her ere i Grunden et Mindesmærke over hende. De vil da ogsaa kunne forstaae, at der er blevet saa besynderlig tomt i Hjemmet. Da jeg lige var bleven gift, var der anlagt Sag imod mig. Der var Talen om Christiansø, men det skræmmede os ikke. Hvor vi skulde leve hyggeligt paa Christiansø! hvor vi skulde læse sammen! Og saaledes knytter sig Erindringen om hendes Trofasthed til alle de Aar, vi have levet sammen. Men naar man nærmer sig de 60, er det jo i sin Orden, at Livet efterhaanden gaer over til at blive et Liv i Mindernes Verden. —

Med venlig Hilsen til Deres Frue

Deres hengivne

D. G. Monrad.

Monrad blev tilsidst en fremmed Fugl. „Jeg forstaaer ikke mere Tiden,“ sagde han til Krieger, der anførte disse Ord hos Meldahls.

Med andre tidligere Kultusministre blev han indbudt, da Udstillingsbygningen ved Charlottenborg skulde indvies, men han skulde flytte 1. April og skriver til Meldahl 30. Marts 1883: saa nødes jeg til at gjøre Afkald paa den Glæde at deltage i Akademiets forestaaende Høitidelighed. Med hjertelig Tak for al vist Venlighed.

Deres med udmærket Høiagtelse ærbødige

D. G. Monrad.

Monrads Billede hang paa Meldahls Væg, han glemte ham aldrig; da han engang i en vanskelig Tid vilde give en Datter en god Bog, saa var det Monrads Prædikener, han valgte. —

Efter Thronskiftet kom Meldahl i Forbindelse med to Mænd, Overhofmarskal V. Oxholm og A. F. Krieger, af hvilke særlig den sidste blev af stor Betydning for ham.

„Da Slottene skulde gaae over til Hoffets Vedligeholdelse i det Indre, blev der nedsat en Commission. Fenger valgte mig paa Statens Vegne til at aflevere, og Kongen valgte Overhofmarskal Oxholm til paa hans Vegne at modtage Slottene. Alt da var Uvenligheden i visse Kredse saa stor mod mig, at man ved Efterretningen om mit Valg i den vigtige Stilling var ilet til Oxholm og havde raadet ham til hos Finansminister Fenger at udvirke et andet Valg, da jeg var en slem Mand. Oxholm fortalte mig det strax, og at han havde svaret uden at kjende mig: „Nei, jeg kan arbeide med alle Arter af Mennesker.“ Oxholm valgte som bygningskyndig Hjælper Etatsraad Chr. Hansen, og jeg valgte min Secretair, den dygtige Fuldmægtig i Domainecontoret Funch. Vi gik saa ifærd med det aarlange Synsarbeide og Beskrivelse af Slottenes Indre for at constatere, hvad der var godt og brugeligt, og hvad der burde gøres, for at Civillisten kunde overtage de Tusinder af Localer til fremtidig Vedligeholdelse, og jeg forfattede saa Beregning over Udgifterne.“

„Under dette store Arbeide lærte jeg Oxholm at kjende som en Gentleman til det Yderste, en ridderlig, elskelig Mand, som jeg saa op til som en faderlig Ven, og han hædrede mig med sin enestaaende Tillid til sin Død. Der var meget at redressere, men Alt maatte tages lidt efter lidt.“

I disse samme Aar traf Meldahl første Gang Krieger, som han kalder „Nationalliberal, Idealist og kjendte ikke meget af det virkelige Liv i Folkets Mellemlklasser.“

„I 1864—65, da David var Finantsminister, og han havde faaet forelagt sin Finantslov, skulde han ved Bygningssagernes Behandling møde i Rigsraadets Finantsudvalg; da han slet ikke kjendte Detaillerne af de Sager, bad han om og fik Finantsudvalgets Tilladelse til at lade mig møde for sig. Jeg kom da op i Udvalgets store Værelse paa Christiansborg. For Enden af Bordet sad Krieger som Formand med Hother Hage som Secretair og Orla Lehmann som Ordfører ved sin Side.“

„Orla Lehmann tog Ordet og fremdrog alle Spørgsmaalene vedrørende Bevillingerne til Afhjælpning af de Mangler, som ved

Slottene var foreslaaede afhjulpne, for at en Overlevering til Civillisten med fremtidig indre Vedligeholdelsespligt kunde effectueres. Lehmanns Betænkning gik ud paa at forkaste alle Bevillingerne.“

„Krieger gav mig da Ordet, og Stykke for Stykke viiste jeg, at det var et Minimum, som fordredes (jeg havde jo været Statens Repræsentant ved Syns- og Overleveringsforretningen). Under min Argumentering morede det mig at see Kriegers Ansigt Minespil og flere af de Herrer's Forundring og Tilslutning, og efter 1½ Times Behandling sluttede man, og Krieger sagde til Lehmann: „Ja, vi tales jo nu ved. Da vi nu have Meldahl, bør vi behandle alle Bygningsbevillinger med ham,“ og nu kom Gammelholm for o. s. v., og med samme Held fik jeg disse forklaret. Da vi saa endelig vare færdige, og jeg blev fri til at gaae, reiste sig en lille Herre med Briller, der havde siddet vis à vis for mig og nøie iagttaget Alt. — Han gik hen til Udgangsdøren for Enden af Salen, og idet jeg kom og gik ud af Døren, bukkede han sig og sagde: „Je vous fais mes compliments, Monsieur“ — det var Andræ, der dengang alt saae kritisk paa de Nationales Færden og navnlig kritisk paa Lehmann.“

„Resultatet af Mødet var, at Lehmann maatte omskrive Betænkningen og Alt bevilliget paa Finantsministerens Bygningsbudget. Det var første og sidste Gang, at jeg fik Foretræde for Rigsdagens Finantsudvalg — man holdt ikke af at maatte bøje sig for særlig Kyndighed.“

Da Bygningsinspektør ved de Kongelige Slotte, F. Friis døde i 1865, blev Meldahl hans Efterfølger. „Mit Forhold til Hoffet var ikke let, thi som Bygningsinspektør maatte jeg paa Statens Vegne sørge for saa faa Udgifter som gjørlig, og Hoffet vilde jo helst selv slippe for Bygningsudgifter.“

Da Overlevringen af Slottene skulde finde Sted, og Slutningsdokumenterne skulde underskrives, viste Oxholm „den Tillid at spørge mig: „Vilde De i mit Sted underskrive?“ og da jeg saa viste en Linie i de mange Protokoller, overfor hvilken jeg vilde tage Reservation, svarede han: „Nei, jeg har mere Tillid til honnête Afgjørelser i Tvivlsager end De,“ og dermed tog han og underskrev, uden at han kunde overkomme at læse alt det i Overleveringsforretningen.“

I et Brev fra Fredensborg omtaler ogsaa Oxholm „den stadige Rivning, som er uadskillelig fra Forholdene mellem Stat og Civiliste med Hensyn til Hiins af Denne benyttede Bygninger“ og anerkjender „den gode Tjeneste, De efter min Overbevisning har ydet begge Parter.“ Et andet Brev, fra Amalienborg, slutter med et godt Raad: At kunne bie og tie ere nødvendige Betingelser for at kunne handle med Nytte; dette har været mig selv en dyr Verdenserfaring, hvilken jeg anbefaler Andre.

Med oprigtigst Høiagtelse

Deres

W. Oxholm.

„Som Tegn paa Tak og Anerkjendelse gik han selv til Kongen og fik min Udnævnelse til Etatsraad som en Overraskelse!“ (1867) — „Det var et stort Tab for mig, da han døde.“ (1876) —

I 1865 overtog Meldahl 50 Domainekirker. „De vare Alle meer eller mindre forsømte og i en gruelig Tilstand ud og indvendig. Paa mange af Kirkerne havde min Forgænger ikke været i 20 Aar, han nøiedes med at spørge Værgen, om der var Noget, og lod saa Murer eller Tømmermester besørge Alt. Synslovens Bud var ikke fulgt, og Staten var hjemfalden til, at man paa Statens Regning kunde lade Manglerne afhjælpe. Alt det skulde jeg nu uden Conductørhjælp afhjælpe med Aars-Dags Varsel. Ministrene vare fortvivlede over de evige Fordringer. Ved Hjælp af Murmester Wienberg gik jeg modig løs paa Arbeidet. Reiste Nat og Dag, ofte i rædsomste Vinterveir. Det lykkedes mig, indtil Estrup blev Finantsminister, at komme nogenlunde à jour med det Værk. — Præsterne saa jeg kun lidt til; da jeg maatte sørge for at tage 5 Kirker pr. Dag, var der ikke Tid. Dette tog man mig ikke vel op fra flere Sider; thi min Forgænger Friis havde været en fornøielig Selskabsmand, der lod Kirke være Kirke og helst tog sin L'hombre i Præstegaarden. En Gang, da jeg første Gang besøgte en Kirke og stod og brød mit Hoved med paa billigste Maade at faa Accord om Fløilsbetræk paa Alteret og Prædikestolen, kom Præsten (det var hen ad Aften) med Jagttaske og Gevær, hilste paa mig som den ny Inspectør og sagde: „Staae nu ikke der og fortab Dem i de Bagateller. — Kom De blot som Deres Forgænger, og tag Deres

Middag hos mig, jeg har her godt Fuglevildt, og bag efter tage vi en L'hombre"; men da jeg bad mig fritaget, fordi jeg endnu havde en Kirke til, jeg skulde tilsee den Dag, vendte han mig vred Ryggen, og jeg saa ham aldrig mere."

„Det var et stort Antal Kirker, hvor jeg maatte sætte ny Spræng i Tagværkerne og Sammenholds Bjælker for at holde Ydermuren. Ny Klokker istedetfor revnede; rense Ydervægge for Hvidtning, saa at Granit og Mursten atter kom frem. Nye Tage. Nye Kirkegaardsmure, Redskaber. Alter- og Prædikestol-Istandsættelser, ny Alterbilleder, Kirkegaardskapeller og Porte. Det var et stort Slid."

„Forhandlingerne med Præsterne var ofte komisk, idet de vare bleven vante til at commandere, men ofte uden virkelig Kyndighed. Forholdene vare saa primitive, at Nøglen til nogle Kirker laa under Døren til Trappeopgangen i Taarnet. For at overkomme alt Arbeidet udarbejdede og trykkede jeg regulative Bestemmelser for Haandværkernes og Værgers Maade at overholde Vedligeholdernes Arbejder paa. Cultusministeriet (Burmänn Becker) har senere ordret optaget disse som veiledende Regler."

„En Dag gav jeg saa Estrup den Idee at sælge Kirkerne. Han studsede, men erkjendte, at Synene stillede saa store Fordringer netop, fordi Staten var Eier. Alle Kirker paa 4 nær, Hornbæk, Farum, Hørsholm og Slagslunde, bleve saa solgte; da der ikke til disse var Tiende, kunde man ikke faa Kjøbere. Staten har vistnok fortrudt, at den ikke fulgte mit Raad at henlægge som baandlagt til Kirken en 4 p. C. Capital, hvis Renter svarede til Aarsudgiften til Vedligeholdelsen, og saa solgte disse Kirker med Capitalen til deres respective Communer. Men den Tanke var for dristig selv for Estrup og hans Departementschefer." —

„I disse Dage løber en lille Bog af Stabelen fra min ringe Haand" skriver Meldahl 9. Juni 1867 til Gosch, „Om Licitation“, 10 Aars Arbejde og 20 Aars Erfaring; den seer tarvelig ud, men indeholder destomere Visdom. Man aner ikke, at dette lille Skrift er fra 1863, og at det egentlig nu kun fremkommer, for at vise indbildske Ministre, der tro, at de have Kendskab til Bygningsvæsenet, fordi de ved en Anden have ladet bygge en Kostald muligen endog en Lade eller Svinesti, at de dog muligen ikke forstaae sig saa meget paa Bygningsvæsenet, som de bilde sig ind."

Tscherning var blandt dem, der havde opmuntret Meldahl til Udgivelsen. Han skrev til denne, der i den Anledning havde laant et fransk Værk hos ham, 18. Marts 1865: For Tiden ere alle practiske Formaal stillede i Skyggen af det forvirrede Forfatningsvæsen, man saa taabeligen har ledet dette lille, forkommede Land ind paa. Hvorledes Fremtiden stiller sig, vil ingen kunne sige, der er kun ringe Sandsynlighed for, at der i en Række Aar vil forefalde store Byggeforetagender for det Offentlige, men et Arbeide, som Hr. Prf. vil indeholde vigtige Oplysninger for den private Bygherre og det ikke alene her i Landet, men overalt, hvor det danske Sprog læses og forstaaes. Dets Udgivelse vil gjøre sin Forfatter Ære og dog vel kunne ske uden Tab, men altid med Nytte.

Med Høiagtelse ærbødigst

A. F. Tscherning.

Kriegers første Breve til Meldahl (26. Febr. og 2. Marts 1869) ere skrevne i Anledning af Planerne om en ny Theaterbygning. Krieger var Formand for Theaterkommissionen af 7. Juni 1867, og Meldahl, der 1866 var bleven Medlem af Borgerrepræsentationen, blev 11. Januar 1869 valgt ind i et Udvalg, der skulde give Erklæring om Størrelsen af Kommunens eventuelle Bidrag til Theaterbygningen. Meldahl var med i et Udvalg af Udvalget, som mødtes hos Krieger med Etatsraad Chr. Hansen, hvis Hjælp man en Tid benyttede. Udvalget kom dog aldrig til at afgive nogen Betænkning, idet der allerede 2. Febr. 1869 blev negtet det paagjældende Lovforslag Overgang til tredje Behandling i Folkethinget. —

Gradvis lærte Meldahl Krieger at kjende, „og han blev min og min Hustrus trofaste Ven indtil sin Død, et Venskabsforhold, som fik den største Betydning for mit hele Liv.“ —

„Efterhaanden steg Tietgens Stjerne høiere og høiere,“ fortæller Fru Meldahl, „men lige elskværdig var han i disse Medgangens første Aar. Tietgen havde engang den Idee at bruge Pater til Udførelsen af sine Planer, han vilde lade ham reise igjennem Sibirien til China, for at han kunde bringe hans Store Nordiske Telegraf i Stand. Pater, der jo har en ligesaa levende Fantasi,

som Tietgen havde, var begejstret og drømte kun om de interessante Studier over primitiv Bygningskunst, han kunde gjøre i disse afsides Egne, medens jeg var fortvivlet, da jeg kjendte Paters Helbredstilstand, og mente, at en Mand, der var gift, ikke burde indlade sig paa slige Foretagender. Det blev da heller ikke til Noget, og Dr. Meyer erklærede bagefter, at Pater med sin Konstitution aldrig var kommen levende derfra, men Skrækken havde jeg dog havt, og Uvisheden pinte mig et halvt Aar eller mere, inden Pater definitivt opgav Tanken, og Kammerherre Sick¹⁾ blev den udkaarne.

Tietgen var en oprigtig begejstret Grundtvigianer. Han havde indrettet Dampskibsplanerne saaledes, at en hel Række af de indenlandske Skibe kom til at ligge stille i Kjøbenhavn Søndagen over, saa at Mandskabet kunde gaae i Kirke. Hvormange Rhedere tænke paa Sligt?

Tietgen gjorde ogsaa Forsøg paa at trække Pater over til Grundtvigianismen, men fik snart at mærke, at det var spildt Uleilighed. Jeg troer, at Forholdet imellem dem vilde have udviklet sig til overstrømmende Venskab, hvis Pater havde været til at formaae at gaae i Kirke i Lyngby eller Vartov. Fru Tietgen fik mig engang med til Brandt i Vartov, men jeg maa bekjende, at jeg stod uforstaaende ligeoverfor hans ha-stemte Prædiken, ligesom ligeoverfor Grundtvigs og maatte sande, hvad en Dame af Menigheden engang yttrede: „Ja, det er ikke saadan at gaae hen at høre Grundtvig!“ Og dette har sin Rigtighed; thi hans og Brandts Prædikener indeholdt en saadan Række Antydninger og Stikord, at de kun bleve forstaaelige for Den, der havde hørt ham til Stadighed og levet sig ind i Grundtvigianernes Samfund. Med P. Rørdam gik det mig bedre, fordi han holdt sig mere paa det Jevne; han var baade i og uden for Kirken en jovial, bred, hyggelig, elskværdig Person, saa at man ikke kunde andet end holde af ham.

Tietgen stillede sig meget smukt ligeoverfor sine Præster: „Jeg og min Kone er endnu saa gammeldags, at vi, naar vi tidt har hørt en Præst, sende ham et „Offer“, sagde han. Jeg havde, maa jeg tilstaa, i min Kreds aldrig hørt, at Sligt var brugeligt,

1) Sick var dengang, i 1870, ugift.

men gav i mine Tanker Tietgen Ret. Enhver Arbejder er sin Løn værd. — Jeg mindes endnu tydelig, hvorledes Thora Ræder¹⁾ og jeg en Søndag gik fra Lyngby Kirke hjem til Fortunen, og Tietgen²⁾ indhentede os med sin Psalmebog i Haanden paa Landeveien. Hvor var han dog dengang hyggelig og rar! Vi havde netop hørt en meget smuk Psalmemelodi i Kirken, og han fortalté da, at det var den østerrigske Tappenstreg!

En anden Gang, da Pater og jeg en Vintersøndag gjorde en af vore vanlige Spadsereture paa Strandveien med Astrid Stampe“ (der morede sig udmærket paa de Ture) „mødte vi Tietgen ved Tuborg, og han fik os op i Fabrikken, som han dengang havde erhvervet og lod os see hele Herligheden.

Pater bad Tietgen nu ofte hjem til os i Kronprinsessegade. Der var en Gang ved en Middag hos os Tale om et eller andet Foretagende, der skulde sættes i Gang, og Tietgen sagde da smilende til de to Herrer, der drøftede Sagen: „Lad mig faae Lov at give de første trehundrede Kroner, de pleie jo i Regelen at være tabte.“

Tietgen bad os ikke ret meget og skete det, at han bad Pater, var det altid til Herremiddage. Fru Fenger og Clara beklagede sig over, at han altid kun bad Fenger og ignorerede dem; men da han i sin Stilling altid maatte give „Zweckessen“ og desuden selv var meget ude, var det rimeligt nok, at han kun sjældent havde Tid og Plads til at tage Konerne og Døttrene med. Jeg mindes endnu tydeligt Drønet af Tietgens Vogn, naar han og Fruen vendte hjem fra et Middagsselskab, hvilket skete omtrent hver Aften hele Vinteren igjennem.

I de senere Aar fandt Tietgens dog paa at give „unge Middage“, hvor der blev dandset ovenpaa. Her var Clara ret i sit Es og for-sikkrede, at disse Selskaber var noget af det Hyggeligste, der tænkes kunde.

Om sin Hustru talte han med største Varme: „Jeg fortæller hende Alt, og hun røber Intet, thi jeg har aldrig mærket det Mindste af den Art.“ Og en anden Gang sagde han: „Det er mærkeligt, naar jeg kommer hjem og glæder mig over et eller

¹⁾ Thora Ræder, f. Gløerfeldt, Adoptivdatter af Fru Meldahls Fætter, norsk General, Georg Ræder.

²⁾ Tietgens havde dengang Landsted i Taarbæk.

andet Held eller en Æresbevisning, siger hun uden at lade sig imponere: „Det ligger der ingen Vægt paa, tænk blot paa Din Sjæl!“ Han troede vist dengang som Cæsar og Napoleon paa sin Stjerne.

Samtidig var han uhyre morsom, naar han paa sin affeiede, overdrevne Maade kritiserede Forhold eller Mennesker. „Jeg var engang Medlem af Borgerrepræsentantskabet,“ sagde han, „men jeg holdt kun ud et halvt Aar. Hvad kunde man stille op med de Mennesker? Naar de skulde votere Uniformer til ti Polibetjente, saa vilde de kun votere ni og forlangte, at den tiende Mand skulde gaa nøgen!“

Denne Bemærkning var en levende Illustration til Fru Meldahls Ord: „Tietgen var altid meget sarkastisk i sine Referater og overdrev stærkt for at være morsom.“ I Virkeligheden sad han sin hele Valgperiode 1861—65 i Borgerrepræsentationen, hvor han i 1862 tilskyndede til Udvidelse og Forbedring af Havneforholdene. Regulativ for Politiet og dettes Beklædning var for i Mai og Oktober 1863; men naturligvis har han efter den ulykkelige Krig ment, at han bedre andetsteds kunde anvende sine Kræfter til Gavn for Fædrelandet.

Fru Meldahl fortsætter: „Han havde dengang netop indført Hestesporvognene her og talte vidt og bredt om dem og berømmede bl. a. en Konduktør, der efter hans Sigende sprang af Vognen, tog Folk i Kraven, naar de stod paa Fortouget, og tvang dem til at stige ind.“

Tietgen beder 18. Oktober 1874 Meldahl om, som Borgerrepræsentant, at støtte Selskabets Andragende om Dobbeltspor paa Vesterbro, et Andragende, der i 1873 havde faaet Nei, og skriver igjen 19. Oktober:

Kjære Etatsraad Meldahl,

Tak for Deres venlige Linier, jeg haaber, at De maa blive rask nok til at møde, da Sagen er af stor, almindelig Betydning.

Vi ønske Intet hellere end ogsaa at kunne have Dobbeltspor over Slotspladsen og gennem Holmens Kanal, og jeg kan ikke indsee, hvorfor man skulde nægte det, men jeg har ikke turdet tage Munden for fuld strax. Deres hengivne

C. F. Tietgen.

Meldahl mødte 19. Oktober i Borgerrepræsentationen, hvor Andragendet ogsaa blev støttet af Bille, Jul. Thomsen og W. Scharling og endelig ved Afstemningen blev vedtaget med 20 Stemmer mod 5. —

2. November 1872 stiftede Tietgen det Kjøbenhavnske Bygeselskab. Bille, der samme Aar fraa raadte Dagbladet, blev Selskabets Direktør og Meldahl dets bygningskyndige Konsulent. Blandt Stifterne vare endvidere Holmblad, Høisteretsadvokat Licbe, Brygger J. C. Jacobsen og Baron O. Reedtz-Thott, — Aktiekapitalen var 1 Million Rdlr.

Murmester Wienberg havde for nylig, 30. September, afsluttet en Overenskomst med Kjøbenhavns Borgerrepræsentation, om at han skulde anlægge en 20 Alen bred Gade i Stedet for Peder Madsens Gang. Tietgen satte sig strax i Forbindelse med Wienberg og fik denne til at overdrage Overenskomsten til det nye Selskab, der kort efter købte Hotel d'Angleterre og Eiendomme i Peder Madsens Gang, Bag Hovedvagtens og Grønnegades; her og paa det Terrain, hvor Prammandens Gang og Pistolstræde laa, anlagdes Ny Østergade og Hovedvagtsgade.

Ved Wienbergs Død i 1901 siger Meldahl om denne Sag: „Ja, her var Wienberg ogsaa med som Bygmester. Han magtede ikke, alene, Opgaven, der skulde jo Millioner til. Ja, jeg husker saamænd endnu den Nat, da det skulde ordnes. Der maatte handles hurtigt, at ikke den ene Eier skulde faae at vide, at Naboeiendommen var solgt. Vi handlede paa én Nat.“

Dernæst paatog Selskabet sig at opføre Eiendommene paa Bysiden ved Dronning Louises Bro (Architekterne Vilh. Petersen og F. V. Jensen), og har saaledes, som Tietgen skriver, været et mægtigt Middel til, at denne Staddel blev bebygget i en stilfuld Form.

Meldahl har lagt Planerne til alle Bygeselskabets Huse og Gaarde og Planen til Ny Østergades og Hovedvagtsgades Regulering. Han gav hele *Planen* til Hotel d'Angleterre, som Dahlerup og Møller udførte, og gav endnu Planen og det dekorative Motiv til dets Guldkafé ved Ombygningen i 1892 og havde Overledelsen af dette Arbeide, som udførtes af Albert Jensen.

„Jeg tror,“ sagde Tietgen 4. Nov. 1882 i sin Tale ved Festen i Anledning af hans 25 Aars Jubilæum som Direktør for Privat-

banken, „at alle ville være enige om, at Fordelen af dette Foretagende, det vil sige den pekuniære, ikke har staaet i rette Forhold til den Fortjeneste, det har haft af at bygge et af de bedste Hoteller i Verden, af at skaffe Byen af med Feberkvarteret bag Svaneapotheket og endelig af at have rejst et Mønster for en smukkere Bygningsart end den, der hidtil har været den gængse.“

Selskabet blev desværre, som Meldahl skriver: „ein Schmerzenskind“. Det var „for dyrt startet af Bille og for optimistisk af Tietgen og Jacobsen.“ Bille mindedes senere de „fire ikke ganske lette Aar“, da han her havde været Meldahls Kollega. I et langt Brev 18. Oktober 1873 takker han for dennes „store Arbeide med Nørrebro Parcellernes rette Anvendelse“ og aflægger Rapport om sine Forhandlinger med Grundeiere, Leiere, Haandværksmestere m. m., og i et andet Brev 8. Mai 1876 sender han Meldahl „et Par Ord“, (vistnok til Carlsbad): „Det er altid ligesom et forfriskende lille Pust fra Vrøvleriet derhjemme og virker beroligende, idet man ialfald veed, at der ikke er noget Ondt hændet.“ Derefter fortæller han om det udviklede Leieforhold med Apotheker Benzon, at Geismar har leiet Entresollen i Hovedvagtsgade, at Andersens nye Hattebutik gjør stor Lykke og seer udmærket ud o. s. v.

Om de vanskelige Arbejderforhold i disse Aar fortæller Meldahl: „Ved Fuldførelsen af Byggeselskabets Bygninger, da Leilighederne ved Søtorvet var leiede ud til den kommende Flyttedag, og der var stor Travlhed for at kunne blive færdig, kunde man finde alle Svendene nede ved Billardspillet paa et Værtshus i Arbeidstiden.“

Bille magtede ikke Direktørforetningen og fratraadte i 1876, og derefter blev Meldahl valgt til denne meget vanskelige Post, som han beholdt til 1905. —

Meldahls lykkeligste Periode var vistnok de Aar, hvor han og Fenger arbejdede saameget sammen. I Folkethinget sad Fenger til 1876 og havde her stor Indflydelse. 1870—72 var han Finansminister i Ministeriet Holstein-Holsteinborg.

Fenger var Meldahls Tilflugt i enhver Vanskelighed, i enhver Sorg, og Fenger søgte Meldahls Raad i store og i smaa Sager. Meldahls Indflydelse paa Landets Forhold har i hine Aar ikke været lille. „Hvor mange Tanker og Kræfter har jeg ikke nedlagt

i Raad og Veiledning i vort offentlige Bygningsvæsen igjennem Rigsdagens Finansudvalg ved Fengers Hjælp? — Consulent for Finansministeriet i mange Aars vigtige Sager.“

Da Krøyer i 1882 malede det legemstore Portrait af Meldahl, som nu eies af Statens Museum for Kunst, sagde han en Gang løselig henkastet, at det var en Statsmand, af hvem han her gav et Billede. Han kunde ikke ane, at der virkelig var Noget om det.

Foruden hvad der allerede tidligere er anført, ville de følgende Breve om smaa og store Sager belyse Fengers og Meldahls indbyrdes Forhold:

„Svar paa Brev, da jeg bad om lempelig Hjælp for gamle Friis“ har Meldahl skrevet paa et Brev fra Fenger, 8. Marts 1864. Friis havde været Bygningsinspektør fra 1831. Han var nu 70 Aar gammel og døde 1865:

Jeg har nu resolveret i den Sag, som De talte til mig om igaar, paa en Maade, som synes mig egnet til at berolige Manden. Troer De ikke, at H. Drewsen kunde egne sig til at yde den omhandlede Assistance? og i bekræftende Tilfælde skulde jeg tale til ham derom?

Deres Fenger.

24. December 1866.

Kjære Meldahl!

Tak for igaar! Det var en fornøielig Formiddag.

Jeg sender Dem hoslagt Krigsministeriets Detailoverslag, for at De, som Deres Leilighed falder, kan løbe den igjennem. Jeg skal nærmere forhøre mig hos Dem, naar vi kunne tale derom. Lad Ingen see, at De har den.

Glædelig Jul!

Deres Fenger.

Meldahl har paategnet dette Brev, der sigter til den kommende Hærlov af 6. Juli 1867: „Jeg havde nu som i de tidligere Aar ydet Vink til Reorganisationen.“

4. Januar 1867 skriver Fenger: „Var det Dem ikke muligt hos Chr. Hansen eller Herholdt at forhøre Dem lidt om Planen for en Ommuring af nogle Hvælvinger i Sorø Kirke og derefter sige mig, om de i vedlagte Skrivelse indeholdte Bemærkninger have noget paa sig? —“

6. Juli 1867 vedtoges ogsaa Loven om Demarkationsliniens Ophævelse og Opgivelsen af Kjøbenhavns gamle Fæstningsværker. Til denne Sag sigter et Brev fra Fenger 16. Jan. 1867:

Kjære Meldahl!

Har De Tid til at see paa Indlagte, og kan De tale med mig derom f. Ex. imorgen Torsdag Aften? Vil De komme til mig, eller maa jeg komme til Dem?

Deres Fenger.

„Det var Udvidelseslovforslaget om Kjøbenhavn“ har Meldahl skrevet paa Brevet. Som bekjendt kom den nævnte Lov til at berige Hovedstaden med nogle af dens smukkeste Kvartaler og Parker til Hæder for baade Fenger og Meldahl.

Som tidligere nævnt havde Meldahl allerede i denne Sag øvet en Bedrift ved sin Betænkning for Akademiet November 1865, da han tillige udarbejdede den Plan for Fæstningsterrainets Benyttelse, der findes i Ill. Tidende, Januar 1866.

For Meldahl blev det en Hjertesag, at den nævnte Lov blev ført ud i Livet paa bedste Maade baade for Stat og for Kommune: „1871—1896. Formand for Taxationscommissionen for Afløsning af Demarkations Servitut paa Fæstningsterrainet om Kjøbenhavn. Fenger kom ogsaa her og bad mig overtage Formandspladsen, da han var bleven uenig med Oberst Ovesen om Ledelsen. Jeg forstod mig kun lidt paa den Art af Sager, men Ovesens fortræffeligt ordnede Forarbejde og den dygtige Hjælp, jeg fik ved den af mig valgte Sekretair Strøm¹⁾, gjorde, at jeg ved Hjælp af nogle nye Medlemmer i Commissionen, idet jeg fik Zeltner til at fratræde og Oberst Petersen til at indtræde, snart fandt mig tilrette. Staten har ved min Ledelse gradviis taget Nytte af Arealernes stigende Værdi og uden at gaae Nogen for nær tjent mange, mange Tusinde ved Afløsningerne, efterhaanden som de foretoges. I en Række af Aar var jeg derefter Statens Consulent i den Art af Sager.“ —

Kort efter at Taxationskommissionen var nedsat og efter at Projekterne til det nye Kongelige Theater vare indleverede, kom-

¹⁾ Senere Nationalbankdirekteur.

mer Meldahl med forskjellige Hjertesuk til Fenger, hvem han 2. Juli 1871 indbyder til at komme ud til Fortunen med Familie:

Mistilliden fra Ministeriet til de fungerende Embedsmænd dræber alle forædlende Fremskridt. Man er bange for, at Ingen gjør sin Pligt, og man laver Forhold, hvor man saa faaer *Ingen* til at have Ansvaret. Eller hvor man ikke vil gjøre fuldt Ansvar gjældende paa rette Maade og i rette Tid, og det er det, der saa demoraliserer Alt i alle Kroge, man smører Ark fulde, flere Embedsmænd leve da og gjøre tilsyneladende stor Nytte og Realiteten — den bliver à la Friis. Nei, det er og bliver galt. —

Jeg troer, at jeg vilde føle mig lykkeligere ved en større, administrerende Virksomhed, som slet ikke satte mig i Berøring med at have med Kunst at gjøre i et Land, der slet ikke har mere Kunst Behov end, at Etatsraad Hummel kan udfylde det, man kræver. Det, at man har brugt den Mand til at forklare Theaterprojecterne for Kongen, det er en Haan mod Kunsten og Kunstnerne. Thi i det Kapitel, der er han Idiot.

Det er, som flere af de ældre Kunstnere sige, en Ynk at see, at en Mand som Hall i den Grad lidet fatter, hvad der skyldes os og den Udvikling, vi repræsenterer.

Hvad vilde man sige, ifald man havde taget en flink Barber til Forklarer af en genial, videnskabelig Afhandling om et eller andet stort Emne, der vedrørte Medicinen, eller tog Professor Jørgensen ved Landbohøiskolen til at forklare Skjønhederne i Kongsemnerne eller Sakuntala eller Homer?

Nei, det er Raahed at byde os.

Med hjertelig Hilsen

Deres hengivne

F. Meldahl.

Som Borgerrepræsentant satte Meldahl alt ind paa, at Plannen til Fæstningsterrainets Bebyggelse maatte blive „til Hæder for vor Tid og være i Niveau med det, jeg har seet komme frem i andre civiliserede Lande,“ skriver han til Trap 9. Februar 1872, da der forestod et vigtigt Møde i denne Sag; det dreiede sig om

at faae Boulevard fra Kalleboderne til Gothersgade, og om at denne Boulevard blev 80 Alen bred og ikke 70, som Kayser og Ehlers vilde have den. Han beder om Traps vægtige Bistand, til at Berlingske Tidendes Redakteur paa varm og indtrængende Maade maatte anbefale Repræsentanterne at følge alle de af Prof. Thomsen, Hellmann, Esskildsen, Melchior og Brix stillede Ændringsforslag, og en varm Redaktionsartikel findes virkelig i Berlingske Tidende Mandag Aften, 12. Februar. Ved Mødet samme Aften var Tilhørerpladserne overfyldt, „og saavel Tilhørerne som Forsamlingens Medlemmer udbrod i lydeligt Bifald, da Meldahl havde endt sit andet Foredrag.“ 19. Februar vedtoges de 80 Alen.

Derpaa fulgte Forhandlinger i et Fællesudvalg (Ehlers, Abrahamson, Meldahl, Julius Thomsen), der skulde enes med Komiteen vedrørende den ny botaniske Have, (der havde Brygger Jacobsen til Formand), om et Mageskifte, da Boulevarden ellers kun kunde blive 30 Alen bred ud for botanisk Have.

„Da Kjøbenhavnsplanen var vedtaget af Borgerrepræsentationen,“ skriver Meldahl til Trap, Carlsbad, 4. Mai 1872, „skulde vi jo sætte den i Scene med den Deel, som gik imellem Rosenborg Have og Botanisk Have. Prof. Thomsen drev sin liden Interesse for det Hele saa vidt, at han i det hemmelige Møde ved exalteret Iver og ikke heelt correcte Oplysninger bragte den smukke Stemning for Sagen til at blive et personligt Spørgsmaal i Forhold til Brygger Jacobsen, og saa var Sagen tabt. Ved Afstemningen var Majoriteten for at forkaste Jacobsens Tilbud, og det skete under en Stemning, der fik Udtryk hos Medlemmer som „Det har han godt af den Brygger“. See, det skar mig i Hjertet, jeg gik syg hjem og græmmede mig i den Grad, at jeg 2 Dage efter maatte lægge mig. Det var en Hussorg, min elskelige Kone sørgede med. Det, der atter bragte mig op, var Troen paa, at det maatte kunne redresseres, og Kronprindsens hyggelige, freidige Maade strax at ville gaae løs paa Hall og paa Rosenørn (Overpræsidenten) lod mig skimte Mulighed for, at der lod sig udrette Noget. Jeg fik 2 Ord i Avisen,“ (29. Februar i „Dagens Nyheder“, hvor Meldahl udtalte, at der endnu ved gjensidig Imødekommenhed kunde ventes et tilfredsstillende Resultat), „og dette gav Jacobsen Anledning til at indbyde mig til Middag Dagen efter, hvor en stor Række af fremragende Mænd vare tilstede. Jeg fik Fenger til at

gaae løs paa Jacobsen og Hall. Fenger blev Mellemand, og samme Aften var Basis for en Overenskomst tilstede ved directe Forhandlinger imellem Jacobsen og mig. Mandag (Dagen efter) gik jeg fra Dør til Dør hos Borgerrepræsentanterne og fik disses Stemmer for Compromiset, og Mandag Middag meldte jeg Hall, at Sagen var i Orden.

Gammeltoft forsøgte nu under en Debat i 2 Timer støttet af Ehlers at kuldkaste det Hele, da det kom for den følgende Mandag; men Repræsentationen fastholdt nu eenstemmigt mit Mæglingforslag. Det var et kosteligt Moment og dog lidt Glæde. See, det Arbeide tog i den Grad paa mig, at jeg har gaaet og dinglet siden den Tid. Ja, det er vel min Feil, at jeg holder saa meget af det Arbeide, jeg vier mig til, at det bliver Hjertesorg for mig; men det gaaer vel nok over med Tiden.

Vi have seet, hvor let et Blaagaardsquarteer kan opstaae uheldredelig for en Hovedstad. Det daglige Slid under samme Forhold afføder let noget af Trællesind, og naar dertil kommer, at mange af vore ledende Mænd ikke ret have seet, hvad der rører sig i Udlandet, ikke vil huske, at Noblesse oblige, at en Hovedstad har Pligter à la Adelsmand i Forhold til det øvrige Lands Byer, saa er det heelt naturligt, at man endog maa komme til at hade en Mand som mig, der lidt hensynsløst seer ud over alle de Pjalterier, som vore smaa Forhold afføde, og holder det rette Maal frem.“

Alt endte godt. Den nævnte Passage blev c. 50 Alen bred. „Det, der er nu vedtaget,“ skriver Meldahl til Trap 23. Sept. 1872, „er en ret smuk Løsning af den foreliggende Opgave.“ —

Til Fenger, der da var Minister, skrev Meldahl „Dagen før Krigen brød ud mellem Frankrig og Preussen 1870“: „Jo mere jeg tænker over vor politiske Stilling, desto klarere staar det for mig, at vi ved alle mulige Midler maa beholde jo endog forsvare vor Neutralitet i den Kamp, der forestaaer.

Vi ville *Intet vinde* ved Alliance med Frankrig, thi selv om Frankrig vinder, hvilket er saare tvivlsomt, saa bliver den endelige Opgjørelse saaledes, at Danmark ikke faaer mere end en Grændselinie ved *Flensborg*, og den er det ikke værd at offere Millioner for samt sætte et Lands Velfærd paa Spil for.

Vort Mellemværende med Tydskland vil blive en Biting, og

kan Frankrig faa $\frac{1}{4}$ Miil østligere Grændse ved at offre os, saa vil det vælge dette ved Opgjørelsen, hvad enten det er Seirherre eller har tabt.“ —

15. Juli, da Krigen var erklæret, holdt Redakteur Rimestad, (Dagstelegrafen), om Aftenen i Tivoli en Tale til Publikum, hvor han sagde, at han var fuldt forvisset om, at Straffens Time nu nærmede sig for vor overmodige Nabo.

Om Lørdagen var der Væddeløb paa Eremitageplainen; hele Kongefamilien var der med Karl XV. Veiret var deiligt, og Dronningen og hendes tre Døttre vakte Beundring i deres straalende Sommertoiletter.

„Da vi stode lige ved Udbruddet af den tydsk franske Krig, og Rimestad om Fredag Aften havde holdt sin dumme, exalterede Tale i Tivoli, og man var ifærd med at exaltere sig op til at ville med i Krigen, altsaa være Frankrigs Allieret, var der Væddeløb, og jeg maatte som Inspektør over Eremitagen være tilstede der, da Hoffet kom dertil om Lørdagen Eftermiddag. Jeg var saa vis paa, at det vilde gaae Frankrig ilde, og jeg kunde ikke lade være, da Kongen kom hen til mig og talte om den vanskelige Stilling, indtrængende og varmt at udtale „*Gud give, vi kunde blive neutrale*, og om galt skal være, bør vi forsvare os mod den, der vil angribe vor Neutralitet.“ Kongen saae meget alvorligt paa mig og sagde: „*Man faaer aldrig mit Ja til at deltage i Krigen.*“ Jeg husker, at jeg gik glad og lettet hjem.“

„Mit Samliv med Fenger førte mig til at ane, at man dog trykkede stærkt paa for at komme med i Krigen. — Ja, jeg fik destoværre Indtryk af, at Fenger og hans Venner vare for Krigen.“ —

„En Ombygning af Postgaarden, som vilde have været en Ære for Landet, om den var bleven udført.“

„Da Fenger var Finansminister, talte han til mig om at indgive et Forslag til Ombygning af Postgaarden.“ Postvæsenet laa dengang under Finansministeriet, og Grev O. Danneskjold-Samsøe var indtil 1. Januar 1874 Generalpostdirekteur med Bolig paa Postgaarden paa Kjøbmagergade. Meldahl svarede Fenger: „Det kan ikke ske paa tidssvarende Maade, medmindre Danneskjold flytter bort.“ „Ja, det er netop det, De skal faae ham til,“ svarede Fenger. Efter det Program gik jeg da til Danneskjold og sagde,

at Ministeren vilde arbeide for at faae alt Godt ud af Postgaarden; jeg fortalte saa min Plan. „Ja, men det fordrer jo, at jeg flytter herfra, og det vil jeg ikke,“ svarede Danneskjold. „Ja, jeg er vis paa, at Deres Excellence med det smukke Navn i Postvæsenets Annaler selv er den Første til at foreslaae det, som ellers, naar Planen kommer i Rigsdagen, den første den bedste Bonde strax selv finder paa.“ Danneskjold saae alvorligt paa mig og sagde: „De har Ret, jeg flytter,“ hvortil jeg tilføiede: „Ministeren tilsikkrer Dem den Husleie fuldt ud, som udfordres for en ny, ligesaa god Bolig.“

„Planen blev derefter forelagt Thinget, og man erkjendte dens gode Sider. Den gik ud paa, at overdække Gaarden, gjøre det til Expeditionslocale for Publicum, for ankommende Post mod Vestsiden og afgaaende Post mod Østsiden. Ved Endevæggen imod Syd en Opgang, der førte til første Sal, ligefor det 1. Løb, der førte midt op; i halv Høide stod Ørsted, og derfra til venstre gik man til Telegrafexpeditionen og tilhøre til Postvæsenets Administration. Generaldirektorens Værelse laa i Midten af Sydfløien, fra hvilken man havde Vinduer ud mod Syd til at oversee hele Vogn Færdselen til og fra Pakke og Brevposten, og mod Nord til den store Expeditionshalle, saa at han altsaa fra sit Arbeidsværelse kunde oversee hele Postvæsenets Forrctningsgang. Man maa huske, at det var først i 70'erne, altsaa en Ordning, der i sine Hovedtræk var den, Stephan langt senere indførte overalt i Tydskland, og som dengang endnu ikke fandtes noget Sted i Europa. Jeg forklarede langt senere Stephan, hvorledes Planen havde været, og han roste mig for mit fremsynede Blik. Men det Hele førte ikke til Noget.“ Fenger skrev 2. December 1871: „I vedlagte Udkast pag. 17—18 vil De finde det foreløbige Udkast til Udvalgets Betænkning angaaende Postbygningen, hvilket seer temmelig sort ud. Jeg skal have Konference med Udvalget Onsdag Morgen og ønsker derfor gjerne forinden at høre Deres Bemærkninger.“

Ved Finanslovens 2. Behandling i Folkethinget 20. December 1871, sagde Kaptain N. E. Tuxen (Ordfører), at hele Finansudvalget var enigt om, at Meldahls Plan „var baade smuk og hensigtsmæssig, ja, man kan sige i visse Henseender genial.“ Ogsaa Fenger kaldte den genial og tilføiede: „der er noget udmærket

Smukt og vel Gjennemtænkt i denne Plan, og der er noget Opfindsomt deri, den tiltaler Enhver, som seer den. Det er sjældent, at vi faae en saadan Guld fisk“; men „der kom den drøbende Aande af Benægtelsens Politik ind i den. Man vilde ikke give Ministeriet den Bevilling. Fenger traadte fra. Tobiesen blev Indenrigsminister, og Fønnesbech gik over til Finansminister.“ (1. Januar 1872 var Postvæsenet bleven henlagt under Indenrigsministeriet). „For at faae Noget, sagde Tobiesen glat væk Ja til den 50.000 Dalere lavere Bevilling, man fra Rigsdagen bød, og da Rigsdagen gik hjem, sendte han, som jeg godt kjendte, og som altid viste mig en smuk, hædrende Tillid, Bud til mig og sagde: „Hvad nu?“ „Ja, De maa sende Bud til den Architect, som De har raadført Dem med, da De førtes til at modtage den lave Bevilling.“ „Jeg har ikke raadført mig med Nogen, men tænkt, at De nok hjalp mig tilrette.“ „Det kan jeg ikke,“ svarede jeg, „der kan ikke derfor opnaaes Noget, jeg vil staa ved.“ Jeg gik. Fønnesbech kaldte mig, jeg fastholdt min Vægning. „Ja, saa maa jeg for,“ sagde han overlegent, sendte Bud til Zeltner, og gik med dennes Hjælp ifærd med at skambruge Midlerne til den Ynk, vi har været Vidne til i saa mange Aar. *Mange* Indgange fra *fløe* Gader for Publicum, og hvorfor man nu maa tænke paa at ombygge Alt. Efter min Plan skulde det, der nu er indkjøbt i Kjøbmagergade og Klosterstræde gradvis ogsaa være blevet inddraget, og Sparekassenhjørnet havde jeg tænkt som Udvidelse for Telegrafvæsenet og Bygningen i Løvstræde som Fremtidsudvikling for Pakkeposten m. m.“

Skuffelsen m. H. t. Posthussagen har maaske bidraget Sit til, at Fenger uventet i Februar 1872 greb en Leilighed til at indgive sin Demission som Finansminister. —

14. Marts 1872 er der en af de kjendte Sedler fra Fenger: „Gjør mig den Tjeneste at see paa Vedlagte og sige mig Deres Mening derom.“ —

Meldahl var i Carlsbad i 1872, Aaret før det store Krach; „Adler og Hustru ere min daglige Omgang,“ skriver han til sin Hustru, „Det er prægtige Folk. Hun er en Kone, som Du vilde sætte Priis paa, rigtig en prægtig En. — Igaar kom en elegant Herre pludselig ind paa mig, gav mig Haanden og rigtig med hyggelig Venlighed sagde Goddag paa Dansk; jeg kjendte ham jo

strax, det var Prins Frederik af Hessen — vi gik længe op og ned og snakkede om Alt, løst og fast, og han var rigtig naturlig og rar. „Ja, De kommer en Dag til at bygge for mig, saasnart jeg faaer Pengene. Saa skal De see, vi skulle arbeide godt sammen sagde han.“

Fenger skriver til Meldahl 17. Mai 1872:

Kjære Meldahl!

Det glædede mig særdeles meget, at De havde tænkt paa mig i Carlsbad og villet skrive mig til. Det er jo meget behageligt ovenpaa et anstrengt Arbeide at faae Hvile, men min Natur er nu engang ikke til at faae lang Hvile, og Tankerne blive derved noget stive, saa at det gjør godt at faae Noget, der kan sætte dem lidt i Bevægelse. Dertil egnede Deres Brev sig meget godt for mig, da det berørte flere Punkter, som staae i Forbindelse med Problemer, hvormed jeg i den senere Tid har beskjæftiget mig. Jeg troer, at det Indtryk, som De har faaet af Østerrigerne i det Hele er rigtigt, skjøndt jeg antager, at deres nuværende Tilstand maa ansees for at være af forbigaaende Art; thi af Naturen ere de fleste Stammer i denne Befolkning kraftige og dygtige Folkefærd. Men jeg troer ikke, at den nuværende Slaphedstilstand alene er at søge i de ulykkelige, politiske Forhold, skjøndt disse vistnok have en ikke ringe Betydning i den nævnte Henseende. Der er 2 andre Uroiskilder, hvis Betydning i det Mindste maa anslaaes ligesaa høit. Den ene er Befolkningens Overgang fra religiøs Ro til en i religiøs Henseende bevæget Tilstand; en Overgang, som finder Sted netop paa en Tid, da enhver Afgivelse fra den gamle Tro let fører til en fuldkomment irreligiøs Livsanskuelse. Det vilde være mere, end man kunde vente, om Præsterne og de med dem Ligesindede under saadanne Forhold kunde bevare den forstandigste og mest heldbringende Holdning, og deres Indflydelse paa en stor Del af Befolkningen er endnu meget betydelig i Østerrig. Den anden Kilde til Uro søger jeg i den Udvikling, som Landet i de sidste 20 Aar har gennemgaaet med Hensyn til Rigdommens Fordeling. De, som kun kjende Forholdene hjemme hos os, have ikke let ved at forstaae, hvorledes de socialistiske og communistiske Ideer have kunnet gribe saa meget om sig i vor Levetid. Jeg er fuldkomment overbeviist om, at Hovedgrunden til, at dette

har kunnet skee, er den, at der i flere europæiske Lande og i intet mere end i Østerrig, har været givet fuldkomment vel begrundet Anledning til den socialistiske Kritik af de bestaaende Samfundsforhold, navnlig forsaa vidt denne gaaer ud paa at føre Anke over, at disse gjøre det saa let at erhverve sig en Rigdom, som ikke er grundet paa flittigt, redeligt og dygtigt Arbeide, men paa Løgn, Spil og Bedrageri. Den Wiener Børs har i denne Henseende allerede længe nydt en sørgelig Berømmelse; den Aktiefieber, som ifjor udbrød i det nordlige Tydskland, var en Affødning af østerrikske Praktiker, skjøndt jeg troer, at den i Tydskland ikke naaede sit Forbillede. Ogsaa hos os blev der gjort nogle Forsøg paa at indføre den, heldigvis dog uden at den kunde finde videre Indpas, væsentlig fordi de Mænd, som udøve størst Indflydelse paa vor Børs, have sundere Grundsætninger og en honnettere Tænkemaade. Men er Noget istand til at demoralisere en Nation, er det vistnok det i en Række af Aar fortsatte Skue af, hvorledes den talentfulde, dygtige og redelige Arbeider kun med største Møie kan kjæmpe sig frem til Velstand, medens Spilleren og Jobberen kommer til Rigdom i en Haandevending og uden en Times virkeligt productive Arbeide, eller af, hvorledes man kan antage en bundløst forgjældet Mand til den mest betroede Ministerpost med en meget moderat Gage og 4 à 5 Aar efter afskedige ham med Ære og Udmærkelse som en rig Mand.

Gud bevare os saa længe som muligt fra saadanne Tilstande! Men vi maae ogsaa passe paa os selv og ikke sove ind i Tillid til, at noget Lignende ikke skulde kunne faae Indpas hos os. Jeg har i de sidste 2 Maaneder ikke tænkt saa lidet paa, hvad der for os kunde være bedre med Hensyn til den rette Fordeling af Arbeidslønnen. Jeg har gjort mig bekjendt med samtlige de af socialistiske Forfattere fremsatte Forslag og fundet dem alle mere eller mindre utopiske. Jeg seer nok, hvad der skal naaes, nemlig Formaålet bør være det: at enhver jevnt begavet Mand, som vil være flittig, tarvelig og forsynlig, bør kunne arbeide sig op til allerede i sine kraftige Manddomsaaer at indtage en selvstændig Stilling, og at enhver mere end almindeligt begavet Mand ved Hjælp af de samme Egenskaber bør kunne arbeide sig op til Velstand. Jeg seer ogsaa nogle af de Midler, der maa ansees for de væsentligste til dette Formaals Opnaaelse, nemlig de Midler, hvis

Anvendelse udelukkende beroer paa den enkelte Arbeiders egen Beslutning og Udholdenhed; men jeg erkjender tillige, at disse Midler ikke ere tilstrækkelige til at naae Maalet, i det Mindste ikke i den Grad, som jeg anseer for nødvendigt, naar der skal herske nogenlunde almindelig Tilfredshed. Der er noget skjævt i vore Samfundsforhold og vor Arbeidsmaade, som ikke fjærnes herved, og om et praktisk Middel til at raade Bod herpaa troer jeg, at man kan lede længe, om jeg end ikke opgiver Haabet om, at det vil kunne lykkes at finde det, naar man vedholdende og uden Bihensigter bestræber sig derfor.

Jeg troer ikke meget paa Rigsdagens Opfindsomhed i saa Henseende. Jeg troer heller ikke paa Fønnesbechs eller Tobiesens¹⁾ (à propos, Fønnesbech er nok temmelig alvorlig syg). Jeg holder til Deres Anskuelse, at Estrup snarest muligt bør opfordres til at overtage Ministeriet, skjøndt jeg ikke er ganske vis paa, at Øieblikket dertil endnu er tilstede. Men skal Noget sættes igjennem i denne Retning, bør Forslaget komme fra en stor Arbeids-giver.

Jeg raader Dem ikke til at søge ind i Rigsdagen ved et forestaaende Valg, uagtet jeg ganske vist troer, at De vilde kunne gjøre megen Nytte der. Men jeg troer, at De vilde have ondt ved at finde Dem i den Kjedsomhed og den Ærgrelse, som Stillingen medfører, og at det Gode, som De vilde kunne udrette, let vilde forspildes herved. Imidlertid vil jeg dog bede Dem ikke at betragte dette som min endelige Anskuelse om dette Spørgsmaal, som jeg forbeholder mig at drøfte nærmere, naar vi sees.

Maa jeg bede Dem hilse Adler mange Gange fra mig, han er en af de Mænd, som jeg er kommet til at holde meget af, uagtet jeg først i en senere Periode af mit Liv har lært ham at kjende. Det er underligt, i hvilken Grad Ungdom og Venskab hænge sammen. Vil De fortælle ham, at vi nu for Alvor skulle til at tage fat paa Myntsagen, efter at Svenskerne have foretaget den nødvendige Grundlovsforandring, og baade den svenske og norske Regjering have svaret imødekommende paa mit meget forsigtigt fremsatte Forslag om at gaæ Haand i Haand i denne Sag. Der vil nu for det første blive nedsat en stor dansk Commission med

¹⁾ 1872 Departementschef i Indenrigsministeriet.

Grev Sponneck som Formand; og derefter vil Sagen blive drøftet paa den nordiske Congres af Statsoekonomet, som vil træde sammen i Juli.

Jeg beder Dem ogsaa meget om at hilse Fru Adler, med hvem jeg har sluttet et specielt Venskab.

Levvel! og gid De fremdeles maa have godt af Deres Cur og af Reisen ovenpaa den.

Deres hengivne

Fenger.

I 1874 repræsenterede Fenger Danmark paa den første og vigtigste Postkonference i Schweitz. Han skriver Bern, Hotel Bellevue, 25. Sept.:

Kjære Meldahl!

Da vi nu her ere komne til et Hvilepunkt i vore Forhandlinger, og man begynder saa nogenlunde at kunne overse disse, sender jeg Dem efter Løfte et Par Linier for at meddele Dem, hvorledes Sagerne staae. Alle Hovedpunkterne ere afgjorte paa en efter Omstændighederne ret tilfredsstillende Maade; og der vil altsaa blive dannet en Postforening, som ikke alene omfatter næsten alle europæiske Stater, men ogsaa de amerikanske Fristater og Ægypten! Men uheldigvis er der 2 meget vigtige europæiske Stater, som fra Begyndelsen have erklæret, at de ikke vilde kunne tiltræde en saadan Forening og derfor have afholdt sig fra alle Afstemninger, nemlig England og Frankrig, og det er jo klart, at dersom disse Stater ikke formaaes til at forandre deres Beslutning, vil det Hele kun være halvgjort Arbeide. Nu vilde det have interesseret Dem særdeles at være Vidne til, hvilke Finesser der anvendes for at naae dette Resultat. England gjør engang imellem en Bemærkning, strax tages den tilfølgende ved en Afstemning, hvori England ikke deltager; Frankrig siger ikke et Ord, men desuagtet vedtager man adskillige Bestemmelser, som intet Menneske bryder sig om for sin egen Skyld, men som man begriber, at Frankrig maa sætte Pris paa at faae vedtagne. Idag gik imidlertid Galanteriet til den yderste Spids; det gjaldt om at vælge det Sted, hvor Congressen næste Gang skal samles, og man var allerede enig

om hertil at ville vælge Brüssel, men umiddelbart inden Afstemningen gik en anden Parole rundt, og da Stemmesedlerne aabnedes, viste det sig, at samtlige Stemmegivende som een Mand havde stemt paa *Paris*, uagtet Frankrig endnu ikke har givet mindste Antydning til at ville forandre sin Stilling. Dette er et Træk, som var *Dem* værdigt.

Vi ere nu altsaa forsaavidt færdige, men jeg anseer det dog for ganske vist, at vi ikke komme herfra i de første 14 Dage. Nogen Gletschertour har jeg ikke gjort, og gjør den rimeligvis ikke heller, dersom De ikke kommer og henter mig. Hvad bliver det til dermed?

Herom ventes et Par Ord fra Dem, og imidlertid maa De ret hjerteligt hilse Deres Frue fra mig.

Kommer hun hertil, skal jeg tage mine Søndagsklæder paa og gjøre hende Livet saa behageligt, som det paa nogen Maade er muligt for

Deres hengivne

Fenger.

FREDERIKSBORG 1864 — 1873

Brygger J. C. Jacobsen var en af dem, der havde følt den mest levende Smerte, da Frederiksborg Slot gik op i Luer. Der havde han i sin Ungdom været med sin Fader og indsugt et stærkt Indtryk af dansk Skjønhed og dansk Storhed. Han meldte sig ogsaa strax som Bidragyder, da Indsamlingskomiteen var bleven dannet. 25. Februar 1864 tilbød Kunstflidslotteriets Bestyrelse at anvende sit Overskud til Istandsættelse af Bedestolen og Rosen, og efter Kirkens Indvielse gik Jacobsen et Skridt videre, idet han næste Aar hos den unge Carl Bloch bestilte de 23 bibelske Malerier, der hørte til Bedestolens Udstyrelse; de to første, Marie Bebudelse og Maries Møde med Elisabeth, kom 1866 og 1867. Om dette sidste sagde Meldahl „det er maaske det, der i Eftertiden vil vurderes høist.“ Hele Samlingen fuldførtes i Løbet af en halv Snes Aar og ere en fuldgod Erstatning for de gamle Billeder, der ere gaaede tilgrunde ved Branden. Den meget praktiske Heinrich Hansen sagde engang, da nogle berømte Malerier vare brændte:

„Det er godt, at der engang imellem brænder noget, saa bliver der Brug for nyere Kunstnere.“

I Aarene 1866—75 blev der kun arbeidet smaat paa Frederiksborg, der var ikke Penge. Ved snart at tage Stat, snart Indsamlingskomité eller Lotteri som Udgangspunkt lykkedes det Meldahl at manoevrere saaledes, at han virkelig fik Penge nok til at fuldføre Slottets Ydre.

Det næste Arbeide, som Kunstflidslotteriet bekostede, var Marmorarkaden i Gaarden, hvis øverste Galleri var fuldstændig ødelagt ved Branden. Trap berører denne Sag i et Brev til Meldahl 16. Marts 1868: Jeg har, som De veed, bragt i Forslag, at der alt nu skulde skee Skridt til at fremme Steengalleriets Gjenopførelse. En Samtale med Brygger Jacobsen og et Løfte fra hans Side give særlig Anledning for mig til dette Forslag.

Jeg vil være Dem taknemmelig, kjære Etatsraad Meldahl! naar De bidrager til, at Arbeidet begynder, om det endog skulde have forskjellige Stadier. Virksomhed er Liv, og dermed vil ogsaa følge nye Impulser.

Jeg ønsker Dem at leve vel, til vi igjen sees, og er med udmærket Høiagtelse

Deres hengivne

J. P. Trap.

Meldahl lod Galleriet hugge i Soignies i Belgien „ved Hanvaux, en rigtig flink Mand. Den bekjendte Architect Wynand Janssens var min Raadgiver ved Valget af det store Brud af „Granit Belge“. Professor Peters ydede mig den værdifuldeste Hjælp ved Restaureringen af Figurerne og Basreliefferne.“

Peters var meget taknemmelig for det Arbeide, som Meldahl her havde skaffet ham, og takker i et Brev i Sommeren 1872, da han er i fuld Gang med Zinkstøber Rasmussen, hos hvem Statuer og Basrelieffer blev støbt.

I August—September 1871 var Meldahl med sin Hustru paa en Reise over Köln—Aachen til Holland og Belgien i Anledning af dette Marmorgalleri, og de gjorde da paa en eiendommelig Maade Bekjendtskab med en gammel Herre og Dame, som sad alene med dem i Kupéen, et Bekjendtskab, der skulde blive til et livsvarigt Venskab. Da Toget kjørte bort fra en Station, spurgte

Meldahl i en Fart sin Kone, hvorlangt vel Perronen (eller Taget over denne) sprang frem. Den gamle Herre siger da halvhøit til sin Ledsagende „Dänisch“. Dette blev Indledning til en Samtale paa flere Timer. Det var den fine, høitdannede Grev Wolf Baudissin, Rantzau i Holsten, og hans Hustru (i 2. Ægteskab) Sophie f. Kaskel fra Dresden, hvor Baudissin, bl. a. af økonomiske Grunde, havde været bosat fra 1827. Han og Meldahl kom snart ind paa Spørgsmaalet Slesvigholsten. Fru Meldahl sad stille iagttagende i et Hjørne og gav kun nu og da et Ord med i Laget, som da Meldahl drog en Parallel mellem Augustenborgerens Forhold og den gamle, græske Historie. Hans Hukommelse glippede ved et Navn. — „Hippias“, supplerede hans Hustru øieblikkelig, og Baudissin udbrød imponeret: „Das hätten nicht viele deutsche Damen gewusst!“

Grev Wolf Baudissin var 1789 født i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, Grev K. L. Baudissin, senere Byens Kommandant, dengang boede som Oberstlieutenant. Wolf Baudissin gjorde som ganske ung Tjeneste ved det danske Gesandtskab i Stockholm. Charlotte Schimmelmänn omtaler ham i disse Aar som en sjelden fin og elskværdig ung Mand. Hun fremhæver det Blide, der var over ham, samtidig med at han var baade livlig og interessant. Den unge J. L. Heiberg, der i Efteraaret 1812 var i Stockholm, kalder ham „det eneste interessante Menneske, som jeg endnu har set.“ I Stockholm traf Baudissin Madame de Staël paa hendes Flugt for Napoleon fra Genève over Moskva, og paa Grund af hendes Aandrigheid betog Samtalerne med hende ham ganske overordentlig. Han fortalte engang Fru Meldahl, at Fru Staël havde sagt til ham, at Navnet Wolf ikke passede til ham, han burde have hedt Johannes. Den Sagtmodige skulde dog snart vise, at han havde Karakter. Han havde hidtil været varm, dansk Patriot, men ved Læsning af Arndts Skrifter følte han sig mere og mere som Tydsker, og i 1813 negtede han ligefrem at gaa til Dresden med Minister Kaas, der skulde slutte dansk Forbund med Napoleon, og fik derfor Fæstningsstraf paa Frederiksort. Ved sin Faders Død i 1814 traadte han definitivt ud af dansk Tjeneste. 1827 bosatte han sig med sin første Hustru, sin Kusine, i Dresden; flere Aar tilbragte de derefter i Rom, hvor Thorvaldsen hørte til deres Omgangskreds. Efter sin Hustrus Død gjorde han en Orient-

reise og kom 1840 for sidste Gang til sin Fødeby, idet Christian VIII., der kjendte ham fra Kiel og Italien, havde indbudt ham til Kroningen. Der var endogsaa Tale om at gjøre ham til Museumsdirekteur i Kjøbenhavn, men herpaa vilde Baudissin ikke indlade sig ligesaalidt som paa igjen at indtræde i det danske Diplomati; han følte sig ganske som Tydsker, og i 1864 var det saaledes paa Rantzau, at Kong Wilhelm første Gang blev hyldet af det holstenske Ridderskab.

Baudissin beskæftigede sig udelukkende med litteraire Arbeider, Tiecks Shakspeareoversættelser er i Virkeligheden hans Værk; senere oversatte han bl. a. Molière paa Tydsk. Hans anden Hustru var en stor musikalsk Begavelse. Deres Omgang i Dresden vare Forfattere, Musikere og Kunstnere. —

I et Brev til Trap 23. September 1872 giver Meldahl endnu et lille Billede fra Opholdet i Bryssel: Kjære Hr. Geheimeetatsraad! Jeg benytter Leiligheden til at meddele, at Halvdelen af Arkaden nu ligger paa Frederiksborg Slotsgaardplads, og at Resten er underveis. Gaar Alt vel, haaber jeg at kunne skaffe os den Glæde snart at see Arkaden voxe frem. — Arbeidet er vidunderligt skjønt, naar man betænker, at det er Granit. Ifald De engang kommer ad den Kant, saa beder jeg Dem see ind i Slotsgaarden. De vil faae et Indblik, kjære Hr. Geheimeetatsraad, i noget af det ikke lette Maskineri, som man maa sætte i Scene for at fremme en saadan Sag, og jeg nægter ikke, at det ofte er med Hjertebanken, at jeg tænker paa Sammenstilling og Opstilling af det Hele; thi hvor vanskeligt er det ikke at faae saa forskjelligartede Former i alle deres combinerede Fugesnit til at passe, selv da, naar man daglig gaaer over de Arbeidere, der udføre Arbeidet, endsige her, hvor man kun igjennem Tegninger, Modeller og Beskrivelser har kunnet fremme Sagerne (og det endda igjennem et fremmed Sprog, Fransk). Havde jeg ikke havt min flinke Secretair — min Kone — saa var det faldet mig svært, thi jeg kan vel læse og tale Sproget og sætte Brevet op, men skrive det ortografisk, det kan kun hun. De skulde have seet hende i Bryssel sidde og skrive efter Diktat, da Entreprenøren og jeg gik op og ned ad vore store Tegninger og aftalte Alt og enedes om Contractens Ordlyd. Den store Valloner saae med Beundring paa os.

MELDAHLS HOVED OVER ET MIDTERVINDUE PAA FREDERIKSBORG.

Tilgiv, at jeg atter har plaget Dem, men jeg veed jo, at De saa venligt følger mig i mit Arbeide, og at De tilgiver, at Munden løber over med det, Hjertet er fuldt af, det er jo ogsaa en gammel Sætning.

Deres ærbødigst hengivne

F. Meldahl.

„I de syv Buers Hvælvinger anbragtes Stukdekorationer med Kongens, Dronningens og de sex Børns Navnetræk.“

„Da de utallige Hoveder, som bleve udførte paany over alle Vinduer nødvendig tilsidst bleve kjedelige og konventionelle, sagde jeg en Dag til Billedhuggeren: „Tag Conducteurens karakteristiske Hoved for at skaffe lidt Afvexling“; dette førte til, at de fleste af mine Medhjælperes Hoveder bleve anbragte paa Slottet, og en Dag, da jeg kom hjem fra en Reise, overraskedes jeg ved, at mit Hoved var bleven sat op over Midterporten. Da det imidlertid bar en Hat, som ikke passede til Omgivelserne, lod jeg det borttage, og det blev atter opsat i mere stiliseret Form. Mange ere blevne forargede herover, da Folk ikke vide, at Kunstnerne have en gammel Hævd til at anbringe deres Portræt baade paa Malerier, Skulpturer og Bygninger.“

„Samtidig gennemførte jeg min Tanke at nedbryde Murene i Sidearkaderne ved Portnerboligen, saa at disse Haller atter aabnede sig ud imod Gaarden som i Christian den Fjerdes Tid.“

Meldahl skriver om disse Arbeider til Trap 2. Mai 1874:

Kjære Herr Geheimeetatsraad!

Jeg vover at spørge Dem, om De troer, at det kan gaae an, at jeg indsætter vor Konges Valgsprog i Frisen paa den ny Hoved-

dør paa Frederiksborg Slot. Kongens Navneciffer staaer i Slutstenen over Døren.

Først i Juni bliver Gaarden og Arkaden færdig. Jeg haaber, De vil finde, at Opgaven er løst saa taalelig. —

De skal blot see, hvor skjønt det er med de ny aabne Arkader.

Men dertil burde jeg have 6 Bænke, og dertil mangler jeg Penge, c. 600 Rb. — Men vent blot, jeg skal nok bedaare Lotteribestyrelsen, saa at den ogsaa siger: „Naa ja, saa tag da ogsaa de 600 Rb., thi saa kunne de Reisende og Kirkesøgende have Hvilesteder i de smukke Arkadegange.“

Med hjertelig Hilsen

Deres ærbødigst hengivne

F. Meldahl.

Meldahl konfererede endnu med Heinr. Hansen 16. Mai ved et Brev, der er illustreret med Smaategninger baade fra Afsender og Modtager, og hvor Heinr. Hansen ved Paategning godkjender, hvad Meldahl selv havde tænkt sig:

Kjære Ven!

Naar jeg i Marmorarcadens øverste Buelofter indsætter Navnetræk i Stuk, bør de da ikke sættes saaledes, at man kan læse Navnet nede fra Gaarden?

Vilde det ikke være galt at stille Kronen ind mod Væggen og sætte Navnet paa Hovedet?

Sæt et Ja eller Nei herpaa, saa at jeg faar din Mening om dette gamle, bekjendte Spørgsmaal, hvad der er Op og Ned.

Din hengivne

F. Meldahl.

Husk paa at vi er flyttede ud, og at naar Du gjør Vandringen om Søndagen, da er der Frokostbord og gode Venner, der vente Dig Klokken 12 Middag.

F. Meldahl.

I Kunstflidslotteriets Møde 2. Mai 1873 gjorde Meldahl et Rids af Slottets Grundplan for at vise, hvorledes Brolægningen

i Slotsgaarden skulde ordnes, efter at Marmorgalleriet nu var opstillet. Dette Arbejde foretoges 1873—75, og dermed var den udvendige Restaurering endt. Nu stod Slottet i sit Ydre lige saa skjønt og storartet som før Branden.¹⁾)

I Finansaaret 1871—72 nedreves paa den anden Slotsø de skæmmende Udhuse, der hørte til Slotsforvalterboligen, bl. a. bag Kancellifløien. For at noget saa selvfølgelig kunde gennemføres, maatte Meldahl diplomatisk ty til Traps Hjælp overfor Indenrigsministeriet, under hvilket Slottet havde sorteret siden 1865. Fonnesbech var vistnok bange for, at nogen skulde gaa hans Magt for nær, og har formodentlig instinktmæssig følt sig frastødt af Meldahls Bestemthed. Meldahl skriver om denne Sag til Trap 29. Januar 1872:

„Bygningsudvæxten er en Skamplet paa den ellers saa skønne Slotsgaard; men Spørgsmaalet maa tages meget varsomt og „en passant“, thi ellers vil Excellencen tro, at han skal under *mit Tryk*, og saa gaar Sagen ikke.“

Meget naturligt holdt Kunstflidslotteriets Bestyrelse ogsaa Møder paa Slottet, aabenbart altid med den fornøieligste Stemning. Om Somren kunde det blive til en hel lille Skovtur. Programmet sees i et Brev fra Meldahl til Trap 11. Juni 1873. Worsaae skulde ogsaa med og Cold, Forretningsfører for Kunstflidslotteriet: „Vi skyldte jo denne Mands Iver den gode Fremgang i vort Lotteri.“ Afreise fra Kjøbenhavn med Toget 11¹/₂. Meldahl støder til i Lyngby. Ved Ankomsten til Hillerød en Bid Brød o. s. v. Slottet og Badstuen besees, derefter en lille Tur i den yndige Skov. Kl. 4¹/₂ pr. Vogn til Fredensborg, hvor man stiger af ved Skipperhuset og saa gaaer op igjennem Slotshaven til Hansens Gæstgivergaard, hvor der er Middag Kl. 6. Hjem med Aftentoget. —

Kort efter havde Meldahl den Fornøielse at vise Frederiksborg til to unge, elskværdige og interessante Fransk mænd, Ingenieur Paul Haag og François Coppée, hvilken sidste i 1869 havde vundet sig et Navn ved det indtagende, lille Skuespil „Le passant“, der blev spillet paa Odéon af Mlle Agar og Sarah Bernhardt.

¹⁾ Indenrigsministeriets Beretning om Frederiksborg Slots Genopførelse og Restaurering. S. 29.

Samme Aar udgav han Digtet „La Grève des Forgerons“, som han dedicerede til „mon cher ami Paul Haag“, og af hvilket Molbech i 1871 udgav en Oversættelse „Smedenes Skruer“.

Anledningen til Besøget i Danmark sees af følgende Brev til Meldahl fra Grevinde Baudissin:

Rantzau den 28. Aug.

Sehr geehrter Herr!

Wenn ich vermuthen darf, dass Sie unserer Begegnung auf der Eisenbahn vor 2 Jahren nur eine halb so gute Erinnerung bewahrt haben als wir, so darf ich hoffen, dass Sie mich nicht unbescheiden finden, wenn ich Ihnen meinen Neffen empfehle, Paul Haag, ingénieur des ponts et chaussées, und mit ihm seinen Freund Monsieur Coppée, der Ihnen vielleicht bei Ihrer Belesenheit als Dichter bekannt ist; er erfreut sich grosser Anerkennung in seinem Vaterlande. Beide sollten bei ihrem Besuche hier um so weniger einen Abstecher nach Copenhagen versäumen, als sie sehr ungern den Tag von Sedan auf deutschem Boden erleben möchten. Lassen Sie Beide Ihrer Güte empfohlen sein!

Mit der Bitte uns Beide Ihrer Frau Gemahlin ins Gedächtniss zurückrufen zu wollen.

Ihre ergebenste

Sophie Baudissin,
geb. *Kaskel.*

De to Franskmand kom alligevel først til Danmark efter Sedandagen og oplevede denne i Flensborg, som de til deres Skuffelse allerede tidlig paa Morgenstunden fandt ikke saa lidt flag-smykket. I et Brev, Kjøbenhavn, 4. September 1873, klager Coppée til sin Forlægger Lemerre over det Grusomme og Brutale, der var i, at Tydskerne havde valgt netop den Dag til at fejre deres Seire, han vilde have foreslaaet Dagen for Fredslutningen. Han havde Ret; Sedandagen kunde derfor heller ikke holde sig, Verdenskrigen har udslettet den. Havde man strax valgt f. Ex. 18. Januar til Nationalfest, den Dag da det tyske

Rige blev grundlagt, kunde denne maaske være blevet feiret den Dag i Dag.

Coppée var henrykt over Amalienborg Kvarteret i Kjøbenhavn med dets „style pompeux et magnifique du temps de Louis XV“; den øvrige Del af Byen mindede ham om Holland; det Venlige og Beskedne, der var over Befolkningen, sagde ham, at han ikke mere var i Tydskland.

Meldahls modtog Franskændene med aabne Arme, de vare Gjæster paa deres Landsted, og Børnene bevarede den smukkeste Erindring om disse to distinguerede, livlige og elskværdige, unge Mænd med deres fransk-danske Lommelexikon. De traf der den ganske unge Margrethe Westengaard (senere gift med Amtmand J. Havsteen, Reykjavik). Hun husker endnu, med hvormegen Fornøielse Coppée hørte paa danske Børnerim. Meldahl førte dem ogsaa sammen med Molbech.

Coppée fortæller Lemerre om Professor Meldahl, Architect, Etatsraad og Medlem af det danske Akademi:

„Nous redoutions de tomber sur un pédant à la prussienne, aussi notre surprise a-t-elle été charmante en trouvant en M. Meldahl un homme de la plus grande valeur. Ancien apprenti fondeur et ouvrier maçon il est devenu par sa volonté et son mérite un des hommes les plus importants de son pays, un grand administrateur et un remarquable artiste à la fois. M. Meldahl nous a reçus avec sa franche et délicate cordialité danoise.“

Coppée fortæller videre om det pragtfulde Frederiksborg, hvor skandinavisk Fantasi beskedent blander sig med Renaissance. Slotskapellet, der straalere af Guld, Sølv og stærke Farver, gjør næsten et orientalsk Indtryk. Slottets Ydre er kongeligt. „Enfin, c'est une résidence comme les plus belles de France!“

Rosenborgsamlingen, som han kalder et skandinavisk Cluny, finder han i høieste Grad interessant; kun ærgrer han sig over Frederik VII's Merskumspibe „triste et laid symbole des temps modernes“.

Thorvaldsens Museum var ham en Skuffelse, han finder hans Værker lidet originale og uden Karakter. Han beundrer dog Poniatowskis Rytterstatue og Argusdræberens rene Form. Han kalder Thorvaldsen et stort Talent, men intet Geni.

Paa det Kongelige Theater saa de „Cymbeline“, Coppée be-

undrede, at det var oversat paa Vers, og fandt, at det blev ganske godt spillet, men Kostumer og Dekorationer vare smagløse ligesom paa Vesterbros Theater, hvor de saae „Madame Angots Datter“. Det danske Publikum var stilfærdigt, meget interesseret og meget umiddelbart.

Tivoli, hvor man faaer god Musik „parfaitement jouée“ og hvor det var, som om det altid var Søndag, forbausede ham uhyre, fordi man her saae det hæderlige Borgerkab Side om Side med „la prostitution“.

I Kjøbenhavn bleve de saa længe, at de tilsidst følte sig helt hjemme paa Kongens Nytorv og i Norgesgade; og det morede naturligvis Coppée at finde sine Værker i Boghandlervinduer. Til Afsked viste Meldahl dem Kronborg. De toge endnu paa Dampere „Horatio“ til Malmø og reiste derefter over Berlin til Dresden og besøgte Baudissins paa deres Landsted i Wachwitz.

Der vexledes samme Efteraar flere Breve med de to gode unge Franskmand, som Grevinde Baudissin kaldte dem, og Coppée sendte snart Meldahl et Bind af sine Digte. Efter at være kommen hjem fra Reisen i Italien skriver Meldahl til ham: „Kjære Ven, hjertelig Tak for Deres Venlighed. Jeg glæder mig til at faae Fred og Ro til at læse Deres Arbeider, det skal være for mig, som om jeg atter gik og talte hyggelig med dem, saae Dem rulle Deres Cigaretter og saae Deres venlige Øine. Min Hustru er i fuld Gang med at læse og kommer af og til og siger: see, læs det og det — det er jo saa kort, at du nok kan læse det; det er meget smukt — og saa gjør jeg det, og saa ere vore Tanker og Tale hos Dem og Deres Arbeide, Deres Land, Deres Sorger og Glæder.“ Meldahl fortæller derefter i Anledning af de Forelæsninger, han i Vinterens Løb skal holde paa Akademiet: „Nu skal jeg atter i 5 Maaneder læse og skrive og tale om Renaissancen — den staar nu for mig som Noget, der ikke er sig selv, Noget, der er Aandrigthed paa anden Haand, Noget af disse Underbørn, der vise store Evner og Anlæg, men som aldrig blive færdige til selv at være noget Stort og Skjönt. Det er en stor Comedie, hvor Rollerne gives med de efter Forholdene tillempede Costumer, men hvor et egentligt dybt, stort Indhold fattes. — De seer, jeg er ikke varm for min Sag endnu, men tal med mig om 5 Maaneder, saa er det maaske bedre fat.“ Han taler tilsidst om den trange

Skjæbne, han har i Modsætning til en Digter: De skaber, De komponerer, De finder en Skuespiller, som De inspirerer, men naar man i mit Fag skriver, saa er det ingen Handling; mine bedste Tanker ere ikke levende Væsener, for mig ere de kun en uvirkelig Verden. Den Virkelighed, jeg behøver, koster Millioner, og dem har man ialtfald ikke hertillands.

Indtil vi sees min hjertelige Hilsen til Deres Ven og ærbødige Compliment om end ukjendt til Alle i Deres Hjem.

Deres *F. Meldahl*.

Coppée svarer, Paris 16. December 1873:

Votre bonne lettre m'a fait grand plaisir, mon cher Monsieur Meldahl, elle me prouve, que notre amitié, si bien commencée à Copenhague, ne sera pas éphémère. Combien de fois à notre modeste table de famille n'ai je pas parlé à ma chère vieille maman et à ma bonne sœur du beau et brave pays que j'avais appris à aimer et des excellents amis, que j'y avais laissés. Allez! on vous connaît bien maintenant rue Oudinot. J'ai souvent évoqué le souvenir de notre première promenade ensemble, j'ai raconté avec quelle joie je m'étais trouvé, avec vous, votre bonne et intelligente femme et l'excellent Molbech, transporté tout au coup au milieu d'amis de la France, aimant et comprenant si bien ses idées et son langage. Je crois nous revoir alors tous dans la voiture; je revois les grandes forêts, les troupeaux de cerfs devant ce pavillon du 18 siècle¹⁾, la côte que nous longions au trot, le Sund peuplé de navires, et ce beau et vaste ciel scandinave, tout bouleversé de nuages, mais dont j'ai bien senti la mélancolique poésie. Je me rappelle surtout, délicieusement, ce repas, où vous avez bu à mon cher pays, et où j'ai vu dans vos yeux de vraies larmes pour nos malheurs. Cher, bien cher ami, je n'oublie aucun des bons instants, que j'ai passés auprès de vous, ni les beaux châteaux et les riches et curieux musées dont vous nous avez si bien fait les honneurs, ni cette bonne soirée en famille à la campagne avec vos chers enfants et ces charmantes jeunes filles, ni notre dernière poignée de main sur le pont de l'Horatio.

¹⁾ Eremitagen.

Je me suis remis à mon cher travail littéraire. Je compose un drame en trois actes, et j'écris un poème moderne; je compte assez prochainement faire jouer l'un et imprimer l'autre. Vous en aurez par moi ses nouvelles; car j'ai apprécié votre sens exquis des choses de l'art, et je sais qu'avec Madame Meldahl vous comprenez et admirez notre littérature et notamment notre grand Balzac, si mal jugé, en général, à l'étranger. Quand j'aurai la joie de vous revoir, et quand vous m'écrirez, ne manquez pas de me dire, où en sont vos grands labeurs d'utilité et d'art qui font que je vous appelle l'Hausmann danois.

Dites bien à M. Molbech que sa lettre m'a vivement touché. Dites lui aussi que le Poète français Théodore de Banville le remercie vivement de l'avoir fait connaître en Danemarck.¹⁾

Toutes mes amitiés à tous les vôtres respectueuses et affectueuses, et à vous, cher ami, ma meilleure poignée de main.

François Coppée.
12, rue Oudinot.

Souvenirs très vivement amicaux de Paul Haag.

FRIJSENBORG

10. April 1861 skrev Meldahl til sin Hustru fra Randers: „Jeg er af og til saa inderlig bedrøvet over hele min Virksomhed — thi jeg har i mange af mine Arbeider en god Idee, men ikke havt Tid nok og ikke Kræfter nok til at faae den udviklet i forædlet, forfinet Form — Alt er bleven som den første raa Tanke. Herefter vil jeg derfor ikke mere være behjælpelig ved disse Hastværksarbeider — kun Skade, at jeg har hjulpen til med at producere saa mange. — Ja, det er en tung Skjæbne at have spildt sine bedste Aar — Gud være lovet, at jeg nu kan tage fat paa Frijsenborg. Jeg føler, at jeg har faaet Øinene op — og skal nu dog see at faae mine 20 Aars Øine op igjen, thi dengang var der Tilløb til Finesse i disse.

Hvilken Lykke for Dig og mig, naar jeg er vel færdig med

¹⁾ Th. de Banvilles „Gringoire“ oversat af Molbech blev i disse Aar opført paa Casino.

Pederstrup, Aarhus og Randers! — Gud give, at jeg da kan see vort Udkomme uden at have nødig i de første Aar at paatage mig mere end Frijsenborg — Holmene og Frederiksborg — og naar jeg saa kan beholde mit Mandskab i god Orden — og faa god, sund, fornuftig Hjælp. —

Du kan aldrig troe, hvor der er yndig i Riis Skov ved Aarhus. — Jeg drev der hele Timer om Morgenene — og slentrede langs Stranden, tænkte paa, om jeg havde havt Dig med for at see Dig ligge og rode efter Muslingeskaller eller Stene à la Biarritz.“

Det var altsaa med godt Mod, at Meldahl i de første Aar gik til Arbeidet paa Frijsenborg. Frijs trængte til mere Plads og havde derfor bestemt i Sommeren 1860 at lade fabrikere de fornødne Mursten og om Vinteren Vinduer og Døre til Tilbygningen ved ialtfald Gaardens ene Fløi. Sommeren blev imidlertid saa vaad, at det meget vanskeliggjorde Murstensfabrikationen, og da hans Fader døde, Efteraaret 1860, gav dette ny Anledning til Opsætelse. Frijs skriver, 24. Nov. 1860:

Gode Meldahl! For Deres venlige Deltagelse bringer jeg Dem herved min hjerteligste Tak; i Sorgen over og Savnet af den elskede, bortgangne Fader, kan jeg dog ikke noksom takke Vorherre, der lod mig beholde ham saa længe og indtil den modnere Alder, hvor jeg med fuld Bevidsthed kunde paaskjønne Hans personlige Værd samt takke for den Glæde og Velsignelse, der ligger i at have sin Fader til Raadgiver og Ven. —

I det første Par Aar faaer jeg saa meget Andet at varetage, at jeg ikke med ret Fornøielse kan beskjæftige mig med Byggeforetagendet, hvilket jeg ønskede, hvorimod jeg fra 1863, hvis jeg lever saa længe, haaber at have fuldført en Deel af de Foretagender, jeg anseer for absolut nødvendige, forinden jeg kan bortforpagte de forskjellige Gaarde.

Venskabeligst Deres

C. E. Frijs.

Frsbg. 15/12 60.

Gode Meldahl!

Indesluttet er jeg saa fri at sende Dem efter Aftale det halv-aarlige Afdrag med 750 *rd.*, naar De faaer Tid, vil De da lade

udarbeide for mig en Mønsterkostald til circa 100 — skriver hundrede Køer — samt dertil svarende Svinestald; i Kostalden slet ingen Træ, kun Jord i Bjælkelaugget, Assurance maatte være ufornöden.

I den sidste Halvdeel af Januar skal jeg, om Vinteren tillader det, til Kjøbenhavn, og jeg haaber, at De, hvis De kan, indretter Dem saaledes, at vi kunde have 4 à 5 Timers uforstyrrede Samtale helst om Middagen eller efter Middag, thi De veed, at jeg ikke er nogen stor Nattevaager.

Jeg beder mig anbefalet for Deres Frue; vi glæde os hver Dag over Deres Buste, som staaer i Salen, og ønsker jeg Dem og hele Omgivelse en ret glædelig Juul.

Med sand Agtelse

Deres hengivne

C. E. Frijs.

Yderligere skriver han 7. Marts 1861:

„Endvidere ønskede jeg gjerne under Deres forestaaende Ophold paa Frijsenborg, om Overførster Dahlstrøm kunde conferere med Dem om det hele til Hovedbygningen paa Frijsenborg fornødne Quantum Tømmer, hvilket jeg agter at bestille 1½ à 2 Aar iforveien hos en Bekjendt i Sverrig, hvor jeg, naar jeg tager Gran, kan faae udmærket Qualitet og billig Priis, og vilde jeg rimeligviis ved samme Leilighed forskrive det fornødne Tømmer til de resterende 2 Bygninger paa Jernit, der skulle opføres, saa snart der findes Penge i Kassen, thi nu er snart Marken istand, og jeg kunde muligviis efter Bygningernes Opførelse faae isinde at bortforpagte denne Gaard.“

I Juli—August 1861 er Frijs i Paris med hele sin Familie, et Ophold, der maatte forlænges flere Uger, da Børnene fik Mæslinger. „De kan vide, at jeg længes stærkt efter at komme i Virksomhed igjen,“ skriver han, 6. August, „men Sygdom er hver Mands Herre; det er ikke morsomt under denne Varme at gaae og slide Brostenene i Paris.“ Han tilføier i Anledning af Planerne til Frijsenborg: „Naar De begynder at lade udarbeide Tegninger til det Indre af Værelserne paa den søndre Fløi, da beder jeg Dem erindre, at jeg ikke vil have Gardiner i min Stue.“

26. December 1861 ere Planerne naaet et godt Skridt videre:

Gode Professor!

Hjertelig Tak for de modtagne Lykønskninger til Juul, og skal jeg bringe Dem min Hustrus hjertelige Tak for „Frederiksborg“; iligemaade takker jeg for det modtagne Overslag, jeg indrømmer, at Bestemmelsen er bleven en ganske anden end fra Begyndelsen, men jeg er fristet til at sige med Tydsken, das war eine grausame Salbe auf einmal einzunehmen; eller oversat paa Dansk, dette kan jeg ikke tage i een Mundfuld, saavidt strækker Pungen ikke; jeg kan ikke udgive mere end 15,000 rd., men jeg tænker, at vi ved en mundtlig Conference og Overveielse vil kunne arrangere det hele Arbeide deelt paa en passende Maade i 2 Aar. —

Jeg har Intet imod, at Herr Maler Hilkers Hjælp benyttes, thi det vilde være mig kjært, om der laae fuldstændige Tegninger af den havte Plan, saavel udadtil som indadtil, for det Tilfælde, at det ikke skulde blive givet mig at fuldende den paatænkte Byggeplan enten paa Grund af Tidernes Besværligheder eller paa Grund af mit Livs Kortvarighed; det vilde da ikke gaae mig anderledes end saa mange, der have begyndt et Foretagende, at Vorherre pludselig har standset dets Fremskriden, og jeg foretrækker at forlade det ufuldent, men det Udførte betalt, istedetfor at paadrage mig Forpligtelser, der skulde falde mine øvrige Børn tillast. Med en Udgift af 10 à 15,000 rd. vil Arbeidet kunne endes i den oprindelig projecterede Tid. —

Et lykkeligt Aar ønskes Dem og alle Deres af ganske Hjerte, og forbliver jeg som altid venskabeligst

Deres hengivne

C. E. Frijs.

Meldahl faaer ogsaa at gjøre med den Eiendom i Kjøbenhavn, som Grev Frijs har kjøbt, og hvortil de flyttede denne Vinter. Huset laa paa Hjørnet af Frederiksholms Kanal og Ny Kongensgade og var Nabo til den daværende Hestgardekaserne, senere Artillerikaserne ved Frederiksholms Kanal. Frijs skriver, Boller, 13. November 1862:

„Det er meget kjedsommeligt, at det trækker saa længe ud i Krigsministeriet, thi det var ønskeligt, om Draining kunde udføres inden Frosten; jeg haaber ikke, at man skulde negte at lave Udløb i en Kloak, men man kan ikke vide, hvad Krigsministeriet i sin Visdom kan udgrunde; efter min ikke saa korte Erfaring hertillands lide Autoriteterne ikke saa ilde at sige Nei første Gang, men naar man beholder den fornødne Udholdenhed og Seighed for at gennemgaae de forskellige Tracasserier, kan man dog i Almindelighed naae sit Maal.“ —

Endelig et Aar efter godkjender Frijs ved Paategning i et Brev fra Meldahl af 19. December 1863, med hvilket der fulgte 5 Tegninger, den endelige Plan for Opførelsen af Frijsenborg. Meldahl underskriver sit Brev: Ærbødigst Deres saa hengivne

F. Meldahl.

Krigen 1864 bragte atter Udsættelse. „At det væsentlige Personale, hvorigennem der skal arbeides, er indkaldt til Krigstjeneste,“ skriver Frijs, 20. Januar 1864, „gjelder naturligviis i denne Branche som i alle andre; der bliver heller ingen Grund til at paaskynde Arbeidet ved Tegninger, da der under disse Forhold ikke vil kunne tænkes paa Byggearbejde, og det vil naturligviis være umuligt at have nogen Forestilling om, hvornaer man igjen skulde komme til Kræfter, da dette afhænger, af hvilken Intensivitet og af hvilken Langvarighed den forestaaende Overhaling skal blive, men da denne Krigstilstand forudsætter en Mængde Udgifter og sidstnævntes Forøgelse falder sammen med Nedadgaaen i alle Landets Producter, behøver man ikke Cassandras Gaver for at see, at dette vil stærkt medtage saavel Staten som Individerne. — Og en aldeles logisk Consequents heraf er, Individet indskrænker sine Udgifter saa stærkt som muligt, hvorved jeg in casu forstaaer, at vi arbeidede langsomt frem, men stadigt De med Tegninger, for at det hele Apparat dog havdes ved Haanden, naar bedre eller rettere rigere Tider indtræde.“

Meldahl havde glædet sig til at bygge Frijsenborg, men da Arbeidet endelig paabegyndtes efter Krigen, blev det en Skuffelse.

„Greven blev Minister, Konseilspræsident, Grevinden vilde have

det flot og godt. Der skulde arbeides forceret. Jeg maatte tage Hjælp, og H. Holm fik da det Hverv at gjøre de midterste Værelser i Stuen mod Haven, samt udføre Riddersalsloftet efter det Udkast, jeg havde formet tilrette efter S. Rocco i Venedig, og Spisestuens Loft efter et opgivet Motiv. — Resten har jeg givet Tegning til ud- og indvendig, men det skortede i den Grad paa Kræfter, der forstod Stilen, at jeg maatte tage Malersvende (Fristrup) til Hjælp og sende til Frankrig — men de gik ikke til Fontainebleau, som jeg havde fastslaaet som Maal. Følgen var, at Aagaard, som ikke kjendte Stilen, blev taget til Dekorationshjælper, og han gjorde det Hele færdig i en Ruf, men ikke i den Stil, som jeg havde tænkt.“

I Breve, Kjøbenhavn 1866, udtaler Frijs gjentagne Gange sin Glæde over Arbeidets Fremgang. En af de nye Medarbeidere forekommer ham dog noget hysterisk, „jeg har ikke Tonen til at gjøre mig forstaaet af ham,“ skriver han 2. Juni 1866: Jeg troer snarere, der vil komme et Resultat, naar han forhandler med min Hustru. De maa gjerne bestille Døre og Paneler til den lille Dagligstue samt drage Omsorg for at inddrage en Del af det overflødige Snitværk, da det efter min Smag vil blive noget tungt samt koster altfor urimeligt.

Med Hensyn til Spisestuen, da gaaer jeg ind paa min Hustrus Plan om at tage Gyldenlædertapeter istedetfor Træpaneler.

Med Murerarbeidet saavelsom med Tømmerarbeidet skrider det godt fremad paa Frijsenborg, og jeg haaber, at det har været muligt at faae Svende fra Flensborg eller Hamborg. —

Venskabeligst

Deres

C. E. Frijs.

„Da Grevinden for stærkt blandede sig i Detaillerne, og jeg var syg og overanstrengt, opgav jeg at have med Fuldførelsen at gjøre. Det har mange Mangler — slemme Mangler, men i Betragtning af Tiden, hvori det blev til, er der dog noget festligt, rigt og stort ved det Hele.“ —

Efter at Familien var flyttet ind paa Frijsenborg, skriver Grevinden til Meldahl 17. December 1868:

„Dersom Etatsraaden havde kunnet overtale Dem selv til en jydsk Reise og i denne Sommer var kommet over til det færdige, beboede Frijsenborg, vilde De have seet et saa smagfuldt og dertil hyggeligt Hjem, at Ansvarsbyrden vilde være svundet bort af sig selv. Jeg kan ikke andet end tilføie, at det vilde være mig en Glæde, om De engang kom hertil, thi paa selve Stedet vilde det blive mig lettere at bevise, hvor tilfreds jeg er med Husets Indretning og Udstyrelse.“ — Hun beklager, at der ikke mere er Planer over, hvorledes Værelserne vare indrettede før Ombygningen og slutter saaledes:

Ønskende Dem selv og Deres Familie en glædelig Juul, kan jeg forsikkre Dem om, at jeg fryder mig til paa dette yndige Sted at kunne tænde Julelys i den venlige Sal. —

Forbindtligst

Th. Frijs.

Grevinde Frijs, der engang søger Hjælp og Raad hos Meldahls i Anledning af nogle Tableauer, lod sig i 1874 overtale til at være med blandt Indbyderne til at reise Monumentet for H. C. Andersen i Kongens Have. Hun skriver 13. December:

De seer, gode Etatsraad, hvilket daarligt Medlem jeg bliver, idet jeg allerede imorgen tidlig reiser hjem! Vil De, som sagt, endda have mig, saa kommer Byrden til at hvile paa Dem. Jeg er bedrøvet over, at jeg ikke var hjemme igaar, og glad over Deres her iaftes forefundne Billet. Kom engang til Frijsenborg, saa vil De i mit smukke og hyggelige Hjem altid finde hjertelig Modtagelse af Deres venskabeligst forbundne

Th. Frijs.

Grevinden døde allerede 1. Marts 1881, og samme Dag sender Meldahl sin Condolence til Frijs, der svarer med hjertelig Tak. Han flyttede efter hendes Død til Boller og overlod Frijsenborg til sin Søn.

Meldahl saae aldrig Frijsenborg færdigt — den eneste Gang, han har tænkt herpaa, var i Sommeren 1878 sammen med Fenger, men da Frijs ikke var sikker paa at være hjemme paa den af Meldahl angivne Dag, blev det opgivet.

Først i Juni 1882 var Frijsenborg helt færdigt, hvorefter alle de Kunstnere, der havde deltaget i Arbeidet, sendte Frijs en Takkeskrivelse, som denne besvarede, Boller, 22. Juni 1882:

Naar jeg herved bringer d'Herrer min hjertelige Tak for Deres anerkjendende, venlige Skrivelse, hvori d'Herrer mindes vor Samvirken ved Opførelsen og Udsmykningen af Frijsenborg i dens nuværende Skikkelse, hvilken Samvirken og gjensidige Udvikling af Tanker og Ideer for mig altid vil blive et af de kjæreste Minder om hiin Tid, udtaler jeg tillige det Haab, at vor personlige og selskabelige Kjendskab og Forbindelse maa have tilfølg, at naar Nogen af D'Herrer gjæste Egnen eller Provindsen, jeg da maa kunne glæde mig til Fornøielsen af Deres Besøg her i mit nuværende Hjem.

Venskabeligst

D'Herrers meget hengivne

C. E. Frijs.

S. T.

D'Herrer F. Meldahl,

Aagaard, Otto Bache, C. Bloch, Blichfeldt, Rasm. Eilersen, N. Fristrup, V. Fjeldskov, H. Holm, Chr. Jensen, A. Jerndorff, F. Sundberg, Theob. Thielemann.

De sidste Breve fra Frijs til Meldahl ere Kjøbenhavn, 20. April 1874, hvor han, som Svar paa en Henvendelse fra denne, meddeler at „Billedet af Carl XV malet af Grev Rosen og mig foræret af Kong Oscar 2.,“ er udstillet og tilgængeligt for det store Publikum i Udenrigsministeriet, og Boller, 16. Juni 1882: Idet jeg takker for Brevet og for Indbydelsen, skal jeg sikkert enten Efteraar 1883 eller Foraaret 1884 benytte mig af det smigrende Tilbud om at besee det restaurerede Frederiksborg med Dem som Fører, hvis jeg endnu til den Tid maatte være ilive og bevægelig eller rettere flyttelig.

Med største Agtelse

Deres forbundne

C. E. Frijs.

DET KONGELIGE AKADEMI FOR DE
SKJØNNE KUNSTER 1873—1874.
DIREKTEUR

14. Marts 1873 blev Marstrand gjenvalgt som Direktør, medens Meldahl blev Vicedirektør istedetfor Chr. Hansen; da døde Marstrand 25. Marts efter et kort Sygeleie.

Den unge Holger Drachmann, der 1866—70 havde besøgt Akademiets Skoler, og som 1869—74 udstillede en Række friske Søbilleder, skrev ved Marstrands Død Digtet „Wilhelm Marstrand“, hvoraf her meddeles nogle Vers med en smuk og træffende Karakteristik af denne:

Han var blandt de Faa, som paa Vuggen fik
Et Smil af det luende Gudeblik,
Et Indvielseskys paa sin Pande.
Da Alderen dryssed paa Issen sin Snee,
Og matte blev Øinenes Brande.
Man kunde dog stedse Indvielsen see
Over Brynenes buede Rande.

Han næred den Lunets liflige Ild,
Der brænder velgjørende dæmpet og mild
Og aldrig sin Arne fortærer.
Naar Læben blev spydig, naar Penslen blev kaad,
Saa var dog Skjønhed hans Lærer,
Og Gratierne tog han altid paa Raad
Selv i de menige Sfærer.

Han var en Rigmand, han var en Drot,
Han sad tilbords i et luftigt Slot
Med Tjenere smaa og store.
Bordene bugned af gavmild Skænk
Gjæsterne kunde han more,

— — —
Det var Livets Roser og Livets Tjørn,
Som var samlet hos Mestren i Salen.

Drachmann skrev i disse Dage følgende Brev:

Hr. Etatsraad Meldahl.

Jeg tager mig herved den Frihed at oversende det Expl. af „Fædrelandet“, der indeholder den Sørgkantate over afdøde

Etatsraad Marstrand, som jeg beklager at være kommen for sent med ved selve Høitideligheden.

Som Collega og nær Ven af den afdøde vil Etatsraaden maaske med nogen Interesse gjennemlæse Yttringer af en yngre Kunstners Hengivenhed og Vurdering af den Afdøde, en Vurdering, der maaske turde paa flere Punkter falde sammen med Hr. Etatsraadens egen.

Med Høiagtelse

ærbødigst

Holger Drachmann.

Efter Marstrands Død skulde der nu vælges baade en Directeur for Akademiet og en Professor i Malerkunst. Et udateret Brev fra Lange oplyser en Del om Akademiets Forhold i denne Tid:

Kjære Etatsraad Meldahl!

Tak for Deres Brev! Jeg er glad ved den hjertelige og venlige Tone, hvori De taler til mig; og jeg beder Dem at troe — hvad De vist ogsaa troer — at det ikke er „Etatsraaden“ ved Dem, som jeg slutter mig til og nærer Hengivenhed for, men *Manden*. For mig har det aldrig været Betingelsen for oprigtigt og trofast Venskab, at man just skulde være støbte i een Form eller være enig om enhver Ting. —

Vi have talt saa tidt sammen om Akademiet og dets nuværende Styrelse, at jeg ikke behøver her at tale om de Punkter, hvori det for Øieblikket er invalid. Jeg for min Deel har f. Ex. mine Svagheder bl. a. paa Hørelsen og i praktisk Forretningsklogskab. Jeg er desuden stillet i en lidt halv Stilling som meget ungt Medlem og som *midlertidig* Sekretair. Jeg maatte være i en aldeles utaalelig Grad pedantisk og blind, hvis jeg ikke saae, hvor jeg kunde hente gode Raad, og hvis jeg ikke benyttede dem. Jeg troer at tjene Akademiet bedst dermed, selv om jeg kommer lidt i Collision med Formerne. Jeg skylder ogsaa gamle Etatsraad Hansen at sige, at selv om han engang imellem faaer et Anstød af Nidkjerhed over sin Værdighed, saa har han i Grunden et saa elskværdigt og barnligt Sind, at man let kan komme tilrette med ham — jeg i alt Fald, skjønt jeg aldrig har lagt Dølgmaal paa,

at Maskinen ikke kræver synderlig Medvirkning fra hans Side, og skjønt jeg aldrig har spillet den Comedie at spørge ham tilraads om Akademisager. Jeg haaber, og jeg har ogsaa udtalt dette Haab for flere Colleger, at De maa blive valgt til Direktør — et andet Valg vilde i mine Tanker være en topmaalet Urimelighed og Utaknemlighed mod Dem, som blandt Alle har størst Fortjeneste af Akademiets Styrelse. Jeg anseer dette for meget vigtigere, end om jeg selv vedbliver at være Sekretair. Jeg har tidt sagt Dem, at min personlige Lyst til dette Embede egentlig ikke er saa stor. Men hvis vi skulle komme i det Forhold til hinanden, at De er Direktør og jeg Sekretair, saa maa De love mig at holde Hævd over den Grad af Selvstændighed, som tilkommer mig i denne Stilling — enhver Stilling har jo *sit* Ansvar og *sine* Pligter. Det hører til Menneskelivets dyrebareste Privilegier endog at have Lov til at kunne begaae en Fejl engang imellem og — om saa skal være — bagefter at faae sin Straf derfor. „Man kan fejle, derfor ere vi Mennesker,“ sagde Valgkandidaten i Nyboder. Det er bedre at faae Lov til at gjøre sin Fejl heelt ud end slet Intet at gjøre paa eget Ansvar. I denne Udtalelse ligger der ganske rigtig en aaben Tilstaaelse af, at jeg efter min Opfattelse af Forholdet mellem Deres og min Natur, kan nære Frygt for at kunne blive trængt noget tilbage fra min og min Stillings Ret. Men jeg beder ikke engang om Tilgivelse for denne Opfattelse, eftersom det, som kunde bringe Forholdet — *Forretningsforholdet* — ud af Ligevægt, maaske mere vilde falde mig end Dem til Last. En Mand, som virker med Kraft og Dygtighed i gode Sagers Tjeneste, er i vore Tider saa dyrebar, at den mindre virksomme — eller mere contemplative Natur — mere maa tilskrive sin egen Andeel i Forholdet, om den rette Grænse bliver overskredet.

Hjertelig Tak for Bogen, som jeg glæder mig til at faae fat i.

Deres hengivne

Jul. Lange.

Da Lange (1887) skrev om Abildgaards „energisk kæmpende og villende Jeg“ og tilføjede: „vi Danske skulde ikke være altfor slemme imod den Slags Naturer, fordi de ere saa sjeldne iblandt os; vi have havt flere af de naive og bløde.“ — har han ikke kunnet

undgaa at tænke paa Meldahl, og vist er det, at hvad han videre skriver om Abildgaard, næsten ordret kunde passe paa Meldahl, ialtfald i senere Aar: „En alvorlig, noget sær Mand, der læser meget og ikke just Romaner fra et Lejebibliothek — og tænker over, hvad han læser; en Mand, som i Selskab med Fortidens udvalgte Aander nærer en suveræn Ringeagt for det store Publikums Mening.“

7. April 1873 blev Meldahl valgt til Direktør med 34 Stemmer, Chr. Hansen og Peters fik hver 2, Roed 1.

Kronprins Frederik havde ved sin Adjutant underrettet Meldahl om, at han vilde møde i Akademiet og afgive sin Stemme; dette blev dog opgivet. Dagen efter skriver Kronprinsen:

Kjære Etatsraad Meldahl!

Idet jeg takker Dem meget for, at De igjennem Kaptain Lund har ladet mig underrette om det saa glædelige Udfald af Valget igaar, beder jeg Dem gjennem disse Linier modtage mine hjerteligste Ønsker i den Anledning.

Det er en stor Glæde for os Alle at vide Academiets Anliggender lagt i saa dygtige Hænder som Deres.

At De ved Valget ogsaa kunde have været sikker paa saavel Dronningens som min Stemme, haaber jeg, De i Henhold til vor Samtale igaar vil være overtydet om.

Gjentagende her endnu mine oprigtigste Ønsker forbliver jeg

Deres hengivne

Frederik,

Kronprinds.

Før Valget har Lange høist rimelig, maaske ligefrem som en Slags Leder, konfereret med andre Medlemmer, og da der senere skulde vælges Vicedirektør, har han ikke kunnet modstaa Fritelsen til at fortsætte med saadanne Forsamlinger for ligefrem at danne et Slags Raad til at overveie vigtige Sager, før de forelagdes i Akademiet.

Han er da „Fadder“ og Roed Medvirkende ved et Møde, der skulde holdes i Rumps Atelier i „Garnmagasinet“ paa Gammel-

holm. Meldahl, der strax synes at have arbeidet for, at Constantin Hansen skulde være Vicedirekteur, skriver til Ludv. Fenger 17. April 1873 og fremlægger i Brevet tillige de Principper, han vil følge, hver Gang der bliver Tale om Valg:

Kjære Fenger!

Jeg beder Dem hjælpe til, at vi ikke faa dannet Høyenianer-klikker eller Foreninger, det vil sætte ondt Blod og gjøre stor Skade. Vi ere nu dog naaede dertil, at alle Partier sidde vel repræsenterede i Akademiet, og der bør vi krydse Tanker og Kræfter, og der bør vi kunne igjennem Discussioner overtude hinanden om, at Afgjørelsen ligger i den ene eller den anden Retning, og der bør vi lære at bøie os for hinanden.

Dannes der en særlig Forening, vil der strax dannes en modgaaende, og vi have det gamle Kiv, og Folk møde da med afgjorte Stemmer og ikke med et Sind til at høre Modgrundene.

See, om De kan hjælpe til denne Opfattelse og navnlig til, at Lange ifølge sin Stilling ligesaa lidt som jeg vil kunne i ringeste Maade have Deel i den Art af særlige Grupper, thi Lange maa for Forsamlingen staa ligesaa fri for Mistillid som jeg, ellers møder vort Arbeide ikke den Velvillie og Tillid, som er uafviselig, for at dette kan være til god Nytte. — Jeg skal selv sige dette til Lange, men jeg troer, at det vil gaa, naar en saa god Ven som De tillige udtaler Noget i den Retning og gjør samme Tanker gjældende for Roed.

Jeg har den Overbevisning, at man ved alle Sager, der foreligge, kun bør see paa *Sagen* ikke paa *Personen*. Holder man sig saaledes, da kan man, selvom man i første Øieblik faar en god, gammel Ven til Uven, dog være sikker paa, at dette senere retter sig. I Henhold til denne Regel vil jeg handle ved de forestaaende Valg. Jeg vil sige: „*hvem kan Akademiet have Gavn af, ifald Meldahl dør eller bliver syg eller reiser*“ og derefter vil jeg vælge en Vicedirekteur.

Jeg vil ved Professorvalget sige: Hvad baader *Skolen*, Undervisningen bedst? — Hvem af de Ansøgende har de bedste Evner som Lærer og har vist størst Lyst til at have med Undervisning at gjøre? — og derefter vil jeg vælge.

Bliver Opgaven at skulle udpege, af hvem vi kunne faa de skjønneste Billeder i Solennitetssalen i Universitetet eller i vor egen Fremtidssal, da vil jeg vælge efter, hvem jeg troer der bedst gjør Fyldest.

Tilgiv disse Linier, gode Fenger, men De veed, at jeg for Dem taler lige ud af Posen.

Deres hengivne

F. Meldahl.

De kan gjøre frit Brug af disse Linier, ifald Nogen skulde ønske at kjende min Mening. —

Fenger svarede strax 18. April: „Jeg er ganske enig med Dem i, at det er en høist uheldig Tanke at ville fornye gamle Partidannelser i Anledning af de forestaaende Valg og havde, inden jeg fik Deres Brev, besluttet, at jeg ikke vilde gaa til Mødet.“

Han har talt med Lange og med la Cour, med hvilken han var sammen i den Neuhausenske Komité, og som ogsaa havde mest Lyst til at blive hjemme, men som dog troede, han skyldte Rump som Indbyder at komme, og endelig med Rump, der godt kunde gaa med paa hans Betragtninger og sagde, at det var rent tilfældigt, at hans Navn var kommet til at staa under Indbydelsen. Brevet slutter saaledes: For Resten vil jeg gjerne være med at vælge Const. Hansen til Vicedirekteur, men jeg tvivler meget paa, at denne Værdighed vil blive ham en Bro til Professoratet.

Tak for Deres Brev,

Deres

L. Fenger.

Da saa Mødet i Rumps Atelier skulde begynde, traadte Meldahl uventet ind og erklærede aabent, at han strax vilde nedlægge Direktoratet, hvis en Forening som den paatænkte blev dannet. Han gik derpaa sin Vei, men søgte Dagen efter Hall og fortalte denne, hvad der var skeet og tilføiede, at under saadanne Forhold vilde efter hans Opfattelse Arbeidet i Akademiet ikke føre til Noget. Hall talte strax med Lange, og den paatænkte Forening blev ikke stiftet.

Lange skriver om hele denne Sag:

Kjære Etatsraad Meldahl!

Da man jo ikke kan blive ved til evig Tid med den samme Samtale — omendskjønt jeg for mit Vedkommende ikke er blevet træt af den — saa tillad mig, der jo paa en Maade staar som Anklaget, et Par afsluttende Bemærkninger som Selvforsvar.

Jeg indrømmer meget gjerne, at jeg kan have været meddelagtig i en Fejl ved Fremgangsmaaden ved hin Sammenkomst. Jeg takker Dem for Deres Udtalelser, navnlig i Formiddags om den Ting. I denne Ting have Deres Ord egentlig meget mere at sige for mig end Halls. Thi naar H. udtaler sig om denne Ting, saa føler jeg, hvad enhver vilde føle, som kjender ham, at han dels ifølge sit Temperament og dels ifølge sin Stilling som Minister er interesseret i, at der intet Moment er, som kan forstyrre Roligheden, og jeg veed desuden — hvad jeg personlig i Sandhed paaskjønner — at han mener mig det godt, og nærer en Slags faderlig Omsorg for, at jeg ikke skal gaa hen og fordærve mine Udsigter til en Gageformerelse ved Akademiet. Men vi vide jo ogsaa, og det veed han selv, at saa meget Godt der end findes i hans Hjerter og hans Hoved, saa findes der ikke noget egentligt Princip for Kunsten. Han tager det jo reent udvortes som en Administrationssag; og som saadan gaaer Sagen jo glattest og i ydre Henseender bedst og meest harmonisk, naar der ikke fra neden gjør sig Principer gjældende. Thi Princip, Overbevisning, eller hvad De vil kalde det, er vel ikke i og for sig selv Kamp, men da det ligger i Naturen af noget Saadant, ikke alene at indeholde Noget men at udelukke dets Modsætning, saa indeholder det en Spire til Kamp eller en Mulighed derfor. Hvor der er Liv, er Roligheden meest udsat for at forstyrres. Jeg tænker vel, at man i Ministeriets Contorer kan forudsætte en Interesse for Kunst ganske i Almindelighed som for en Branche, der sorterer under Ministeriet, og jeg tvivler ikke om, at Ministeren selv ved Lejlighed har Fornøjelse og Glæde af Kunst. Men derfra kan man dog vel ikke vente den Tankegang gennemført, at Kunsten i sand og indre Betydning er *den gode Kunst*, og at den slette Kunst — langt fra at fortjene Kunstens Navn, tværtimod er dens farligste Fjende. Nu er det vel sandt, at det ikke saaledes er givet, hvad der er god Kunst, og hvad der ikke er det, og at det allermindst er givet, at hvad der kommer

fra et nyt Parti, derfor er god Kunst; det bliver en Sag for bestandig ny Prøvelse og Overvejelse. Men er det ikke muligt, at de Magter, som selv staae udenfor og over det Hele, naar de see en Kamp eller en Brydning, slet ikke kunne faae Øje for Andet end Kampen, Fredsbruddet, og at de ville betragte dette som Noget, der i og for sig er af det Onde, medens det dog i Virkeligheden kan være Tilfældet, at det er et sandt Princip, som arbejder sig frem? Disse Tanker have paatvunget sig mig i Anledning af min Samtale med Hall, som forøvrigt var temmelig kort og fuldkommen fri for Bitterhed i enhver Henseende. Jeg gjorde dem ikke gjældende for ham; men jeg troer ikke, at jeg var faldet i Unaade hos ham med samt hans Alder og Ministerværdighed, om jeg havde gjort det.

En Yttring af Dem fra i Formiddags klinger mig stærkt i Øret endnu. De sagde, at De en Stund havde taget under Overvejelse, om De skulde vedblive som Direktør under den Slags Forhold. Hvis De mente dette alvorligt, saa tillad mig at sige Dem, at hverken jeg eller, saavidt jeg veed, nogen Anden, har valgt Tidspunktet *i Anledning af, at De er blevet Direktør*. Hvis der skulde spores nogen Trang til „Høyeniansk Sammenslutning“, saa maatte sikkert Aarsagen søges i, at Marstrand var død, — ikke som Direktør, thi som saadan havde han i den senere Tid Intet at sige, men som Kunstner. Vi have i Løbet af faa Aar mistet Bissen, Høyen og Marstrand, og det er vel navnlig de to sidste Tab, som ere de føleligste. Med alle disse Mænds Fejl — de havde nemlig begge en stor Deel Arrogance — saa var dog Høyen virkelig et sjældent Phænomen i Henseende til intensiv, levende og lys Overbeviisning, og Marstrand i Henseende til bred og rig Begavelse. Er det fejl af mig at mene, at det til Trods for alt personligt Vrøvl og Kævleri — som for en stor Deel skyldtes Høyens daarlige Mave — var en god Tid for den danske Kunst, Tiden mellem 1844 og 1855, da de Mænd, som nu staae som Veteraner eller som grundhæderlige, men trætte Combattanter, stode som et Parti, som et Coteri, om De vil, men da der produceredes mere, hvori der var Friskhed, Saft og Kraft, end der siden er produceret? Jeg vil gjerne tale den Tids Sag ligeoverfor Dem, fordi jeg ifølge min Alder og Stilling til Sagen kun har havt at gjøre med Det, som dengang blev *produceret* — nemlig den gamle Stok af Male-

rier paa Christiansborg — medens De, som allerede er gammelt Medlem af Akademiet, udentvilt med Rette har faaet Nok af alt Kævlet. Findes der i Historien noget Exempel paa, at en stærk og levende Overbeviisning har banet sig Vej, uden at den har formet sig som et Slags Parti eller endog Coteri? Det er naturligviis i og for sig et Bevis paa Menneskenaturens Skrøbelighed, men er det ikke en underordnet Sag i Forhold til det, som er den sunde Kjærne i Sagen? Og leve vi endnu ikke af og paa Det, som dengang brød sig Vej?

Jeg troer at kunne slutte af, hvad De ved Lejlighed i denne Tid har yttret, at De finder det underordnet og svagt af mig at følge en Bevægelse, som jeg selv henviser til et bestemt Punkt i Fortiden. Jeg følger heller ikke uden selvstændig Prøvelse denne Bevægelse; men den staaer for mig, og den vil vedblive at staae for mig som en stor og sund Kjendsgerning i vort Aandsliv, og det vilde være mig en Hjertesorg, om jeg saa den Fure, som er blevet draget dybt og kraftigt, nivelleret igjen. Hvad jeg betragter som det Sande i hiin Bevægelse, er for saa vidt ikke saa meget, hvad der gik ud paa det *Nationale* — det hørte maaske Tiden om 1848 til — men det *Personlige*; Fordringen til fuldkommen personlig Sandhed i Tilegnelsen og i Udtrykket, Gjengivelsen. For saavidt traf Noget, som De yttrede i Formiddags, ganske mine egne Tanker, uagtet jeg for at værne om den stakkels Forsamling i Rumps Atelier gjorde Modstand. Men dette, det Personlige, laae ogsaa i hiin Bevægelse. Forresten er min Natur ikke alene mindre begavet, men ogsaa saa forskjellig fra Høyens, at jeg aldrig har omgaaedes med den Tanke at fortsætte Det, som var hans ejendommelige og egentlige Fortjeneste i hans Virksomhed. Jeg er mere contemplativ og vistnok mindre begejstret, men derfor behøver jeg naturligvis ikke at mene det mindre alvorligt.

De mærker, at jeg ikke her har talt som Sekretæren til Direktøren, heller ikke som Kunstbetragteren til Kunstneren — thi i denne Henseende trænger De sikkert ikke til min Belæring, men blot som en anklaget Mand til en venlig Anklager. De vil ikke paalægge mig det haarde Vilkaar, som De aldrig selv vilde gaae ind paa, at være „en Mand uden Mening“. De havde fuldkommen Ret og vistnok ogsaa — i Betragtning af min Ungdommelighed — Føje til at minde mig om, at vi alle ere „bagbundne“;

men skulde det forstaaes saaledes, at vi vare evig fordømte til aandelig Indifferentisme, saa vilde vi jo være stærkt opfordrede til at gaae hen og hænge os.

Tilgiv mig nu denne lange Passiar; jeg har følt Trang til at tale mig ud for Dem!

Deres hengivne

Jul. Lange.

Da Meldahls og Langes Kunstbetragtning i Virkeligheden væsentlig var den samme, og det ikke kan siges at være umiddelbart indlysende, at den paatænkte Forening vilde være istand til at fremkalde bedre Kunst, kan man vist ikke komme fra, at Langes Bestræbelser skyldtes Magtbegjær, uden at han maaske selv har gjort sig dette helt klart. I et Foredrag i 1879 i Kunstforeningen er Lange ogsaa kommet til det Resultat: „Koterier til kunstpolitiske Formaal, Valg til Udstillingskomité o. desl. eller til indbyrdes Beundring ville ikke bringe os frem.“

En Fornøjelse havde Meldahl i disse Dage nemlig 22. April at meddele Professor Clausen, der paa den Dag blev 70 Aar, at han var bleven optaget blandt Akademiets Medlemmer. Det var sikkert en Tak for, hvad Clausen gjorde for Frederiksborg i December 1859.

Const. Hansen blev Vicedirekteur, og 30. Mai skulde der være Professorvalg til den Plads, der var bleven ledig ved Marstrands Død. Bloch, Const. Hansen og Vermehren vare Ansøgere. Const. Hansen, der kort efter reiste til Italien, lod 15. April et kort Brev til Meldahl følge med sin Ansøgning og slutter dette saaledes: „Uden at ville opfriske bittre Fortids Minder kan jeg dog ikke andet end udtale, at min Udnævnelse til Professor vilde være mig en Opmuntring og en Opreisning, som det vilde falde mig haardt at maatte give Afkald paa.“

Der var levende Interesse for Valget; hos Flere var der varm Sympathi for Const. Hansen. Det hed sig, at Bloch vilde stemme paa ham, og Kuhn skrev:

Gode Meldahl!

Når jeg spørger mig selv om, hvem vil Academiet og derved Kunsten i det hele taget være bedst tjent med, saa kan jeg kun

svare med C. H., da han er en, både som Kunstner og i andre Henseender, de andre Søgende langt overlegen Personlighed. Han har et langt større Blik på Kunsten og en langt større Udvikling. Han er måske ikke såmeget Skolemester; men så gammel han er, tror jeg, han har Kraft nok til at puste mere Liv i Luften.

Deres venskabelige

Vilh. Kyhn.

Det var dog Meldahls Overbevisning, at det vilde være uforvarligt, hvis man ikke nu valgte en yngre Mand; de Professorer, man havde, Simonsen og Roed, vare begge gamle.

I en Samtale med Dronning Louise havde Hall yttret, at Valget muligvis vilde falde paa Vermehren; i et Brev til Meldahl 11. Mai 1873, i hvilket der er indlagt en ældre, skarp Udtalelse fra anden Haand mod „den Høyenske Cliques ensidige Tryk og terroriserende Magt i og udenfor Akademiet“, fremhæver Dronningen Bloch, idet hun omtaler hans Prometheus, Christian II og „uforlignelige Christus“: Det er mig magtpaaliggende at tilføie, at det herved ikke er mit Ønske at *blande* mig i *Deres affairer*, men naar jeg har udtalt min Mening, er det af levende Interesse for *Sagen* og for *Direkteuren*.

Med udmærket Agtelse

Louise.

Meldahl, der ligesom Lange holdt paa Vermehren, som fra 1865 havde været en udmærket dygtig og nidkjær Lærer ved Akademiet, skrev i sit Svar til Dronningen, at han ganske delte den omhandlede Brevskrivers Opfattelse af den Høyenske Kliques Væsen og desværre maatte erkjende, at Forholdene endnu ikke vare meget forandrede. Med Hensyn til Professorvalget saa var det, der udfordredes, en kraftig, *dygtig Lærer*, der daglig i Timevis kunde offre sig for Undervisningsarbeidet med de 50 Elever. „Sagen er nemlig den, at det ikke nu er nok, som man troede i tidligere Dage, at en høit begavet Maler blev indsat i Embedet, og saa lod man den unge Mand skjømte sig selv, alt idet man overlod til ham at lære Noget ved at kunne see med Beundring hen til

den høitbegavede Mand og hans Kunstvirksomhed. Jeg har i ni Aar været Vidne til stadige Klager over Mangler og hørt stadig Opstilling af Fordringer til at faa god Lærerhjælp og Lærerveiledning fra Professorens Side. Jeg vil give Vermehren min Stemme, fordi Skolen efter min Mening, som Forholdene ere, i ham vil faae den Lærer, den trænger til, han har vist store Evner som Lærer.“ Blev der en Plads ledig til, „da vilde jeg ubetinget stemme for Bloch, thi jeg vilde i ham see en glimrende Supplering til det, Vermehren kan yde. For mig staar det, som om Bloch mere skal gavne Landet og dets Kunst derved, at vi give ham store Op-gaver, til Ex. i Universitetet, i Banken, i Raadhuset. Det er et nationalt Tab, ifald dette ikke skeer.“

Vermehren blev valgt. Han skriver 30. Mai 1873:

Kjære Meldahl!

Tak for den glædelige Meddelelse! Og lad mig tillige sige Dem hjertelig Tak for det varme, trofaste Venskab, De ved denne som ved saamange andre Leiligheder har vist mig! Gid jeg nu maatte kunne vise mig Deres Tillid værdig! Jeg har iaften modtaget saamange Beviser paa Venskab og Deltagelse, der gjøre Hjertet godt, og jeg tør ogsaa sige, at jeg er meget glad; men der er dog en underlig Vemod paa Bunden af Sjælen, som vel nærmest kommer ved Tanken om gamle Constantin. Gid han ikke maa blive for bedrøvet, naar han erfarer Resultatet af Valget, og gid Bloch maa kunne være rolig og bevare mig sit Venskab!

Hils Deres Hustru saamange Gange, og tak hende for Invitationen til 2den Pintsedag. Jeg kom saa gjerne, hvis jeg ikke skulde arbejde.

Farvel og glædelig Pintse!

Deres

F. Vermehren.

Et Spørgsmaal, der dengang meget beskjæftigede Meldahl var dette: „Hvorfra kommer Kuppelbygningen, og hvorledes er denne Form opstaaet og gaaet over til at blive et Hovedled i den monumentale Bygningskunst?“ Han skrev om dette Emne i November 1873 en lille Afhandling med mange Illustrationer af kuppel-

formede Kafferhytter, Kirgiserleire o. s. v., der staaer i Illustreret Tidende 11. Januar 1874. Han havde om Efteraaret været paa Verdensudstillingen i Wien og fortæller: „Man tænke sig min Glæde og Overraskelse, da jeg fik Øie paa den Kirgisiske Rørhytte! Der stod den i hele sin nøgne Alvor! Jeg kan ikke beskrive den Følelse, hvormed jeg ilede hen til Hytten og traadte ind i den. Jeg stod i et skjønt, hvælvet Rum. Det Hele var belyst af det gennem Midthullet nedfaldende, festlige, alvorlige Lys. Det var Pantheon i det Smaa, jeg stod i. Maatte disse Former ikke blive selvskevne til Graven, til Gudehuset og til Fyrstens Bolig, alt eftersom Fordringen til det festlige, betydningsfulde, stemningsrige Moment blev fremdragen?

I det Indre af Afrika sees Byer med keglannede Straatage, hvis fremspringende Tag hviler paa Stolper, der staa udenom den runde Bygnings lodrette Vægge, og disse raa Former minde om Vestatemplet i Rom. Vi finde her en ny Lighed imellem de mest primitive Former og de skønneste Monumenter, vi kjende.“

Meldahl skrev til Viollet-le-Duc om dette Spørgsmaal og fik et langt, interesseret Svar (af 28. Februar 1874): „Vous avez très bien compris l'interêt, qui s'attache à cette question“ skriver den berømte Architect og giver i Brevet Smaarids af primitive, kuppelformede Bygninger af Grene og Rør, af Mursten eller af Ler. „Je suis heureux, monsieur, que vous avez bien voulu me donner cette occasion d'entrer en relations avec vous.“ —

I 1873 kom der endnu nærgaaende Angreb paa Akademiet i „Dagstelegrafen“ 19. Dec. og fra den ufortrødne Balsgaard, der lod et Skrift med indgribende Forslag til Forandring af Akademiet omdele til Rigsdagen: „Om vore Kunstforhold. Et Supplement til den rette Bedømmelse af N. L. Høyens Virksomhed ved Kunstakademiets Reorganisation“; heri tager han fat baade paa Meldahl og paa Lange, der begge regnes til det Høyenske Parti.

I Samraad med Meldahl og Heinr. Hansen forfattede da Lange en Fællesudtalelse fra Akademiets Medlemmer, hvori der udtaltes, at der i den gennemgribende Reform, der kun var 10 Aar gammel, ikke var Noget, der var til Hinder for en lykkelig Udvikling af den danske Kunst, saa at der nu skulde kunne være Anledning til en ny Reform. —

„Hvor smukt Kongehuset tog Forholdet til mig, sees af Følgende. Da Balsgaard paa gemen Maade angreb mig i Aviserne, og Balsgaard den Gang som den, der besørgede Alt vedrørende Dronningens Kunstsager og Hoffets Malerisamling, herved havde daglig Adgang til at tale med de Kongelige (samt var Lærer i Blomstermaling ved Hoffet), saa saa det Angreb ikke godt ud. Jeg blev derfor en Dag tilsagt til at komme ud til Fredensborg og blev her oppe i Dronningens Værelse modtaget af Kongen, Dronningen og de Kgl. Børn, og Kongen udtalte saa sin Beklagelse over, at en Mand som Balsgaard, der stod dem saa nær, kunde indlade sig paa saa nærgaaende Angreb, da det ligesom fik en slem Betydning ved hans Forhold til Hoffet. Kongen spurgte, om det var rigtigt, at han fratraadte sin Stilling ved Hoffet (han boede gratis paa Slottet m. m.)? Jeg sagde Nei, det gik ikke an, Manden havde kun det at leve af, og det maatte han ikke miste; men jeg bad om, at det maatte blive ham betydet, at det ikke gik an, at han virkede paa den Maade, thi det skadede Akademiet, en Institution, hvor Kongen var Protector, og hvor saa mange brave Mænd efter bedste Evne virkede til Gavn for Landets Kunst.“

„Kongen lovede det, og han og Alle talte venligt med mig for at støtte mig i mit den Gang ikke lette Reformarbejde ved Akademiet.“

Paa Forslag af Marstrand var i sin Tid Kronprins Frederik, Kong Georg af Grækenland og Dronning Louise blevne Medlemmer af Akademiet. Marstrand var med en Deputation paa Fredensborg for at overbringe Medlemsdiplomerne og deltog i Taflet med alle de fremmede Fyrster og Fyrstinder; men forøvrig var han „helt imod at støtte sig til Kongehuset og faa dette til at møde ved Aarsfesten; en Yttring af ham til Oxholm, da han 1864 kom for at indbyde Kongen, kunde forstaaes saaledes, at Indbydelsen mere var formel, men egentlig ikke Noget at efterkomme, hvorpaa Oxholm svarede: „Ja, saa kommer Majestæten vistnok ikke“ — og Kongen kom ikke i mange Aar, før Marstrand var død, og jeg bevirkede, at han atter modtog Indbydelsen.“

En anden Ting, som ikke havde ligget for Marstrand var at indstille til „de Æresbevisninger, som vort Folk synes at have en medfødt Trang til“ skrev Meldahl til Hall 2. April 1874: „Ved

Kongens Besøg paa Akademiet har man ventet, at det, Mårstrand har forsømt, nu blev indhentet. Skeer nu ikke det, man venter, da vil Misstemningen vende sig mod mig, og det Sammenhold og den Fred, jeg har faaet frem, lide.“ Meldahl indstillede Hilker og Professorerne Skovgaard og Sørensen til Ridderkorset, Rump, Ottesen og Stein til Professortitlen. —

Det gjorde intet Skaar i Venskabsforholdet imellem Meldahl og Lange, at der gjentagne Gange er Misforstaaelse imellem dem: „Jeg troede ikke, at jeg udtrykkelig behøvede at værge mig mod Misforstaaelse“ skriver Lange til Meldahl, efter at Roed havde mistet sin Søn, „eftersom det ligger „auf der flachen Hand“ (som Tydskerne sige), at man ikke taler med en saadan hensynsløs Oprigtighed til en Mand, man ikke er virkelig hengiven, eller hvem man kunde tiltroe nogen Underfundighed.

Een Mand maa jeg bestemt holde udenfor Sagen, det er min gamle Ven Roed. De gjør ham megen Uret, fordi De troer, at han gjør Dem Uret. Jeg kan sige Dem med den fuldeste Sandhed, at han — om han end, ligesom Andre en Gang imellem kan have „vridset“ over Dem — aldrig har sagt et giftigt eller galdesygt Ord om Dem til mig. Han tilhører en anden Skole og en anden Tid, men han er en Hædersmand, og han er Dem vel stemt. Forresten har han unægtelig sine Antipathier; men det er ikke Dem. Jeg gjælder for Tiden meget hos Roed og har længe gjort det, men meest nu, da han bliver eensom. Jeg skal gjøre alt Mit for at holde ham til et frugtbart Samarbeide; helst lod han maaske det Hele sejle sin Sø.

Le ad min Dumhed eller indbildte Klogskab, men lad Fortrydelsen fare. Jeg bliver ved at ansee Dem for en verdensklog Mand, og i det Hele taget sætter jeg for min Deel nok saa megen Priis paa Verdensklogskab, naar den som hos Dem er i Tjeneste for Formaal, som ere, eller som De i alt Fald selv holder for, gode, som paa Engle-uskyldig Umiddelbarhed. Vi have Deres Verdensklogskab at takke for adskillige Ting, og jeg vilde uhyre nødigg miste den.

Deres oprigtig hengivne

Jul. Lange.

I 1874 afløste Lange definitivt Thiele som Sekretair. Strax efter er der igjen en Misforstaaelse (i Anledning af et Brev, som Lange har vægret sig ved at underskrive). Han skriver 7. April 1874 med varmt Udtryk for sin Taknemlighed og Hengivenhed:

Kjære Etatsraad Meldahl!

De har dog ikke gjort mig den Uret at antage, at jeg, i det Øjeblik, jeg var kommet fast op i Sadlen og ikke længer trængte til Hjælp, i det Øjeblik, jeg ikke længer stod paa Valg, vilde benytte Øjeblikket til at stille mig paa en ny Fod ligeoverfor Dem! Hvis De har havt denne Tanke, har De gjort mig Uret. Jeg er mig bevidst, at jeg ikke tidligere har smigret Dem, og jeg er mig bevidst, at De ved Det, som De har gjort for mig, har erhvervet Dem bestandig større Krav paa Hengivenhed og Sympathi fra min Side. Det haaber jeg, at jeg ved alle Lejligheder skal vise Dem, selv om vi engang imellem kunne være uenige om Enkeltheder.

Jeg har tænkt paa, naar jeg i næste Plenarforsamling takker for mit Valg, da tillige at bemærke, at jeg vilde være glad ved, om man ikke hvert Aar vilde forlange af mig, at jeg skulde holde en Tale eller et Foredrag d. 31. Marts, og at jeg vilde ønske, at *Reglen* vilde blive den, at kun Beretningen oplæstes. Jeg vilde ikke motivere det med den Ulejlighed, som en saadan Produktion volder mig; men derved, at det er altfor vanskeligt det ene Aar efter det andet at udtale Noget om Kunstens Anliggender, som vil vise sig at være alle tilpas. Man bliver tilsidst kjed af den Stemme, som altid høres ved en saadan Lejlighed; og derfor turde det være bedst at holde op, mens Legen er bedst. — Hvad mener De om den Plan? Jeg føler jo altfor tydelig, at der i Akademiet er en heel Deel Hædersmænd, paa hvis Vegne jeg ikke kan siges at tale.

Gud give, jeg maatte faae rigtig Tid og Ro til at forfølge mine videnskabelige Planer! Paa den Kant kunde jeg gjøre Noget.

Deres hengivne

Jul. Lange.

Den Rivaliseren, som man ved Akademiet følte overfor Universitetet, kommer igjen frem i et Brev fra Meldahl til Trap 26.

Mai 1874. Anledningen er den Kgl. Resolution af 20. Mai 1874 angaaende Rang for forskjellige Embeder. Kunstakademiets Direktør rykkede op i Tredie Klasse og Professorerne i fjerde Klasse, men Universitetsprofessorerne kom over dem op i tredie Klasse:

Kjære Herr Geheimeetsraad!

Jeg takker for den Venlighed mod Direktøren af Akademiet, men hvad have de stakkels Bygningsinspectr. og Professorer ved Kunstakademiet forbrudt, at disse ikke mere kunne faae Børn ind i Vemmetofte?

Tidligere kunde disse Embedsmænd blive Etatsraader, det er afskaaren nu — og da Professorer ere i 4de og Inspecteurer i 5te Klasse, ere de afskaarne fuldstændig fra Vemmetofte. Det forekommer mig en Uret.

Prof. Marstrand, Bissen, Bindesbøll, Eckersberg, Christensen, Hetsch o. s. v. vilde vende sig i deres Grave ved at see, at de ere stillede i Classe med — „Møntmesteren“.

Det forekommer mig, at i vor Tid gaaer det ikke vel an at sætte Professorer i Kunsten ned i en Classe under Professorer i Videnskaben.

Min Udtalelse har maaske sin feilagtige Rod i noget Lignende som det, der bragte Marstrands Blod i Kog, naar han ved Couren saa Kunstakademiet blive opraabt efter „Kjøbenhavns Brændkorps“ o. s. v. — Det er en Misforstaaelse af Evners og Udviklings Betydning og Værd i et civiliseret Samfund. Jeg skal nok forbedre mig — og huske, at det jo er noget saare Uvæsentligt, som man ikke tør og bør tænke videre over.

Deres ærbødigt hengivne

F. Meldahl.

I Sommeren 1874 bevirker Meldahl, at baade Akademiet og Kjøbenhavns Kommune sende en Hilsen til Island ved dettes 1000 Aars Fest. 27. Juli vedtager Borgerrepræsentationen paa hans Forslag at sende en Statue i Bronze af Thorvaldsen, Nordens ypperste Kunstner, til Island, hvorfra han nedstammer, med Anmodning om, at den maa blive opstillet i Reykjavik som Gave fra hans Fødeby og Arving, og 23. November meddeltes

„Reykjaviks Byraads hjerteligste Tak for den herlige Gave, der vilde blive opstillet paa en større, aaben Plads i Byen.“

Meldahl skrev om denne Sag til Trap, at man saaledes sendte „til de Gamles Fest det Skjønneste og Bedste, vi eie. Er der Noget, vi kunne være stolte af, saa er det det, at vi have adlet og pleiet Thorvaldsens Begavelse saaledes, at han kunde gaa ud og blive den Mand, han blev.“ —

Da Thiele ikke mere var Sekretair, havde Meldahl Ret til hans Bolig paa Charlottenborg, men han lod ham selvfølgelig beholde den til hans Død, der dog allerede indtraf i November 1874.

I Kronprinsessegade No. 28, 3. Sal laa Meldahls Værelse ud til Kongens Have. Der var for Børnene noget Hemmelighedsfuldt over det med dets høie, udskaarne Skab og Bogreol, ovenpaa hvilke der stod mærkelige Krukker og tyrkiske Piber. Paa Væggen hang Kornerups Billede af Roskilde Domkirke og Fengers Portrait i Lithografi. Herinde færdedes allehaande Fuldmægtige med Mapper og Ruller i Haanden. Bag ved laa der to Tegnestuer, en ganske lukket Verden. I Dagligstuen, der ogsaa vendte ud til Kongens Have, hang over Skrivebordet Marstrands Maleri „Et ungt Ægtepar“ og over Sofaen Baches store, stemningsfulde Billede „Karrehestene en Aften i Regn udenfor en fransk Kro“. I den store Spisestue, der kun havde eet skraat Vindue ud til Gaarden, var der mørke, udskaarne Skabe og Buffetter. Her hang Delaroches „Hemicycle“ i tre Billeder; Fru Meldahl havde peget paa en i Kunstnerskaren og spurgt sine Børn, om de ikke kunde se, hvem det var? Ligheden med Faderen var umiskjendelig, og man saae med hemmelig Undren derpaa og fik først engang senere at vide, at det var Rembrandt.

I denne Leilighed gav Meldahl som Direktør endnu nogle store Middagsselskaber for Akademiets Medlemmer. Særlig Umage gjorde han sig for at faae Vermehren med engang i November 1874, hvilket tilsidst ogsaa lykkedes, skjønt denne havde sat sig som fast Regel ikke at gaa ud for ikke at forsømme Skolen ved at overlade den alene til Assistenterne. „Jeg takker Dem, fordi De kommer“, skrev Meldahl til ham 14. November. „Det vilde have været mig et Savn at undvære Dem.“

Disse Datidens Kunstnere vare en Række dannede, hyggelige, ældre Mænd med et særeget Præg, en gammeldags Stil, som ikke

findes mere, og som man maaske kunde kalde en Soliditetens, en Nøgternhedens Poesi. Deres Portraiter hænge alle i Udstillingsbygningen; Constantin Hansen, Chr. Hansen, Sonne og Conradsen vare særlig typiske.

I et saadant Selskab var der engang en lille, karakteristisk Scene med Roed. Fru Meldahl havde som sædvanlig ved saadan Leilighed lagt Pragtværker frem paa Bordet foran Sofaen; et af dem var Reinecke Fuchs, illustreret af Kaulbach. En af Børnene studerede Billederne med megen Interesse, da Roed, hvis Antipathi Kaulbach var, netop kom ind fra Meldahls Stue og strax udtalte sig kritisk om et af Billederne, et Middagsinterieur, hvor et Bord væltes; der er en, der trækker i en Dug eller i en Kat, og Roed bemærkede haanlig og fuldstændig berettiget, at Vedkommende slet ikke trak, det var fortegnet. Mange Gange gjentoges disse Middagsselskaber dog ikke. Fru Meldahl sagde, de havde i Virkeligheden ikke været saa hyggelige, idet flere af Kunstnerne ikke kunde døie hverandre.

I Sommeren 1875 flyttede Meldahls til Charlottenborg i Stuen paa Nyhavns Siden, medens Roeds flyttede ind i Marstrands Leilighed paa den anden Side af Porten. Huset i Kronprinsessegade solgte Meldahl til Bille. Oberstinde Ræder flyttede samtidig til St. Annæ Plads No. 11, Kammerherre Bornemanns smukke Gaard.

BYGNINGSKOMMISSIONEN FOR DET
 NYE KONGELIGE THEATER¹⁾.
 Udstillingsbygningen ved
 Charlottenborg.

I December 1861 skrev Meldahl til Gosch: „Gid jeg var Halls Villie, jeg troer, jeg skulde kunne knuse alt — med hans Forstand og hans Talegaver samt elskværdige Personlighed.“ Paa eiendommelig Maade blev der virkelig i 1874 et Samarbejde imellem Meldahl og Hall, da denne viste Meldahl den enestaaende Tillid at gjøre ham til enevældig Formand for Theaterbygningskommissionen,

¹⁾ Ovenstaaende Beretning om Theaterkommissionen er i alt væsentlig taget efter Rigsretstidende. 3. Sag I og II 1877. Høiesteretsadvokat Klubien vandt ved denne Sag sit Navn.

der var kjørt fast. Der blev, som det udtales i Statsrevisionens Betænkning for 1874—75, „truffet en Ordning, som turde være temmelig exempelløs i et konstitutionelt Land, idet Ministeren overdrog en af ham selv skabt Autoritet fuld Frihed til uden noget juridisk Ansvar for Overskridelse af Bevillingen at raade over Statens Midler.“

Ved Lov af 18. Juni 1870 var fastslaaet Opførelsen af en ny Bygning til det Kongelige Theater, hvortil Kommunen skulde give 250.000 Rd. foruden en 4.000 kvadrat Alen stor Grund af Kongens Nytorv, medens Staten som Laan ydede 220.000 Rd. af Sorø Akademis Midler, en Bevilling der dog fra alle Sider senere erkjendtes for at have været altfor knap. Til at bedømme de indkomne Tegninger og Overslag skulde der dannes et Udvalg, hvortil Kirke- og Undervisningsministeren udnævnte 5 Medlemmer: 1 for hvert af Thingene, 1 af Kunstakademiet, en Theaterkyndig, en administrativ Embedsmand. 2 Medlemmer valgtes endnu af Kommunalbestyrelsen.

Bygningen opførtes Øst for det gamle Theater efter Tegning af Architekterne V. Dahlerup og O. Petersen, hvis Plan havde taget alle med Storm; det en Del omarbejdede Projekt bifaldtes af Ministeriet 14. Oktober 1871, og 27. Januar 1872 nedsatte dette en Kommission for Opførelsen af den nye Theaterbygning, „Bygningskommissionen“, med Directeur for Polyteknisk Lærestanstalt, Etatsraad Hummel som Formand, Etatsraad, Borgmester Gammeltoft som Repræsentant for Kommunen og den konstituerede Theaterintendant Berner som særlig repræsenterende Theatrets Interesser.

Hele Foretagendet (uden Dekorationer og Maskinvæsen) blev for 440.500 Rd. taget i Entreprise af Muremestrene J. G. og V. Køhler med Forpligtelse til at være fuldført 1. September 1874. Kontrakten blev underskrevet 10. Februar 1872, og Grundstenen blev lagt 18. Oktober samme Aar.

Snart mødte der dog store Vanskeligheder, idet Etatsraad Hummel døde allerede 21. August. Ingenieurkaptain O. Larssen indtraadte derefter i Kommissionen, hvor Etatsraad Gammeltoft blev Formand, men allerede 20. April 1873 døde ogsaa denne og paafølgende 6. Juni ligeledes Kaptain Larssen. Dennes Plads indtoges derefter af Ingenieurkaptain C. M. Müller, hvorimod

Ministeriet blev nødt til at lade Formandspladsen henstaa ubesat, idet de Mænd, til hvilke man havde henvendt sig, erklærede, at Arbeidet var rykket for langt frem til, at de kunde paatage sig et saa byrdefuldt Hverv.

Hertil kom endnu ogsaa andre Vanskeligheder. Architekterne med deres udmærkede Dygtighed og kunstneriske Talent vare væsentlig Kunstnere og mindre Ingenieurer, de havde ingen Erfaring i alle de mange særegne Forhold, der have Indflydelse paa de konstruktive Momenter i en Theaterbygning. De havde f. Ex. Mur, hvor de nødvendigvis maatte have Jern, de havde Bjælkelag, der ikke kunde bære, Trappekonstruktioner, der vilde styrte sammen under Publikum, Logerækker, hvor det var absolut nødvendigt for Publikums Sikkerheds Skyld at sætte flere Jernsoiler, Tagkonstruktioner, som ogsaa maatte omgjøres, brandfarlige Konstruktioner, hvor der maatte mures Hvælvinger, og Sparrer og Lægteværk, hvor der maatte virkelige Bjælker til. Endelig gjorde Architekterne af Skjønhedshensyn paa egen Haand Bygningen 3 Alen høiere end, hvad Overslaget var beregnet til. Den Omstændighed, at Detailtegningerne først bleve udarbejdede under Arbeidets Gang, medførte dernæst, at Entrepreneurerne maatte vente meget længe paa dem, og dette havde igjen til Følge, at man i Virkeligheden *strax* slap Holdet paa dem. De kom efterhaanden i Besiddelse af et frygteligt Materiale mod ethvert Forsøg paa at gjøre Ansvar gjældende overfor dem, thi de vare i alt Væsentligt uskyldige, naar Arbeidet paa alle Punkter saa godt som var blevet et andet end det, der stod i Overslagene.

Endelig var der Overskridelserne. Byggeplanen lod sig overhovedet ikke udføre uden saadanne, thi hverken Architekterne eller Bedømmelses Komitéen, (Bille, Gammeltoft, Herholdt, Hummel, Jacobsen, Kayser, Ploug og Zahle) havde havt tilstrækkeligt Kjendskab til en moderne Theaterbygningens Konstruktion, og altsaa heller ikke Hummel og Herholdt, da de skulde gennemgaa Overslagene og senere kontrolere Arbeidet. Særligt var det Ministeriet ubehageligt, at Architekterne oftere havde udført betydelige og kostbare Forandringer uden Kommissionens og Ministeriets Vidende.

I Eftersommeren 1873 voxede mere og mere Ministeriets Tvivl om, at Bygningen kunde blive færdig i kontraktmæssig Tid. I

Begyndelsen af Januar 1874 var den endnu uden Tag og Kjælderens et Morads. Ved et Møde som Kultusminister Hall holdt 14. Januar med Bygningskommission, Architekter og Entreprenører, bestyrkedes denne Tvivl, idet der stadig manglede Ordre og Afgjørelser, uden hvilke disse sidste ikke kunde fremme deres Arbeide. Det havde overhovedet i den sidste Tid vrimlet af Klager fra dem.

Da de 29. Januar igjen klagede over manglende Besked angaaende Varme- og Ventilationsapparatet og 9. Februar sendte Ministeriet en Slags Opsigelse af Kontrakten, hvis de ikke uopholdelig fik en Del nødvendige Ordre, saa indsaae dette, at det nu var uundgaaelig nødvendigt at skaffe Kommissionen en Formand og tilføre den yderlige Kræfter, idet den allerede i Skrivelse af 20. Januar 1874 vitterlig havde opgivet Evret, saa at man nu stod overfor den Mulighed at maatte standse hele Byggearbeidet og lade det halv fuldendte Theater blive staaende som en Ruin og som en Skjændsel paa Hovedstadens Torv. —

„Ved en Middag hos Fenger sad Hall og vaandede sig over, at han var kjørt fast i Theatersagen. Der var kun nogle Maaneder tilbage, og Theaterbyggeriet kunde han ikke faa færdig i rette Tid.“

„Det er jo en Bagatel,“ sagde jeg over til ham og talte saa videre om andre Ting. Næste Dag bad han mig komme til sig og tog mig paa Ordet ved at ville overdrage mig at lede det Hele færdigt i den rette Tid, Loven fordrede. Jeg sagde, „Ja“ paa den Betingelse, at han godkjendte Alt, hvad jeg beordrede. Departements Direktør Linde sagde saa: „Det er nok en tyrkisk Pascha, vi der have faaet.“ Men jeg havde den Gang uhyre meget om Ørene og taalte intet Vrøvl.“

23. Februar sad Fru Meldahl med en Datter i Dagligstuen i Kronprinsessegade, da Meldahl kiggede ind fra sin Stue med en stor blaa Konvolut i Haanden og sagde: „Nu kom det.“ Paa Datterens Spørgsmaal svarede Moderen: „Et meget stort Arbeide.“ —

Skrivelsen af 23. Februar 1874 fra Hall til Meldahl lød saaledes:

Efter hvad jeg har havt Leilighed til mundtlig ganske kort at udvikle for Hr. Etatsraaden, har jeg allerede længe følt Savnet

af en Formand i Kommissionen for Opførelsen af den nye Theaterbygning.

Ønsket om at udfylde dette Savn er traadt saa meget stærkere frem hos mig, som jeg i den allerseneste Tid, ved Siden af, at jeg ikke har kunnet opgive Haabet om, at Sagen endnu lod sig gennemføre til den i Loven bestemte Tid, har følt Trykket af de Vanskeligheder, som beredes Sagen derved, at Kommissionen savner de fornødne Kræfter.

Det har derfor været mig en Beroligelse, at De foreløbig erklærede Dem ikke utilbøielig til at tage min Anmodning om Bistand fra Dem under Overveielse.

For nøie at betegne Opgaven skal jeg anføre, hvad jeg Dags Dato har tilskrevet Theatrets Arkitekter og Theaterbygningskommissionen, nemlig at jeg stiller som Maal for Kommissionen, ifald gjørligt er, at bringe Fuldførelsen til Ende i den i Loven fastsatte Tid, og derved at undgaa de mange Forviklinger — ogsaa i pekuniær Henseende — som en Udskydelse af Arbeidet uundgaelig vil medføre.

Ved Løsningen af denne Opgave vil der være at tage Hensyn til de Forhold, der nu er givne, dels ved at Tidsfristerne for Fuldendelsen af væsentlige Dele af Arbeidet ere oversiddede, dels at der ikke haves en ubetinget Raadighed over Midlerne til den kunstneriske Udstyrelse. Jeg skal særlig tilføie, at disse sidstnævnte Forhold maa føre til, dels en stærkt forceret Gjennemførelse af Arbeidet, hvor Kommissionen vil have den Pligt og Ret at fremme Alt selv der, hvor der af Entrepreneurerne skulde reises Indsigelse eller blive Tvistigheder om, hvorvidt Udgiften skal bæres af Staten eller Entrepreneurerne, og hvor disse Spørgsmaal saa senere vilde blive at afgjøre, og dels, ifald Midlerne til kunstnerisk Udstyrelse ikke ydes i den for Gjennemførelsen af Opgaven rette Tid, da at afslutte hele Arbeidet eller Dele af samme paa et i kunstnerisk Henseende ikke fuldført Standpunkt.

Jeg beder Dem meddele mig Deres ærede Bestemmelse, om De er villig til paa det ovenfor angivne Grundlag at overtage Formandsstillingen i Kommissionen, og i bekræftende Fald, om der ved Deres Udnævnelse dertil maatte være Punkter, med Hensyn til hvilke De ønskede en særlig Udtalelse fra Ministeriet.

Jeg skal endnu kun tilføie, at, medens jeg vil betragte Deres

Overtagelse af et saadant Hverv som en personlig Velvillie mod mig, saaledes vil jeg for Sagens Skyld ikke sætte mindre Pris derpaa.

Meldahl svarede samme Dag som følger:

Idet jeg altsaa herved tilsiger at ville overtage den omhandlede Stilling og efter bedste Evne yde min Hjælp til at gennemføre Sagen efter det i Deres Excellences Skrivelse af Dags Dato indeholdte Program m. m., bliver jeg dog af Forholdene tvungen til at fremsætte følgende Betingelser herfor:

1. at Hr. Justitsraad Schwartzkopf¹⁾ nu udnævnes til Medlem af Theaterbygningskommissionen, for at jeg der kan have fuld Nytte af hans store Kjendskab til Sagen og Forholdene og et virksomt Bindeled i Forholdet til Ministeriet;
2. at jeg faar Ret til, naar jeg ønsker det, sammen med Justitsraad Schwartzkopf og Departementschefen i Ministeriet at deltage i Referaterne af de Sager, Theaterbygningskommissionen indstiller til Ministeriet, samt uhindret Adgang til Ministeren, naar jeg har Spørgsmaal, der fordre en hurtig, direkte Forhandling;
3. at den nu nydannede Theaterkommission faar fuld Handlefrihed til at fremme det den overdragne Hverv, uden noget-somhelst juridisk Ansvar for de Overskridelser af Bevillingerne, som maatte opstaae som en Følge af Gjennemførelsen af den nu stillede Opgave, og altsaa ogsaa fuld Frihed for Ansvar for Alt, hvad de tidligere Afgjørelser maatte have hidført, eller som dette nu efter Kommissionens Bestemmelse maatte føre den ind paa;
4. at der gives Kommissionen Handlefrihed lige over for Komitéen for Indsamling af Bidrag til Theatrets kunstneriske Udsmykning, og at Ministeriet ordner Kommissionens Forhold til den nævnte Komité saaledes, at en direkte Forhandling og Afgjørelse kan finde Sted mellem Kommissionen og Komitéen;
5. at der gives mig Ret til paa Ministeriets Regning at tage den lønnede Hjælp, som jeg maatte have fornøden ud over det

¹⁾ Kontorchef i Kultusministeriet og Ministerens Sekretair.

Arbeide, den lønnede Sekretær efter min Mening kan yde, og eventuel Ret til at vælge Kommissionen en ny Sekretær og ny Forretningsgang;

6. at der fra Ministeriets Side gives Alle, baade Medlemmer i Theaterkommissionen, Entrepreneurer og Arkitekter de Meddelelser, som udfordres, for at disse kunne have et bestemt Begreb og Besked om, at Alle nu have med Anvendelse af deres bedste Kræfter og paa bedste Maade at samvirke til Gjennemførelsen af den ved Ministeriets Bestemmelse af 23de dennes angivne Opgave og navnlig paalægge Arkitekterne, at de under fuldt Ansvar nu have strengt at overholde de for Arbeidets Fuldførelse fastsatte Tidsfrister, dels ved selv i Tide at yde alt det Tegnearbeide m. m., de selv have at præstere, dels ved i fuldeste Maal at bruge den Magt, Konditionerne give dem lige overfor Entrepreneuren;
7. at min Stemme som Formand gjør Udslaget, hvor Stemmerne ved Afstemning stille sig to mod to;
8. at der fra Ministeriets Side, naar jeg maa anse det for rigtigt at andrage herpaa, ydes mig den bedste Hjælp til at udvirke Lettelse i andre Embedsstillinger, saa længe dette store, nye Hverv optager mine Kræfter.

Herpaa svarede Hall 26. Februar:

Efter Hr. Etatsraadens Svar paa min Anmodning til Dem om at overtage Formandsstillingen i Kommissionen for Opførelsen af den nye Theaterbygning Gaars Dato har meddelt mig de for Deres Indvilligelse heri stillede Betingelser, anmoder jeg Dem herved om at overtage det nævnte Hverv, idet jeg ikke unnlader at tilføie nedenstaaende Udtalelse om de forskjellige i Skrivelsen omhandlede Punkter.

- ad 1. Der er under Dags Dato tillagt Departementssekretær under Ministeriet, Justitsraad Schwartzkopf, fornøden Ordre til at indtræde som Medlem af Bygningskommissionen.
- ad 2, 5 og 7. Hvad heri omtales, anser Ministeriet som en ligefrem Selvfølge.
- ad 3. Medens det juridiske Ansvar hviler paa Ministeren for enhver Overskridelse, der allerede har fundet Sted, eller i Fremtiden maatte findes nødvendig, kan Ministeriet, som

Forholdene nu stille sig, ikke have Noget imod at indrømme Kommissionen den begjærede fulde Handlefrihed, idet man gaar ud fra, at Kommissionen ikke ved denne paadrager Ministeriet forøget Ansvar uden i Tilfælde, hvor den anser det for uundgaaeligt nødvendigt, ligesom at i ethvert Fald Ministeriet sættes i Kundskab om de Overskridelser, som paa denne Maade maatte fremkomme.

- ad 4. Idet man meddeler, at Ministeriet under Dags Dato har tilskrevet Bedømmelsesudvalget om at sætte sig i direkte Forbindelse med Kommissionen, kan man ligeledes overlade Kommissionen fuld Handlefrihed ligeoverfor Udvalget, for saa vidt der med samme kan opnaas Enighed, men forudsætter i disse Tilfælde ogsaa at modtage en Meddelelse fra Kommissionen.
- ad 6. Herom er saavel Kommissionen ved Meddelelsen af Deres Udnævnelse og Kommissionsmedlemmernes Antals Forøgelse som Arkitekterne tilskrevet det Fornødne.
- ad 8. I saa Henseende skal Ministeriet i forekommende Tilfælde ikke unnlade paa bedste Maade at imødekomme Deres Ønske.

Der tilføies, at de tidligere Medlemmer af Kommissionen ere: Justitsraad, konst. Theaterintendant Berner og Kaptain i Ingeniørcorpset Müller, at Kommissionen har Lokale i Hotel du Nord, og at man har tilskrevet fornævnte to Medlemmer om ved Deres og Justitsraad Schwartzkopfs Tiltrædelse af Kommissionen paa bedste Maade at yde d'Hrr. den fornødne Assistance til at sætte sig ind i Forholdene.

„Dette kundgjordes for Berner, Capt. Müller m. Flere. Men de meldte sig fra Tjeneste, da jeg var udmeldt, de havde slet ikke magtet den Opgave, og Bygmestrene Dahlerup — Ove Petersen vare derfor kjørte istaa. Fra disse fik jeg strax Tilslutning og med Schwartzkopf, Oberst Petersen og Gnutzmann som Secretair satte jeg nu Fart paa det Hele. Jeg kunde den Gang gaae op og ned ad Gulvet og samtidig dictere flere Secretairer. Alt viste hen til Overskridelser, ingen Conto slog til, og Strikeforhold ulmede imellem Snedkere m. Fl.“ Selvfølgelig var dette ganske extraordinære Hverv en ulønnet Hæderspost; den nye Kommission medførte

overhovedet ikke en Skillings Udgift, den bragte snarere Besparelser.

Kommissionen tiltraadte 28. Februar og arbejdede udmærket sammen. Architect Gnudtzmann havde været med i den første Kommission; Petersen, Medlem af Frederiksborgkomitéen 1860 og af Taxationskommissionen 1871, var Meldahls Ven til sin Død. Han „var en Hædersmand og mig til stor Hjælp i Theatret. Con-torchef Schwartzkopf var et godt, hurtigt Hoved. Han var mig i Theatersagen en sjelden trofast, god Hjælper.“

10. Marts heistes Kransen paa Theatrets Kuppeltag.

Petersen og Schwartzkopf, som man altid saae med glade Ansigter, vare med til et Herreselskab 16. Marts, Meldahls 47. Fødselsdag. Heinrich Hansen udbragte Meldahls og Hustrus Skaal, Kornerup Børnenes og Meldahl Schwartzkopfs og Oberst Petersens Skaal; Meldahls Svoger Grüner udbragte ogsaa en Skaal. Tilsidst kom Kransekagen med de 47 Lys.

Arbejdet i Kommissionen var forceret, med den bedste Villie kunde man saaledes ikke naa videre end til en mundtlig Drøftelse og var nødt til i Forhandlingsprotokollen at indskrænke sig til ganske kort at angive de Holdepunkter, hvorpaa man støttede de forskjellige Vedtagelser.

Meldahl tog i dette Aar naturligvis ikke paa sin sædvanlige Badereise, og til Tider var han ganske overanstrengt.

„Kjære Hr. Geheimeetatsraad,“ skrev han 29. Marts til Trap med Undskyldning for, at han ikke personlig havde kunnet lykønske til dennes Datters Forlovelse, „Minister Hall bærer Skylden, idet han har læsset Theatersagen over paa mig, og det har ført mig til at maatte slide Dag og Nat. Noget, der vil vare indtil næste Uges Udgang. De skulde blot vide, hvilken Byrde det er, jeg har faaet at slæbe paa.“ — „En forslidt og forjaget Mand“ kalder han sig i et andet Brev til Trap 26. Mai. — 28. Mai havde Meldahl en ny stor Plan at tænke paa og ender et Forretningsbrev til Alb. Jensen, dengang Kondukteur paa Frederiksborg, saaledes: „Nu maa vi to tales ved om Marmorkirken — nu er det Alvor. Jeg tør ikke sige mere, og dette er en *stor Hemmelighed*.“ En diminutiv Tegning af Kirken er vedføjet. 2. Juli kjøbte Tietgen Ruinen.

Kommissionens energiske Bestræbelser mødtes med Iver og Anspændelse af alle Kræfter, saavel fra Architecternes som fra

Entrepreneurernes Side, og 15. April kunde disse erklære, at der nu intet var til Hinder for Arbeidets Fuldførelse til kontraktmæssig Tid, hvilket Kommissionen 5. Mai meddelte Ministeriet, idet man ogsaa beder Theatrets Direktør underrettet herom.

I Juni gik Ministeriet Holstein-Holsteinborg af, og afløstes i Juli af Ministeriet Fønnesbech, der kun kom til at sidde et Aars Tid. Worsaae afløste derved Hall som Kultusminister.

Meldahl lykønskede strax Worsaae, da denne var bleven Minister. Denne havde efter Høyens Død i 1870 været Formand i det „Særlige Syn ved Landets Domkirker“. „Worsaae var den elskværdigste Reisefælle og Formand. Vi skyldte ham alle megen Tak for de aarlige Synsreiser og hans Ledelse, selv om han ikke nær havde den Kyndighed paa Forholdene som Høyen.“ Worsaae nød ogsaa disse Reiser. Han skriver 10. August 1873, idet han sender Meldahl dennes Tilgodehavende fra Turen: Kjære Etatsraad! Lige hjemkommen iler jeg med at bringe Dem min forbindtligste Tak for de deilige, oplivende Dage, vi tilbragte sammen i Fyen og Jylland.

Idet jeg beder mig anbefalet til Deres ærede Frue, forbliver jeg Deres altid hengivne

J. J. A. Worsaae.

Paa sin Lykønskning fik Meldahl følgende Svar, 14. Juli:

Kjære Etatsraad!

Hjertelig Tak for Deres venlige Brev og gode Ønsker, som glædede mig overordentligt i min nedtrykte Stemning. Det er det tungeste Offer, jeg endnu i mit Liv har bragt. Jeg trænger i Sandhed til Deres og andre gode Venners kraftige Bistand. Maa jeg ved denne Leilighed bringe Dem en oprigtig Tak for sidst og en velment Lykønskning til Commandeurkorset.

Deres hengivne

J. J. A. Worsaae.

Da Frederiksborg Slots Ydre var fuldført, var Meldahl, 3. Juli, blevet Kommandeur af Dannebrog, 2. Grad.

Fra August gaaer Theaterarbeidet igjen under Høitryk: „Tilgiv Skriften“ ender et Brev fra Meldahl til Trap, Fortunen, Aften,

28. August, „men jeg kan næsten ikke se mere, saa trætte ere mine anstrengte Øine“, og Kjøbenhavn, 20. September: „Jeg er komplet overvældet af Slid i Theatersagen. Det gaaer nu paa 2 Maaneder Nat og Dag løs paa den Sag, hvor man paa hver Time hænger flere og flere Blylodder om Halsen, og hvor det Hele gaaer saa saare trangt.“ —

„Da Spørgsmaalet om Tilskuerpladsens Decoration skulde afgjøres, havdes der ingen Penge til det Forslag, der forelaa. Jeg foreslog at benytte 27.000 D!., der vare indkomne ved en Indsamling, bestyret af Mænd som Ploug, Kayser, Bournonville, Zahle, Herholdt med Flere — og Captain Müller sad deri. For dog at faa Indflydelse der, maatte jeg selvfølgelig træde ind i Stedet for Müller, men Hall og Linde havde ikke Begreb om det, og det beordredes skrevet til ham, at man dog ventede, at han forblev i den Comité. Da jeg hørte det, gik jeg ned til Hall og sagde, at det gik ikke — Jeg maatte erstatte Müller. Linde og Schwartzkopf kaldtes ind, og jeg sagde: „Skeer det ikke strax, saa gaaer jeg strax fra det Hele.“ Hall saae forfærdet paa Schwartzkopf, men da denne sagde, at han klogeligen havde undladt at expedere Brevet til Müller — sagde Hall: „Ja, saa skriv vi, som Meldahl vil“ — og jeg traadte ind i Comiteen.“ Dette skete 2. Marts. I det første Udvalgmøde 6. Marts, ved hvilket alle Medlemmerne vare tilstede, og hvor det gjaldt om at klare de to Problemer: Mangel paa Tid og Mangel paa Penge, kæmpede Meldahl for, at man skulde bevillige 27.000 Rd. til Dahlerups og Petersens Dekorations Forslag. Bl. a. Herholdt talte derimod, men Meldahl sagde: „Der er ikke Tid til Udarbeidelse af nye“ og fastholdt energisk Bevillingens Nødvendighed. Efter varm Debat vedtoges et Forslag af Ploug med 4 Stemmer mod 3 om, at der bevilligedes 25.000 Rd., og derefter enedes hele Udvalget med Undtagelse af Herholdt, der ikke stemte, om at tilraade Anvendelse af denne Sum til Tilskuerpladsens kunstneriske Udsmykning under den Forudsætning, at der droges Omsorg for, at de arkitektoniske Hovedformer blev gennemførte i de øvrige Lokaler, hvis Dekoration foreløbig stilledes i Bero. Meldahl „kunde saa lade det udføre, som ses den Dag i Dag. — Bournonville var mig trofast hjælpende i Theatersagen.“

I Komitémødet 15. April tilbød Jacobsen at skjænke Buster

af danske, dramatiske Forfattere, Komponister samt Skuespilere til Theatrets Foyer. Han skriver herom, Carlsberg, 23. April 1874 og omtaler ogsaa de Medailloner, der tænkes anbragte paa Balkonens Logebrystning, og som netop skulde indeholde lignende Portraiter:

Herr Etatsraad Meldahl!

Idet jeg herved fremsender de circulerende Sager, bør jeg ikke undlade at gjøre opmærksom paa, at forsaavidt man ved Spørgsmaalet om Medaillonerne gaar ud fra mit Tilbud om at bekoste Anskaffelsen af 9 Marmorbuster til Foyeen, da er — som jeg udtalte i Mødet — dette Tilbud betinget af, eller rettere givet i den Forudsætning, at Anbringelsen af Malerier i Foyeen, d. e. den egentlige Foyer og ikke den krumme Korridor, opgives, og Buserne anbringes i denne Foyer, hvis Decoration jeg antager, man vil bringe i Harmoni med en saadan Anbringelse af plastiske Kunstværker.

Denne Meddelelse troer jeg at burde give Dem for at forebygge enhver Misforstaaelse, da jeg ved en Samtale med Architect Peteresen idag fik det Indtryk, at Architecterne endnu ikke havde opgivet Tanken om Malerier i den egentlige Foyer.

Med sand Høiagtelse

Deres hengivne

J. C. Jacobsen.

Efter længere Diskussion i Bedømmelsesudvalget 5. Mai vedtoges det derefter med 6 Stemmer mod 1, at Logebrystningen skulde dekoreres med Portraitmedailloner af banebrydende, fremmede og danske dramatiske Forfattere og Komponister, medens vore egne skulde mindes ved Marmorbuster i den store Foyer. Meldahl holdt fast paa Architecternes Forslag og stemte imod.

Om Medaillonerne var der foreløbig Meningskamp; Fru Heiberg skriver til Krieger, Lausanne, 23. Mai og 18. Juni, idet hun finder Jacobsens Planer kjedeige og umotiverede: „Ja, jeg vil gjerne tro, at Meldahl har Bryderier nok. Der er for mange, hvis Mening skal høres om det Hele“ og „Det er dog mere komisk, at

alle Billederne paa Tilskuerpladsen skal være fremmede. Er det nu altsammen Jacobsens Egensindighed, der har bevirket dette? Vi Danske ere virkelig nogle Narre med al vor Forguden af det Fremmede“ — og Kammerherre Sick skriver 10. Juni til Meldahl: „Ikke sandt? De nedlægger vel Protest mod Medaillon-Decorationen i Theatret.“

Et enkelt Brev, 24. Juni, fra Oberst Petersen, fortæller lidt om Arbeidets Gang og Medaillonerne. Ring gjorde den store Frontgruppe til Theatret, Fristrup forskjelligt dekorativt Arbeide:

Kjære Hr. Etatsraad Meldahl!

I Dag har jeg haft en Samtale med Gade, hvoraf Resultatet blev, at han dog vilde foretrække Cherubini for Rossini, dels fordi han foruden at være født Italiener tillige repræsenterede den franske Retning, og ogsaa fordi han tillige var ældre. — Efter denne Samtale søgte jeg Architekterne, men Petersen var bortreist, og Dahlerup er jo ikke god at træffe. Ved at besøge Rings Atelier fik jeg af en Samtale med Hr. Fristrup at vide, at der foreløbig kun er taget fat paa de 9 Medailloner, idet der i Overslaget, som er approberet af Commissionen, kun er beregnet 9, hvorfor Billedhuggerne have stillet Portraiterne af de 4 Musikere i Bero. Jeg skal nu tale med Justitsraad Schwartzkopf og see, hvis der skal fremtvinges ny Indstilling fra Architekterne, at den da kan ligge til os paa Tirsdag.

Stenene til Personalets Trapper ere efter Conducteur Cordsens Sigende nu ankomne.

Deres hengivne

Petersen.

„Er Deres Theatersorger slukkede?“ skrev Fenger fra Postkonferencen i Bern, 25. September, „gjøre Snedkerne fremdeles Strike, eller er det nogle andre Dannemænd, der ere blevne smittede af den Syge?“

„Da Bygmestrene røg, røg alle Svendene med midt i Høvlspaaner m. v. og mit Forbud hjalp ikke, indtil en Dag en Tømmer-svend var sovet ind ved Middag med sin tændte Pibe, og denne havde antændt Høvlspaanerne om ham i øverste Etage i det

sydøstre Hjørne — Vandledning var der ikke, og Theatret reddedes kun fra at brænde ved nuværende Etatsraads Bocks (der var Tømmermester ved Theatret) resolute Optræden ved at kommandere alle Folk til at danne Kjæde med fyldte Vandspande, der saa fik Bugt med Ilden“.

Snedkerne gjorde Strike ledet af Pianofortearbejder Holst og en Nielsen. „Men jeg brød den ved resolut at tage alle Ny Holmens Snedkere (ved Commandeur Schönheyders Hjælp). Da disse mødte, og Arbeidet altsaa gik, faldt de Strikende tilføie. Lige nogle Dage før Theatret aabnedes, gjorde man Strike og vilde ikke gjøre Knagerækkerne for Publicums Garderobe færdige. Jeg sagde: Vel, saa tage vi finske Lægter — slaa dem op med Søm og skrive med store Bogstaver: „*Ikke færdig paa Grund af Snedker Strike*“. Det hjalp, Dagen efter mødte Snedkerne og fuldførte Arbeidet.“

Det lykkedes først at faae Theatret afleveret 1. Oktober, den Dag, til hvilken Prøvernes Begyndelse var fastsat. „Jeg er saa træt og udslidt,“ skriver Meldahl 6. Oktober til Krieger. — Første Forestilling fandt Sted 15. Oktober, og 7. November afgav Kommissionen en Beretning om sin Virksomhed til Ministeriet. Ved Theatrets Indvielse blev Meldahl Kommandeur af 1. Grad og Oberst Petersen af 2. Grad, Murermester V. Kähler Ridder af Dannebrog og Architekterne O. Petersen og V. Dahlerup Professorer. — Kommissionens Medlemmer fik herefter Friplads i Theatrets 1. Parket.

Efter Skrivelse fra Ministeriet 9. Februar 1875 fik Kommissionen endnu det Hverv at forestaa Theatrets videre indre og ydre Udsmykning; men da der i 1880 var dannet en ny Komité for Indsamling af Midler til dette Formaal, betragtede Ministeriet i Skrivelse 1. Juni 1881 Kommissionens Hverv som bortfaldet, og Kultusminister Scavenius gjentager Ministeriets tidligere udtalte Taksigelse „for den Energi og Ihærdighed, hvormed De har røgtet det vanskelige Hverv, der i sin Tid blev overdraget Dem med Hensyn til Theaterbygningens Fuldførelse.“

Der havde ved Arbeidet ialt været 46 Overskridelser til et Beløb af ca. 25°/₁₀₀ af hele Byggesummen.

I Marts 1877 blev der derpaa efter ivrig Tilskyndelse af tidligere Statsrevisor, nu Kultusminister, Fischer reist Rigsretsanklage imod Hall og Worsaae for med Tilsidesættelse af Rigs-

dagens Bevillingsmyndighed at have brugt ca. 300.000 Kr. af Sorø Akademis Formue ud over det i Loven af 18. Juni 1870 bestemte Tilskud paa 440.000 Kr. til Fuldførelse af den nye Theaterbygning. Resultatet blev, 4. Oktober 1877, fuldstændig Frifindelse. Under Proceduren havde Forsvareren, Høiesteretsadvokat Klubien, hævdet, at alle Overskridelserne havde været fuldt forsvarlige, og at den sidste Kommission med dens friere Stilling ikke havde ført til en eneste Skillings Udgift, men endog havde medført væsentlige Besparelser. — Overfor Hørup, den offentlige Anklager, som naturligtvis har været irriteret over den vidtstrakte Myndighed, der var tillagt „Hr. Meldahl“, hævdede Klubien, at Hall ikke havde kunnet gjøre andet, end hvad han havde gjort, hvis han da ikke skulde være deserteret, efter at der nu engang var kommet den fuldstændigste Forvirring i Sagen. —

„Hall var særlig tillidsfuld og venlig i Forholdet til mig — det viste han i Theatersagen. Behandlede mig altid som en Jevnaldrende lige til sin Død.“ Derfor saae Meldahl alligevel, hvor upaalidelig han kunde være: „Hall var Elskværdigheden og Upaalideligheden selv.“

Til Hall, hvis „uimodstaaelige Elskværdighed“ Meldahls Hustru ogsaa omtaler, og den varmhjertede, originale Fru Hall, var Meldahls Forhold altid venskabeligt. Hall skriver saaledes, Herlufsholm, 2. Juli 1876:

Kjære Hr. Etatsraad Meldahl,

En Middag hos *Dem* paa *Skodsborg* med *saa gode Venner* og dertil garanteret Solskin og Maaneskin er for mig saa tiltrækkende, at det falder mig meget haardt at give Afkald paa denne Nydelse. Men Fredagen den 7de d. M. vil det være mig umuligt at være borte herfra. Jeg har netop indrettet mit Ophold paa at være tilstede ved Afgangsexamen, navnlig naar de fra Ministeriet afsendte Censorer komme for at tilbringe nogle Dage her.

Jeg længes efter engang igjen at tale med *Dem*. Vi ere jo aldrig i Forlegenhed for Stof til Samtalen, selv om „Theatret“ engang skulde ophøre med at yde saadant, og vi kan jo endnu faae Rigsret!

Endnu engang Tak for Indbydelsen og venlig Hilsen til Deres Hustru

fra Deres hengivne

C. Hall.

Et djærvt Brev fra Fru Hall er foranlediget ved Tuxens store Maleri af Kongefamilien.

19. Marts 1886.

Tak! for venlig Godhed, kjære Etatsraad Meldahl, og for omhyggelig Meddelelse, jeg kan ikke komme i Dag, men derimod i Morgen er jeg ved Charlottenborg Kl. 3¹/₂ og glæder mig til at see det store, skønne Maleri.

Tag dog ikke Livet af Dem selv ved overdrevent Arbeide i alle mulige Retninger, ved evindelige Møder, overhaandtagende Taler i denne snakkelystne Tid, hvor den mindste Pjalt af en Skoledreng skal give sin Besyv med. Fra Hall og mig selv vil jeg meget bede Dem om endelig ikke at blive en syg og træt Mand, ak, desværre vi have saa faa dygtige Mænd tilbage, og uagtet al den utrolige Fripostighed rundt omkring speider jeg forgjæves efter virkelig Dygtighed og Genialitet i de Unges Rækker. Spar paa Dem selv, lee haant af uvidende Folkesnak — hjerteligt Deres

A. M. Hall, fød Brøndsted.

Det vilde vel have været et overmenneskeligt Forlangende, at Dahlerup ikke skulde have taget sig det meget nær, at Meldahl blev sat til at holde ham til Ilden i Theatersagen. Paafaldende er det ialtfald, at dette Forhold ikke berøres med en Stavelse i den Bog om Dahlerups Liv og Virksomhed, der udkom 1907, og hvis Text væsentlig er bygget paa hans egne Meddelelser.

Fra Tiden for deres Samarbeide paa Hotel d'Angleterre, der blev aabnet i Mai 1875, eksisterer der f. Ex. en meget uligevægtig Billet fra ham, som Meldahl dog ikke besvarede, men paa hvilken han har noteret: „Bevis paa, hvad man maa bære over med hos en talentfuld Mand.“ Vilhelm Petersen, der deltog i Hotellets Aabningsmiddag, fortalte ogsaa, hvorledes Dahlerup ved denne til de Tilstedeværendes Forbauselse uden Foranledning havde

overfuset Meldahl. Dahlerups senere Breve til denne ere i en lang Række Aar ganske formelle og undertiden ret skarpe.

Han meldte sig „efter sit ufravigelige Ønske“ ud af Akademiet i 1883, fordi han var misfornøiet med den Ordning, som den af Kultusminister Scavenius paatvungne nye Fundats af 31. December 1882 havde medført med Hensyn til Akademiets Sammensætning, men han lod sig dog i 1887 vælge ind i Akademiraadet istedetfor Bache, da denne var bleven Professor. I 1891 blev han Etatsraad. Hans sidste Billetter til Meldahl, 1893 og 1902, ere meget venskabelige.

I Ministeriet Estrup, der tiltraadte Juni 1876, var Landstingsmand, Godseier Skeel, Indenrigsminister og Landthingsmand, tidl. Statsrevisor, Fischer, der som Privatmand havde et meget slet Rygte, Kultusminister. Han hadede de Nationalliberale, tilskyndede ivrig til Rigsretssagen imod Hall og har muligvis lige fra 1874 været uvenlig stemt imod Meldahl i Anledning af dennes Virksomhed i Theatersagen. Ialfald blev han, da Lovforslaget om en Udstillingsbygning ved Charlottenborg var for i Rigsdagen 1879—80, hurtig paavirket imod Meldahl og talte i Rigsdagen usandfærdig om dennes Forhold i Theatersagen.

Meldahl havde siden 1859, da Fenger havde lagt Gammelholms og den gamle botaniske Haves Realisation i hans Haand, lagt Planer for en Udstillingsbygning. Han offrede et meget stort Arbeide paa denne Sag, støttet af Heinrich Hansen, Exner og Stein, hvorved den fortræffelige Akademiforvalter Truelsen var en uvurderlig Hjælper. Herholdt, Theoph. Hansen og Ludv. Fenger kom i Aarenes Løb med Planer, der ikke kunde bruges. „Men saa trængte jeg igjennem med min Plan, hvortil Jensen lavede Façaden og det arkitektoniske Indre.“ Alb. Jensen beskjæftigede sig paa sin store Stipendiereise 1876—78 stadig med denne Plan, som han omtaler i en Række Breve til Meldahl; strax paa Udreisen saae han i den Anledning paa Museumsbygninger i Brüssel, Antwerpen og Reims. „Ved tusinde Kunster og utrolige Bryderier med Fischer lykkedes det at føre Sagen igjennem.“ Et Lovforslag om denne haardt tiltrængte Udstillingsbygning, der tillige skulde indeholde Akademiets Skulptursamling, Bibliothek, Forelæsningsaal m. m., og vilde koste 500.000 Kr., støttedes af en Adresse af 166 ældre og yngre Kunstnere. Fischer forelagde det 5. Oktober 1876 i Folke-

thinget, men her blev det strax standset, dog væsentlig af politiske Grunde. Først i Efteraaret 1879 kom Sagen igjen for i Rigsdagen og blev 27. December støttet af en Adresse af 168 Kunstnere.

Da Lovforslaget var for i Rigsdagen 1879—80, kom Fischer i Finansudvalget med Udtalelser imod Meldahl, hvilke dog bl. a. bestemt bleve tilbageviste af Bille, og helt uventet kaldte han ham derefter op i Ministeriet og bad ham tage sin Afsked som Formand i Udstillingskomitéen. Man skal vist lede længe om en saadan Fremgangsmaade, umotiveret og brutalt at ville fjerne en Mand, der i en Aarrække har trukket Hovedlæsset i en større Sag, netop da denne var nær ved sin Løsning!

Meldahl sagde Nei, han vilde først have Sagen om Bygningen gennemført, og han fik kraftig Støtte af Udstillingskomitéen, Carl Bøgh, Godfred Christensen, J. Exner, Heinrich Hansen, August Jerndorff og Th. Stein, der uden hans Vidende samledes 31. Marts 1880 og lod tilføre Protokollen følgende Udtalelse: „Paa given Foranledning erklære undertegnede i et Dags Dato — uden Formandens Nærværelse — afholdt Møde, at vi anse det for høist uheldigt og til Skade for den saa vigtige Sag om Udstillingsbygningen, hvis Etatsraad Meldahl paa nogen Maade skulde blive foranlediget til at forlade sin Plads som Formand i Udstillingskomitéen.“

24. Juli 1880 blev Lovforslaget færdigt. Den nye Bygning, opført af Architect Albert Jensen, indviedes 1. April 1883. Staten havde givet Grunden og 100.000 Kr. Udstillingsfonden skulde give de øvrige 400.000 Kr.

Meldahl forblev ogsaa i Komitéen indtil 1887, da han ansøgte Ministeriet om at træde tilbage. „De unge Kunstneres Vrøvleri blev for stort.“ Meldahl var bleven kjed af at se Uenigheden blandt Kunstnerne og af de særlige Udstillinger, der holdtes, og ved at spore modarbeidende Indflydelser, der underhaanden gjorde sig gjældende i Ministeriet. —

Udstillingskomitéen glemte ikke, hvad den skyldte Meldahl. Den sendte ham 20 Aar efter, at han var udtraadt af den, 25. Februar 1907, følgende smukke Skrivelse:

I Udstillingskomitéens Møde den 8. Januar d. A. meddelte Formanden — Professor Helsted — at det var bleven ham bekendt, at Hr. Kammerherren aldrig har modtaget noget Eksemplar

af den Medaille, som De selv overrakte Kong Christian IX ved den nuværende Udstillingsbygning Indvielse den 1. April 1883, og som var præget i Dagens Anledning.

Idet Professor Helsted mindede om, at De fremfor nogen anden havde Æren af, at Udstillingsbygningen dengang var bleven rejst, og at det først og fremmest skyldtes Deres klare Forstaaelse af de udstillende Kunstneres Interesser, at de Krav, disse stillede til Bygningen, dengang bleve opfyldte i saa stor Udstrækning, som Tilfældet var, henstillede han og fik Komitéens enstemmige Tilslutning til at lade slaa et Eksemplar i Sølv af ovennævnte Medaille og bede Hr. Kammerherren om at modtage samme.

Desværre naaede Professor Helsted jo ikke selv at overrække Dem denne Medaille. Komitéen tillader sig nu ved sin nye Formand at fremsende den, idet man beder Hr. Kammerherren heri at se et Udtryk for, at man i Udstillingskomitéen vedblivende mindes Deres Interesse for den danske Kunstnerstand og Deres store Andel i det Resultat, som var Aarsagen til at Medaillen blev præget.

Chr. Blache. Carl Thomsen. Storck. V. Irminger.

Aksel Hansen. J. Wilhjelm. F. J. C. Hartmann.

Fischer synes at have hørt til de Mennesker, der bære Nag til den, mod hvem de have gjort Uret. Engang i Sommeren 1880 sagde Kongen til Meldahl, at Kultusminister Fischer ikke var ham god. „Jeg vidste ikke et eneste Sted at have givet ham Leilighed til Misnøie,“ skriver Meldahl til Trap, som han lige til hans Død kunde betragte som sin faderlige Ven. „Jeg er en trofast hængiven Mand for enhver Sag, Ministeren overdrager mig, og har paa redeligste og mest flittige Maade gjort mit Yderste for at gjøre det Arbeide, der paahviler mig. Det har derfor i høieste Grad forbauset mig, at Fischer ligefrem for Finantsudvalget har kunnet omtale mig paa saadan Maade, at Enhver, der hørte det, og som ikke vidste bedre Besked, maatte faae daarlige Tanker om mig. Han antydede saaledes, at jeg var den, der havde Skylden for Overskridelserne i Theatersagen. Tænk Dem blot — Jeg, der blev kaldt til i den Ellefte Time for at redde hele Sagen. — Jeg, der fik Opgaven at skaffe Theatret færdigt, hvad det end

kostede — og det paa en Tid, da det næsten var en Umulighed. — Jeg skal nu have Skam til Tak for det Slid.

Jeg beder Dem, kjære Hr. Geheimeetatsraad, dog ved Leilighed at forklare Majestæten, at Fischer ikke kan paavise en eneste Sag — en eneste Handling, hvorpaa han kan støtte en Anledning til berettiget Uvillie.

Jeg har nu i henved 25 Aar arbeidet for Staten i store, ansvarsfulde Tillidshverv og uafbrudt været hædret med Anerkjendelse for mit Arbeide. — Jeg kan ikke tilstede en Mand som Fischer — saaledes efter et rent Lune at sætte en Plet paa mig. Dertil er jeg for god. Men navnlig er jeg ogsaa ikke tilsinds at taale, at man forsøger paa at nedbryde den store Tillid, som Majestæten har næret til mig. Bevarelsen af denne er mig saa dyrebar, at jeg uafviselig vilde træde ud af min Embedsstilling, ifald det lykkes Nogen at nedbryde Troen paa mig hos Kongen. Jeg føler, at jeg vilde være ude af Stand til at arbeide videre.“ —

„Kjære Hr. Geheimeetatsraad!“ skriver Meldahl derefter, Fortunen, 10. Juli 1880. „Med Tak for al, ja den store Godhed, hvorved De har støttet mig, sender jeg Dem herved en hjertelig Hilsen, inden jeg imorgen tidlig reiser til Nederengadin, Tarasp. Jeg har været syg og træt i den senere Tid. Herr Fiskermands uridderlige Opræden saarede mig. Det undrer mig ligesom Mange, Mange, at den ridderlige Mand Estrup vil lade en saadan Plet sidde paa sit Ministerium. Estrup og Skeel staae saa smukt, at det er Synd, at de skulle være omsværmede af en saa mørk Plet. En Plet, der saa at sige sættes paa Nationen.“

Meldahl skrev senere i sine Optegnelser om Fischer, at han var „en hensynsløs Tyran“, og at det var en Skandale at se ham paa Kultusministerpladsen efter det Liv, han havde ført. Det har derfor været med megen Tilfredsstillelse, at han i Tarasp fik Meddelelse om, at Fischer 24. August havde faaet sin Afsked. Dette skyldtes Landstingets Leder, Krieger, og Indenrigsminister Skeel. Krieger skriver til Meldahl, ⁸/₉ 1880: „De veed vel, at det er Skeel, der væsentligt har Æren af at have sat Fischers Afgang igjennem. Forsaavidt har jeg dog maaskee og lidt Andeel deri, thi jeg har efter Evne søgt at styrke Skeels gode Forsæt. Det var Skeel, der havde faaet ham ind i Landstinget som Kongevalgt, og han krympede sig længe ved at forlange ham sat ud af Mini-

steriet. Han erkjendte imidlertid tilsidst, at det i høieste Forstand indeholdt en forøget Opfordring til hans bestemte Optræden imod den tidligere Protegé.“

Fischer døde 16. September 1885; hans Optræden i Sagen om Udstillingsbygningen var vel en væsentlig Grund til, at Heinrich Hansen ved hans Død kunde skrive til Meldahl: Kjære Ven! Jeg seer ikke den fjerneste Grund til, at Direktøren møder til Fischers Begravelse, ei heller til at tone Sørgeflag.

De bedste Hilsener til Din Kone

Din *Heinrich Hansen.*

„De har aabentbart flere Modstandere, end De maaskee veed af,“ skrev Krieger til Meldahl 10. Mai 1879. — Mon ikke en Hovedpart af disse skrev sig fra 1874? Ustraffet kan man nu engang ikke, især i en demokratisk Tid, være en Diktator, der har Held med sig, eller blive Kommandeur af Dannebrog af 2. og 1. Grad med kun 3—4 Maaneders Mellemrum! Men det er ingen Skade til at have Fjender, thi de tvinge En til at tage sig sammen. En Mand, hvis Ord Meldahl lagde Vægt paa, sagde: „De maa have været meget ærlig i al Deres Færd, siden De har Raad til at have saa mange Uvenner!“

19. Mai 1881, skriver Krieger til Meldahl, idet han tilsidst netop peger paa „Fiskermanen“: „*Der*, hvor De er, maa De sandelig være med for Alvor, og derfor har De ikke Utak. Tværtimod, Tak af *Alle* er meget ubehagelig; Utak af Nogle synes mig opmuntrende, f. Ex. naar den kommer fra il pescatore.“ — Med andre Ord: Sig mig, hvem der er din Fjende, og jeg skal sige dig, hvem du er. —

FREDERIKSBORG 1874 --
J. C. JACOBSEN

Ved Theatersagen blev der dog utvivlsomt ogsaa lagt den allerførste Grund til et Venskab, der i Tidens Løb blev af høi Betydning for Meldahl, for Arbejdet paa Frederiksborg Slot og saaledes for hele Nationen, nemlig med Brygger J. C. Jacobsen, den Mand, der paa eminent Maade har gjort sig fortjent af Fædrelandet. Han var Medlem af Theatrets Bedømmelseskommité, og

det har netop været noget for ham at se, hvorledes en energisk Mand i 11te Time kunde tage fat paa en vanskelig Sag og gennemføre den.

1866—75 blev der kun arbeidet smaat paa Frederiksborg. I Oktober 1874 tilsiger Jacobsen de første 20.000 Rbd. til Ridder-salens Fuldførelse, og fra da af viste han en stadig voxende Gavmildhed overfor Slotssagen. 1867—77 havde han ydet ca. 89.000 Kr., 1877—87 gav han ca. 594.000 Kr.

Jacobsens første Brev til Meldahl, 23. April 1874, dreiede sig om hans Tilbud om at skjænke Busterne til det Kgl. Theaters Foyer. Hans Underskrift er:

med sand Høiagtelse Deres hengivne

J. C. Jacobsen.

Meldahl maatte imidlertid gaa imod ham i denne Sag, og Theatrets Bygningskommission støttede i sin Skrivelse 16. Juni 1874 Theatrets Architekter, der bestemt havde udtalt sig imod at benytte den firkantede Foyer til Opstilling af Buster, og hævdede, at den halvrunde Foyer netop egnede sig og ligefrem opfordrede dertil.

Jacobsen blev i den Anledning vred paa Meldahl. Underskriften i hans næste Brev, 3. Nov. 1874 (i en Toldsag) er ogsaa mere reserveret:

Herr Etatsraad Meldahl!

I Anledning af Deres venlige Meddelelse maa jeg sige, at jeg godt kan forstaae, at Academiet ikke har synderlig Lyst til at spille sine Medlemmers Tid med at bøde paa Toldvæsenets Mangel paa Evne til at skjønne om Bronceafstøbninger af colossale, antike Statuer, udførte efter Bestilling, ere Kunstværker eller — Isenkram eller Galanterivarer.

Toldbestyrelsens Fordring om en Erklæring af „Academiet“ i en saa simpel Sag forekommer mig saa urimelig, at jeg ikke vilde have fremsendt den, dersom jeg ikke havde havt Grund til at troe, at Academiet var vant til at meddele slige Erklæringer i en sædvansmæssig Form, uden videre Uleilighed for Medlemmerne.

Skulde jeg heri have taget fejl, maa jeg bede undskyldt, at

jeg har besværet Akademiet med denne Toldsag, og jeg vil da kun bede om, at man vil give mig et bestemt Afslag, hvorved jeg kan faae Anledning til at henlede Finansministeriets Opmærksomhed paa Toldbestyrelsens Mangel paa Konduite, som gjør Toldlovens Bestemmelser om Toldfrihed for Kunstværker illusoriske.

Med særdeles Høiagtelse

ærbødigst

J. C. Jacobsen.

I det sidste Halvaar af 1874 begyndte der imidlertid mellem Meldahl og Jacobsen „et Tillids- og Venskabsforhold, som stadig voxede, og hvormed han hædrede mig, lige til han fra sin Døds-seng i Rom skrev mig sin sidste lille Billet.“

I 1874 stod Frederiksborg Slot i sit Ydre lige saa skjønt og storartet som før Branden, men uden en dertil svarende indre Udstyrelse. „Rosen stod endnu ufærdig, thi som sædvanligt manglede der Penge. Jeg havde alt i Aarenes Løb hvælvet Rummet. Søilerne stode der. Længe før Branden var Rosen gjort 2 Hvælvinger kortere, og man havde borttaget den sorte Søile og sat en rød i Midten istedetfor og lagt den sorte ud i Amtmandens Portpassage under Trappen. Den lod jeg saa opstille.“ I den øvrige Del af Slottet vare vel alle Skillerum, Trapper, Bjælkelag og Hvælvinger fuldførte, men der havde intet kunnet gjøres for Lokalernes Udstyrelse, saa at Slottet foreløbigt var ubeboeligt.

I Sommeren 1874 besøgte Kongen Frederiksborg, og 5. Juli havde Komitéen sit sædvanlige Møde derude, hvortil Meldahl endnu foreslog Trap at indbyde Departementsdirekteur Tobiesen, Indenrigsministeriet, der havde alle Slottene under sig og havde havt Bryderierne af Sagen i Ministeriet, og Carl Bloch, der boede i Hellebæk.

Efter Komitémødet „toge vi til Fredensborg Jernbanehotel, hvor vi spiste en bedre Middag, i hvilken Worsaae, Holmblad, Broberg, Suhr, Trap, Heinr. Hansen, Jacobsen, Peters, Monies o. fl. deltog.“

„Her holdtes Taler o. s. v. Jeg udtalte med stor Varme, at man burde gjøre Skridtet fuldt ud og udstyre det Indre som et virkeligt Kongeslot, saa man altsaa ikke nøiedes med blot at lægge

Gulve og pudse Vægge og Lofter, og lade Fremtiden sørge for Udsmykningen.“

„Det var første Gang, jeg egentlig kom til at tale med Jacobsen om Slotsbyggeriet. Jeg havde nok følt, at han havde fulgt mig i min Virksomhed i den Række af Aar, der var gaaede siden 1860, og gradvis vist mig mere og mere Venlighed.“ —

„Tak for den herlige Dag igaar,“ skrev Meldahl Dagen efter til Trap.

„Tanken om at restaurere Slottet ulmede fra den Dag stadig i Jacobsen. Tietgen, Jacobsen, jeg og nogle Andre gjorde en Tour til Faxe Brud for at see dette og muligvis faa Brug for det Materiale. Ved en lille Middag som den galante Vært, Justitsraad Garde¹⁾ gav os, udtalte jeg for Jacobsen, der sad ved min Side: „Vilde det ikke være morsomt at opføre et Hus af disse Sten?“ „Jo, det vilde,“ svarede Jacobsen, og Følgen blev, at Direkturboligen ved Carlsberg opførtes af Faxe Kalksten. Jeg kom derefter over paa Frederiksborg og udtalte min Sorg over, at Riddersalen ikke blev gjenopført. Det gik saa smaat med Lotteriet, og jeg saae ingen Udvei, men Synd var det, om det Locale, der var enestaaende i sin Art, ikke kom frem; dels havde jeg i nogle Opmaalinger, jeg havde ladet gjøre strax efter Branden ved Architect V. Klein, og deels i nogle faa Brudstykker endnu bestemte Holdepunkter, ligesom vi i Hansens mindre Tegninger af Loftet havde Alt, hvad der udfordredes, for at kunne gjengive Salens Loft i den gamle Form. Jeg maa have talt mig varm, thi paa engang sagde Jacobsen: „Hvad koster det at restaurere Riddersalen?“ — „Ja, det veed jeg ikke, circa 70—100.000 Rbd.,“ svarede jeg, idet jeg greb Tallet næsten ud af Luften. „Hvormeget har De i Lotteriet?“ „Omtrent det Halve,“ svarede jeg. „Hm“, sagde Jacobsen og faldt lidt i Tanker. Lidt efter, da vi havde talt livligt om andre Ting, siger Jacobsen paa engang: „Hør, De sagde, at De havde det Halve. — Jeg giver det andet Halve, vil De saa tage fat paa den Sag.“ Jeg sagde spøgende „Ja!“ og slog det hen. Jeg havde i mit Liv saa ofte havt den Art af, hvad jeg kalder Middagsidealitets Udbrud, at jeg tænkte: „Lad os sove paa det og see, hvad der nu kommer ud af det.“

¹⁾ Justitsraad C. F. Garde anlagde 1868 „Faxe Stenværksteder“ og 1873 Faxe Dampteglværk.

„Vi havde en fornøielig Aften med høihjertet Samtale, men bagefter ved Cigaren kom Jacobsen af sig selv hen til mig og sagde: „Hør, det var ikke Middagssnak, men ramme Alvor. Jeg giver det Halve, og De bygger Riddersalen. Jeg beder Dem gjøre Indstilling til Ministeriet i den Retning, vi talte om.“ Derpaa reiste vi ind.“

31. Oktober 1874 skrev Meldahl til Trap om „den store Gave, circa 20.000 Rd. selvfølgelig atter Capt. Jacobsen,“ beder om, at der i kommende Uge maa holdes et Møde i Lotteribestyrelsen og foreslaar, at Riddersalsloftet og Gulvet sættes i Arbeide, og at dette sættes igang med Kraft, hvilket Sidste er Betingelsen for Jacobsens store Gave. „H. Hansen yder alle Tegninger til Loftet og Væggene. Jeg tager Kaminen og Gulvet, og under Samvirken føre vi Sagen tilende i Løbet af nogle Aar.“

14. November gav Ministeriet den begjærede Bemyndigelse, og midt i 1875 begyndte Arbeidet.

Det var altsaa Meldahls Initiativ og Energi, som havde elektriseret Jacobsen, og dette fortsattes i Aarenes Løb; thi som praktisk Mand var Jacobsen naturligvis lykkelig over at se Resultater.

Der er 4 Mænd, der kunne nævnes Side om Side som dem, hvem det skyldes, at det gjenreiste Frederiksborg staaer der som en Pryd for Landet og som en af dettes største Seværdigheder, og det er J. P. Trap, F. Meldahl, C. Wienberg og J. C. Jacobsen; men Sjælen og den bærende Kraft fra først til sidst i dette Arbeide var Meldahl.

HENVISNINGER, TILFØIELSER OG RETTELSER

S. 10. Brev til Fru Heiberg 8. Juli 1884.

S. 12. F. Meldahl og P. Johansen: Kunstakademiets Historie S. 312 f., S. 4, S. 586, S. 281.

S. 13. Kun eet (udateret) Brev fra Heinr. Hansen (vistnok fra 1885) har Overskriften „Kjære Meldahl“. — Edv. Holm til Meldahl 7. Jan. 1887: Kjære Hr. Etatsraad! Hvad nu det rent personlige Spørgsmaal angaar, da vil jeg tale ganske aabent til Dem. Etatsraad Heinrich Hansen staar jeg paa en meget venskabelig Fod med, jeg har stor Højagtelse for ham som Kunstner i hans specielle Retning; og ved sine historiske Interesser og sine særlige, kulturhistoriske Kundskaber staar han mig nærmere end de fleste Kunstnere ligesom netop denne Side kunde anbefale ham til en Plads som den paatænkte. Men — ja De maa ikke vredes over, at jeg siger det — han staar Dem for nær. Dette siger jeg Dem for Deres egen, saa vel som ogsaa for Bestyrelsens Skyld. De ved, hvilken Tilbøjelighed der er til at falde over Dem og gjøre Dem til Syndebuk for Bestyrelsens formentlige Fejl. Bliver H. Hansen Tilforordnet, vil det lyde i et Kor, at nu skal Akademiet ret holde sit Indtog i Bestyrelsen, at nu skal den blive „en Meldahlsk Klike“. Det er noget, der, som Forholdene ere, ikke ganske kan lades ude af Betragtning. Deres hengivne E. Holm.

Da Valget efter Statutterne skulde være enstemmigt, var Sagen dermed afgjort. Meldahl har paategnet Brevet: „Brev, der viser, hvorledes Prof. Ed. Holms Modstand mod H. Hansens Valg skaffede mig til at miste min gamle Ven Hansen. Han tilgav mig aldrig at være bleven *vraget*.“

S. 14. J. Stein: „Theobald Stein“ S. 56. — Kunstak. Hist. S. 336 ff. S. 306.

S. 15. Samme S. 345, S. 285 ff., S. 287 ff. — S. Michaelis: „J. A. Jerichau“ S. 76.

S. 16. Kunstak. Hist. S. 295, S. 254, S. 351, S. 339.

S. 18. Samme S. 309 ff., S. 260 f.

S. 19. Samme S. XLVII, S. LXV, S. 250, S. 349 ff.

S. 20. „Oldmoders Erindringer“ Odense 1908. S. 168.

S. 22. Om Signaturerne Brev til Forf. fra Docent Anton Christensen 8. Sept. 1926. — Meldahl havde ogsaa Omgang med Ad. Rosenkilde, der skriver 29. Jan. 1859: „Kjære! Ikke for sent! i al Gemytlighed —“ og har tegnet et sort Slips. — Nanna Videbech: „Minder fra min Barndom og Ungdom“ S. 72 f.

S. 23. Breve fra Fru Videbech 1915 (el. 16) og fra Pastorinde Emma Vedel til Fru Videbech.

S. 24. H. Helweg: „Sindssygeværnsnets Udvikling i Danmark“ S. 123 ff.

S. 26. Justitsminister Casse. — H. Degenkolv: „Gammelholm i ældre Tid“ S. 6, S. 12, S. 23 ff. — Kunstakad. Hist. S. 542.

S. 27. Tegningen var en Gave fra Heinr. Hansen til Meldahls Sølvbryllup 1885

„som en lille Erindring fra gamle Dage om din tidligste større Virksomhed“. — III. Tid. 25. Marts 1860 S. 217 ff.

S. 29. Rigsraadstid. 3. Saml. 1859. Sp. 1171, Sp. 1172, Sp. 1187. Anhang B Sp. 171 f. — III. Tid. 25. Marts 1860 S. 218.

S. 31. Københavns Borgerrepræsentanters Forhandlinger 1872—73 S. 524, 1874—75 S. 733.

S. 32. „Gammelholm“ S. 19: „I Haven var det ældste Morbærtræ i Danmark.“

S. 34. Flere Breve fra A. Hage til Meldahl om Leverance af Mursten.

S. 36. Om Broanlægget skrevet 1906.

S. 37. Meldahl i Borgerrepræsentationen 11. Nov. 1872 S. 524 f.: „Overskudet er naaet derved, at Opfyldningsarbejderne ere foretagne under en heldig Form, og at flere Foretagender ere opgivne og andre begrænsede.“

S. 37. S. Hertzsprung: „De statsgaranterede Livsforsikringsanstalter“ S. 278 f.

S. 38. Mønten, der nu er Postgirokontor og Posthus, blev i April 1923 afløst af den nye Møntbygning paa Amager efter at være bleven benyttet i 50 Aar. „Der er blevet bygget en Etage til paa Huset, hvad der efter Nogles Mening ikke er heldigt for den arkitektoniske Virkning af det smukke Hus“ (Brev til Forf. 24. Nov. 1928 fra tidl. Møntdirekteur H. C. Nielsen). — Af andre Arbejder nævner Meldahl: „Plananlæg for Benyttelsen af Citadellets og Nyboders Arealer“, hvilke berøres i et Brev fra J. P. Købke 20. Jan. 1864. — „Jeg ombyggede Proviantgaarden til Arkiv og Topografi Tjenestens Brug.“

S. 39. A. Reventlow: „Om Marskdannelsen paa Vestkysten af Hertugdømmet Slesvig“ S. 42, forøvrig henvises til S. 3, S. 16, S. 36, S. 37, S. 61, S. 62. — Breve fra Carstensen til Meldahl 8. og 15. Januar 1864. — Brev 26. Mai 1862 fra Meldahl til Grimur Thomsen, der lod det gaa videre til Regensburg; Kommissionen naar da op til Flensborg og Høyer: „Har jeg Ret til at forlange, at Protocolen paa de Steder skal føres paa Dansk? Reventlow kan godt finde paa at dictere Tydsk, og saa vil jeg standse ham. Skulle mine Udtalelser ikke i alle Tilfælde indføres paa Dansk? naar de udtales paa Dansk. Ligesaa lidt ønsker jeg, at vore Commissionsforhandlinger af vore Efterkommere skal kunne blive benyttet som Beviis for, at det tydske Sprog særligt blev anvendt, og at vor Commission var at betragte som en tydsk Commission. Giv mig Deres indsigtsfulde Raad.“ — Hvor Digekommissionens Protokol er, kan endnu ikke siges (Medd. af Deichgraf Th. Sönnichsen, Niebüll, 27. Marts 1927).

S. 42. Ved Meldahls Initiativ blev der gjort særlige Slik- og Strømundersøgelser „om hvad der kom fra Weseren og hvad fra Elben“. Ved Høfders og Dæmningers Retning og Konstruktion maatte der tages særligt Hensyn til en søndre og en nordre Tværstrømning.

S. 43. Kongen om Kielerturen i Samtale med Forf. under Besøget i Randers.

S. 44. Robert Neiiendam: „Det danske Theaters Vilkaar i Nordslesvig“ S. 78 f. — Om Aarhus Domkirke, Breve til Meldahl fra E. Erslev (1. Febr. 1858 og 3. Marts 1859) tidl. Adj. i Roskilde, da i Aarhus og Medd. af Medl. af Insp. for Aarhus Domkirke Grosserer L. Hammerich. — Om det særlige Syn af Dr. M. Mackeprang.

S. 45. Da Helms som 72-aarig fik Reiseunderstøttelse af Carlsbergfondet, tog han af Hensyn til Ribe Domkirkes Restaurering til Rhinen for at se de derværende

romanske Kirker. Til Italien kom han aldrig, skjøndt han vidste saa god Besked om Rom og kunde sige: „Jeg har drømt mig i Rom saa mange Gange.“ (Medd. af hans Sønneson Pastor H. J. Helms.) — „Brøchner og Molbech“ S. 226.

S. 48. Om Pederstrup III. Tid. 30. Okt. 1859.

S. 49. R. L. Mathiesen (Bygningsinsp. under Kjøbenhavns Kommune 1875—88) var Meldahls Elev. „Min Fader satte megen Pris paa Kammerherren“ skriver Archit. Aage L. Mathiesen 29. Nov. 1927, „og var ham meget taknemlig for, hvad der var bleven ydet ham“. — For Klubben i Randers gjorde Meldahl en „Tegning til Indretning af en Theatersal“, der dog aldrig blev til Noget.

S. 50. Randers Amtsavis 17. Nov. 1862. — Brev fra V. Elmgreen, Randers 26. Juni 1908. — Fredericia Avis Extranummer 9. Juli 1860. III. Tid. 13. Nov. 1859 S. 56. Orla Lehmann til Meldahl, Veile 11. Juli 1860. — Meldahl til Trap 17. Aug. 1862.

S. 51. Om Støtten paa Skamlingsbanken, H. Rosendal: „Træk af Danskhedens Historie i Sønderjylland“ I, S. 345. K. Hede: „Skamlingsbankens Historie“ S. 195 ff. — Berl. Tid. 5. Jan. 1860. — Meldahl har noteret paa Orla Lehmanns Brev: „Min Tegning til Obeliskens paa Skamlingsbanken“ og ogsaa nævnt den andetsteds i sine Optegnelser.

S. 52. Om Preusserne og Støtten medd. K. G. Meldahl af hans Morbroder Gustav Ræder, Dyrehavegaard ved Kolding.

S. 54. M. Damm i Abnormvæsenets Tidsskr. 1917. 3. H. S. 83. — Om Lehmanns Villa. Brev til Forf. 15. Jan. 1928 fra Prof. Edv. Lehmann. — Om Holmblads Villa, Medd. fra Kammerherre A. Kauffmann, hvis Hustru var Holmblads Sønnedatter.

S. 55. Om Holstens Villa, Zachariæ „Før og Nu“ 8. Aargang Nr. 9. — Paa Trekroner fik Meldahl Fyrtaarnet lagt til Midten af hele Fortet. — Yderligere Byggearbejder, som Meldahl kortelig nævner (uden Datum) var: 2 Privatbygninger i Helsingør, en Bygning paa Strandveien ved Helsingør, Favrholt Meieri, Tegning til Melkekjelder for Classen paa Falster, Raadgiver ved Kirkens Restauration i Nykjøbing paa Falster, Geheimeraad Bang paa Frederiksberg (Villa?).

S. 56. I Interimsbestyrelsen for Alnarp sad foruden Troil Grev C. Beck-Friis, Böringe, Häradshövding C. A. Trolle, Klågerup, og Ritmester R. H. Stjernsvärd, Vidtsköfle. Bygningen opførtes for ca. 144,000 Rd. (svensk), hvilket var langt under den bevilgede Sum (Medd. af Rektor for Landbruks Institutet ved Alnarp, Prof. L. Forsberg). — Meldahl bemærker, at Tagformerne fra Alnarp senere efterlignedes paa Sophiero ved Helsingborg.

S. 57. Om Troil. Medd. af dennes Dattersøn, Friherre F. Ramel, Landshövding i Malmø.

S. 63. O. Rydbeck: „Lunds Domkyrkas Byggnadshistoria“ S. 285 ff., S. 322 f. E. Wrangel: „Lund genom nio Sekler“ i Sv. Turistf. Aarsskrift 1919 S. 152 f. — 19. Nov. 1907 takker Domkyrkoarkitekt Th. Wählin Meldahl for forsk. gamle Skrifter om Lunds Domkirke „från de interessanta åren 1860—61“. — J. L. Ussing: „N. L. Høyens Levned“ S. 363.

S. 64. L. Fenger skriver, Brixton 27. Juli 1862: „Jeg saae meget mærkværdige Rester af Kalkmaleri i Alternischen i den sydlige Transept, inden Brunius lod det Hele cementmale og qvadre.“

S. 65. Om Lund Domkirke. Carl G. Laurin: „Kunsthistorie“ S. 944. — Julie Grüner f. Ræder utrykte „Minder fra mine Bedsteforældres Hus“ ere for en stor Del benyttede ved Fortællingen om Familien Baur. — Baur's ældste Datter Emilie, der døde ung, var J. M. Lappenbergs første Hustru; Therese, d. 1847, var g. m. Ullrich og Juliane og Sophie med Brødrene Adolph og Eduard von Hildebrandt, den første var bayersk Generalkonsul i Hamborg, den anden Godseier i Holsten. Sønnerne Georg g. m. Caroline de Chapeaurouge fra Hamborg og Johannes g. m. Sophie von Hedemann vare begge i Faderens Forretning. — G. F. Baur havde fra ung af følt sig som dansk Patriot. Efter Bombardementet 1807 var han en af de første, som ydede sit Bidrag (1,000 Rd.) til Fædrelandets Understøttelse. (J. Ræder: Danmarks Krigs og politiske Historie II, S. 9.)

S. 67. Om J. Ræder, Julie Grüners og Gustav Ræders Optegnelser og Medd. fra V. Elmgreen, Randers, og A. Tuxen i Biog. Lex. — *Johan Georg Frederik Ræder* (1834—1909) g. m. 1) Birgith Cathrine (Cathinka) Holstein (1840—74) og 2) sin Broder Oscars Enke Agnes Elise Albertha Helsted (f. 1848). — *Anna Helene Juliane* (1836—1914) g. m. Kammerherre, Oberstlieutenant H. G. Grüner (1827—97). — *Carl Gustav Valdemar Ræder* (1837—87) g. m. Bertha Othilie Aarestrup (1840—1926). — *Caroline Amalie* (1838—1906) g. m. Ferdinand Meldahl (1827—1908). — *Franziska Margrethe Mariane* (1841—1927) g. m. sin Fætter norsk General Hans Jacob Theodor Vilhelm Ræder (1831—1920). — *Oscar Alexander Ræder* (1844—77) g. m. Agnes Helsted. — Henrik Maximilian Albert Ræder (1852—1926).

S. 68. Om Chr. VIII's Besøg hos Donner se H. K. Zahrtmann: „Admiral C. C. Zahrtmann“ S. 129 f.

S. 69. Marianne Ullrich blev gift med W. von Runsohr, Rundhof i Angel.

S. 71. W. Baudissin til Sophie Kaskel („Wolf Baudissin, Gedenkbuch für seine Freunde“ S. 45 og S. 427.)

S. 72. Breve fra Henriette Skram til Forf. Februar og Marts 1924. — Kaptainlieutenant C. H. M. Sandholt (1789—1848) g. m. Cecilie C. J. Wivet. Tilsidst Eier af Vibygaard paa Sjælland. Elise ægtede Ingenieur P. A. Freund, Marie blev Kaptain H. G. Grüners anden Hustru. — I Brev til Julie 7. April 1865 omtaler Fru Meldahl med Sorg, at gamle Lorents Berg er død. Det lader til, at denne, der var Professor og Lærer i Mathematik ved Søkadetakademiet, har været den nævnte Historielærer.

S. 74. Fægtningen er vidtløftig beskrevet S. 147 ff. i J. Th. Ræder: „Krigs-erindringer fra 1848—50.“

S. 76. Om Baur's tyske Sindelag. Brev fra J. Ræder til Philip 7. Febr. 1850. Fædrelandet 28. Jan. 1850 (Brev fra Flensborg).

S. 77. De unge Piger underrettedes før Konfirmationen om, at de ikke mere som hidtil ved denne vilde blive opstillede efter Rang, men efter Alder.

S. 80. Lappenbergs Sønner vare Alfred, Jurist, senere Senator i Hamborg, Frits, senere Kjøbmand og Males særlige Ven Carl, der døde 1862, 20 Aar gammel, som Student i Heidelberg. — „Kan du fatte det,“ skriver Julie til Zisca 10. Jan. 1860, „at vi aldrig have bemærket det“, nemlig de mangfoldige Gange, Meldahl havde sørget for at møde dem.

S. 82. Om Kongens Ægteskab. N. Neergaard: „Under Junigrundloven“ I S. 689, II S. 346.

S. 83. Om Teilman, hvis anden Svigerfader, Kammerherre Bardenfleth, havde ledet Frederik VII's Optragelse se J. Richter: „Jægmesteren paa Kærgaard“ („Fra Ribe Amt“ B. 6, S. 620 ff.). — I Worsaaes „Optegnelser om Rosenborg Samlingen“ S. 24 f. omtales, at mærkeligt nok syntes Kongens Sorg ved Slottets Brand næsten at være størst over Tabet af hans egen tilvisse udmærkede Oldsagssamling. — Om Brandens Varighed Berl. Tid. 1. Febr. 1860.

S. 84. Forf. skylder Kontorchef Cordt Trap megen Tak for de forskjellige Meddelelser fra J. P. Traps utrykte Memoirer. — Brev fra Trap til Meldahl 1. Juli 1862.

S. 85. Brev fra Meldahl til Trap 28. Juli 1874. — Axelline Lund: „Spredte Erindringer“ S. 42 f. — „Fædrelandet“ 19. Dec. 1859. — F. Beckett: „Frederiksborg“ II S. 236. „Dagbladet“ 27. Dec. 1859. Medd. fra Frederiksborg Avis.

S. 86. H. N. Clausen: „Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie“ S. 456 f.

S. 89. Berlingske Tidende 11. Januar 1860.

S. 96. Molbechs Datter Johanne, senere g. m. den franske Forfatter Léon Bloy.

S. 98. Brev fra Vermehren 29. Jan. 1860. — Provst Fengers Tale ved Meldahls Begravelse 11. Febr. 1908.

S. 99. Julies Brev til Zisca 18. Jan. 1860.

S. 101. Efter Medd. af Directeur G. Falck er Busten betegnet 18. April 1860. — Grev Frijs skriver 24. Nov. 1860: „Deres Buste er ankommen og stillet i Salen, den er efter min Mening lig, dog maaske noget for fyldig og overordentlig skjønt udført.“

S. 102. „Høyens Levned“ S. 354 ff., S. 375.

S. 103. Indenrigsministeriets Beretning om Frederiksborg Slots Gjenopførelse S. 8 ff.

S. 104. „Dampskibet „Slesvig“ er i Gaar Morges blevet betydelig ramponeret ved en Ildløs.“ (Dagbl. 25. Febr. 1860).

S. 108. Et talende Exempel paa ubehersket Misundelse er et Flyveblad, Aalborg, Marts 1861, af Thielemann, der døde 1863 paa St. Hans Hospital efter at have været sindssyg i sin sidste Levetid.

S. 109. Præstens Navn blev dengang ved Vielser ikke indført i Kirkebogen, men der kan dog ikke være Tvivl om, at det her var Blædel. Meldahl har altid sat Pris paa denne, han anbefalede varmt Jette at lade Louise konfirmere af ham (Brev fra Rom Jan. 1856), han hører i Forlovelsestiden med Amalie ham (eller Fibiger), og han lod senere Barnedaab foretage af ham. — Det Øvrige af Fengers Brev er anført i denne Bogs Bind II S. 242.

S. 113. Brev til Forf. fra Tømmermester E. Unmack, 4. Jan. 1928. Om Wienberg, „Vort Land“ 1901 (vistnok Juni). — Wienberg skriver til Meldahl 14. Marts 1897: Maa jeg bringe Dem min hjerteligste Tak for Deres Lykønskning paa min 78-aarige Fødselsdag, ja, det er sandt, naar De siger, at det har været en lang og besværlig Virksomhed; allerede i mit 12. Aar begyndte jeg at arbeide, og jeg kan tælle de Fridage, jeg i den Tid har havt; megen Sorg og stundom Mishandling blev mig til Del, men Gud skee Lov, jeg har ingen Bitterhed i Sindet, og naar jeg med en stor Familie er sluppet gennem den lange Aarrække, da takker jeg Gud

for et godt Helbred, en trofast Hustrue, 2 brave Sønner og en stor Tillid og Velvillie, der blev mig til Del; ikke mindst har det hjulpet mig, jeg havde stor Kjærlighed til mit Arbeide. —

I Aar er det 52 Aar siden, vi mødtes, jeg bringer Dem min Tak for den Tillid, der er vist mig i den lange Tid. — Jeg seer med Tilfredshed tilbage paa de mange besværlige Arbeider, der ere udførte, og med en vis Stolthed kan jeg sige, vi havde kun Arbeidets bedste Fremme for Øie. —

Endnu en Gang modtag min Tak og Erkjendtlighed. Deres hengivne

C. Wienberg.

S. 115. Indenr. Beret. S. 15 f. — Fru Meldahls Brev til Julie 4. Aug. 1860.

S. 116. Fru Heiberg lod i 1861 Herholdt bygge hende en Villa i Rosenvænget. Maaske har hun ment, at Meldahl, der, tilskyndet af Marstrand, synes at have tilbudt sin Hjælp, har følt sig krænket ved, at hun ikke benyttede ham som sin Architect, hun skrev ialfald til Krieger 14. Okt. 1861, at Meldahl vist var saa vred paa hende, som han kunde blive. Gjennem Fru Drewsen sendte hun senere Meldahl en venlig Hilsen med Forklaring om hele denne Sag, og Meldahl skriver til hende 1. Febr. 1862: „det glædede mig, at en saa dygtig Mand som Herholdt — der desuden er min Ven — havde faaet det Hverv at assistere Dem. Thi han havde Tid og Evner — noget jeg dengang aldeles manglede. — Jeg var og er udslidt og træt. Maatte denne min aabne Udtalelse vise Dem, at der hos mig nu som altid kun hersker en eneste Tanke, naar jeg mindes Dem, nemlig hjertelig Tak for al Deres Venlighed og Glæde over at have havt Leilighed til at lære Dem at kjende i Deres Hjem.“ — Skjødet paa Meldahls Eiendom thinglæstes 3. Juni 1861. Eiendommens Værdi 72,000 Rd. — H. C. Andersen skriver 20. November 1866: Kjære Fru Meldahl. Er det Dem eller Fru Melchior, thi herhjemme løber man vild i Navnene, jeg maa takke for den smagfulde Gave, der iaften staar paa mit Bord? Jeg er ganske videbegjærlig! Deres taknemlige

H. C. Andersen.

S. 117. „Festen i Anledning af Krandsens Reisning paa Frederiksborg Slotskirke, 24. Okt. 1860.“

S. 118. Breve til Carl Jacobsen 11. og 14. Jan. 1891, hvor denne Klokkestol, der ved Klokkespillets Installation var bleven overflødig, tilbydes overtaget til Jesuskirken i Valby, hvor den ogsaa kom hen.

S. 119. Indenrigsmin. Beret. S. 62. — Medd. fra Rigsarkivet om den ny Landevej, som hidtil havde ført over de to første Slots-Øer ved Frederiksborg og gennem Porten i Amtmandsfløien. Worsaae udtaler 5. Juli 1863, som Directeur for de antikvariske Mindesmærkers Bevaring, i en Erklæring, at de oprindelig og mærkelige Bygninger, navnlig det gamle „Judiceerhuus forlængst ere omdannede og forsvundne“. — Det er derfor uden nogensomhelst Hjemmel, naar F. Beckett i „Frederiksborg“ II S. 239 og S. 271 kalder det „skæbnesvangert“, at Meldahl skulde have ladet Judiceerhuset nedrive.

S. 120. „Det Holbergske“ i Neergaard: „Under Junigrundloven“ II S. 341.

S. 122. De gamle Bygninger, hvoraf ingen var fra Christian IV's Tid, indeholdt Staldbygning m. m. samt Brændselsbygning, og bleve alle nedrevne (Medd. af Arch. V. Holck 6. Jan. 1928).

S. 125. Beretningen om Reisegildet tildels efter Worsaae: „Rosenborg Samlingen“ S. 38 ff. og Medd. af Rigsarkivar Laursen, der ogsaa oplyser, at der i Ind-

samlings Komiteens Arkiv ikke omtales noget Forlangende om, at Grevindens Navn skulde staa paa Orgelet, men at det maaske nok alligevel har ligget bagved flere af Medlemmernes Modstand, at det var Meningen, at Grevinden skulde mindes som Giver ved en eller anden Inskription paa dette. I en skriftlig Udtalelse siger f. Ex. Holmblad, at han ikke kunde ønske, at noget privat Navn forevigedes ved at knyttes til en enkelt bestemt betegnet Del af den Kirke, der agtes gjenopført.

S. 128. 1. Okt. 1902 skriver Firmaet Harald M. Andersens Enke til Meldahl, der har sendt sit Billede: „Jeg takker for snart 40 Aars Velvillie; for de Ord „Jeg svigter ikke!“ som Kammerherren udtalte, da Stifteren af Firmaet saa pludselig døde, og som jeg saa trygt har kunnet stole paa.“

S. 130. I Berl. Tid. 19. Febr. 1863 læses paa første Side om en tankeløs Artikel i Dagbladet 17. Febr., der fortalte, at Trap skulde fratræde sin Stilling. „Danmark“ og „Flyveposten“ insinuerede derpaa, at Ministeriet vilde fortrænge Trap.

S. 131. Om Sagen mod Gedalia Medd. af Kontorchef C. Trap, 15. Marts 1928. — Plougs Tale se Neergaard „Junigrundloven“ II S. 565.

S. 132. Om Kunstflidslotteriet. Indenrigsm. Beretning, Bilag 4. — „Forbunds-lænken“ se P. Andræ: „En Brevvexling mellem Andræ og Krieger“ S. 44.

S. 135. Om Gosch, Jonas Collin i Biog. Lex.

S. 138. Meldahls fik ialt 5 Børn: Helga Amalie Ingeborg (f. 1861) g. m. Stiftamtmand, Kammerherre Gustav Stemmann (f. 1845), Viggo Carl Meldahl (f. 1862, Skovrider, Anna Margrethe (f. 1863) g. m. Høiesteretsdommer Valdemar Schau (1857—1923), Emilie Benedicte (f. 1864) g. m. Toldkontrolleur Julius Jessen (f. 1852), Knud Georg Meldahl (f. 1869) Skibsværftsdirekteur, Fredriksstad, Norge, g. m. Anna Frieda von Bergen (f. 1876).

S. 139. Christian IX's Samtale med Forf. Ribe, August 1904.

S. 141. Kapt. Rockstroh Brev til Forf. 4. Jan. 1929: „At Tanken om at opgive Dannevirke var i Luften“ er rigtigt for de Indsigtsfuldes Vedkommende. Jeg skal herved nævne, at man i Flensborg ventede at se Preusserne rykke ind allerede 1. og 2. Febr. (Brev fra Gen. Caroc 1. Febr. 1864).

S. 144. G. Stemmann: „Erindringer“, Haderslev Stiftstidende 12. Sept. 1925.

S. 145. Et Brev fra Bille til Meldahl 24. Febr. 1864, viser, at Meldahl dengang tænkte paa at stille sig til Rigsdagen: „Høistærede! Det har været mig meget kjært at høre, at De tænker paa at stille Dem, og jeg skulde glæde mig meget ved at see Dem i Thinget.“ Han raader til at prøve i en Kreds udenfor Kjøbenhavn, Nyborg, Nakskov eller ved Roskilde. „Vel veed jeg, at et Valg der altid er mere usikkert, men i disse Kredse er det, at de nye Kræfter skulle frem.“

S. 148. Afd. Generallieutenant A. Tuxen henviste i Anl. af Brevet 24. April 1864 fra Grev Frijs til Generalstabens „Den dansk-tyske Krig 1864“ I S. 100, om Doubleringsprincippet for Fodf. Afdelinger, der skabtes ved Overbevisningen om, at det var nødvendigt under en Krig strax at stille en stor Styrke paa Benene, en Overbevisning, der maatte blive end mere levende efter den i 1861 udførte Beslutning om Dannevirkestillingens Befæstning, hvorved Hæren i Modsætning til et afventende Flankeforsvar skulde præstere et aktivt Frontalforsvar. Grev Frijs har sikkert kjendt Motiverne til Lovudkastet af 15. Jan. 1858 og i det Hele de mangfoldige Forslag til Ordning af Forsvarsvæsenet, som behandledes i Perioden

mellem Krigene; han synes at have holdt paa det afventende Forsvar. — Neergaard: „Junigrundloven“ II S. 709 ff. og S. 1417.

S. 150. Brev til Forf. fra Holger Begtrup 11. Marts 1928: Der er neppe Tvivl om, at Berg en eller flere Gange har været i Kjøbenhavn i Juni 1864, da han var stærkt optaget af den politiske Stilling indadtil og udadtil, og da Reisen var let at overkomme med Damper fra Stubbekjøbing eller Stege. Hans Udtalelse i Skrivelserne til Grooss om Betydningen af Slesvigs Bevarelse og om Monrads Mulighed for at opnaa dette (H. Begtrup: Christen Berg S. 290 og S. 292) kan jo forklare, hvorfor han blev taget med til det omtalte Møde.

S. 151. A. Klein arbejdede endnu 1865 hos Meldahl. Hans første selvstændige Arbejde er Faareveilegaards Hovedbygning 1867. — „Det kan nævnes, at en af de Architekter, der i sidste Fjerdedel af det forløbne Aarhundrede var særlig virksom for Opførelsen af fortrinlige Landbrugsbygninger, A. H. Klein, en Tid har arbejdet for Meldahl som Tegner og Konduktør, saa det er muligt, at Kammerherre Meldahl derved har haft en indirekte Indflydelse paa Landbrugsbygningernes Udvikling i Danmark“. (Brev fra Docent Anton Christensen til Prof. Ellinger, April 1926.)

S. 152. Ved Thronskiftet var der blevet nedsat en Kommission angaaende Slottenes Overlevering til Civillisten. Meldahl var Medlem af Kommissionen og havde altsaa saaledes ogsaa Forretninger i det Gule Palais.

S. 154. Fenger til Génève o. s. v. se Alma Bock: „Min Far og hans Hjem“ S. 72 ff.

S. 155. Poul Andræ: „Andræ og Krieger“ S. 62. — H. N. Clausen fortæller i sine „Optegnelser“ S. 460: „Universitetet synes at være blevet forglemt ved denne Lejlighed. Lørdag Eftermiddag indløb der vel en Slags Indbydelse; men Undskyldningsgrund var her lagt nær.“

S. 156. C. Hostrup: „Senere Livserindringer“ S. 130 f. — 1861 var Meldahl blevet R. af D. „for Opførelsen af den sidste Del af Frederiksborg“.

S. 157. Biog. Lex. H. Hertel og Joh. Steenstrup; denne siger at Georg Ræders „Svend Estridsen og hans Sønner“ har Værdi ved sit friske Kildestudium og originale Synsmaader.

S. 159. Kunstak. Hist. S. 298.

S. 160. Karl Madsen: „Wilhelm Marstrand“ S. 397, S. 399. Kunstak. Hist. S. 369 ff. Om Hilker, Meldahls Brev til Trap 30. Okt. 1864.

S. 161. „Kunstakad. Hist.“ S. 312 ff., S. 378 ff.

S. 163. Paa Baches Maleri sees der mere af Loft, Gulv og Væggen tilvenstre end paa den herværende Gjengivelse.

S. 164. Raffenberg: „Vilhelm Marstrand“ S. 58. — I Akademiets Brevarkiv findes en officiel Henvendelse fra Finansministeriet til Akademiet af 5. Marts 1873 og Akademiets Svar 18. Marts 1873. (Medd. af Akademiets Inspektør E. Spang Hansen ligesom om Udtalelsen af Peters i Mødet 17. Marts.)

S. 165. F. Meldahl: „Kunstudstillingerne“, S. 124, S. 132—144.

S. 166. Folkethingets Forhandlinger 1870—71 Sp. 1833 f.

S. 168. Godf. Christensen Brev til Forf. 24. Aug. 1928.

S. 169. Breve fra Stoltenberg til Meldahl 15. Marts og 3. Nov. 1871. — „Fædrelandet“ 1. Marts 1871: „Kunstakademiets Direktør (Marstrand) har været naiv nok til at forudsætte, at Hr. Stoltenberg har oprettet sit Legat for Kunstnere af

Kjærlighed til Kunsten.“ — „Kunstakad. Hist.“ S. 325. — H. Stemann: „F. Meldahl og hans Venner“ I S. 242 f. Meldahl søgte forgjæves at hindre Heinr. Hansen i at berøre den Stoltenbergske Sag i et Plenarmøde. Han skriver til Thiele 20. Marts 1871: Kjære Herr Etatsraad! Ifald De ikke vredes paa mig, vilde jeg gerne plage Dem med den Bøn „at lade mig hjælpe lidt med til Redactionen af det sidste Plenarmøde“. Der faldt en Deel Udtalelser, der maa behandles med Varsomhed, og jeg vilde gjerne hjælpe til, at vi ikke fik Vanskeligheder ved Oplæsningen i det kommende Møde. Deres hengivne, ærbødige F. Meldahl. — Tilføielsen gaaer ud paa, at Dirigenten var overtydet om, at der i Forsamlingen ikke fandtes Nogen, som ikke i høi Grad havde misbilliget den upassende Maade, hvorpaa „Fædrelandet“ havde udtalt sig i Anl. af Legatet; han henstillede til Prof. Hansen at tage sin Forespørgsel tilbage efter at samtlige Skrivelser med de officielle og fyldestgjørende Oplysninger vare oplæste. Prof. Hansen fastholdt denne.

S. 170. Nic. Bøgh: „Erindringer af og om J. A. Jerichau“ S. 350. — Brevene fra Jerichaus dreie sig ogsaa om deres Bolig („Kunstakad. Hist.“ S. 541).

S. 171. Helena Nyblom: „Maleren J. Roed“ S. 48 ff. Samme: „Livserindringer fra Danmark“ S. 212.

S. 173. Kunstakad. Hist. S. 571 ff., S. 579. Supplement S. LXVI.

S. 176. Efter Medd. af Inspektør E. Spang Hanssen findes der ikke i Akademiets Bibliothek officielle russiske Kunstpublikationer. — Meldahls Forord til Kunstakad. Hist. — J. M. Thiele: „Af mit Livs Aarbøger“ II S. 154, S. 221. „Kunstakademiet og Heststatuen paa Amalienborg.“

S. 177. Kunstakad. Hist. Supplement CXXIII ff. — Meldahl foreslaer her et Museum opført paa Exerceerpladsen i Kongens Have.

S. 180. Kunstakad. Hist. S. 360. — F. G. Knudtzon: „Stilkritikken i Danmark“ (i „Tilskueren“ Aug. 1916 S. 163 f.), og i Brev til Forf. 31. Aug. 1916 mener Knudtzon, at Foredraget om Venezianerne var Vinter 1864—65.

S. 181. Kunstakad. Hist. S. 359.

S. 182. F. G. Knudtzon: „Ungdomsdage“ (Clausen og Rist) S. 200, S. 206 ff. og Brev til Forf. 23. Aug. 1916.

S. 183. Kunstakad. Hist. S. 361.

S. 184. Lange og Roeds se Brandes og Købke: „Udvalgte Skrifter af Julius Lange“ I S. 195. H. Nyblom: „Maleren J. Roed“ S. 25 og S. 47, S. 51 og „Livsminder fra Danmark“ S. 157. — J. Lange: „Vor Kunst og Udlandets“ S. 16 f., S. 36. G. Brandes „Samlede Skrifter“ XIV S. 555.

S. 185. G. Brandes: „Samlede Skrifter“ XIV S. 543.

S. 186. Købke: „Julius Langes Breve“ 11. Nov. 1895, S. 332. — J. M. Thiele: „Af mit Livs Aarbøger“ II S. 202.

S. 188. Udateret Kladder til Meldahls Brev til Dronning Louise. — Brev til Trap 4. Juli 1872.

S. 189. Skodsborg Middagen blev dog vist ikke til Noget, da Dagen ikke passede Curtius.

S. 191. Brev til Fru Heiberg 18. Juni 1882. — Købke „Breve fra Julius Lange“ S. 119 f., S. 151, 11. Marts 1880 (til F. Schwartz). J. Lange: „Menneskefiguren i Kunstens Historie“ II S. 385, S. 466 f., S. 496, S. 503. „Venus og Violante“ se

Olga von Gerstfeldt i E. Steinmann: „Pilgerfahrt in Italien“ S. 255 ff.). — „Udvalgte Skrifter“ I S. 279, S. 307, II S. 123 f.

S. 192. L. Fengers Brev 25. Febr. 1862.

S. 193. Brev fra Meldahl til Fenger 20. Okt. 1871.

S. 194. Andreas Bruun: „Jens Vilhelm Dahlerups Liv og Virksomhed“ S. 36. — Breve fra Garde 11. Dec. 1863 og før 1. April 1866. — Efter Medd. 5. Nov. 1927 fra Havnedirekteur Th. Borg findes der en Mappe, indeholdende 13 Planer — Nr. 0 til Nr. 12 — vedrørende Havnevæsenets nuværende Bygning og Terrainet deromkring. Den er indsendt til Havnekaptainen af Professor Meldahl med Skrivelse af 11. Juni 1867, Planerne 0, 1, 2, 9 og 10 ere undertegnede F. Meldahl, V. Dahlerup og F. Böttger. Den første er en Grundplan af den nuværende Bygning, Toldbodpladsen og den nærmest liggende Del af Langelinie, 1 viser nuværende Bygnings Façade med Omgivelser, 2 er en Tegning af Bygningens Forside, 9 er Plan af I-Sals Etage og 10 af Stueetagen. Alle øvrige Planer ere kun undertegnede af Dahlerup og Böttger. — Mærkeligt nok antydes der Intet om dette Samarbejde med Meldahl i Bogen om Dahlerup (S. 46). I Meldahls Exemplar af denne har han gjort Bemærkning herom.

S. 195. Fru Meldahl fortæller: „Gamle Holmblad og Tietgen vare rigtig gode Venner; Holmblad støttede Tietgen med Penge og Kredit, og hvad der var mere, han advarede ham imod at lade Tungen løbe løbsk. „Kan De passe paa min Mund?“ svarede Tietgen, „for jeg kan ikke!“ — Tietgen blev Suppleant til Kontrolkomiteen for det sjællandske Jernbaneselskab 18. Mai 1859. Som Medlem af denne udtraadte han efter Ønske 28. Mai 1863. (Medd. af Kontorchef ved Statsbanerne J. C. Wibe Harhoff). Efter Medd. fra Rigsarkivet synes Meldahls og Tietgens Samarbejde i disse Jernbanesager at have været helt privat. — Børskommissair Jul. Schovelin skriver til Forf. 2. Marts 1929 efter at have seet foranstaaende Sider (195 f og 207 f.) om Tietgen: „Det er rigtigt, at han for et kortere Tidsrum var knyttet til det sjællandske Jernbaneselskab, som han vilde skulde overtage Driften af de under Bygning værende jyske og fynske Statsbaner, men da hans storartede Plan i saa Henseende ingen Sangbund fandt, trak han sig atter ud — hvad det citerede Brev til M. af 28. April 1863 ogsaa bekræfter. — At han satte *stor Pris* paa Meldahl, og de omgikkes en bon camarade er uomtvisteligt, de talte begge rent ud af Posen, og T. vurderede denne Egenskab højt. Hvad Fruen skriver er derfor historisk Sandhed. — Efter mit Skjøn er der i de faa Træk, der er ridsede op paa det Par Sider, som hermed følger tilbage — med Tak — givet et impressionistisk korrekt Billede af Manden. Mundkaad var han bl. a. ogsaa til det utrolige“. — Om V. Rothe, der 1856—85 var Direktør for det sjællandske Jernbaneselskab, skriver Meldahl: „Jeg syntes saa godt om Rothes Optræden, at jeg opkaldte min Søn Viggo efter ham“ (1862). — Hetsch skriver 10. Mai 1862 i Anl. af Jernbaneanlægget: „Jeg vilde ret ønske, at denne Leilighed maatte benyttes, at De, kjære Ven, kunde sætte Deres Venner, Kongen og hans Ministre i Bevægelse for snarest muligt at udvirke, at dette Anlæg ligesom alle andre vigtige Bygningsforetagender, alle derhen hørende Planer, maatte blive underkastet Bedømmelsen af et lille Samfund af sagkyndige Mænd, forinden der meddeles allerhøieste Approbation — med andre Ord, at vor gamle, fromme Ønske med Hensyn til en høiere Bygnings Domstol endelig kunde blive iværksat.“

S. 196. J. Marstrand: „C. F. Tietgen“ S. 57 („Folkets Førere“).

S. 197. Om Fenger 1864 se Alma Bock: „Min Far og hans Hjem“ S. 72.

S. 200. Meldahl siger om Indenrigsminister Tillisch „fuldt ud Gentleman og Støtte for mig“.

S. 202. Hvor vanskeligt det har været at overtage Inspektoratet efter gamle Friis sees tydelig i en Beretning af Bispinde Rørdam („Tilbageblik paa et langt Liv“ S. 131); hun bar hele sit Liv Nag til Meldahl, fordi han ifølge Embedspligt foranledigede, at Rørdams blev satte op i Leie paa Fasangaarden, hvor de altsaa havde boet for billig.

S. 204. Forf. skylder Tak til Prof. Aage Friis og Rigsarkivet, der have oplyst Sammenhængen med Kriegers Samarbejde med Meldahl i Theatersagen. — I et hjerteligt Brev 18. Mai 1875, fra Chr. Hansen, som Meldahl havde opfordret til at være med til et Projekt til Udstillingsbygningen, skriver denne: „Dette vilde naturligvis have været mig en Satisfaction for den Tilsidesættelse, som jeg tidligere har lidt ved Theaterbygningen og den botaniske Have, hvortil jeg efter Opfordring har gjort Tegninger og Overslag, som har kostet mig meget, og hvorfor jeg ingen Godtgjørelse har faaet.“ — R. Neiiendam: „Det Kongelige Theaters Historie 1874—1922“ S. 6.

S. 206. Brev fra Kammerherreinde Stampe Feddersen til Forf. 29. Mai 1927.

S. 207. Tietgen husker feil, naar han i sine Erindringer S. 96 siger, at hans Sporvognsselskab, 1866, var det første i Europa, Tietgen var Mellemand, da C. F. Garde i 1862 fik Concession paa den første Sporvei i Kbhvn. (Medd. af Borgmester J. Marstrand) men allerede 1852 havde den franske Ingenieur Loubat anlagt Sporvei i Paris (M. Lollsgaard (i „Absalon“) „Kjøbenhavns Sporveje 1863—1913“ S. 315). — Kbhvns. Borgerrep. 1874—75, S. 593 ff.

S. 208. Efter Meldahls Kontrakt med Byggeselskabet 26. Mai 1873 havde han en fast aarlig Gage paa 1500 Rd. foruden 1 pCt. af Byggeforetagender. Denne Indtægt anslaaes i Kontrakten til ialt 6000 Rd. aarlig. — Carl C. Christensen „Hôtel d'Angleterre“ S. 102 ff. — „Vort Land“ Juni 1901. — Tietgens Erindringer S. 111 f., S. 128.

S. 209. Brev fra Bille Holbæk 6. Jan. 1890.

S. 213. Berlingske Tidende 14. Febr. 1872.

S. 214. Samme 12. Marts 1872.

S. 215. „Dagens Nyheder“ 17. Juli, 24. August 1870.

S. 216. Rigsdagstidende 1871—72 Sp. 2993 f., Sp. 3050.

S. 222. Indenrigsmin. Beret. S. 28. — Fr. Weilbach: „Frederiksborg Slot“ S. 126.

S. 223. Meldahl til Krieger 6. Jan. 1884. — Brev fra Peters, Espergjærde, 22. Aug. 1872.

S. 224. „Wolf Graf Baudissin Gedenkbuch für seine Freunde“, Biographische Skizze von Gustav Freytag S. 3 ff., S. 426 f. — Louis Bobé: „Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds“ IV S. 243. — Clausen og Rist: „Fra J. L. Heibergs Ungdom“ S. 158.

S. 225. Om Kong Wilhelm Tale af Landraad H. von Rumohr ved Bryllupsfest paa Rantzau 12. April 1913.

S. 226. „Dagbladet“ 25. Sept. 1890 indeholder ondsindede og ganske ube-

føiede Angreb paa Meldahl. Albert Jensen smst. 27. Sept. (tidl. Bygningskonduktør paa Frederiksborg): paa mangfoldige Bygninger i Ind- og Udland findes saadanne Porraithoveder. Meldahls Buste „paa sin tilfældige Plads sidder just ikke med Urette“. Meldahl oplyser i et Brev Bladet om, at han først ved dette har erfaret, at hans Hoved findes paa Rosenborg. — Samtidig Breve fra Billedhugger H. C. Petersen til „Dagbladet“ om Rosenborg-Hovedet og fra Sten- og Billedhugger H. Olsen til Meldahl om det paa Frederiksborg.

S. 228. C. M. Cold (1820—1900). 1860 Bogholder ved Kunstflidslotteriet, 1871—87 Forretningsfører ved Samme og Medlem af Komiteen for Frederiksborg Slots Opførelse (Medd. af Overlæge E. Cold).

S. 229. „La Grève des Forgerons“ er det Eneste af Coppée, som Molbech har oversat, i ypperlige Knyttelvers à la „Svend Dyrings Hus“ (Medd. af Ernst v. d. Recke). — Jean Monval: „François Coppée Lettres à sa Mère et à sa Sœur“ S. 97 ff.

S. 230. Margrethe Westengaards Fader, Oberst O. Westengaard havde tjent under Fru Meldahls Fader. Hun var Husven hos Meldahls og glædede dem alle med sin Sang.

S. 232. L. 17 f. o. læs „maintenant“.

S. 234. Brev fra Frijs om Murstenene 16. Marts 1860 og 30. Juli 1860.

S. 238. 24. August 1865 skriver Meldahl til Ludv. Fenger: „Jeg har tildels afgivet Frijsenborg til 2de Andre. — Holm har faaet det Indre, og en Conductør Lange det Ydre. Jeg vil ikke derover.“

S. 239. I flere Breve 1859—60 fra Grevinde Frijs til Meldahl omtales hendes Korrespondance med Habbe.

S. 243. J. Lange: „Samlede Værker“ I S. 103 f., S. 106.

S. 244. Kunstakad. Hist. S. 383 f.

S. 250. J. Lange: „Vor Kunst og Udlandets“ S. 38 f.

S. 251. Købke: „Breve fra Julius Lange“ S. 61 f.

S. 253. I April skrev Meldahl endnu en Artikel „Primitive Bygningsformer“, i III. Tidende 24. Mai 1874. — I Balsgaards Skrift S. 8, S. 30 og S. 42. — Inspektør E. Spang Hanssen medd., at der i Akademiets Arkiv Intet findes om denne Fællesudtalelse.

S. 254. Kunstakad. Hist. S. 312: Raffenberg: „Vilh. Marstrand“ S. 81 f.

S. 255. I 11 Aar havde Marstrand undladt at indstille Nogen. Meldahl Brev til Trap 29. Marts 1874.

S. 257. Kjøbenhavns Borgerrepræsentanter 1874—75, S. 423—26, S. 760.

S. 259. H. Nyblom: „J. Roed“ S. 43.

S. 260. Rigsretssag 3, I S. 189, S. 247, II S. 63 ff., S. 71. — V. Dahlerups Liv, S. 50 f.

S. 261. Rigsretssag 3, I S. 256 f., S. 262 f., II S. 68, S. 147.

S. 262. Samme I S. 111, S. 135, S. 273, II S. 205, S. 372.

S. 267. Samme I S. 225, II S. 179, S. 205.

S. 269. Meldahls Optegnelser og Komiteens Protokol i Rigsarkivet.

S. 271. I Petersens Brev staar der „Fredstrup“.

S. 272. Krieger til Meldahl 15. Juni 1881: „Det undrede mig, da jeg forleden hørte, at Deres *extraordinaire* Theaterbyggningscomité endnu eksisterede (men liggende i Dvale). Naar den imidlertid levede, vilde en anden Minister end Fischer og

Scavenius naturligvis have benyttet dens Hjælp. Men kan det virkelig overraske Dem, at Scavenius—Worsaae gaee deres egen Vei? Mig overrasker det ikke.“

S. 273. Rigsretssag 3, I S. 112, S. 209, S. 275, S. 279, S. 355.

S. 275. A. Bruun „V. Dahlerup“ S. 40. Kunstakad. Hist. S. 438, S. 454. — F. Meldahl: „Kunstudstillingerne“ S. 147 ff.

S. 276. Samme S. 155 ff., S. 170. — Da Meldahl 24. Marts 1881 spurgte Krieger, om han syntes, at man behøvede særlig at indbyde (Exminister) Fischer til Akademiets Aarsfest, svarede Krieger: „Personligt vilde jeg helde til det mindst Mulige ligeoverfor den Paagjældende, der jo vel af alle Akademiets Medlemmer skjønnes at have vist Vilkaarlighed ved Sagens Behandling.“ — I Festtalen takkede Meldahl særlig Truelsen, Albert Jensen og Wienberg. Denne skriver 2. April 1883: Hermed tillader jeg mig at bringe Herr Etatsraaden min hjerteligste og forbindtligste Tak for Deres Udtalelser om min Færd ved Opførelsen af den Bygning, som blev indviet i Gaar, jeg sætter saa meget mere Pris herpaa som Udtalelsen kommer fra en Mand som Herr Etatsraaden. — Jeg benytter Leiligheden til at ønske Dem til Lykke med denne Bygning, jeg feiler neppe, naar jeg siger, at uden Deres energiske Bestræbelser var den neppe kommet saa vidt. — Gid De i mange Aar maa leve og virke for, hvad Bygningen skal huse. Med Høiagtelse Deres hengivne C. Wienberg.

S. 277. „Kunstudstillingerne“ S. 165. Medaillens Indskrift er „Skjønhed, Maalet — Sandhed, Veien“. — Den er tegnet og modeleret af H. Conradsen (Medd. af F. J. C. Hartmann).

S. 280. Meldahl til Krieger 6. Jan. 1884. Nyrop: „J. C. Jacobsen“ S. 78, S. 92. Indenrigsmin. Ber. S. 31. Berl. Tid. 24. Aug. 1876.

S. 282. „J. C. Jacobsen“ S. 71. Faxehus opf. efter Jacobsens Tegning 1875.

S. 63. Det var efter Medd. af Grev Claes Wachtmeister, Knutstorp, ingen Wachtmeister, men Friherre Carl Gustaf Wrangel, der byggede Kirken som „ordförande i socknens byggnadsstyrelse“.

Bind I S. 104. Den svenske Maler G. H. Palm (ikke Palen).

Bind II S. 269. „Kudmann“ er Professor K. F. Kuhlmann (1803—81), der i Lille havde grundlagt storartede kemiske Fabrikker. I „Folkekalender for Danmark“ 1859 (S. 91 ff.) fortæller Meldahl i „Vandglassets Anvendelse i Frankrig“ om sit Besøg hos denne rige, høitansete Mand og dennes Svigersøn, hos hvilke han saae Prøver paa alle mulige Grader af Vandglasopløsning baade i ublandet Tilstand og med Tilsætning af Farver.

REGISTER

- Aagaard C. F. 235, 240.
 Aarestrup F. C. V. 157.
 Abildgaard N. A. 243.
 Abrahamson W. H. F. 213.
 Adler D. B. 217, 220. — J. f. Raphael
 217, 221.
 Adolph J. D. S. 27.
 Allen C. F. 101.
 Amberg H. C. 153.
 Andersen Brødrene 209.
 Andersen H. 128, 290.
 Andersen H. C. 23, 101, 116, 197, 289.
 Andræ C. G. 29, 138, 139, 155, 201.
 Ankjær S. 30.

 Bache Otto 99, 162, 163, 240, 258, 291.
 Bagesen F. L. A. H. 77.
 Balsgaard C. V. 14, 160, 161, 164, 253,
 254.
 Bang P. G. 286.
 de Banville Th. 233.
 Bardenfleth C. E. 74.
 Bardenfleth F. L. 288.
 Baudissin K. L. 224. — S. f. Kaskel
 223 f., 229, 231, 287. Wolf 71, 223 f.,
 231, 287.
 Baur Auguste 80. — C. f. Chapeaurouge
 76, 287. — Emilie 287. — Georg 66, 76,
 195, 287. — G. F. 65 ff., 71, 76, 80, 81,
 93, 111, 195, 287. — Heinrich 68, 79.
 — Johannes 66, 197, 287. — J. H. 66.
 — Juliane 287. — M. f. Heise 65, 68,
 71, 80. — P. f. Wattenbach 68, 69. —
 Sophie 287. — S. f. Hedemann 197,
 287. — Therese 287.
 Beck-Friis C. 56, 286.

 Beckett F. 85, 289.
 Benzon A. N. 209.
 Berg, Kondukteur, 153.
 Berg Christen 150, 166, 291.
 Berg L. 72, 287.
 Berlin N. J. 64.
 Berling J. C. E. 83, 86, 120.
 Berner F. J. G. 260, 266.
 Bille C. St. A. 208, 209, 259, 261, 276,
 290, 294.
 Bille Steen 33.
 Bille Torben 136.
 Bindsbøll M. G. B. 24, 257.
 Bing & Grøndahl 128.
 Bismarck 139, 146.
 Bissen H. V. 13, 20, 66, 101, 162, 170,
 172, 177, 248, 257.
 Bissen Vilhelm 170, 171, 190.
 Bjerre A. H. 104.
 Blache Chr. 277.
 Blichfeldt F. Th. E. 240.
 Blixen-Finecke C. F. A. B. 103, 127,
 138, 139.
 Bloch Carl 128, 162, 184, 222, 240, 250,
 251, 252, 281.
 Blom H. J. 74.
 Bloy Léon 288.
 Blücher F. E. 120, 125 f.
 Blædel N. G. 109, 288.
 Bock G. F. 272.
 Bornemann C. 259.
 Bournonville A. A. 269.
 Boye M. f. Birckner 93 f.
 Brandes Georg 185.
 Brandt C. J. 205.
 Branth H. J. A. C. 48.

- Bregendahl L. N. 48.
 Brix C. C. 213.
 Broberg C. A. 89, 92, 117, 122, 124, 156, 281.
 Brunius K. G. 55, 56, 62, 63, 65, 286.
 Brøchner Hans 45, 94, 95, 184.
 Brøndsted P. O. 189.
 Bülow F. R. H. 75.
 Burman Becker G. 203.
 Bøgh Carl 276.
 Böttger F. C. 37, 194, 293.
- Carlsen H. R. 152.
 Caroc F. C. V. 290.
 Caroline Amalie 68 ff., 103.
 Carstens A. J. 172.
 Carstensen R. P. 38, 39, 142, 285.
 Casse A. L. 26, 284.
 Chemnitz M. T. B. 44.
 Christensen Balthasar 120.
 Christensen C. 257.
 Christensen C. F. 22.
 Christensen Godfred 168, 276, 291.
 Christesen V. 128.
 Christian VIII 68 ff., 225.
 Christian IX 43, 79, 103, 139, 142, 146, 156, 212, 215, 254, 277, 281, 285, 290.
 Classen P. H. 286.
 Clausen H. N. 86, 118, 250, 291.
 Cold C. M. 228, 295.
 Collin Th. 116.
 Conradsen H. 13, 14, 20, 164, 170, 259, 296.
 Coppée François 10, 228 ff., 295.
 Cordsen, Kondukteur 271.
 la Cour J. 246.
 Curtius Ernst 189 f., 292.
- Dagmar, senere Keiserinde, 176.
 Dahlerup V. 162, 192, 193 f., 208, 260, 266, 269, 271, 272, 274 f., 293.
 Dahlstrøm P. N. 235.
 Damm M. 54
 Danner, Grevinde, 82, 83, 85, 86, 104, 120, 122, 123 ff., 290.
 Danneskiold-Samsøe O. 215 f.
- David C. G. N. 36, 49, 154, 200.
 Dinesen Lars 165.
 van Dockum C. E. 74.
 Donner C. H. 68, 70.
 Drachmann Holger 241 f.
 Drewsen H. 53, 210. — I. f. Collin 110, 111, 198, 289.
 Dreyer J. C. 149.
 Durloo H. P. 53.
- Eckersberg C. V. 190, 257.
 Ehlers E. D. 213, 214.
 Eilersen Rasmussen E. 240.
 Elmgreen V. 50, 67, 77, 286
 Ernst J. F. M. 55.
 Erslev E. 285.
 Esmarch J. F. A. 43, 44.
 Esskildsen E. 55. — F. C. 33, 55, 213.
 Estrup J. B. S. 49, 165, 203, 220, 275, 278.
 Evens O. F. Th. 171.
 Exner J. 18, 169, 171, 184, 275, 276.
- Fallesen M. E. 15.
 Fenger A. f. Fenger 192. — C. E. 9, 11, 21, 22, 23, 24, 25, 28, 30, 31, 35, 38, 41, 42, 43, 61 f., 63, 76, 100, 103, 104 f., 108, 109 f., 116, 133, 138, 141, 150, 154 f., 158, 178, 194, 195, 196, 197, 198, 209 ff., 213, 214, 215 ff., 218 ff., 239, 262, 271, 275. — Clara 206. — F. 21, 192. — I. f. Plockross 110, 154 f., 182, 206. — J. 21. — Ludvig 11, 12, 16 f., 20, 23, 37, 38, 41, 56, 57 ff., 63 f., 87, 129, 137, 138, 150, 151, 162, 175, 184, 192 f., 198, 245 f., 275, 286, 293. 295.
- Ferdinand Prins 130.
 Fibiger J. 101, 288.
 Fibiger J. S. 74.
 Fischer J. C. H. 11, 272, 275 f., 277, 278, 279, 295, 296.
 Fjeldskov N. V. 127, 240.
 Fønnesbech C. A. 35, 36, 217, 220, 228.
 Frederik VI 67.
 Frederik VII 15, 74, 82 f., 85, 86, 89,

- 103, 104, 105, 106, 119 ff., 124, 125 ff.,
130, 131, 139, 230, 288, 293.
- Frederik (VIII) Kronprins 161, 162,
213, 244, 254.
- Frederik, Landgreve 126, 217 f.
- Frederik Christian August, Hertug af
Augustenborg 142, 145.
- Freund G. C. 101.
- Freund P. A. 287.
- Friederichs K. 187.
- Friedrich (I), tysk Kronprins, 187.
- Friis F. F. 13, 15, 18, 19, 24, 103, 201,
202, 210, 212, 294.
- Frijs C. E. 30, 35, 45 ff., 87 f., 96 f.,
103, 132 f., 134 f., 142, 148 f., 234 ff.,
288, 290, 295. — J. C. C. 234. —
Mogens 135, 239. — Th. f. Haffner
45, 46, 88 f., 97, 236, 237 ff., 295.
- Frstrup N. 238, 240, 271.
- Frohne J. V. 131.
- Frølund C. F. S. 152.
- Funch M. J. W. 200.
- Fønss J. Ph. R. 100.
- Gade N. W. 153, 271.
- Gammeltoft J. C. J. 214, 260, 261.
- Gandil J. P. 32.
- Garde C. F. 282, 294.
- Garde J. A. 33, 194, 293.
- Garrigues Emilie 72.
- Gedalia G. A. 130, 131.
- Geismar C. F. 209.
- Georg I, Konge af Grækenland, 162,
188, 254.
- Gerlach G. D. 73, 145.
- Gertner J. V. 18, 19, 162.
- Gnudzmann J. E. 266, 267.
- Gosch C. C. A. 42, 65, 135 ff., 138,
145 ff., 156, 175 f., 184, 188, 189,
203, 259. — H. f. Smith 138, 145.
- Grove E. R. 38, 39, 41, 128.
- Grundtvig 205.
- Grüner H. G. 158, 267, 287.
- Grøn L. J. T. 35.
- Haag Paul 228 ff.
- Habbe N. F. 295.
- Hage A. 30, 34, 150, 198, 285.
- Hage H. 30, 32, 33, 200.
- Hall A. M. f. Brøndsted 274. — C. C.
103, 125, 133, 136, 137, 138, 139, 148,
198, 212, 213, 214, 246, 247, 248, 251,
254, 259, 262 ff., 267, 269, 272, 273 f.
- Hammer O. C. 41.
- Hammer W. 109, 162.
- Hammerich M. J. 173.
- Hansen, Polerer, 113.
- Hansen Aksel 277.
- Hansen Chr. 13, 18, 20, 65, 162, 165,
171, 189, 200, 204, 210, 241, 242,
244, 259, 294.
- Hansen C. F. Officer 74.
- Hansen C. F. 48, 66.
- Hansen Constantin 18, 20, 162, 164,
193, 245, 246, 250, 251, 252, 259.
- Hansen Heinrich 13, 20, 21, 27, 83, 94,
101, 104, 115, 127, 128, 156, 160,
162, 165, 171, 174, 177, 222 f.,
226, 253, 267, 275, 276, 279, 281,
282, 283, 284, 292. — A. Heinrich
128.
- Hansen H. N. 92.
- Hansen J. M. 66.
- Hansen Theophilus 180, 189, 275.
- Hanvaux, Stenhugger i Belgien, 223.
- Hartmann F. J. C. 277.
- Hartmann J. P. 153.
- Hassert H. F. 116.
- Hauch J. C. 86.
- Havsteen J. 230.
- Heiberg J. L. 93, 110 ff., 116, 224. —
Johanne Luise 9, 10, 77 ff., 92 f., 110 ff.,
116, 131, 191, 270 f., 284, 289, 292.
- Heise J. A. 65.
- Hellmann Th. J. 213.
- Helms Jacob 44 f., 285 f.
- Helsted Axel 276 f. — F. F. 77, 157.
- Heltzen E. S. E. 30, 160.
- Henriette, Prinsesse af Augustenborg,
43.
- Herholdt J. D. 13, 21, 38, 44, 104, 115,

- 131, 159 f., 171, 192, 195, 210, 261, 269, 275, 289.
- Hertzog F. G. 20, 171.
- Hetsch Chr. 159. — G. F. 13, 14, 18, 19, 20, 21, 27, 159, 160 f., 174, 257, 293.
- Hildebrandt A. 287. — F. E. 287.
- Hilker G. C. 20, 160, 161, 162, 174, 236.
- Hoff, Ingenieur, 28.
- Hoffmann I. A. F. 195.
- Holbech C. F. 171.
- Holm A. Nielsen 114.
- Holm C. F. 14.
- Holm Edvard 13, 284.
- Holm Hans 192, 238, 240, 295.
- Holmblad L. P. 54 f., 89, 104, 117, 122, 123, 124, 156, 169, 208, 281, 290, 293. — M. f. Schack 54.
- Holst W. C. 78.
- Holst Pianofortearbejder 272.
- Holstein U. A. 30, 157.
- Holsten-Lehn-Charisius F. C. 55, 107.
- Hornemann C. J. E. 17, 76, 198.
- Hoskiær F. 83.
- Hostrup J. C. 155, 156.
- Howitz F. J. A. C. 116.
- Hultmann F. W. 78.
- Hummel C. G. 19, 115, 117, 212, 260, 261.
- Høedt F. L. 23, 79, 115.
- Hørup V. L. B. 273.
- Høyen N. L. 13, 15, 18, 20, 44, 64, 65, 85, 101, 102 f., 159, 160, 171, 175, 176, 180 f., 183, 185, 248, 251, 253, 268.
- Ingerslev C. P. R. 25.
- Irminger V. 277.
- Jacobsen Carl 99, 289.
- Jacobsen J. C. 9, 11, 128, 208, 209, 213, 214, 222, 223, 261, 269 ff., 279 ff., 282 f., 296.
- Jahn A. M. 114, 127.
- Jansen J. J. 142.
- Janssens Wynand 223.
- Jensen Albert 158, 197, 208, 267, 275, 276, 295, 296.
- Jensen Chr. 240.
- Jensen F. V. 208.
- Jensen J. L. 15, 18, 19.
- Jensen V. 114.
- Jerichau E. f. Baumann 13, 171, 292. — J. A. 13, 15, 18, 20, 170 f., 292.
- Jerndorff A. 240, 276.
- Jespersen J. V. 25.
- Jessen J. B. 290.
- Johannsen C. G. W. 38, 39, 40.
- Johnsen V. F. 89.
- Jürgensen P. 20.
- Jørgensen B. S. 212.
- Kaas F. J. 224.
- Kampmann H. 49.
- Karl XV 61, 62, 64, 108, 126, 131, 215.
- Kauffmann H. A. Th. 75.
- Kaulbach W. 259.
- Kayser H. H. 15, 213, 261, 269.
- Klein A 113, 129, 150 f., 291.
- Klein Vilhelm 14, 17, 20, 127, 128, 175.
- Klewing H. A. 114.
- Klubien A. H. F. 259, 273.
- Knudtson F. G. 180 f., 183.
- Koch J. 77.
- Koefoed H. J. 89.
- Kolberg A. J. 171.
- Kornerup J. 24, 63, 83, 84, 107, 116, 258, 267.
- Krieger A. F. 131, 138, 199, 200, 201, 204, 270, 272, 278, 279, 294, 295, 296.
- Krøyer P. S. 210.
- Kuhlmann K. F. 296.
- Kyhn Vilhelm 250 f.
- Købke J. P. 152, 285.
- Köhler J. G. 260.
- Køhler V. 260, 272.
- Königsfeldt J. P. F. 84.
- Langballe C. R. 153.
- Lange, Kondukteur, 295.
- Lange Julius 162, 176, 183 ff., 186 ff.

- 190 ff., 242 ff., 244 f., 246 ff., 251, 253, 255 f.
- Lappenberg A. 287. — C. 287. — F. 287. — J. M. 67, 70, 287. — M. f. Baur 67, 71.
- Larssen O. 260.
- Lassen G. 102.
- Lehmann G. C. H. 23, 54. — Orla 50 ff., 73, 109, 136, 138, 195, 198, 200, 201, 286.
- Lemerre A. 229 f.
- Lendorf C. W. F. 50.
- Lerche H. G. F. 120, 122.
- Levy Martin 164.
- Liebe C. C. V. 130, 131, 208.
- Lind S. 65.
- Linde A. C. P. 262, 269.
- Louise, Christian IX's Dronning, 14, 79, 162, 176, 188, 215, 244, 251, 254, 292.
- Lund F. C. 85. — A. f. Mørch 85.
- Lund J. L. 13.
- Lund Louis 244.
- Lund T. 18, 19.
- Læssø W. H. F. 74.
- Løvenskiold Anna 100.
- Løvenskiold C. L. 120, 123.
- Madvig J. N. 86, 189.
- Malling P. 13.
- Mantzius K. A. L. 78.
- Marcussen J. A. 127.
- Marstrand Wilhelm 13, 15, 18, 20, 37 f., 53, 54, 92, 101, 102, 110, 111, 112, 159, 160, 162, 164, 165, 166 ff., 169, 172, 177, 193, 241 f., 248, 254, 255, 257, 258, 289, 291, 295.
- Martensen H. L. 155.
- Mathiesen R. L. 49, 50, 286.
- Mauve K. 44.
- Maxwell, Læge, 53.
- Melchior D. f. Henriques 289. — Moritz G. 37, 213.
- Meldahl Anna 163, 290. — B. L. f. Hansen 123. — Carl E. 93, 139 ff., 142 f., 148, 150, 151 f., 154, 205. — C. A. f. Ræder 4, 9, 11, 54, 67, 68, 71 ff., 77, 80, 81, 82, 92, 96 ff., 101, 107, 109, 110 ff., 115, 118, 120, 129, 135, 136, 139, 153 f., 155, 156, 157, 162, 163, 181, 182, 192, 193, 197, 204 ff., 213, 222, 223 f., 225, 233, 258, 259, 262, 289, 293. — Emilie 163, 290. — F. A. f. von Barga 290. — Helga 163, 290. — Knud 163, 286, 290. — Viggo 162, 163, 290, 293.
- Meyer K. f. Bretton 159. — Wilhelm 101, 116, 158 f., 205.
- de Meza C. J. 141, 145.
- Michaelsen, Polerer, 113.
- Michelsen A. 45. — O. W. 28.
- Molbech C. K. F. 45, 95 f., 230, 232, 233, 295. — Johanne 96, 288.
- Moltke A. V. 89, 124.
- Monies D. 15, 18, 104, 281.
- Monrad D. G. 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 44, 73, 99, 100, 101, 103, 125, 138, 152, 154, 160, 167, 198 f. — E. N. f. Lüthans 198 f.
- Mortensen H. 114.
- Müller C. M. 260, 266, 269.
- Münter B. 77.
- Munthe-Morgenstjerne O. L. M. 100.
- Møller Christine 77.
- Møller G. E. W. 208.
- Napoleon III 146.
- Nathorst N. O. 55.
- Nebelong J. H. 13, 14, 18, 19, 159, 160, 161. — N. S. 13, 20.
- Neergaard J. P. C. B. 46.
- Neumann J. C. 162.
- Nielsen, Strikeleder, 272.
- Nielsen Chr. V. 20, 127, 174.
- Nielsen L. C. 114.
- Nielsen N. P. 78.
- Nissen A. 38, 41.
- Nyblom H. f. Roed 184.
- Olsen H. 114, 127, 295.
- Oskar II 240.
- Ottesen O. D. 255.

- Owesen C. 38, 39, 41, 211.
 Oxholm V. T. 189, 200, 201 f., 254.
- Paget A. 132.
 Palm G. V. 296.
 Panum P. L. 43.
 Pedersen H. f. Boye 110.
 Peters Chr. C. 20, 104, 164, 165, 171, 174, 194, 197, 223, 244, 281, 294.
 Petersen H. C. 295.
 Petersen L. A. 115, 211, 266, 267, 271, 272, 295.
 Petersen O. 162, 260, 266, 269, 271, 272.
 Petersen Vilhelm 31, 159, 162, 171, 192, 208, 274.
 Phister J. L. 112.
 Ploug Carl 73, 91, 101, 131, 148, 150, 198, 261, 269.
 Poulsen V. E. 26.
- Raasløff H. J. A. 133.
 Rasmussen L. 223.
 Rechberg J. B. 146.
 v. d. Recke Ernst 295.
 Reedtz-Thott K. T. T. 208.
 Regensburg Th. A. J. 21, 285.
 Reich C. E. 152, 155.
 Reinaud J. T. 184.
 Reventlow Arthur 38, 39, 40, 42, 108, 285.
 Reventlow B. f. Reventlow 48 f. — F. 48 f., 56.
 Richter C. L. 22, 109. — H. L. N. f. Meldahl 22, 288. — Johanne 22, 101. — Louise 22, 101, 288.
 Riedel A. 66.
 Rimestad C. V. 193, 215.
 Ring F. E. 271.
 Roed E. f. Kruse 173, 184. — Holger 171 ff. — Jørgen 13, 14, 19, 20, 159, 162, 171 ff., 177, 184, 244, 251, 255, 259.
 Rosen C. 80, 195.
 Rosen Georg 240.
- Rosenkilde A. 284. — Rosenkilde C. N. 112.
 Rosenørn E. E. 213.
 Rosenørn M. H. 30, 50.
 Rothe V. 293.
 Rotwitt C. E. 26, 86, 103.
 Rumohr H. 294. — W. 287.
 Rump Godfred 91, 244, 246, 249, 255.
 Russell John 134.
 Ræder A. f. Helsted 157, 287. — Albert 67, 82, 157, 163, 287. — A. f. Baur 65, 67, 72, 76, 77, 79, 82, 92, 101, 109, 111, 112, 116, 157 f., 162, 163, 181, 182, 195, 197, 259. — A. f. Lüders 80, 82, 86. — C. f. Holstein 157, 162, 163, 287. — C. M. f. Lind 65. — D. 80, 82, 86, 109. — Elise 80. — Franzisca 67, 72, 82, 86, 93, 99, 100, 101, 104, 153, 157, 197, 287. — G., norsk General, 206. — Georg 67, 69, 72, 76 f., 92, 157, 162, 163, 287, 291. — Gustav 67, 76 f., 99, 101, 157, 286, 287. — J. G. 65. — J. Th. 65, 67, 68 ff., 72 ff., 111. — Jacob, norsk General, 157, 287, — Julie 67, 69, 72, 86, 99, 100, 101, 104, 115, 116, 118, 135, 139, 141, 155, 156, 157 f., 162, 163, 287, 289. — Oscar 67, 72, 157, 162, 163, 182, 287. — O. f. Aarestrup 157, 287. — Ph. 67, 68, 73, 74. — Thora Gløerfeldt 206. — V. f. Baur 67, 74, 195.
 Rørdam M. f. Hauch 294. — P. 205.
- Saabye A. V. 171.
 Sally H. N. C. V. 120, 123, 125.
 Sandholt C. C. f. Wivet 287. — C. H. M. 72, 287. — Elise 72, 287. — Marie 72, 287.
 Sartori A. 44.
 Scavenius J. 101, 272, 275, 296.
 Scharling W. 208.
 Schau V. 290.
 Scheele L. N. 83, 120.
 Scheller A. A. 114.
 Schimmelmann Charlotte 224.

- Schinkel P. N. E. Th. 41.
 Schiøtt H. A. G. G. 162.
 Schlegel C. F. A. 120, 126, 127.
 Schlegel C. O. E. 74.
 Schleisner C. A. 15.
 Schleisner P. A. 43.
 Schou A. 190.
 Schovelin J. T. 27, 37.
 Schram P. 10.
 Schumacher H. C. 68, 70.
 Schwartz I. A. 104, 127.
 Schwartzkopf C. F. 264, 265, 266, 267, 269, 271.
 Schönheyder C. W. 272.
 Selmer H. 24 f. — J. F. f. Bodenhoff 25.
 Semper G. 184.
 Sick J. 205, 271.
 Sieveking Amalie 66.
 Sieveking G. H. 68, 69.
 Simonsen N. 13, 20, 170, 171, 251.
 Simony C. F. 24.
 Sina, Baron, 188.
 Skeel E. V. R. 275, 278.
 Skovgaard P. C. Th. 18, 20, 101, 159, 192, 255.
 Skram Henriette 72, 287.
 Sonne J. V. 13, 53, 101, 184, 259.
 Sponneck W. C. E. 221.
 Staël-Holstein A. G. L. f. Necker 224.
 Stampe Astrid 206, 294. — J. f. Drewsen 23, 101.
 Stein S. A. W. 13, 15, 19.
 Stein Th. 13 f., 53, 109, 171, 190, 255, 275, 276.
 Stemann E. 143, 145. — G. 143 ff., 290. — J. 144.
 Stephan H. 216.
 Stilling H. C. 13, 21, 103, 106, 159, 160, 177.
 Stjernsvärd R. H. 286.
 Stoltenberg C. H. 168 f., 291 f.
 Storck H. B. 277.
 Strambøe J. A. F. 171.
 Strunk C. A. F. 77. — C. V. f. Eisen 77.
 Strøm R. N. 211.
 Suhr J. P. 111. — O. B. 104, 169, 281.
 Sundberg T. 240.
 Sødring J. W. f. Rosenkilde 78.
 Søltoft F. A. 149.
 Sørensen C. F. 13, 255.
 Sørensen S. Th. E. 13, 177.
 Teilmann A. C. 83, 288.
 Thiele J. M. 13, 20, 160, 162, 176 ff., 185, 186, 256, 258, 292.
 Thielemann C. G. F. 24, 288.
 Thielemann O. Th. 240.
 Thomsen Carl 128, 158, 277.
 Thomsen Grimur 136, 285.
 Thomsen Julius 208, 213.
 Thorvaldsen 172, 224, 230, 257, 258.
 Tietgen C. F. 9, 11, 43, 44, 194, 195 ff., 204 ff., 208 f., 267, 282, 293, 294. — L. f. Jørgensen 9, 196, 205, 206.
 Tillisch F. F. 294.
 Tobiesen F. C. H. E. 217, 220, 287.
 Trap J. P. 11, 49, 83, 84 f., 89, 92, 103, 104, 114, 117, 122 f., 124, 126, 129 ff., 137, 160, 161, 188, 212 f., 214, 223, 225, 226, 228, 256 f., 267, 268, 277 f., 281, 282, 283, 290, 295. — M. f. Hoskiær 83, 130.
 Treschow F. W. 30.
 Trier Ernst 22.
 Troil S. G. 55 ff., 63, 64, 87, 108, 286. — S. f. von Hermanson 62 f.
 Trolle C. A. 56, 107, 286.
 Truelsen P. 20, 185, 275, 296.
 Tscherning A. F. 30, 31, 73, 138, 204.
 Tuxen G. E. 37.
 Tuxen Laurits R. 274.
 Tuxen N. E. 27, 30, 33, 34, 150, 216.
 Ullrich F. 67, 70, 287. — Marianne 69, 287. — Th. f. Baur.
 Unmack E. 128. — J. W. 113, 128.
 Ussing Algreen T. 27.
 Ussing J. L. 103, 189.

- Vedel E. f. Hartmann 23, 284.
 Vermehren F. 18, 20, 22, 94, 98, 101,
 109, 159, 171, 250, 251, 252, 258,
 288.
 Viborg N. 33, 34, 96.
 Victor Emanuel I 135.
 Videbech C. A. H. B. 22. — N. f. Wan-
 scher 22, 23, 284.
 Viollet-le-Duc E. E. 184, 253.
- Wachtmeister C. 63, 286.
 Wain W. 150.
 Walther V. Th. 13, 17, 108.
 Weber C. C. A. 127, 128.
 Westengaard Margrethe 230, 295. —
 O. 295.
 Wickede J. W. 100.
 Wiehe Michael 78.
- Wienberg C. P. 113 f., 128, 202, 208,
 283, 288 f., 296.
 Wilhelm I 187, 225, 294.
 Wilhelm II 44.
 Wilhelm J. 277.
 Wille, Dekupeur, 127, 128.
 Winstrup L. A. 13, 50.
 Wolfhagen F. H. 43.
 Worsaae J. J. A. 44, 83, 85, 89, 115,
 117, 119, 122, 124, 228, 268, 272,
 281, 289, 296.
 Wrangel C. G. 296.
- Zahle P. C. 261, 269.
 Zahrtmann C. C. 74.
 Zeltner J. Th. 211, 217.
 Zettersvall H. 62 ff.
 Zoëga G. 189.
 Zwingmann C. F. 108, 113, 117, 129.
-